

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗШУКОВОЇ РОБОТИ
В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ
КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ**

**Матеріали
міжвідомчого науково-практичного круглого столу
(Київ, 28 березня 2024 року)**

**Київ
2024**

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗШУКОВОЇ РОБОТИ
В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ
КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Матеріали
міжвідомчого науково-практичного круглого столу
(Київ, 28 березня 2024 року)

Київ
2024

Редакційна колегія:

Черней В. В., ректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Гусарев С. Д., перший проректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Чернявський С. С., проректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Шаповаленко Є. В., т.в.о. завідувача кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;

Шевчук О. Ю., доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Корольчук В. В., начальник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ від 18 лютого 2024 року (протокол № 5)

Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за їхню якість, а також відсутність відомостей, що становлять державну таємницю та службову інформацію, несуть особисто автори

A437 **Актуальні** питання та перспективи розшукової роботи в діяльності підрозділів кримінальної поліції [Текст] : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 28 берез. 2024 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. – 377 с.

ЗМІСТ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

<i>Черней В. В.</i>	15
---------------------------	----

НАУКОВІ ДОПОВІДІ

Антошук А. О.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПІДОЗРЮВАНОГО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	17
---	----

Бакутін Є. І.

ДОТРИМАННЯ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	21
--	----

Балонь А. Б.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗПОДІЛУ КОМПЕТЕНЦІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ.....	24
---	----

Бутко Р. Ю.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ТА РОЗШУКУ БЕЗВІСТИ ЗНИКЛИХ ОСІБ: ВИКЛИКИ Й МОЖЛИВОСТІ.....	27
--	----

Бондар В. С.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНО ПРОТИПРАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗЛОЧИННИХ СПІЛЬНОТ	31
--	----

Важинський В. М.

РОЛЬ ПОЛІЦІЇ В ПОПЕРЕДЖЕННІ ПРАВОПОРУШЕНЬ ІНСТИТУЦІЙНИХ ІНВЕСТИТОРІВ.....	37
--	----

Василинчук В. І., Поптанич Ю. М.

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО РОЗШУКУ ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕХОВУЮТЬСЯ ВІД ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ, СЛІДЧОГО СУДДІ, СУДУ	40
--	----

Вигівський І. М.

ВЗАЄМОДІЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ І ВІДПРАЦЮВАННЯ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ	43
--	----

Готін О. М.

МІСЦЯ ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	46
---	----

Дерев'ягін О. О. ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ (ЦИФРОВИХ) ПОКАЗІВ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ЗДІЙСНЕННЯ РОЗШУКОВОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	48
Дякін Я. О. КАТЕГОРІЇ ЗАХОДІВ, ЯКІ ПРОВОДЯТЬ У ПРОЦЕСІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ТА КОНТРРОЗВІДУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	52
Ємець О. М., Нирка І. Б. ОСОБЛИВОСТІ РОЗШУКУ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ ОСІБ, ЯКІ ПОТЕРПІЛИ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ З МЕТОЮ ВИКОРИСТАННЯ В ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ	55
Злагода О. В., Приходько К. Г. НАПРЯМИ ВЗАЄМОДІЇ МІЖНАРОДНОЇ КОМІСІЇ З ПИТАНЬ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ З НАЦІОНАЛЬНИМИ ПАРТНЕРАМИ В УКРАЇНІ	58
Ібрагімов Р. М. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РОЗШУКУ БЕЗВІСТИ ЗНИКЛИХ І ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕХОВУЮТЬСЯ ВІД ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ, СУДУ	63
Івасишин Т. М. КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕДУРИ ОГЛЯДУ ТРУПА	66
Іщук Д. О. ДЕЯКІ НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	69
Книженко О. О. ОЗНАКИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЩО ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ У ВЗАЄМОДІЇ З ДЕРЖАВОЮ-АГРЕСОРОМ, НЕЗАКОННИМИ ОРГАНАМИ ВЛАДИ, СТВОРЕНИМИ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ, ЗОКРЕМА ОКУПАЦІЙНОЮ АДМІНІСТРАЦІЄЮ ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА	71
Кобець М. В. УСТАНОВЛЕННЯ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ РАДІООБЛАДНАННЯ (РАДІОЕЛЕКТРОННОГО ЗАСОБУ) ЯК МЕТОД СЛІДЧОЇ (РОЗШУКОВОЇ) ДІЇ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАХОДУ З РОЗШУКУ ОСІБ	74
Копча В. В. КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В РІШЕННЯХ СУДУ В ПОРІВНЯННІ З УГОРЩИНОЮ	78

Крижна В. В. РОЗШУК БЕЗВІСТИ ЗНИКЛИХ ОСІБ: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД.....	81
Крилевич Р. Б. РОЗШУКОВА РОБОТА В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ	84
Лелюк Т. І. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБМІНУ ІНФОРМАЦІЄЮ МІЖ СЛІДЧИМ ТА ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВООПОРУШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	89
Лизогубенко Є. В. ПОШУК ІНФОРМАЦІЇ ПРО ОСІБ, ЯКІ СТАНОВЛЯТЬ ОПЕРАТИВНИЙ ІНТЕРЕС, У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	92
Малюк В. В. ОСОБЛИВОСТІ РОЗМЕЖУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЇ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ, ЯКІ ПРОТИДІЮТЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИМ ОРГАНІЗОВАНИМ ЗЛОЧИННИМ ОБ'ЄДНАННЯМ, ЩО ЗАГРОЖУЮТЬ ДЕРЖАВНИЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ.....	94
Марко С. І. ОСНОВНІ СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ.....	96
Мартиненко В. О. КОРУПЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВООПОРУШЕННЯ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ	99
Овсянюк Д. І. УДОСКОНАЛЕННЯ НАВИЧОК ЗБОРУ ІНФОРМАЦІЇ З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ (OSINT) В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПІДГОТОВКУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.....	102
Ольшанська О. А. ІНФОРМАЦІЙНА ПІДСИСТЕМА «ЕЛЕКТРОННА РОЗШУКОВА СПРАВА»: СУТЬ, ПОТЕНЦІАЛ, МАЙБУТНЄ	106
Нагорнюк-Данилюк О. О. ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЩОДО НАСИЛЬНИЦЬКОГО ЗНИКНЕННЯ ЛЮДИНИ	107

Оперук В. І. МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ OSINT-РОЗВІДКИ З МЕТОЮ ВИЯВЛЕННЯ ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕХОВУЮТЬСЯ ВІД ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	110
Павленко С. О. СПОСОБИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА НЕПОВНОЛІТНІХ ЧЕРЕЗ МЕРЕЖУ ІНТЕРНЕТ	113
Пендюра М. М. НОВІ ПІДХОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СПІВПРАЦІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ТА ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРАВООПОРУШЕНЬ У ДИТЯЧОМУ СЕРЕДОВИЩІ	115
Поливода В. В., Вербова Н. І. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДЕЯКИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	119
Поляков Є. В. ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗШУКУ ОСІБ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	122
Приполов І. І., Телійчук В. Г. ОПЕРАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕРЕВІРКИ ВЕРСІЇ ЩОДО ВБИВСТВА БЕЗВІСТИ ЗНИКЛОЇ ОСОБИ	126
Россоха С. В. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ НС(РД) В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	132
Сеєрук В. Г. ОКРЕМІ НАПРЯМИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ ОРГАНІЗОВАНІ ГРУПИ ТА ЗЛОЧИННІ ОРГАНІЗАЦІЇ, СФОРМОВАНІ НА ЕТНІЧНІЙ ОСНОВІ.....	134
Стрільців О. М. МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ І КОСМІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	137
Соболь А. Г., Довженко А. С. ДОСВІД НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ З УПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ІКЕЙС	141
Тарасенко О. С. ЗМІСТ І СПІВВІДНОШЕННЯ ОПЕРАТИВНОГО ІНІЦІАТИВНОГО Й АНАЛІТИЧНОГО ПОШУКУ	144

Тараніч Є. А. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСОБИ, СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ ВІД ЗАГРОЗ ЗЛОЧИННИХ ПОСЯГАНЬ	147
Томма Р. П., Борчаковський М. Б. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ПОШУКОВИХ ЗАХОДІВ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ.....	149
Фурман Я. В. ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНІКО- КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ У ПОШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	153
Чепурний С. Є. ВСТАНОВЛЕННЯ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ БЕЗВІСТИ ЗНИКЛИХ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	155
Хабло О. Ю. ВІДКРИТТЯ МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ІНШОЮ СТОРОНОЮ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ	159
Холондович І. І. КОНСТИТУЦІЙНІСТЬ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НС(РД) В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	162
Шайхет С. О. СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕПРАВЛЕННЯ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ.....	165
Шаповаленко Є. В., Никифорчук Д. Й. ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	168
Шевчук О. Ю., Никифорчук В. Д. РОЗШУКОВА РОБОТА ТА ЇЇ МІСЦЕ В СТРУКТУРІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	172

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ

Ахромєєва А. В. НАУКОВИЙ ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ НЕЗАКОННОГО ВТРУЧАННЯ В РОБОТУ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ДОКУМЕНТООБІГУ СУДУ	176
--	-----

Абакумов О. Ю. ПОНЯТТЯ ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЙ, ОБШЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ	178
Баліцька В. О. ВИКОРИСТАННЯ ГЕНОМНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	181
Бесклеткіна М. Ю. ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ НЕВПІЗНАНОГО ТРУПА АБО ЙОГО ЧАСТИН	185
Бовнегра І. В. ЗАЛУЧЕННЯ АДВОКАТОМ ЕКСПЕРТА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	188
Білоцерківець О. А. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДДЕЮ ПРИНЦИПУ ДИСПОЗИТИВНОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	192
Богатирчук О. М. ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВOPУШЕНЬ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ	195
Буковська О. А. ДОКАЗИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	198
Варваринець В. І. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ З РОЗШУКУ ЧЛЕНІВ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ГРУП І ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	201
Водяник Я. В. РОЗШУК ДІТЕЙ, ВИВЕЗЕНИХ ЗА КОРДОН І НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНУ ТЕРИТОРІЮ	204
Гарбузюк О. В. ДЖЕРЕЛА LEX MERCATORIA (ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОГО ТОРГОВОГО ПРАВА)	208
Гук В. В. ПИТАННЯ ЩОДО УХИЛЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ПОКАРАННЯ ЯК ПІДСТАВИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗШУКУ	211

Гурін В. В. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	214
Гуріч О. В. ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ СТОРОНОЮ ЗАХИСТУ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	217
Дремблюга М. Т. РОЛЬ ІНТЕРПОЛУ В РОЗШУКУ ОСІБ, ЯКІ УХИЛЯЮТЬСЯ ВІД СЛІДСТВА, СУДУ ТА ВІДБУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ	221
Длугош Л. А. ЕКСТРАДИЦІЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ	224
Добко С. В. ДАКТИЛОСКОПІЧНИЙ ОБЛІК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	226
Довгошия М. Г. ПРОТИДІЯ ПРИВЛАСНЕННЮ, РОЗТРАТИ МАЙНА АБО ЗАВОЛОДІННЮ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ У СФЕРІ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.....	229
Драп'ятій Б. Є. ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ЗА УМОВ ПРИЙНЯТТЯ ПРЕЗИДЕНТОМ УКРАЇНИ РІШЕННЯ ПРО ПРИПИНЕННЯ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ ВНАСЛІДОК ЙОГО ВТРАТИ	231
Желтухін О. В. ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ НЕЗАКОННЕ ВИКОРИСТАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ	235
Козлов Р. Ю. ВИПРАВДАНИЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	237
Задорожний О. П. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД У СФЕРІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	240

Коробко М. О. ОКРЕМІ ЗАСАДИ ВИЯВЛЕННЯ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ КВАРТИРНИХ КРАДІЖОК, ЩО ВЧИНЯЮТЬ ОРГАНІЗОВАНІ ГРУПИ ТА ЗЛОЧИННІ ОРГАНІЗАЦІЇ	244
Костенко І. С. ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДІВ ПОКАРАНЬ, УХИЛЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ЯКИХ Є ПІДСТАВОЮ ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗШУКУ	248
Кривошеєв А. К. АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ НЕВПІЗНАНИХ ТРУПІВ	252
Кропивницька В. С. ЗНИКНЕННЯ БЕЗВІСТИ ЗА ОСОБЛИВИХ ОБСТАВИН: ПРАВОВІ Й ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ.....	255
Кукос М. В. ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО ЗІ СПІВРОБІТНИКАМИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВТЯГНЕННЯМ НЕПОВНОЛІТНІХ У НЕЗАКОННЕ ВИРОБНИЦТВО, ВИГОТОВЛЕННЯ, ПЕРЕДАННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ПЕРЕСИЛАННЯ ЧИ ЗБУТ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ	258
Куций В. В. СТАН НАУКОВОГО РОЗРОБЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗАЙНЯТТЯ РИБНИМ, ЗВІРИНИМ АБО ІНШИМ ВОДНИМ ДОБУВНИМ ПРОМИСЛОМ	262
Литвяк А. О. НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗЛОЧИНИ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ ПРАЦІВНИКИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ, ЯК КРИМІНОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА	264
Ляскевич Д. І. ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВСТАНОВЛЕННЯ ОСОБИ НЕВПІЗНАНОГО ТРУПА АБО ВИЯВЛЕННЯ ЙОГО ЧАСТИН	267
Ляшенко О. М. СТАДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ, ЩО ВЧИНЯЄТЬСЯ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	271

Марків Т. О. ОКРЕМІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНАМИ ДБР ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ ОРГАНІЗОВАНІ ГРУПИ ТА ЗЛОЧИННІ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	273
Медведюк Л. В. РОЗШУКОВА РОБОТА СЛІДЧИХ ОРГАНІВ БЕЗПЕКИ	276
Миргородська К. Г. АСПЕКТИ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПРОТИДІЇ СПЕЦІАЛЬНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ПОЛІЦІЇ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ З ПРОТИПРАВНИМ ЗАВОЛОДННЯМ МАЙНОМ ПІДПРИЄМСТВА, УСТАНОВИ, ОРГАНІЗАЦІЇ	279
Миронюк К. В. ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ВИКОРИСТАННЯМ СУЧАСНИХ І НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ (ЗАСОБІВ)	283
Містюк А. П. ОКРЕМІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ ЗБРОЇ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ ОРГАНІЗОВАНІ ГРУПИ ТА ЗЛОЧИННІ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	286
Ніжнік Д. В. ТАКТИКА ДОПИТУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ	290
Околотенко Д. С. РОЛЬ ВІДОМЧОГО КОНТРОЛЮ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СВОЄЧАСНОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	293
Олійник О. А. ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ, ОРГАНАМИ ДІЗНАННЯ ТА ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА ПРАВА НА ЗАХИСТ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	296
Онїко А. В. ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ЄВРОПОЛОМ У РОЗШУКУ ОСІБ, ЯКІ УХИЛЯЮТЬСЯ ВІД СЛІДСТВА ТА СУДУ.....	300
Петров О. Є. ОКРЕМІ НАПРЯМИ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВООПОРУШЕННЯМ.....	303

Подубінський І. Б. ВИЯВЛЕННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПОРУШЕНЬ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	306
Полярков А. Ю. ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ ОРГАНІЗОВАНІ ГРУПИ, ЗЛОЧИННІ ОРГАНІЗАЦІЇ	309
Рудавін А. Є. ОЗНАКИ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБОВОЇ ОСОБИ ЯК НОСІЯ ОПЕРАТИВНО ЗНАЧУЩОЇ ПОВЕДІНКИ ПІД ЧАС ВЧИНЕННЯ СЛУЖБОВИХ ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	312
Сайинов Р. Ч. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	315
Северук І. Ю. ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ШАХРАЙСТВУ, ЩО ВЧИНЯЄТЬСЯ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	318
Семирозум І. М. ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ПОШУКУ ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕХОВУЮТЬСЯ ВІД ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	321
Семотюк С. Д. АПОЛОГЕТИЧНИЙ ПОГЛЯД НА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ ПОТЕРПІЛИХ	324
Синоверський А. І. НАПРЯМИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ ОРГАНІЗОВАНІ ЗЛОЧИННІ ГРУПИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	327

Синоверський Р. І. ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ВОЄННИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВООПОРУШЕННЯМ ПРОТИ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ.....	330
Ткаченко П. І. РОЛЬ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ВСТАНОВЛЕННІ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ БЕЗВІСТИ ЗНИКЛИХ ДІТЕЙ.....	333
Тимошко П. В. НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ ЯК МЕТОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ (СТ. 271 КПК УКРАЇНИ) У ФОРМІ СПЕЦІАЛЬНОГО СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ	337
Тодоров В. П. ПРАЦІВНИК ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ ЯК СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ.....	339
Устимчук В. П. ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ ОРГАНІЗОВАНІ ГРУПИ ТА ЗЛОЧИННІ ОРГАНІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	343
Фаста М. О. ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ НАСЕЛЕННЯ З ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	346
Філонов В. В. ФОРМИ ОПЕРАТИВНО ЗНАЧУЩОЇ ПОВЕДІНКИ В ПРОЦЕСІ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	349
Хижний Б. В. ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТА ДО ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПІДРОБЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ПОДАНИХ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ТА ФІЗИЧНИХ ОСІБ – ПІДПРИЄМЦІВ	351
Худенко Д. М. СУДОВА ПРАКТИКА Й ЕФЕКТИВНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ В РОЗШУКОВІЙ РОБОТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	354

Церкуник Л. В. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ У РАЗІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗШУКУ ПІДОЗРЮВАНОВОГО ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	358
Швед А. С. ПРІОРИТЕТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ	362
Шеліховська І. Ю. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ВИЯВЛЕННЯ НАРКОЗЛОЧИНІВ.....	365
Южека Р. С. ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВСТАНОВЛЕННЯ ОСОБИ НЕВПІЗНАНОГО ТРУПА АБО ВИЯВЛЕННЯ ЙОГО ЧАСТИН.....	369
Ясеницький Ю. І. ОКРЕМІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ.....	374

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Черней Володимир Васильович,
ректор Національної академії внутрішніх
справ, доктор юридичних наук, професор

Шановні друзі!

Від імені ректорату та Вченої ради Національної академії внутрішніх справ вітаю всіх учасників міжвідомчого науково-практичного круглого столу «Актуальні питання та перспективи розшукової роботи в діяльності підрозділів кримінальної поліції». Участь у цьому заході беруть представники сектору безпеки та оборони України, провідні вітчизняні й іноземні експерти, вчені закладів вищої освіти та наукових установ.

У ситуаціях збройних конфліктів та окупації території значна частина населення зазнає страждань, пов'язаних, зокрема, зі зникненням членів родини, тож докладає всіх зусиль, аби розшукати їх. Міжнародне гуманітарне право й міжнародне право відстоюють право родичів зниклих безвісти осіб знати про долю й місцезнаходження близьких. Держава в особі її правоохоронних органів повинна забезпечувати ефективне запобігання зникненню людей та розшуку зниклих безвісти.

Нині діяльність правоохоронних органів із розшуку осіб, які ухиляються від суду та слідства, причетних до вчинення воєнних злочинів, притягнення винних до кримінальної відповідальності, а також зниклих безвісти, зокрема під час бойових дій, ускладнена передусім надмірним навантаженням оперативних підрозділів, слідчих і прокурорів через непрогнозоване й інтенсивне збільшення кількості таких злочинів під час збройної агресії РФ, недосконалістю кримінально-процесуального законодавства, яке визначає порядок їх розслідування, а також певними прорахунками в організації досудового слідства та процесуального керівництва.

Важливість цього заходу обумовлена необхідністю обговорення актуальних проблем розшукової роботи в діяльності підрозділів кримінальної поліції та визначення перспектив їх розв'язання.

Ефективним сучасним інструментарієм розшукової роботи в Україні мають стати науково обґрунтовані пропозиції щодо розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, які слід напрацювати спільно із суб'єктами надання допомоги та сприяння органам Національної поліції України в розшуку таких осіб.

Національна академія внутрішніх справ систематично проводить наукові заходи, присвячені актуальним проблемам діяльності підрозділів кримінальної поліції в умовах воєнного стану, за результатами роботи яких пропонує конструктивні шляхи реформування діяльності кримінальної поліції, з огляду на іноземний та національний досвід.

Сподіваюся, що комплексний підхід до розгляду актуальних питань розшукової роботи в діяльності підрозділів кримінальної поліції, якісно нові погляди на синтез науки та практики забезпечать позитивні результати в оптимізації роботи оперативних і слідчих підрозділів, наукових та освітніх закладів правоохоронного відомства.

Бажаю всім плідної роботи!

Антощук Андрій Олександрович,
завідувач кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПІДОЗРЮВАНОГО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Кримінально-протиправна діяльність серед неповнолітніх завжди була і залишається актуальною, навіть, у наші дні, що підтверджується офіційною статистикою. Так, відповідно до офіційної статистичної звітності Офісу Генерального прокурора, у 2019 році обліковано – 4088 кримінальних правопорушень вчинених неповнолітніми або за їх участю, у 2020 році – 3708 кримінальних правопорушень, у 2021 році – 3247 кримінальних правопорушень, у 2022 році – 1824 [1]. Враховуючи той факт, що у лютому 2022 року російська федерація розпочала повномасштабну війну проти України, відповідно і кількість кримінальних правопорушень скоєних неповнолітніми, скоротилося вдвічі, але залишається досить високою. Негативним моментом також є той факт, що найчастіше неповнолітні скоюють злочини насильницького характеру. Разом із цим, неповнолітні є спеціальними суб'єктами, щодо яких у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) передбачено спеціальні норми, щоб забезпечити найбільший обсяг гарантій даних осіб. Як показує практика розслідування, що вимоги, які містяться в КПК України щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій, а зокрема допиту неповнолітніх вимагають перегляду та доопрацювання. Але, на жаль, навіть існуючими правилами слідчі нерідко нехтують. Порушуються розроблені криміналістичні тактики та процесуальні норми, які призводить до визнання недопустимими результати приведення окремих слідчих (розшукових) дій. Особливо гостро це питання стоїть при допиті неповнолітнього підозрюваного. Саме тому, такий стан речей вказує на недостатню належність існуючих криміналістичних тактик та методик допиту.

Допит передбачає собою комплекс всіх необхідних організаційних, процесуальних, криміналістичних, психологічних та етичних аспектів. Особливо ці аспекти відіграють ключову роль при допиті неповнолітнього підозрюваного, який користується додатковими гарантіями.

Якщо говорити про процесуальні аспекти, то необхідно зазначити, що одним із основних гарантій неповнолітнього

підозрюваного є участь у забезпеченні цих гарантій захисника. Так, відповідно до вимог ст. 490 КПК України допит неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого здійснюється згідно з правилами, передбаченими цим Кодексом, у присутності захисника [2]. Тобто участь захисника є обов'язковою. Це положення закріплене і у п. 1, ч. 2. ст. 52 «Обов'язкова участь захисника». Крім цього, на обов'язковості участі захисника для захисту прав неповнолітнього підозрюваного вказується і в п. б ст. 40 Конвенції ООН про права дитини. Так, кожна дитина, яка, як вважається, порушила кримінальне законодавство чи звинувачується в його порушенні, мала принаймні такі гарантії [3].

Крім цього, про додаткові гарантії неповнолітніх підозрюваних мова йде і листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх», відповідно до якого у ч. 4 неповнолітньому підозрюваному (обвинуваченому) має бути реально забезпечено його право на захист, у тому числі шляхом забезпечення обов'язкової участі захисника, як із моменту встановлення факту неповноліття, так і з часу виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою (пункти 1–2 ч. 2 ст. 52 КПК) [4]. Проте, досить часто у практичній діяльності доводиться стикатися із тим, що захисники не можуть знайти спільної мови із підзахисним та встановити між собою належний контакт, який потрібен для ефективного захисту прав неповнолітнього підозрюваного. Саме тому, доцільним було б унормувати закріплення спеціалізації захисників по роботі з неповнолітніми. Це потрібно в першу чергу для успішного досягнення завдань кримінального провадження. Захисник неповнолітнього відіграє важливу роль під час проведення допиту, оскільки з однієї сторони він надає правову допомогу підзахисному, а з іншої – забезпечує додержання вимог закону щодо порядку проведення слідчої дії та підвищує ефективність її результатів. Його активність, кваліфікація та досвід юриста здатні позитивного впливати на неповнолітнього підзахисного і на поведінку слідчого, який проводить допит, а конструктивні зауваження, клопотання, пропозиції – на тактику його проведення, а відтак – і на його результати [5, с. 9].

Наступним проблемним аспектом є участь педагога та психолога. У ч. 1 ст. 227 КПК України законодавець наділяє орган досудового розслідування правом вибору між педагогом та психологом. Однак на нашу думку, дані учасники виконують не тотожні функції, оскільки вони мають різні професійні знання, тому участь одного з них не повинна виключати участі іншого. І це все буде залежати від конкретної ситуації та матеріалів кримінального провадження. Коли при допиті неповнолітнього братимуть участь педагог та психолог, їх функції будуть чітко розмежовані та

конкретизовані. Водночас, доводиться констатувати той факт, що правовий статус психолога та педагога жодним чином не закріплений в КПК України, немає ні їх дефініції, не закріплені їхні права, у нормі закону лише визначено про обов'язковість їхньої присутності при допиті неповнолітнього. Саме тому, на нашу думку в КПК України варто приділити більше уваги їх процесуальному статусу та закріпити, хто такий педагог та психолог у кримінальному провадженні, яка мета участі кожного з них у слідчих (розшукових) діях. Надалі це буде лише сприяти більш активному залученню слідчими, дізнавачами даних учасників у процес розслідування [6, с. 176].

Не менш важливою складовою дотримання процесуальних гарантій допиту є питання щодо часу проведення допиту неповнолітнього підозрюваного. У ч. 2 ст. 226 КПК України встановлено вимогу, згідно з якою допит малолітньої або неповнолітньої особи не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день [2]. Проте вже давно підтверджено загальновідомий факт, що підлітки здатні утримувати свою увагу протягом 40-45 хвилин, тому доцільніше було б внести зміни до статті щодо часу проведення допиту, враховуючи при цьому фізіологічні особливості неповнолітнього.

Поряд із процесуальним аспектом проведення допиту важливого значення при розслідуванні кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми, відіграє тактика проведення допиту останніх. Слідчий повинен добре знати психологічні особливості особистості неповнолітніх та враховувати їх при виборі тактичних прийомів проведення допиту. Однак на практиці дуже рідко зустрічаються слідчі, які мають навички спілкування з неповнолітніми підозрюваними. Це зумовлено кількома факторами, найчастіше суб'єктивними, наприклад, недостатністю часу для вивчення відповідної літератури, невеликим досвідом роботи та ін. Тактика допиту неповнолітнього повинна відповідати його психологічному розвитку, відповідно до його віку.

Окремо необхідно зауважити, що виокремлені нами проблемні аспекти в організації та проведенні допиту неповнолітнього підозрюваного визнані і державними органами. Так, відповідно до «Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року», яку схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 р. № 1027-р визначені основні проблеми, що існують у цій сфері:

– відсутність чітких положень щодо процесуальних прав дітей, які не досягли віку кримінальної відповідальності, що не відповідає не лише міжнародним стандартам кримінальної юстиції щодо дітей, а і загальним стандартам, які застосовуються до повнолітніх осіб;

- відсутність обов'язкового спеціального навчання слідчих, прокурорів у провадженнях щодо неповнолітніх;
- низький рівень розвитку альтернативних судовим провадженням механізмів;
- відсутність чітко визначених прав законного представника дитини у кримінальному процесуальному законодавстві;
- недостатній рівень правової визначеності статусу педагога, психолога, лікаря, представника служби у справах дітей, відсутність критеріїв їх вибору та залучення;
- недостатня ефективність участі захисника неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого у досудовому розслідуванні внаслідок відсутності єдиних стандартів спеціалізованого навчання захисників, які залучаються для надання правової допомоги [8].

Отже, вважаємо, дана проблематика має не тільки теоретичне, а й переважно практичного значення. Для того щоб допит неповнолітнього було проведено не лише відповідно до закону, але й мав успішний результат, слідчому, дізнавачу необхідно володіти знаннями не тільки у кримінальному процесуальному законодавстві, але й досконало володіти тактичними навичками допиту, знати основи педагогіки та дитячої та юнацької психології.

Список використаних джерел

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування : наказ Генерального прокурора від 30 черв. 2020 р. № 299. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/prozareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

3. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. Ратифіковано Постановою ВР № 789-XII від 27.02.91. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

4. Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх. Лист Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 18.07.2013 № 223-1134/0/4 13. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/345736_345801.

5. Юсупова К. Тактичні особливості участі захисника у допиті неповнолітньої особи на досудовому розслідуванні. *Studia Prawnoustrojowe*. Nr 55 (2022). URL: <https://czasopisma.uwm.edu.pl/index.php/sp/article/view/7578/5844>.

6. Антошук А.О., Замула Б.А. Окремі аспекти допиту неповнолітнього підозрюваного у кримінальному провадженні. *Право та державне управління*. № 1. 2023. С. 173–179.

Бакутін Євген Іванович,
старший викладач кафедри
тактичної підготовки навчально-
наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук

ДОТРИМАННЯ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Використання технічних засобів в діяльності підрозділів кримінальної поліції являє собою один із невід'ємних елементів високорозвиненого суспільства. Водночас Україна активно реалізовує свою зовнішню політику в напрямку входження до Європейського Союзу. Основні тенденції світового та вітчизняного суспільного розвитку, стратегія інтеграції України у європейську спільноту, поглиблення відповідних державних і правових трансформацій зумовили появу нових орієнтирів, стандартів, цінностей та принципів, що визначають й загальну спрямованість реформ правоохоронних органів України. Саме тому інтеграційні наміри нашої держави зумовлюють необхідність системного вдосконалення використання технічних засобів.

Використання досягнень науково-технічного прогресу для вирішення соціально-економічних завдань є стратегічною лінією сучасності, яка відкрила простір для технізації та комп'ютеризації всієї людської діяльності, в тому числі і діяльність правоохоронних органів.

Дотримання законності під час проведення досудового і судового розслідування, прийняття заходів цілком і повністю розповсюджується на усі випадки (факти) застосування при цьому технічних засобів. Застосування технічних засобів в діяльності підрозділів кримінальної поліції повинно суворо відповідати вимогам чинного законодавства та існуючій нормативній базі. При цьому повинні бути всебічно забезпечені гарантії прав, свобод і інтересів громадян та юридичних осіб, що гарантуються Конституцією України.

Одним із головних критеріїв оцінювання відповідності національної правової системи міжнародно-правовим стандартам вважають запровадження якісного правоохоронного сервісу з ключовим принципом «Служити та захищати» [1]. Це один з принципів поліцейської служби у демократичному суспільстві. Концепція виникла як спроба подолати недоліки наявних раніше моделей щодо відповідальності поліції за безпеку громадян і суспільства.

Загальноєвропейські стандарти функцій поліції – попередження та виявлення злочинів, підтримка і відновлення громадського порядку, надання своєчасної допомоги людям, які потрапили у біду – є спільними для більшості поліцейських структур у всьому світі і звичайно у Європі. Європейська конвенція про права людини та її органи розробили стандарти виконання функцій поліції, в основі яких лежать принципи захисту прав людини, демократії та законності.

Поліцейське розслідування має бути об'єктивним та справедливим. Вимоги об'єктивності передбачають, що поліція здійснює розслідування неупереджено, тобто будувати розслідування на всіх фактах, що стосуються справи, на всіх обставинах та елементах як на підтвердження, так і на спростування її підозр. Об'єктивність є також критерієм справедливості, який у свою чергу, передбачає, що розслідування, враховуючи методи, що застосовуються при цьому, мають створювати сприятливу атмосферу для «справедливого» розгляду, де дотримуються права людини.

Поліцейське розслідування на думку професора Юрія Римаренка повинно ґрунтуватися як мінімум на розумних підозрах про те, що скоєно чи буде скоєно правопорушення [2, с. 687]. Для недопущення вільних розслідувань, необхідно, щоб розслідування здійснювалося за наявності деяких мінімальних умов: розумної і законної підозри щодо правопорушення, підкріпленої деякими об'єктивними критеріями [4].

Використання технічних засобів в діяльності підрозділів кримінальної поліції визнається правомірним, якщо воно безпосередньо передбачено законом або рекомендовано законом чи не суперечить закону за своєю сутністю. Використання технічних засобів має ґрунтуватися на правових принципах, на основних ідеях, засадах, орієнтирах які мають бути визначені на законодавчому рівні. Найбільш загальні правові основи використання технічних засобів визначаються Законом України «Про Національну поліцію», Кримінальним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення тощо.

Процеси та принципи, які пов'язані з використанням технічних засобів потребують глибокого наукового аналізу і опрацювання. Використання технічних засобів включає в себе передбачені законом перелік дій правоохоронця при виникненні підстав і умов, наявність яких дозволяє йому використовувати технічні засоби. Якщо підстави використання технічних засобів вказують на те коли і в яких випадках дозволено до них вдаватися, то порядок їх використання полягає у тому, як і в якій послідовності це повинно відбутися.

Отже, законність – важливий принцип діяльності поліції. Цей принцип виражається як в правоохоронній діяльності поліції, так і в тому, що ця діяльність здійснюється на основі чіткого та неухильного дотримання законів і підзаконних нормативних актів. Підрозділі кримінальної поліції, захищаючи в межах своїх повноважень життя,

здоров'я та свободи громадян, власність від протиправних посягань, тим самим послідовно забезпечують законність в Україні.

На думку науковця Кобець М.В. законність використання технічних засобів – це загально-правовий (процедурний) принцип діяльності правоохоронних органів загалом та використання технічних засобів для отримання даних у процесі документування і доказування. Законність визначається обов'язковим вжиттям заходів, які передбачені Законом, виконанням їх у чіткій відповідності до положень та вимог, а також недопустимості дій, що непередбачені законом, та тим більше, які йому суперечать [5, с. 47].

Необхідною умовою зміцнення законності в поліції є систематичне підвищення правової культури, спеціальної підготовки, моральних якостей кожного правоохоронця. Відсутність такої роботи призводить до помилок і, врешті-решт, – до порушень законності. Забезпечення законності в повсякденній практичній діяльності підрозділів кримінальної поліції при використанні технічних засобів вимагає також значної організаційної роботи, системи організаційно - правових методів, що дають можливість попереджувати, виявляти та своєчасно припиняти порушення законодавчих актів.

Таким чином, детальне регламентування законодавством основних принципів використання технічних засобів в діяльності підрозділів кримінальної поліції – це є вагомим аргументом, що принципам приділяється все більша увага і вони не носять загальний характер.

Список використаних джерел

1. Програма діяльності Кабмін: постановою ВРУ від 11.12.2014 № 26-7 (Офіц. Вісник Укр. 2014. № 102 ст. 3005). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/26-19#Text>.

2. Римаренко Ю.І. Міжнародна поліцейська енциклопедія: У 10 т. / Відп. Ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій. К.: Ін Юре, 2005. Т. 2 Права людини у контексті поліцейської діяльності. 224 с.

3. «Підрозділи кримінальної поліції вивчають можливості використання новітніх технічних засобів в оперативно-службовій діяльності»: матеріал семінар – наради НАВС. URL: https://mvs.gov.ua/uk/presscenter/news/Pidrozdzili_kriminalnoi_policii_vivc_hayut_mozhливosti_vikoristannya_novitnih_tehnichnih_zasobiv_v_operativ_no_sluzhbovii_diyalnosti_FOTO_12742.

4. Європейський Кодекс поліцейської етики. Рекомендація (2001) 10, ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи 19 вересня 2001 р. та Пояснювальний меморандум: Генеральний директорат I – Юридичні питання. URL: https://hrea.org/wp-content/uploads/2021/02/Recommendation-Rec200110_European-Code-of-Police-Ethics_Ukrainian.pdf.

5. Кобець М.В. Спеціальна техніка: основні поняття, терміни та визначення: навч. посіб. К.: Аванпост-Прим, 2013. 192 с.

Балонь Андрій Богданович,
кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ РОЗПОДІЛУ КОМПЕТЕНЦІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Проблема протидії корупції не є новою, проте на сучасному етапі розвитку держави набула особливої гостроти. Це зумовлено тим, що виникла необхідність покласти край дезорганізації системи державного управління, адже наслідки корупції вже виявляються навіть у механізмах, які забезпечують обороноздатність країни в умовах збройної агресії. Така тенденція спостерігалася завжди, але особливо чітко проявилася в теперішній час, викликаючи засудження у суспільстві, негативну реакцію у пересічних громадян та занепокоєння у закордонних партнерів, що зводить нанівець зусилля з наведення порядку в країні, підвищення престижу держави на міжнародній арені.

Водночас антикорупційна політика може бути ефективною лише за умов існування реальних та дієвих інструментів протидії корупції, зокрема і на основі інститутів відповідальності та застосування традиційних правоохоронних методів. Тобто, подолати корупцію неможливо без невідворотного настання відповідальності за вчинення корупційного правопорушення. Під час виконання завдання протидії корупції практично співпрацюють дві системи: антикорупційна система держави (яка не вся спрямована на протидію корупційним правопорушенням) і система дій спеціально уповноважених суб'єктів (яка теж не вся орієнтована на протидію корупції). До останньої входять ряд правоохоронних органів, які складаються з багатьох підрозділів різних рівнів і являють собою специфічну й динамічну систему, що спрямована на протидію конкретним проявам корупції – кримінальним корупційним правопорушенням. Держава, на підставі вивчення досвіду інших країн поступово прийшла до розуміння необхідності розділити повноваження щодо протидії корупції між різними суб'єктами, а також "забрати" такі повноваження у суб'єктів, яким така діяльність була не притаманна (за прикладом інших країн). У результаті з'явилась Національна поліція України з новою філософією правоохоронного сервісу, а з її структури було прибрано спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю (в складі яких функціонувало Антикорупційне бюро – АКБ ГУБОЗ МВС України), яке протидіяло корупційним правопорушенням у системі правоохоронних органів; органів виконавчої влади та місцевого самоврядування; контролюючих органів; судових органів, пенітенціарної служби та в адвокатурі), підрозділи, які протидіяли як економічній злочинності, так і злочинам

у сфері службової діяльності (які також мали право складати протоколи про вчинення адміністративних корупційних правопорушень). Зі складу СБУ було прибрано Головне управління боротьби з корупцією та організованою злочинністю (раніш яке практично забезпечувало протидію корупції високопосадовців та правоохоронців), прокуратура була позбавлена функції проведення досудового розслідування (у рамках якого слідчі прокуратури раніш розслідували корупційні злочини, вчинені працівниками правоохоронних органів та судьями). Натомість проти дія корупційним правопорушенням віднесена наразі до функцій правоохоронних органів, які раніше взагалі не існували. Відповідно примітки до ст. 45 КК України до корупційних кримінальних правопорушень віднесено кримінальні правопорушення передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені статтями 210, 354, 364, 364¹, 365², 368–369³, кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, відповідно до КК України вважаються кримінальні правопорушення, передбачені статтями 366², 366³ КК України.

Аналіз ст. 216 КПК України (Підслідність) дозволяє стверджувати, що практично всі правоохоронні органи є суб'єктами досудового розслідування (а отже і суб'єктами протидії корупції) корупційних кримінальних правопорушень.

Слідчі органів НП України здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, крім тих, які віднесені до підслідності інших органів досудового розслідування

Слідчі органи безпеки здійснюють досудове розслідування, і якщо під час розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 328, 329, 422 КК України, будуть встановлені кримінальні правопорушення, передбачені статтею 364 КК України, вчинені особою, щодо якої здійснюється досудове розслідування, або іншою особою, якщо вони пов'язані із кримінальними правопорушеннями, вчиненими особою, щодо якої здійснюється досудове розслідування, вони розслідуються слідчими органів безпеки,

Детективи органів Бюро економічної безпеки України здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 191 (якщо предметом кримінального правопорушення є бюджетне відшкодування) та ст. 364 КК України, за умови що розмір предмета такого кримінального правопорушення або завданої ним шкоди становить від п'ятихот до двох тисяч розмірів прожиткового мінімуму

Що стосується Державного бюро та Національне антикорупційне бюро України, то демократичний шлях розвитку країни, розвиток законодавства у цьому напрямі, обумовив необхідність створення та участі у протидії корупційним

кримінальним правопорушенням, саме цих суб'єктів. Зокрема НАБУ спеціально створене для протидії корупції у вищих органах влади, внаслідок чого детективи НАБУ здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 191, 206², 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366², 366³, 368, 368⁵, 369, 369², 410 КК України.

І, хоча НАБУ має повноваження щодо протидії корупційним кримінальним правопорушенням, але його повноваження обмежуються чітким переліком суб'єктів цих правопорушень.

Що стосується ДБР, то до його підслідності віднесено як конкретні кримінальні правопорушення (військові кримінальні правопорушення), так і всі кримінальні правопорушення, але за умови вчинення їх особами, що займають певні посади, визначені у ч. 4 ст. 216 КПК України

Отже, з метою уникнення дублювання повноважень у протидії корупційній злочинності високопосадовців, законодавець виокремив підслідність, віднісши кримінальні правопорушення, що вчинюються суддями та працівниками правоохоронних органів – до компетенції органів досудового розслідування ДБР. Звісно ДБР здійснює досудове розслідування за всіма кримінальними правопорушеннями, що вчинюються зазначеними суб'єктами, у тому числі і корупційним кримінальним правопорушенням. Також необхідно врахувати, що у ДБР відсутня «спеціалізація» слідчих та оперативних працівників, тобто до компетенції слідчого ДБР – розслідування всіх кримінальних правопорушень вчинених працівниками правоохоронних органів (незалежно від того чи вчинено вбивство або одержана неправомірна вигода). Тобто, визначена у ст. 216 КПК України підслідність створює певний дисбаланс, відповідно якої не завжди, наприклад, судді є об'єктом зацікавленості ДБР саме у частині вчення корупційних кримінальних правопорушень, оскільки частина з них віднесена до підслідності НАБУ. Так само не всі кримінальні правопорушення вчинені працівниками НАБУ віднесені до підслідності ДБР, оскільки частина з них розслідуються детективами підрозділу внутрішнього контролю НАБУ. Що показово – оперативну роботу (зокрема виявлення фактів одержання неправомірної вигоди) щодо працівників ДБР можуть проводити як працівники Управління внутрішнього контролю ДБР, так і детективи НАБУ в межах своєї компетенції, тобто виходить, що виявлення фактів корупційних кримінальних правопорушень працівниками ДБР здійснюють детективи НАБУ (частково), а фактів корупційних кримінальних правопорушень працівниками НАБУ – здійснюють оперативні працівники ДБР.

Бутко Роман Юрійович,
начальник Департаменту кримінального
аналізу Національної поліції України

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ТА РОЗШУКУ БЕЗВІСТИ ЗНИКЛИХ ОСІБ: ВИКЛИКИ Й МОЖЛИВОСТІ

Кримінальний аналіз в сучасному світі є невід'ємною складовою правоохоронної діяльності. У світлі постійно зростаючих загроз, кримінальний аналіз стає необхідним інструментом, який дозволяє забезпечувати якісні рішення в сфері правопорядку та безпеки суспільства.

Повномасштабна військова агресія російської федерації суттєво вплинула на темпи та напрямки розвитку служби кримінального аналізу. Протягом останніх років, служба кримінального аналізу впевнено зайняла своє місце в структурі кримінальної поліції України. Дивлячись на той шлях, який ми пройшли за ці роки: від 5 аналітиків у центральному органі управління поліцією (2016 році) до структурного підрозділу кримінальної поліції, представленого на всіх рівнях – національному, регіональному та місцевому. Станом на березень 2024 року штатна чисельність підрозділів кримінального аналізу складає більше 400 одиниць, майже 70 % з них аналітики. На сьогоднішній день створено 39 секторів кримінального аналізу на першому (місцевому) рівні та сектор у відділі кримінальної поліції ГУНП в АР Крим на другому (регіональному рівні) тобто існує тенденція на суттєве збільшення кількості аналітиків саме на першому (місцевому) рівні, що прогнозовано призведе до збільшення частки аналітиків першого рівня до 50 % від загальної кількості, зараз 39 %.

Такий стрімкий кадровий розвиток 3-х рівнів кримінального аналізу свідчить про нагальну потребу правоохоронної системи у швидких та якісних змінах, з метою адаптації до сучасних реалій та впровадженню інноваційних методів протидії злочинності. Основне завдання перекрити аналітичні потреби на всіх трьох рівнях, хоч і з мінімальною кількістю аналітиків.

З початку широкомасштабного вторгнення російської федерації до поліції надходять тисячі повідомлень про зникнення громадян. До них належать повідомлення родичів, які втратили зв'язок з рідними, а також повідомлення про зникнення людей на окупованих територіях.

Підрозділи кримінального аналіз, одна із небагатьох сервісних (оперативно-аналітичних) служб. І саме ефективність та результативність аналітичної діяльності напряму залежить від побудови дієвої комунікації між аналітиком, слідчим та «оперативником» [1].

Разом з тим, кримінальний аналіз оперативного (операційного/ситуативного) рівня відіграє ключову роль у функціонуванні швидкої та якісної аналітики та є важливим фундаментом для тактичного та стратегічного кримінального аналізу.

Операційний кримінальний аналіз спрямований на збір та обробку інформації про конкретні злочинні події та ситуації. Ці дані становлять основу для подальшого аналізу, він дозволяє оперативно реагувати на надходження інформації про злочини або злочинні тенденції, що допомагає у вчасному прийнятті заходів для їх припинення або розкриття, також допомагає виявити зв'язки між різними злочинами, ідентифікувати кримінальні групи та мережі, встановлювати способи/методи діяльності злочинців, створює базові дані, які можуть бути використані для проведення більш глибокого та комплексного тактичного і стратегічного аналізу.

Якщо говорити про довготривалі оперативно-розшукові заходи, то на першому етапі необхідно чітко сформулювати завдання для аналітика та підготувати відповідний перелік питань, узгодити реальні терміни виконання та обмеження, спосіб комунікації.

На другому етапі аналітику необхідно надати всі наявні матеріали та інформацію (установчі данні, відомі зв'язки, обставини зникнення особи, наявні фото та відеоматеріали, інформацію від свідків та зацікавлених осіб тощо). Від якості та повноти первинної інформації залежить кінцевий результат.

На третьому етапі аналітик проводить обробку та узагальнення наявної інформації, формує план подальшого пошуку та збору необхідних даних. По суті починається практичний етап аналітичного дослідження.

Ну і звісно всі вищевказані три етапи ефективні при залученні аналітика для розкриття злочину по «гарячих слідах».

Встановлення безвісті зниклих під час воєнних дій. Це аналітичне дослідження, на мою думку, одне з найскладніших для відпрацювання як класичними методами, так і за допомогою аналітики. Це насамперед робота з неструктурованим масивом інформації великого обсягу.

Тому правоохоронці приділяють максимальну увагу кожній справі про зникнення і відразу притупають комплексу розшукових та аналітичних заходів. Така робота безпосередньо пов'язана з накопиченням та узагальненням величезного об'єму даних про зниклих осіб. Кожна зникла людина відпрацьовується на предмет зв'язків та контактів через, які можна встановити її місце перебування. Проводиться відповідний моніторинг ЗМІ. Кожний окремий випадок при цьому індивідуальний, але за кожним повідомленням стоїть доля людини.

З розвитком технологій штучного інтелекту та розширення можливостей спеціалізованого програмного забезпечення аналітики

отримали змогу проводити ідентифікацію осіб за фотозображенням, здійснювати покращення фото та відеоматеріалів, особливо здійснених у темну пору доби, обробляти великі масиви даних. Окрім того аналітики мають прямий доступ до широкого кола інформаційно-пошукових ресурсів, а також успішно застосовують сучасні OSINT інструменти (OSINT – збір, аналіз та використання публічно доступної інформації для отримання розвідувальних даних та розуміння ситуацій). Важливу роль відіграють комплексні системи відеоспостереження, особливо які мають в своїй архітектурі камери з функцією аналітики (розпізнавання обличчя, предметів, номерних знаків транспортних засобів тощо).

На разі аналітики використовують не тільки закордонні програмні продукти, такі як ClearView чи Breaecam, а й розробки українських фахівців, такі як BigDataPeople від Artelligence, систему Facescheck та інтеграційну платформу відеоспостереження та відеоаналітики Національної поліції України, які розроблено фахівцями Департаменту інформаційно-аналітичної підтримки.

В свою чергу, підрозділами кримінального аналізу проводиться постійне вивчення найкращих міжнародних практик, а також пошук та тестування новітніх інструментів, таких як Palantir, ProHawk, MAXAR, Cobwebs, ShadowDragon та інших.

Використання Big Data у кримінальному аналізі може принести значні переваги для правоохоронних органів, дозволяючи їм ефективніше виявляти, аналізувати та реагувати на нові виклики. Аналітики для обробки великих масивів даних можуть використовувати досить широкий спектр програмного забезпечення та баз даних, починаючи з Excel, Power Query, Power BI та більш спеціалізованими i2, Palantir, Maltego тощо.

Як приклад, аналітики отримали надважливе завдання щодо ідентифікації та встановлення можливого місцеперебування понад 20 тисяч громадян України. До Департаменту кримінального аналізу було надано масив інформації, здебільшого ця інформація була неструктурована, з різних джерел та у різному форматі (понад 40 тисяч попередніх даних різних осіб) - аналітиками проведено колосальну роботу щодо обробки цього масиву. На основі логічного ідентифікатора здійснено вибірку записів наявних банків даних. Після чого, проведено порівняльний аналіз результатів вибірки та наявної інформації алгоритмом Левенштейна у теорії інформації і комп'ютерній лінгвістиці міра відмінності двох послідовностей символів (рядків). Обчислюється як мінімальна кількість операцій вставки, видалення і заміни, необхідних для перетворення одної послідовності в іншу, як результат створено структурований масив перевірених даних. Окрім того, з метою отримання інформації про місцезнаходження проведено збір інформації з відкритих джерел

методом OSINT та наявних інформаційно-пошукових систем та баз даних. І це тільки невелика частина тієї роботи, яку провели та проводять аналітики.

Поряд з цим, в незалежності від навантаження служба кримінального аналізу продовжують свій розвиток. Одним із пріоритетів розбудови служби кримінального аналізу є інтеграція моделі поліцейської діяльності, яка керується аналітикою (ILP), яку використовує Євросоюз [2] та національної розвідувальної моделі, яку використовує Велика Британія [3], насамперед це чотири вектори на яких базується будь яка аналітична діяльність: люди, знання, системи, джерела.

Люди: Є інтелектуальним ресурсом, який використовується для збору, аналізу та інтерпретації даних. Людський фактор включає в себе аналітиків, експертів, менеджерів та інших спеціалістів, які володіють знаннями та вміннями для ефективного використання аналітичних інструментів. Саме цей вектор реалізовується з моменту створення Департаменту кримінального аналізу НПУ (2020 рік).

Знання: Включають в себе інформацію, досвід та навички, які необхідні для розуміння та вирішення аналітичних проблем. Постійний вектор який потребує як і нульового зрізу знань так і чіткі плани розвитку компетенцій аналітика в майбутньому.

Системи: Включають в себе інформаційні технології, програмні засоби та методи, які використовуються для збору, зберігання, обробки та аналізу даних. Це можуть бути різноманітні аналітичні платформи, бази даних, інструменти візуалізації даних тощо.

Джерела: Це джерела даних, з яких отримуються вхідні дані для аналізу. Це можуть бути внутрішні джерела даних (наприклад, бази даних поліції) або зовнішні джерела (наприклад, веб-джерела, соціальні медіа тощо).

Ми не стоїмо на місці, ми постійно удосконалюємось. «Успішний кримінальний аналіз потребує не лише знань, але й уміння побачити те, що інші не помічають». – Джеймс Паттерсон.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації щодо організації та проведення кримінального аналізу підрозділами Національної поліції України, затверджені Головою Національної поліції України Клименком Ігорем 11 травня 2021 року (вих. ДДЗ від 26 травня 2021 року № 6516/01/33-2021).

2. OSCE Guidebook ILP. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/3/327476.pdf>.

3. NIM Code of Practice.pdf. URL: <https://library.college.police.uk/docs/npia/NIM-Code-of-Practice.pdf>.

Бондар Володимир Сергійович,
декан факультету підготовки фахівців
для підрозділів поліції Луганського
ННІ імені Е. О. Дідоренка Донецького
державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНО ПРОТИПРАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗЛОЧИННИХ СПІЛЬНОТ

Обов'язковою умовою результативного проведення тактичних операцій у досудовому розслідуванні кримінально-протиправної діяльності злочинних спільнот є належне інформаційне забезпечення.

Значну роль у реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 850-р відіграє система інформаційного забезпечення, яка здійснює інформаційну підтримку проведення тактичних операцій під час досудового розслідування кримінальних проваджень за фактами злочинів, учинених злочинними спільнотами, надає багатоцільову статистичну, аналітичну та довідкову інформацію [1].

Надзвичайно збільшився потік інформації, що надходить на адресу спеціалізованих підрозділів, які здійснюють протидію організованій злочинності, зросла кількість оперативних документів, які потребують негайного прийняття рішення. Гранично зріс обсяг спеціалізованих обліків. Майже жодна з інформаційних систем не є повноцінною аналітичною, адже не може надати повну, вичерпну та цілісну інформаційну картину, котра описує об'єкт або подію. Тому можна стверджувати, що створення кінцевого документа шляхом аналізу, зіставлення та об'єднання проміжних результатів, отриманих з різних інформаційних підсистем є можливим тільки в ручному режимі, унікальних навичок та високої кваліфікації співробітників, оскільки є продуктом суб'єктивного сприйняття, а спроби інтеграції різних інформаційних середовищ, у більшості випадків, приречені на невдачу. Основними перешкодами можуть стати відмінності форматів зберігання даних або самих даних, у яких зберігається інформація.

У цих умовах першочергового значення набуває активізація та удосконалення політики в сфері діяльності органів правопорядку щодо протидії кримінально-протиправній діяльності злочинних спільнот, що має на меті створення такої організаційної та інформаційно-технологічної інфраструктури, та умов її функціонування, які б забезпечували максимально ефективну інформаційно-аналітичну підтримку боротьби зі злочинністю та її профілактики. Результатом практичної реалізації такої роботи повинно стати формування єдиного

інформаційно-правового середовища органів правопорядку щодо протидії організованій злочинності, створення ефективної системи інформаційно-аналітичного забезпечення органів правопорядку та забезпечення її постійного розвитку на базі сучасних досягнень науки і техніки.

Метою доповіді є розгляд наведених проблем та формулювання на підставі проведеного дослідження рекомендацій щодо оптимізації інформаційного забезпечення проведення тактичних операцій у досудовому розслідуванні кримінально-протиправної діяльності злочинних спільнот.

Інформаційне забезпечення проведення тактичних операцій у досудовому розслідуванні кримінально-протиправної діяльності злочинних спільнот представляє собою розгалужену складну систему, яка охоплює наступні напрями діяльності:

- аналіз зібраної органами правопорядку та Офісом Генерального прокурора статистичної інформації про стан, структуру та динаміку кримінальних правопорушень, скоєних злочинними спільнотами (статті 255, 255-1, 255-2, 255-3, 256 Кримінального кодексу України, далі – КК України);

- аналіз інформації про обставини, способи вчинення кримінальних правопорушень злочинними спільнотами;

- включення в процес аналізу та синтезу інформації, накопиченої в централізованих, статистичних, оперативних та інших обліках МВС України, а також інших органів правопорядку;

- використання відомостей, що містяться в базах даних, якими володіють інші державні органи та недержавні установи та організації (державна казначейська служба, банківські установи, пенсійний фонд, державна міграційна служба, бази даних сеансів всіх видів послуг зв'язку, що надаються населенню, бази даних провайдерів, які здійснюють надання послуг Інтернет своїм користувачам та ін.);

- використання сучасних комунікацій для створення умов для логічного та технічного об'єднання різних інформаційних масивів при вирішенні обліково-реєстраційних задач.

Водночас, під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 255, 255-1, 255-2, 255-3, 256 КК України взагалі та при проведенні тактичних операцій зокрема, оперативно-аналітична робота має низку особливих властивостей. Специфічність вихідної інформації, її оперативної перевірки призводить до виникнення найскладнішої ситуації за двома основними аспектами:

- 1) необхідність відпрацювання надвеликого масиву різнопланової інформації з перспективою запиту, отримання та переробки додаткової інформації суб'єктів оперативно-розшукової

діяльності, визначених ч. 3 ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»;

2) вимушена екстреність оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) дій, слідчих (розшукових) дій з метою недопущення настання тяжких наслідків.

Аналітичний пошук здійснюється практично безперервно. Аналізуються факти, події, стосунки, зв'язки, співвідношення різних злочинних груп. Піддаються аналізу групи кримінальних проваджень. Запитується на аналізується інформація органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів. Таким чином, на початковому етапі залежно від розглядуваних версій події окреслюється те чи інше коло осіб, можливо причетних до підготовки злочину злочинною спільнотою.

Відповідно до позначених напрямів можна виокремити сукупність методологічних принципів створення автоматизованих інформаційних систем:

- єдність керівництва процесами формування, ведення та використання інформаційних ресурсів на основі єдиного міжвідомчого нормативно-правового акту загальнонаціонального значення, імплементація Європейської методології Socta в протидії організованій злочинності в Україні;

- охоплення інформаційним ресурсом усіх сфер та галузей діяльності;

- раціональне використання фактичних даних та відомостей у виявленні, розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень на основі цілісної системи знань про властивості об'єктів реєстрації;

- блочно-ієрархічний принцип побудови баз даних, їх структурованість і типізація;

- інтеграція обліків у єдине інформаційне поле, а полів – у єдиний інформаційний ресурс органів правопорядку державного та міждержавного значення для створення можливості проведення наскрізного пошуку, що надає можливість відслідковувати осіб, які спільно можуть скоювати кримінальні правопорушення;

- організація зв'язків різнорідної інформації з можливістю переходу з одного об'єктового простору в інший з можливістю отримання так званого «досьє» на об'єкт реєстрації. Наприклад, автоматизована інформаційна система «Зв'язки» передбачає формування кримінальних, родинних зв'язків, та зв'язків осіб, які разом працюють або навчаються. Формування кримінальних зв'язків здійснюється за допомогою АІС «Злочин». Формування родинних зв'язків, та осіб, які разом працюють або навчаються здійснюється за допомогою АІС «Єдиний облік» та за інформацією органів правопорядку;

- підтримання інформаційних ресурсів в актуальному стані, що потребує відновлюваності, оптимальності кількості формалізованих та введених параметрів, алгоритми пошуку;
- адекватність інформації, що зберігається в обліках, об'єктам реєстрації;
- інтеграція інформаційних систем органів правопорядку та автоматизованих інформаційних систем, які забезпечують завершальний етап ідентифікації об'єкта за запитуваною інформацією.

Для боротьби з організованою злочинністю, на думку Д. Санакоєва [6, с. 213–220], О. Користіна [5, с. 109–114], О. Фаріона [8, с. 223–241] та інших авторів може бути використана оцінка загроз як ефективний інструмент для спрямування та визначення пріоритетів технічної допомоги. За стандартами ЄС боротьба з таким видом злочинності передбачає проведення стандартизованої аналітичної методології для оцінки загроз організованої злочинності і тяжких злочинів – методологія Оцінки загроз тяжких злочинів та організованої злочинності Socta (Serious and Organized Crime Threat Assessment), що використовується для оцінки реальної ситуації у цій сфері та виявлення прогалин у діяльності органів правопорядку для отримання відповідної оперативної інформації.

Під час аналітичної роботи вирішуються завдання:

- вивчення структури, внутрішніх та зовнішніх зв'язків;
- оцінки масштабів організованої злочинної діяльності, визначення необхідності включення в оперативно-розшукові заходи уповноважених оперативних підрозділів різних рівнів та відомств;
- оперативно-тактичного та криміналістичного вивчення конкретних кримінально-протиправних проявів для документування дій правопорушників та підготовки доказової бази у кримінальному провадженні;
- оперативно-тактичного вивчення конкретних ситуацій, які складаються в ході оперативного пошуку, оперативної профілактики та оперативних перевірок.

Сутність розв'язання актуалізованих проблем полягає в створенні керівної надбудови, здатної вести автоматизований діалог зі всіма наявними в розпорядженні оператора автономними сховищами даних, при тому, з кожного з них система вилучає не тільки вичерпну інформацію, котра має відношення до запитуваного об'єкта, але й всі дані про прямі та непрямі зв'язки цього об'єкта. Далі, проміжні вибірки піддаються складній логічній обробці, під час якої формується повний, сумарний набір характеристик об'єкта, який має чітке змістовне структурування, яке виключає будь-які варіанти дублювання даних, який пройшов складний фільтр логічного контролю. Всі ці питання вирішуються в автоматичному режимі.

Після введення даних про об'єкт аналізу відповідні реквізити передаються в модуль розподілених запитів, який здійснює пошук шуканого об'єкта в усіх базах даних, підключених до системи. Підсумкова інформація подається користувачеві у вигляді списку, в якому двійники логічно згруповані. Далі, користувач обирає зі списку об'єкт оперативного інтересу і ця інформація передається так званому диспетчеру даних.

Диспетчер даних здійснює пошук інформації про шуканий об'єкт та його зв'язки в усіх базах, підключених до системи. Важливо зазначити, що в процесах пошуку однойменні фізичні об'єкти обліку з різних баз даних, які мають ідентичні ключові реквізити, розглядаються системою як єдині логічні об'єкти. Результатом такого підходу до пошуку та аналізу інформації стає підсумковий документ, довідка, яка містить вичерпну інформацію про шуканий об'єкт та його зв'язки будь-якого рівня, зокрема й похідних.

Серед інших можливостей автоматизованих інформаційних систем слід зазначити такі, як візуалізація результатів пошуку у вигляді логічно структурованого дос'є, відображення зв'язків об'єкта у вигляді графічної схеми, аналіз інформації з використанням геоінформаційних технологій.

Подібне вивчення надає обізнаності про протиборчу сторону та ймовірних союзників, його результати активно використовуються в оперативно-тактичному прогнозуванні й впливають на тактичні й процесуальні рішення.

Стосовно інформаційного забезпечення проведення тактичних операцій у досудовому розслідуванні конкретних кримінальних правопорушень, учинених злочинними спільнотами, необхідно зазначити, що вирішення задач з аналізу та використанню криміналістично значущої інформації, отримуваної слідчим (дознавачем) із різних джерел, передбачає:

- збирання та систематизацію інформацію про обставини вчинення конкретного діяння або їх серії одними й тими ж особами;
- використання вихідної інформації в сукупності з узагальненими відомостями, поданими в криміналістичній характеристиці розслідуваного виду кримінального правопорушення в цілях заповнення інформаційних прогалин, здійснення на основі отриманих відомостей доказування в кримінальному провадженні, версійної роботи, організації і планування розслідування, розшукових заходів;
- ситуаційну оцінку результатів кожної проведеної слідчої (розшукової) дії, негласної слідчої (розшукової) дії, тактичної операції, оперативно-розшукової діяльності та інших заходів та вже в новій з інформаційних позицій слідчий ситуації коригування як плану

досудового розслідування в цілому, так шляхів вирішення криміналістичних задач стратегічного й тактичного рівня;

– вивчення відомостей про проведену або здійснювану протидію розслідуванню, яка має на меті ускладнити або зробити неможливим досудове розслідування в цілому або вирішення окремих криміналістичних завдань зокрема.

Ефективна робота слідчого (дознавача) з криміналістично значущою інформацією, як передумова успішного проведення тактичних операцій, слугує й основою оптимізації такого процесу, покликаного зробити прийняття та реалізацію таких рішень максимально ефективним і раціональним.

Список використаних джерел

1. Стратегія боротьби з організованою злочинністю: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020>.

2. Мовчан А. В., Созанський Т. І. Характерні ознаки сучасної організованої злочинності за результатами опитування Sosta. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. № 1. 2023. С. 49–56.

3. Абламський С. Є., Конюшенко Я. Ю. Стратегічне управління у сфері протидії злочинності в Україні. Форум права. 2023. № 1. С. 122–131.

4. Бахуринська О. О. Перспективні напрями протидії організованій злочинності в Україні. Право і суспільство. 2018. № 6. С. 182–188.

5. Користін О. Є., Свирідюк Н. П. Національні реалії впровадження методології Європолу «СОСТА». Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 1-2. С. 109–114.

6. Санакоєв Д., Вашко А., Єфімов В. Імплементация европейської методології СОСТА в протидії організованій злочинності в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 1 (116). С. 213–220.

7. Санакоєв Д., Вашко А., Єфімов В. Імплементация европейської методології Sosta в протидії організованій злочинності в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 1. С. 213–220.

8. Фаріон О. Метод стратегічного кримінального аналізу загроз прикордонній безпеці України. Збірник Національної академії державної прикордонної служби України. Серія. Військові та технічні науки. № 2 (83). 2020. С. 223–241.

Важинський Володимир Михайлович,
доцент кафедри права та гуманітарних
дисциплін Івано-Франківської філії
Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна», кандидат
юридичних наук

РОЛЬ ПОЛІЦІЇ В ПОПЕРЕДЖЕННІ ПРАВОПОРУШЕНЬ ІНСТИТУЦІЙНИХ ІНВЕТОРІВ

Поняття правопорушення нерозривно пов'язане, на нашу думку, з виникненням суперечностей між інтересами суспільства (і держави, адже інтереси держави і суспільства в соціальній державі збігаються) і бізнесу, у зв'язку з чим інституційний інвестор може ставити свої інтереси вище суспільних і тим самим посягати на встановлений і гарантований державою правопорядок у цій сфері. І в цьому випадку ми маємо акцентувати на охоронних правовідносинах у сфері публічного управління діяльністю інституційних інвесторів – попередження та реагування на такі правопорушення з боку держави (суспільства) через уповноважені державою органи, у тому числі правоохоронні.

Чинне законодавство не містить визначення поняття «інвестиційне правопорушення». На думку М. Бліхар, сутність такого правопорушення полягає в тому, що поведінка правопорушника спрямована на негативну зміну визначеного в чинному законодавстві порядку здійснення інвестиційної діяльності, порушення правових режимів інвестиційних відносин. Інвестиційна протиправність, своєю чергою, полягає в повному або частковому невиконанні вимог, ігноруванні правил, порядку, закріплених і нормами інвестиційного законодавства, й іншими галузевими нормами, обов'язковими до виконання суб'єктами інвестиційної діяльності [1, с. 169]. Правопорушення по-суті, є тим юридичним фактом, який породжує трансформацію правовідносин охорони до правовідносин захисту прав і свобод та законних інтересів фізичних осіб -інвесторів. При цьому, якщо забезпечувати охорону можуть різні державні органи, суспільні інституції чи навіть сам інституційний інвестор, то у разі правопорушення на перше місце виходить держава, яка має виключне право на застосування примусу до правопорушника. Так, захист приватного інтересу відбувається за ініціативи самого суб'єкта інтересу через подання цивільного позову, а захист публічного інтересу відбувається з ініціативи або безпосередньо суб'єктом публічної адміністрації [2, с. 77].

Більше того правовий інститут відповідальності є обов'язковим елементом механізму охорони інвестиційних відносин, адже спонукає дії всіх суб'єктів інвестиційної діяльності (разом з уповноваженими особами контролюючих органів) до правомірної поведінки. Кожен вид юридичної відповідальності за порушення порядку здійснення інвестиційної діяльності є самостійною системою. Систему юридичної відповідальності в галузі інвестиційного права становлять адміністративна, дисциплінарна, кримінальна, цивільно-правова, фінансово-правова та інші види відповідальності [1, с. 170].

Насамперед слід звернути увагу на адміністративно-правові правопорушення і адміністративно-правову відповідальність, оскільки саме цей вид відповідальності застосовується за правопорушення, що не несуть вкрай серйозної шкоди суспільству, але є суспільно шкідливими діяннями, без реагування на які ситуація може погіршитись [3, с. 265]. Своєчасне виявлення адміністративних правопорушень та притягнення правопорушника до адміністративної відповідальності часто дозволяє запобігти більш серйозним правопорушенням, як наприклад, вчинення фінансових правопорушень, податкових правопорушень, господарських правопорушень (у тому числі виникнення неплатоспроможності та банкрутства інституційного інвестора) і кримінальних правопорушень, які можуть завдати значно серйознішої шкоди суспільним інтересам громадян-вкладників.

Адже як влучно зазначено в ст. 23 КУпАП адміністративне стягнення є мірою відповідальності і застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами.

Адміністративним правопорушенням (проступком) відповідно до ст. 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені цим Кодексом, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності [4].

Юридичний аналіз статей Особливої частини КУпАП засвідчує, що складів, які прямо передбачають відповідальність у сфері діяльності інституційних інвесторів зокрема чи інвестиційної діяльності в цілому, немає. Це свідчить про те, що держава більшу увагу приділяє все ж засобам запобігання правопорушенням у

діяльності інституційного інвестора, і методам переконання та стимулювання, а не очікування правопорушень і застосування примусу. З іншого боку, в КУпАП є дуже багато складів правопорушень у сфері фінансової діяльності, які, в тому числі, стосуються діяльності інституційних інвесторів.

Зокрема органи Національної поліції України наділені повноваженнями складати протоколи про адміністративні правопорушення щодо таких правопорушень, які можуть виникати у сфері діяльності інституційних інвесторів: – ст. 162 (порушення щодо обігу іноземної валюти), 164 (порушення порядку провадження господарської діяльності (в частині порушення вимог ліцензійних умов для певного виду діяльності), 164-2 (порушення законодавства з фінансових питань), 164-15 (приховування стійкої фінансової неспроможності), 166-16 (незаконні дії у разі банкрутства), 166-17 (фіктивне банкрутство).

Тому вкрай важливим є своєчасна і повна фіксація адміністративних правопорушень у сфері діяльності інституційних інвесторів, адже це один зі способів попередження порушень прав громадян вкладників, а також попередження злочинів проти громадян-інвесторів, що є забезпеченням публічного порядку та попередженням порушень суспільних інтересів.

Список використаних джерел

1. Бліхар М. М. Фінансово-правова відповідальність суб'єктів інвестиційної діяльності. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2017. № 865. С. 169–176. (Серія «Юридичні науки»). URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/43342/2/2017n865_Blikhar_M-Financial_and_legal_responsibility_169-176.pdf.

2. Авер'янов В. та ін. Виконавча влада і адміністративне право. Київ, 2002. 428 с.

3. Колпаков В., Гордеев В. Теорія адміністративного проступку: монографія. Харків: Харків юридичний», 2016. 344 с.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 груд. 1984 року № 8073-Х. Верховна Рада України [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n60>.

Василинчук Віктор Іванович,
професор кафедри оперативно-розшукової
діяльності Національної академії внутрішніх
справ, доктор юридичних наук, професор;
Поптанич Юрій Михайлович,
аспірант Національної академії
внутрішніх справ

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО РОЗШУКУ ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕХОВУЮТЬСЯ ВІД ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ, СЛІДЧОГО СУДДІ, СУДУ

У практичній діяльності правоохоронних органів наявна проблема взаємодії між органом досудового розслідування та оперативним підрозділом стосовно обов'язковості заведення оперативно-розшукової справи стосовно підозрюваних, обвинувачених які знаходяться за межами території України.

Відповідно до статті 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» однією з підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності є наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання.

Зазначені підстави можуть міститися у письмових дорученнях і постановках слідчого, вказівках прокурора, ухвалах слідчого судді, суду, матеріалах правоохоронних органів.

Згідно зі статтею 7 підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані виконувати письмові доручення слідчого, вказівки прокурора й ухвали слідчого судді суду та запити повноважних державних органів, установ і організацій про проведення оперативно-розшукових заходів [1].

Відповідно до положень статті 281 КПК України якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме або він виїхав та/або перебуває на тимчасово окупованій території України чи за межами України та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого, прокурора за умови його належного повідомлення про такий виклик, слідчий, прокурор оголошує розшук такого підозрюваного [2].

Варто зазначити, що виділяється два види розшуку за масштабами територіального пошуку:

- 1) на території держави (внутрішньодержавний);
  - 2) міжнародний розшук, який координується Інтерполом.
- Міжнародний розшук – це розшукові дії, які проводяться за межами

території держави, де було вчинено злочин. У такому розшуку беруть участь декілька держав, принаймні більше двох. Провідну роль у такому розшуку відіграє Інтерпол, що є найбільшою міжнародною поліцейською організацією, яка грає ключову роль у цьому процесі, забезпечуючи ефективний інструментарій для локалізації та затримання осіб, обвинувачених у злочинах, які перетинають межі країни [3, с. 175–180].

У 1992 р. Україна стала членом Інтерполу. Кабінет Міністрів України у 1993 р. постановою № 220 затвердив «Положення про Національне центральне бюро Інтерполу» [4], взаємодія якого з Інтерполом регулюється Інструкцією про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні в попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів, затвердженою наказом Міністерства внутрішніх справ України, Генпрокуратури України, Служби безпеки України, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України від 9 січня 1997 р. № 3/1/2/5/2/2. Ця Інструкція визначає порядок використання правоохоронними органами України можливостей НЦБ Інтерполу в Україні для співробітництва з Генеральним секретаріатом Інтерполу та правоохоронними органами закордонних держав під час здійснення діяльності, пов'язаної з попередженням, розкриттям та розслідуванням злочинів, які мають транснаціональний характер або виходять за межі України [5].

До оголошення підозрюваного в розшук слідчий, прокурор зобов'язаний вжити заходів щодо встановлення його місцезнаходження.

Відповідно до вимог ч. 3 ст. 281 КПК України, здійснення розшуку підозрюваного може бути доручено оперативним підрозділам у разі чого направляється відповідне доручення в порядку ст. 40, 41 КПК України, натомість ст. 335 КПК України визначає, що розшук обвинуваченого оголошується ухвалою суду, організація виконання якої доручається слідчому та/або прокурору [2].

Разом з тим, відповідно до положень статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1] і статті 4 КПК України, повноваження оперативних підрозділів не можуть бути здійснені поза межами держави [2].

Зазвичай заходи щодо встановлення місцезнаходження підозрюваного, обвинуваченого вживаються шляхом направлення повісток про виклик на адреси всіх відомих місць можливого проживання особи та роботи, здійснення усного виклику та направлення повісток на наявні засоби телефонного зв'язку, електронну пошту тощо.

З метою проведення вказаних дій повністю або частково в багатьох випадках направляються доручення на відповідні оперативні підрозділи.

Одним з першочергових заходів які доцільно вжити уповноваженим оперативним підрозділам при отриманні доручення є перевірка факту виїзду підозрюваної, обвинуваченої особи за межі території України шляхом аналізу відомостей з бази даних (аналізу соціальних мереж) або надання запиту до органів Державної прикордонної служби України.

У разі встановлення даного факту доцільно одразу направити вказані відомості та підтверджуючі документи (витяг з бази даних, відповідь на запит, тощо) на адресу органу досудового розслідування.

За результатами розгляду вказаних матеріалів слідчим може бути винесена окрема постанова про оголошення розшуку, якщо досудове розслідування не зупиняється, або про факт оголошення в розшук вказується в постанові про зупинення досудового розслідування, якщо таке рішення приймається, відомості про що вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Стаття 281 КПК України, яка не містить імперативних норм щодо обов'язковості заведення ОРС відносно зниклої особи, а ч. 6 ст. 9-1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» передбачає, що тимчасове вибуття розшукуваної особи за межі України є підставою для зупинення строків ведення оперативно-розшукової справи.

Таким чином, єдиним дієвим інструментом розшуку підозрюваного, обвинуваченого згідно чинного законодавства є заходи, передбачені розділом IX КПК України «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження», який також не містить вимог щодо заведення оперативно-розшукової справи відносно розшукуваної особи [2].

З огляду на викладене, у разі виникнення ситуації пов'язаної з необхідністю розшуку особи підозрюваного, обвинуваченого вбачається за доцільне організація вказаної роботи шляхом скоординованого здійснення вказаного вище комплексу заходів без спрямування сил і засобів оперативного підрозділу на заведення ОРС, яке в даному випадку не зможе сприяти фактичному розшуку підозрюваної особи на території за межами України.

В той же час в частині нормативного забезпечення розшуку на території держави (внутрішньодержавного) доцільно передбачити обов'язок, а не право (можливість) заведення уповноваженим оперативним підрозділом оперативно-розшукової справи стосовно підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень у разі направлення відповідного доручення слідчого (прокурора).

При цьому важливим є забезпечення внесення інформації про розшук особи і необхідності повідомлення про виявлення особи до максимальної кількості автоматизованих інформаційних систем, які діють на території України.

Також вбачається за доцільне передбачити, що клопотання та ухвали про дозвіл на проведення негласної слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів, що здійснюються з метою встановлення місцезнаходження особи, яка переховується від органів досудового розслідування, слідчого судді чи суду, та оголошена в розшук, може охоплювати строк до моменту доставлення розшукуваної особи до відповідного органу досудового розслідування (а не встановлення особи, як передбачено на цей час).

Список використаних джерел

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

3. Ахтирська Н.М. Актуальні питання міжнародного розшуку у світлі судових практик. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2019, Серія ПРАВО. Вип. 54. С. 175–180.

4. Положення про Національне центральне бюро Інтерполу, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 1993 р. № 220 URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KMP93220.html.

Вигівський Іван Михайлович,
кандидат юридичних наук

ВЗАЄМОДІЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ І ВІДПРАЦЮВАННЯ ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

В умовах сьогодення, взаємодія – це ефективна спільна діяльність щодо виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, забезпечення їх повного, всебічного та об'єктивного розслідування, притягнення винних осіб до встановленої законом відповідальності, відшкодування заподіяної злочинами шкоди, відновлення порушених прав громадян (ст.3 Кримінального процесуального кодексу України (КПК) [1, с. 17]. З метою ефективної координації роботи органів досудового розслідування та прокуратури щодо розслідування воєнних злочинів, вчинених на тимчасово окупованій території відповідної області, необхідно вжити низку заходів, зокрема:

1) *процесуальні*. Після звільнення населених пунктів і території від ворожих військ, обласним управлінням Служби безпеки (СБ) України чи обласною прокуратурою розпочинається «базове» кримінальне провадження за ознаками злочинів, передбачених ч. 1 та

ч. 2 ст. 438 КК України, за фактами воєнних злочинів, вчинених у межах території об'єднаної територіальної громади (ОТГ), до якої належать відповідні населені пункти [2]. За необхідності у межах однієї ОТГ може бути розпочато декілька «базових» кримінальних проваджень (наприклад, у разі наявності декількох великих населених пунктів із значною кількістю виявлених воєнних злочинів, значною територіальною віддаленістю тощо). За наявності в регіональному підрозділі СБ України вже розпочатих «базових» кримінальних проваджень за фактами вчинення воєнних злочинів на окремих деокупованих територіях вирішувати питання щодо роботи саме у цих провадженнях (без реєстрації нових).

У рамках кожного такого провадження (у т.ч. вже розпочатих) створюється міжвідомча слідча група, передусім СБ України та Національної поліції України, до якої включаються слідчі центральних апаратів, обласних управлінь (обох вказаних відомств), а також територіальних підрозділів поліції.

Органом досудового розслідування у таких провадженнях є слідчі відділи обласних управлінь СБ України, старшим групи слідчих – слідчий цього відділу. Процесуальне керівництво здійснюється обласною прокуратурою, старший групи прокурорів – працівник спеціалізованого підрозділу обласної прокуратури або керівник обласної прокуратури чи куруючий заступник. До групи прокурорів включаються працівники обласної та місцевих прокуратур. За рішенням Генерального прокурора до складу групи прокурорів може бути включено прокурорів Офісу Генерального прокурора України.

У рамках вказаних «базових» кримінальних проваджень проводяться усі слідчі дії, пов'язані із фіксацією і розслідуванням воєнних злочинів, вчинених на території ОТГ.

У разі необхідності виділення із «базового» кримінального провадження матеріалів досудового розслідування щодо одного або кількох кримінальних правопорушень, з метою підвищення ефективності їх розслідування, в окреме провадження, у тому числі доручивши розслідування іншому органу досудового розслідування, керуватися вимогами ст. 217 та 36 Кримінального процесуального кодексу України [1], з урахуванням правової позиції Верховного суду, викладеної у постанові об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 24.05.2021 у справі № 640/5023/19 [3].

2) *організаційні*. З метою забезпечення належної взаємодії між органами та відомствами, залученими до фіксації та розслідування воєнних злочинів, виявлених на деокупованих територіях відповідної області, створюється Координаційний штаб, до якого входять відповідні представники цих органів та відомств (центрального та обласного рівня), зокрема старші груп слідчих і прокурорів у «базових» кримінальних провадженнях, керівники відповідних

підрозділів органів прокуратури, досудового розслідування та оперативних підрозділів. За необхідності, формування даного штабу можливе шляхом створення керівником обласної прокуратури відповідної міжвідомчої робочої групи, або внесення відповідних змін до вже існуючої міжвідомчої робочої групи щодо розслідування злочинів, вчинених в умовах збройного конфлікту. Учасники даного штабу забезпечують належну комунікацію та обмін інформацією між відомствами. За потреби, робота штабу можлива у межах одного приміщення, яке визначається з урахуванням безпекових та логістичних особливостей території.

Робота слідчих, прокурорів, оперативних працівників та інших залучених фахівців із фіксації та розслідування воєнних злочинів розпочинається на деокупованих територіях після закінчення заходів із їх розмінування, а також фільтраційних заходів (виявлення ДРГ, колаборантів, тощо).

У рамках роботи Координаційного штабу вирішуються питання залучення необхідних, у тому числі додаткових, сил та засобів для забезпечення ефективної роботи. Крім того, у рамках штабу забезпечується накопичення, своєчасний обмін, систематизація та аналіз інформації про результати відпрацювання територій та розслідування злочинів, планування подальшої роботи тощо.

Під час проведення слідчих дій у «базових» кримінальних провадженнях необхідно ефективно розподіляти задачі між слідчими різних органів в залежності від їх звичної спеціалізації. Зокрема, визначити наступну пріоритетність у напрямках роботи правоохоронних органів:

слідчим органів безпеки зосередити увагу на фіксації та розслідуванні: нападів на об'єкти інфраструктури, необхідні для забезпечення життєдіяльності цивільного населення, об'єкти культурної спадщини, ядерні об'єкти, освітні та лікувальні заклади, зерносховища, а також нападів на цивільні об'єкти, що спричинили масштабні руйнування та численні жертви серед цивільного населення; масового розкрадання продовольства (зернових культур тощо); обставин жорстокого поводження або інших незаконних дій щодо військовополонених; депортації та незаконного переміщення населення; обставин функціонування штабів, комендатур, та командних пунктів ворожих військ, інших органів окупаційної влади;

слідчим органів Національної поліції України зосередити увагу на фіксації та розслідуванні: вбивств; обставин масових захоронень; сексуального насильства; жорстокого поводження із цивільним населенням; обставин функціонування місць масового незаконного утримання цивільного населення, жорстокого поводження із ним; фактів безвісного зникнення на окупованих територіях; незаконного

позбавлення волі; розграбування майна; нападів на цивільні об'єкти (крім тих, що віднесені до пріоритетів СБ України);

При прийнятті рішення щодо доручення розслідування відповідним органам досудового розслідування у межах «базового» кримінального провадження окремих епізодів воєнних злочинів, виявлених на деокупованих територіях відповідної області, враховувати, серед іншого, кількість слідчих відповідного органу, навантаження, їх досвід та практичні навички при розслідуванні того чи іншого виду злочинів.

Вирішувати питання щодо формування окремих груп із фіксації та розслідування фактів сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

3. Справа № 640/5023/19. Об'єднана палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=97286253&red=100003161acef099a0dbfc0c8b729fac56e1ee&d=5>.

Готін Олександр Миколайович,
кандидат юридичних наук

МІСЦЯ ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Етапність вчинення корупційного кримінального правопорушення і відповідно обрання тактики пошукової діяльності впливає на позиціонування окремих локацій як місць виявлення. Також на тактику впливає вид корупційного кримінального правопорушення. Зрозуміло, що більшість зазначених правопорушень є латентними, але оперативний працівник плануючи пошукові заходи та визначаючи об'єкт пошуку вже орієнтовно обізнаний про можливий вид кримінального правопорушення, яке він може виявити. Про це може свідчити його попередній досвід, оскільки спосіб вчення корупційного кримінального правопорушення, при всій своїй багатоваріантності обмежується «корупційними можливостями» суб'єкта його вчення (місцем роботи, посадою, компетенцією тощо). Оскільки оперативні підрозділи мають свій, чітко визначений посадовим обов'язками сектор пошукової діяльності, то відповідно від посадових осіб, які працюють в органах влади та управління, що знаходяться у секторі

оперативної зацікавленості певного підрозділу правоохоронного орган, то відповідно оперативний працівник «очікує» вчення певного корупційного правопорушення, і у процесі пошуку конкретизуються учасники, спосіб, конкретний час та місце, а також інші обставини, що мають значення для встановлення факту вчинення корупційного кримінального правопорушення.

Тому одним з способів виокремлення місць пошуку є його тактика, що полягає в обранні найбільш доцільних методів та засобів його здійснення. Враховуючи, що теорія оперативно-розшукової діяльності виокремлює таку складову як напрямки оперативного пошуку то ми позиціонуємо ці напрямки як основу для виокремлення місць пошуку

У залежності від напрямку пошуку ми виокремлюємо місця, де найбільш доцільно виявлення саме первинної інформації (або ознак) одержання корупційного кримінального правопорушення.

У випадку обрання тактики пошуку (напряму) «від особи – до факту вчинення корупційного кримінального правопорушення» основними місцями пошуку є :

- службове приміщення органу влади та управління, де працює конкретна посадова особа;

- місце проживання конкретної посадової особи;

- місце, де конкретна посадова особа проводить поза робочий час;

- НАЗК, яке здійснює перевірку декларацій, а отже може виявити факт зміни фінансового становища посадової особи (в тому числі того, яке особа приховує від декларування).

У випадку обрання тактики пошуку (напряму) «від ознак вчинення корупційного кримінального правопорушення – до особи» основними місцями пошуку є :

- контролюючі органи, які можуть мати інформацію, що є вихідною і аналіз якої дозволяє зробити висновок про вчення корупційного кримінального правопорушення конкретною особою;

- суб'єкти первинного фінансового моніторингу, які здійснюють накопичення інформації, що може свідчити про наявність ознак легалізації коштів, одержаних у результаті вчинення корупційного кримінального правопорушення;

- органи, у яких міститься інформація про наявність у посадової особи (членів сім і близьких осіб) коштів або майна, одержаних у результаті вчинення корупційного кримінального правопорушення (реєстри майна (автотранспортних засобів, об'єктів нерухомості тощо), банківські установи, реєстраційні органи (які контролюють обіг цінних паперів тощо);

– суб'єкти господарювання, які здійснюють господарську діяльність, що підлягає ліцензуванню (отримання спеціального дозволу) підрозділами державного органу, де працює посадова особа.

У випадку обрання тактики пошуку (напрямку) «від ознак корупційного кримінального правопорушення – до факту його вчинення» основними місцями пошуку є :

- конкретне місце дислокації органу влади та управління;
- суб'єкти господарювання, які контролюються (перевірялись) конкретно особою органу влади та управління з певними наслідками;
- органи, які здійснюють накопичення інформації про осіб, які вчинили корупційне кримінальне правопорушення (зокрема – Департамент антикорупційного законодавства та законодавства про правосуддя, який є держателем Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційне правопорушення);
- підрозділи органів влади та управління, до функцій яких віднесена робота з викривачами, кадрова робота, питання безпеки.

Дерев'ягін Олексій Олександрович,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності та розкриття злочинів факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ (ЦИФРОВИХ) ДОКАЗІВ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ЗДІЙСНЕННЯ РОЗШУКОВОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Технічний прогрес є невід'ємною складовою нашого життя. Останніми роками у вітчизняній системі правових наук таких як кримінальний процес, криміналістика та оперативно-розшукова діяльність з'являється все більше досліджень, присвячених цифровізації як кримінального провадження так і оперативно-розшукової діяльності, що логічно відповідає тенденціям, умовам та обставинам розвитку нашого суспільства та необхідністю «озброювати», розвивати кримінальне процесуальне та оперативно-розшукове законодавства за вимогами часу та нагальними потребами.

Розвиток інформаційних технологій, виникнення нових галузей їх застосування та поява нових електронних пристроїв збільшили кількість видів цифрової інформації та способів її кодування й перетворення. Для перегляду й дослідження окремих видів інформації за результатами

здійснення розшукової роботи правоохоронними органами недостатньо звичайної комп'ютерної техніки зі стандартним програмним забезпеченням: для цього необхідні спеціальні електронні пристрої та спеціальне програмне забезпечення. Це спричиняє певні труднощі для слідчих, оперативних працівників, прокурорів, суддів, адвокатів, експертів та ін. Особливої актуальності проблеми використання електронних (цифрових) доказів за результатами здійснення розшукової роботи набули після відкритого повномасштабного збройного вторгнення військ РФ на територію України.

Окремі слідчі (розшукові) дії, які проводяться в умовах надзвичайних правових режимів та у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, вчинених на тимчасово окупованих територіях мають свої особливості, пов'язані також відсутністю доступу до таких територій. Як показують результати вивчення 498 кримінальних проваджень, пов'язаних із тимчасово окупованими територіями, у 83 % проводилися огляди різноманітних інтернет-ресурсів [1, с. 297]. Значний обсяг інформації, що має значення для кримінального провадження, отримується із відкритих джерел Всесвітньої комп'ютерної мережі Інтернет, що передбачає належний порядок її отримання та в подальшому використання в якості цифрових доказів.

У судочинстві країн ЄС, США та, зокрема, в Міжнародному кримінальному суді використання цифрових доказів регулюється правовими нормами, основою яких слугують принципи роботи з цифровими доказами, викладені у Протоколі Берклі та матеріалах Наукової робочої групи з цифрових доказів (SWGDE) [2].

Протокол Берклі – практичний посібник з використання цифрової інформації з відкритим вихідним кодом при розслідуванні порушень міжнародного кримінального права, права людини та гуманітарного права, розроблений школою права Університету Каліфорнії в Берклі разом з представниками ООН. Інформація з відкритих джерел включає загальнодоступну інформацію, яку будь-який представник громадськості може спостерігати, купувати чи запитувати, не вимагаючи особливого правового статусу чи несанкціонованого доступу [3], така інформація в подальшому може бути використана в якості електронного доказу у кримінальних провадженнях.

Варто підкреслити, що в наукових колах не має чіткого визначення поняття електронних доказів. Деякі експерти розуміють цей вид доказів як «цифрові» докази. Однак з розвитком комп'ютерних технологій (цифрових технологій) він отримав назву «електронного» доказу. Науковці в галузі кримінально-правових наук одночасно використовують терміни «електронні» та «цифрові» докази, хоча ці терміни не є

тотожними. Не вдаючись до наукової полеміки відзначимо, що ми поділяємо позицію Г. Авдєєвої та Е. Живуцької-Козловської, які цифровими доказами вважають фактичні дані, які представлені у вигляді бінарного (двійкового) коду та містять інформацію, що має значення для об'єктивного вирішення справи [4, с. 131].

На відміну від Цивільного процесуального кодексу України (ст. 100), Господарського процесуального кодексу України (ст. 96) і Кодексу адміністративного судочинства України (ст. 99), в кримінальному процесуальному законодавстві України, на жаль, взагалі відсутнє визначення терміну «цифрові докази», не визначений порядок їх збирання, зберігання, аналізу та використання у кримінальному провадженні, що значно ускладнює здійснення розшукової роботи в умовах воєнного стану. Тому судами України вони іноді не визнаються допустимими доказами [5], а напрацювання у цьому напрямі науковців і юристів ЄС та США використовуються, в основному, журналістами-розслідувачами.

За результатами узагальнення практики суду касаційної інстанції з питань проведення й оцінювання результатів НСРД у кримінальному провадженні з'ясовано, що найчастіше причинами невизнання судом допустимими доказами цифрових аудіо- та відеозаписів, здійснених під час їх проведення, є такі: надання до суду копій цифрової інформації, а не оригіналів; проведення НСРД співробітниками оперативного підрозділу без доручення на те слідчого, прокурора та без ухвали слідчого судді; невідкриття стороні захисту в порядку ст. 290 КПК доручення на проведення НСРД; відсутність процесуального оформлення рішення слідчого або прокурора про залучення до проведення НСРД «іншої особи»; невиконання вимог ч. 4 ст. 271 КПК щодо негайного складання протоколу за результатами проведення контролю за вчиненням злочину в присутності особи, щодо якої проведено НСРД, одразу після відкритого фіксування під час завершальної стадії контролю за вчиненням злочину з фактичним її затриманням [6].

Отже, підводячи певні підсумки відзначимо, що успіх здійснення розшукової роботи в умовах воєнного стану певною мірою залежить від ефективності використання електронних (цифрових) доказів у кримінальному провадженні. Під час роботи із електронними (цифровими) доказами за результатами здійснення розшукової роботи в умовах воєнного стану слідчі, співробітники оперативних підрозділів, прокурори, судді, а також судові експерти зазнають певних труднощів через швидкий розвиток і зміну технологій цифрових пристроїв та, як наслідок, – зміну технологій виявлення, вилучення, фіксації й дослідження цифрової інформації.

На сьогоднішній день виникла нагальна потреба у закріпленні в Кримінальному процесуальному кодексі України норм, якими визначатимуться поняття електронних (цифрових) доказів, механізми їх отримання та використання, зокрема розмежуванням понять «електронний доказ» і «цифровий доказ»; порядок вилучення, огляду, фіксації та зберігання; порядок оцінки допустимості й достовірності тощо.

Удосконалення чинного законодавства вимагає від науковців також розробки ефективних тактичних прийомів проведення НСРД, що є актуальним і перспективним напрямом розвитку оперативно-розшукової компаративістики, з метою гармонізації національного кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавств у відповідності до ефективних правових приписів, виплеканих досвідом інших країн, із запровадженням яких відбулося зростання позитивного тренду у протидії кримінальним протиправностям у умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Тетерятник Г.К. Кримінальне провадження в умовах надзвичайних правових режимів: теоретико-методологічні та праксеологічні основи: монографія. Одеса: Гельветика, 2021. 500 с.

2. Positions and Considerations of Scientific Working Group on Digital Evidence. URL: <https://www.swgde.org/documents/positions-and-considerations>.

3. Berkeley Protocol on Digital Open Source Investigations. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-04/ОНСНR_Berkeley_Protocol.pdf.

4. Авдєєва Г., Живуцька-Козловська Е. Проблеми використання цифрових доказів у кримінальному судочинстві України та США. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. Вип. 1 (30). 2023. С. 126–143.

5. Судді Верховного Суду поділилися актуальною судовою практикою з питання доказування на підставі електронних доказів. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1155803/>.

6. Узагальнення практики суду касаційної інстанції з питань проведення та оцінювання результатів НСРД у кримінальному провадженні (оновлено). *Тренінговий центр прокурорів України*. 2021. С. 51.

Дякін Ярослав Олександрович,
провідний науковий співробітник наукової
лабораторії з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

КАТЕГОРІЇ ЗАХОДІВ, ЯКІ ПРОВОДЯТЬ У ПРОЦЕСІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ТА КОНТРРОЗВІДУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проблеми правової регламентації виникають на всіх напрямках використання сил, засобів та ОРД у процесі протидії злочинності. Існують різні наукові думки стосовно розмежування видів заходів, які здійснюються у ході оперативно-розшукової діяльності.

Науковці, розглядаючи особливості виявлення злочинів (як напрямку пошукової діяльності правоохоронних органів) вважають за необхідне окремо визначити перелік пошукових заходів, оскільки вони визначені як складова ОРД, інші зазначають, що необхідно безпосередньо у Законі розмежувати пошукові заходи, ОРЗ та НСРД і роблять висновки, що частково таке вже зробив КПК України, надавши перелік НСРД, внаслідок чого у ст. 8 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» окремі пункти доповнені посиланням, яке регламентує, що певні права можуть бути реалізовані шляхом проведення НСРД в порядку, передбаченому конкретною статтею КПК України. Дійсно, перелік НСРД визначено у КПК України, права підрозділів, які реалізуються під час виконання доручення – у ст. 8 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» (але тільки стосовно конкретних НСРД); перелік пошукових заходів визначено лише у відомчому нормативному акті, що вже створює нерівномірність у законодавчому регулюванні, інші зазначають, що перелік оперативно-розшукових заходів, які можуть здійснюватися у процесі оперативного супроводження кримінального провадження (або забезпечення НСРД), то такий перелік взагалі відсутній у будь якому нормативному акті.

Зі свого боку можна зауважити, що у самому понятті оперативно-розшукової діяльності вже виокремлено два типу заходів – пошукові та контррозвідувальні, хоча порядок проведення контррозвідувальних заходів і відповідно підстави для проведення, їх перелік повинен бути визначений у ЗУ «Про контррозвідувальну діяльність». Разом з тим, у зазначеному законі цей перелік відсутній, а ст. 7 (яка регламентує такі права підрозділів, що здійснюють контррозвідувальну діяльність) практично доповнюють перелік прав

оперативних підрозділів, зазначених у ст. 8 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність», а пп. 2 п. 6. ст. 7 ЗУ «Про контррозвідувальну діяльність» прямо відсилає до ст. 8 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність». Хоча за змістом зазначених Законів можна зробити висновок, що контррозвідувальні заходи відносяться до загальної категорії – оперативно-розшукових заходів, але окремі норми їх визначають їх у вигляді переліку (наприклад у п. 1 ч. 2 ст. 7 ЗУ «Про контррозвідувальну діяльність» зазначено: «... здійснювати контррозвідувальний пошук, оперативно-розшукові заходи...»), що надає можливість трактування оперативно-розшукових заходів та заходів контррозвідувального пошуку як рівнозначних. На нашу думку, така ситуація є наслідком того, що контррозвідувальні підрозділи сприймають оперативно-розшукові заходи не як загальну категорію оперативно-розшукової або контррозвідувальної діяльності, а саме як інструмент розшуку осіб, як окремого напрямку діяльності оперативних та контррозвідувальних підрозділів, що відображено в їх внутрішніх нормативних актах.

Аналіз думок науковців з цього приводу, дає можливість стверджувати, що оперативно-розшукові заходи науковці розглядають в певних блоках, для кожного з яких виокремлюють правове обґрунтування, а саме:

– на етапі оперативного пошуку первинної інформації про підготовку або вчинення злочинів здійснюється ряд заходів, правовою підставою для проведення яких є ст. 7 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність», де зазначено, що оперативні підрозділи у межах своїх повноважень зобов'язані вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення кримінальних правопорушень;

– другий блок правової регламентації реалізується за наявності достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів та засобів про: розвідувально-підривну діяльність спецслужб, організацій або окремих осіб. Правовою основою проведення ОРЗ є ст. 8 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» та ряд підзаконних нормативних актів, які регламентують проведення контррозвідувальної перевірки;

– третій блок правової регламентації для проведення ОРЗ реалізується у випадку, коли підтверджується інформація про кримінальне правопорушення, яке готується, або особу, яка готує вчинення кримінального правопорушення. Правовою основою в такій позиції є ст. 6 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність», яка прямо вказує на можливість здійснення оперативно-розшукових заходів, а також ст. 9, відповідно до якої ОРЗ заводитьися на особу, яка підозрюється в

підготовці до вчинення кримінального правопорушення, щодо невстановлених осіб, які готують вчинення кримінального правопорушення;

– четвертий блок правової регламентації реалізується у тому випадку коли оперативні працівники виявляють ознаки вже вчиненого або на разі вчинюваного кримінального правопорушення. У ч. 2 ст. 7 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначено, що у разі виявлення ознак кримінального правопорушення оперативний підрозділ зобов'язаний невідкладно направити зібрані матеріали, до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування в порядку, передбаченому КПК України. Слід зазначити, що оперативні працівники мають можливість проводити ОРЗ що до виявлення та встановлення фактів інших кримінальних правопорушень та обставин вже виявленого, оскільки у ч. 3 ст. 7 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначено, що у разі, якщо ознаки кримінального правопорушення виявлені під час проведення ОРЗ, що тривають (припинення яких може негативно вплинути на результати кримінального провадження), підрозділ повідомляє прокурора про виявлення ознак кримінального правопорушення, закінчує проведення ОРЗ, і тільки після цього направляє зібрані матеріали;

– п'ятий блок правової регламентації ОРЗ спрямований на її забезпечення для встановлення фактів інших кримінальних правопорушень та обставин тих, що вже розслідуються. Оперативні підрозділи проводять слідчі (розшукові) дії та НСРД у кримінальному провадженні за дорученням слідчого, прокурора в порядку, передбаченому КПК України.

Враховуючи зазначене, ми пропонуємо виокремити категорії заходів, які проводяться у процесі оперативно-розшукової та контррозвідувальної діяльності: а саме:

- пошукові заходи;
- заходи контррозвідувального пошуку (оскільки їх проведення передбачає не тільки виявлення інформації але і контррозвідувальний вплив);
- заходи оперативної перевірки;
- заходи оперативного розшуку;
- заходи оперативного забезпечення (кримінальних проваджень зокрема та кримінального переслідування взагалі).

Ємець Олег Миколайович,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;
Нирка Ігор Богданович,
аспірант докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ РОЗШУКУ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ ОСІБ, ЯКІ ПОТЕРПІЛИ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ З МЕТОЮ ВИКОРИСТАННЯ В ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

Одним із найактуальніших питань сьогодення, яке набуло особливого суспільного резонансу після повномасштабного збройного вторгнення країни-агресора на територію України, що відбулось 24 лютого 2022 року та триває по теперішній час, є розшук зниклих безвісті осіб, у тому числі тих, які потерпіли від торгівлі людьми з метою використання у збройному конфлікті.

Особливості роботи оперативних підрозділів Національної поліції в даному напрямку можна поділити на декілька груп, які, в свою чергу, поділяються в залежності від певних версій та категорій зниклих безвісті осіб, а саме:

- зниклі безвісті під час примусового переміщення з тимчасово окупованої території України на територію країни-агресора;
- зниклі безвісті громадяни України, що залишились на тимчасово окупованій території, з їх використанням для примусової праці (трудове рабство);
- зниклі безвісті діти-сироти, що знаходились у відповідних соціальних закладах, розташованих на тимчасово окупованій території України;
- військові та інші громадяни України, які брали участь у збройному конфлікті на лінії зіткнення та зникли безвісті.

Під час проведення заходів щодо встановлення зазначених категорій безвісті зниклих осіб необхідно провести як загальні, так і оперативно-розшукові заходи, а також слідчі і негласні слідчі (розшукові) дії, заходи оперативного (ініціативного) пошуку в залежності від конкретних обставин. Крім того, успіх великою мірою залежить від належного рівня організації роботи з штатними та позаштатними негласними працівниками. До загальних заходів необхідно віднести такі, як:

- встановлення анкетних даних зниклої особи, дати та місця народження, номери мобільних телефонів;
- встановлення близьких родичів зниклої особи, їх номерів мобільних телефонів;

- встановлення близького кола спілкування зниклої особи, анкетних даних, номерів мобільних телефонів тощо;
- встановлення точної дати, часу та останнього місця перебування зниклої особи;
- встановлення конкретних обставин, за яких особа зникла безвісті;
- проведення аналізу за номером мобільного телефона;
- здійснення моніторингу місця знаходження мобільного телефону, насамперед, щодо останніх 3–5 днів до зникнення його з мережі;
- перевірка особи за наявними автоматизованими базами даних (для перевірки інформації, чи не знаходиться розшукувана особа на території України);
- з метою перевірки можливого знаходження особи на території Євросоюзу надати відповідний запит (використання можливостей Європолу).

До спеціальних заходів із розшуку зниклих безвісті осіб, які потерпіли від торгівлі людьми з метою використання у збройних конфліктах, можна віднести такі, як:

- проведення окремих оперативно-розшукових заходів, в яких виникне необхідність при досягненні відповідної цілі;
- проведення оперативної роботи з метою придбання джерел інформації серед посадових осіб, які можуть мати чи мають відношення до зазначеного питання;
- проведення оперативної комбінації, яка сприятиме досягненню поставленої мети;
- проведення оперативно-розшукових та інших заходів на тимчасово окупованих територіях чи на території країни агресора силами негласного апарату.

Розглядаючи це питання скрізь призму підрозділів Національної поліції, то згідно з частиною третьою статті 13 Закону України «Про національну поліцію» [1], у її складі функціонують: кримінальна поліція; патрульна поліція; органи досудового розслідування; поліція охорони; спеціальна поліція; поліція особливого призначення.

Серед переліку зазначених підрозділів, згідно з функціональними обов'язками, вказаною проблемою займається лише незначна частина кримінального блоку, а саме підрозділи карного розшуку та слідчі, причому як правило рівня районних (міських) органів Національної поліції. Розпочинається така робота переважно після надходження заяви про безвісті зниклу особу. Із зазначеного можна зробити висновок, що вочевидь їх можливості виходячи із реалій сьогодення недостатні та зазначені працівники, в силу службового навантаження фізично не можуть в повній мірі приділити

увагу розшуку зниклих безвісті осіб, які потерпіли від торгівлі людьми з метою використання у збройних конфліктах.

Крім того, з 2014 року в Україні з'явилося таке явище як «тимчасово переміщені особи». Це люди, які в силу обставин військового вторгнення на територію України вимушені були переїхати з тимчасово окупованих територій на підконтрольну українській владі територію. Вказане явище набуло значного поширення після повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року. При зверненні тимчасово переміщених осіб з відповідними заявами про зникнення безвісті людей на тимчасово окупованих територіях, в правоохоронні органи за місцем фактичного перебування, досудове розслідування, як правило, проводиться тим органом, який прийняв відповідну заяву. Зазначений факт негативно впливає на якість та строки проведення як слідчих (розшукових) дій, так і оперативно-розшукових заходів з тих причин, що фактичне місце вчинення злочину знаходиться на непідконтрольній українській владі території та на значній відстані від органу досудового розслідування. Зазначений факт ускладнює, а в деяких випадках унеможливує ефективне проведення слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів.

Крім відсутності відповідного профільного підрозділу слід виділити таку проблему, як кваліфікація злочину, яку визначають слідчі підрозділи в даному випадку. При наявності заяви про зникнення безвісті особи, зазначена подія кваліфікується як злочин, передбачений ч. 1 ст. 115 КК України (умисне вбивство) [2]. Як правило, у всіх зазначених вище випадках слідчі (розшукові) дії проводяться згідно з певними методичними рекомендаціями (шаблоном), що не враховує вищевказані особливості та обставини. Обґрунтуванням цього є те, що з часів проголошення незалежності правоохоронна система України не мала прецедентів повномасштабного військового вторгнення та була політично і юридично орієнтована на правовий досвід європейських країн, що живуть у мирному часі.

Проведене дослідження дозволило відзначити такі проблеми під час розшуку зниклих безвісті осіб, які потерпіли від торгівлі людьми з метою використання у збройних конфліктах, як:

- недооцінка рівня небезпеки сучасного стану цієї проблеми (протиправої діяльності), неповний аналіз результатів боротьби та не визначення пріоритетних напрямів протидії цим явищам;

- неналежне ресурсне забезпечення;

- використання оперативними та слідчими підрозділами застарілих методичних рекомендацій щодо викриття й розслідування злочинів зазначеної категорії, обліку та звітності щодо результатів своєї роботи;

– відсутність досконалої правової бази, у той час коли криміногенна ситуація стрімко змінюється.

Ідентифікація зазначених актуальних питань розшуку зниклих безвісті осіб, які потерпіли від торгівлі людьми з метою використання у збройних конфліктах, а також оприлюднення результатів проведеного дослідження, сприятиме продовженню пошуку найбільш ефективних шляхів вирішення цієї проблеми з урахуванням впливу того, що на території України проводяться бойові дії, і, на превеликий жаль, значна її частина зруйнована та окупована.

Список використаних джерел

1. Про національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст. 379.

2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 25–26. Ст. 131.

Злагода Ольга Валеріївна,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Приходько Катерина Григоріївна,

старший програмний координатор
Міжнародної комісії з питань зниклих безвісти

НАПРЯМИ ВЗАЄМОДІЇ МІЖНАРОДНОЇ КОМІСІЇ З ПИТАНЬ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ З НАЦІОНАЛЬНИМИ ПАРТНЕРАМИ В УКРАЇНІ

Ситуація, що виникла з початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну, актуалізує негайне застосування комплексного, оперативного і безпрецедентного використання заходів воєнного, економічного, політичного і правового характеру у зв'язку із забезпеченням в умовах воєнного стану прав людини загалом та права знати про долю зниклого родича зокрема відповідно до норм міжнародного гуманітарного права. Важливим питанням в цьому контексті є інтеграція до національної системи практик європейських країн, які пережили збройний конфлікт. Позаяк на території України зникає безвісти значна кількість осіб, їх родичі та близькі мають право володіти інформацією стосовно зниклих безвісти родичів.

Примусове переміщення, викрадення людей, розділення сімей, включаючи незаконне усиновлення та торгівлю людьми, страти без

належного судового розгляду, утримання під вартою без зв'язку з зовнішнім світом, – ось перелік обставини, за яких люди зникають безвісти в Україні. Серед зниклих безвісти є українці та представники інших національностей, учасники бойових дій та цивільні особи. Згідно з міжнародним правом, держави зобов'язані проводити розслідування справ зниклих безвісти осіб і сприяти притягненню винних у їх зникненні до відповідальності. Притягнення винних до відповідальності є частиною ширших заходів із забезпечення правосуддя, захисту прав сімей зниклих безвісти та забезпечення верховенства права.

Серед міжнародних організацій які надають інформаційну та технічну допомогу Україні слід приділити увагу Міжнародній комісії з питань зниклих безвісти. А саме, Міжнародна комісія з питань зниклих безвісти (МКЗБ), *англ.: International Commission on Missing Persons, ICMP*, – міжнародна міжурядова організація, Головний офіс якої знаходиться у Гаазі, Нідерланди.

Міжнародна комісія з питань зниклих безвісти була створена в 1996 році за дорученням президента Сполучених Штатів Америки Білла Клінтона на саміті G7 в м. Ліон (Франція) з метою розв'язання проблеми осіб, зниклих безвісти внаслідок низки конфліктів, що мали місце на Балканському півострові у період з 1991 по 1995 рік. Сьогодні географія діяльності МКЗБ охоплює Північну та Південну Америку, Близький Схід, Європу та Азію.

Мандатом організації визначено завдання сприяти забезпеченню співпраці урядів та інших країн у пошуку зниклих безвісти внаслідок конфліктів, порушень прав людини, катастроф, організованої злочинності, нелегальної міграції та інших причин, а також допомога їм у цьому пошуку.

Практика діяльності даної Міжнародної комісії з питань зниклих безвісти містить низку положень, сформульованих під час розгляду справ щодо воєнних дій та збройної агресії. Напрацьовані відповідно матеріали були успішно долучені міжнародними інститутами та ініціативами кримінального правосуддя, таким як Міжнародний кримінальний суд, Міжнародний трибунал для колишньої Югославії, Спеціальний суд по Косову, до проваджень у відповідних справах. в різних країнах світу.

Головною метою Програми МКЗБ в Україні є підтримка країни в обліку великої кількості зниклих безвісти осіб відповідно до судових стандартів, які дозволять притягнути винних у звірствах до відповідальності, надати громадськості достовірну інформацію про зниклих безвісти та пов'язані з ними злочини, а також забезпечити права їхніх сімей як стосовно жертв, так і стосовно живих, також створивши інституційний потенціал, який сприятиме довгостроковій

суспільній довірі. МКЗБ заохочує участь громадськості в її діяльності і робить свій внесок в увічнення пам'яті осіб зниклих безвісти.

Діяльність МКЗБ в Україні спрямована на підтримку зусиль органів влади та зміцнення довіри до них у питаннях розслідування зникнень. Програма МКЗБ в Україні зосереджена на наступних стратегічних цілях:

Підтримка подальшого розвитку та зміцнення технічної спроможності України у забезпеченні неупередженого та сталого підходу до розслідування справ про зниклих безвісти, який забезпечить отримання належних та допустимих доказів для міжнародного суду. Така підтримка охоплює різні аспекти розслідувань, починаючи від провадження фахового процесу пошуку людських останків, документування місця злочину, визначення причини та способу смерті та сприяння процесу ідентифікації на основі ДНК. Процес ідентифікації включає широкомасштабне генетичне зіставлення зразків родини зниклого безвісти із помертними зразками зниклої особи, що забезпечить отримання незаперечних результатів ідентифікації та допоможе встановити зв'язок із місцем злочину в інших розслідуваннях;

Забезпечення ефективної участі громадянського суспільства та об'єднань сімей зниклих безвісти, особливо під керівництвом жінок, у процесі розгляду справ зниклих безвісти з метою підвищення відповідальності держави та гарантування прав сімей зниклих безвісти;

Підтримка співпраці між урядами та сприяння координації зусиль між державними органами, громадянським суспільством, міжнародними організаціями та дипломатичним співтовариством для ефективного вирішення проблеми зниклих безвісти;

Активна адвокація та підвищення рівня усвідомленості щодо проблеми зниклих безвісти серед громадськості в Україні та політичних лідерів у всьому світі. Акцентування уваги на важливості вирішення цього питання для забезпечення безпеки, запобігання конфліктам, сприянні миру та міжнародному правосуддю;

Підтримка зміцнення інституційної спроможності та законодавчої бази України для ефективного обліку зниклих безвісти та гарантування прав усіх сімей зниклих безвісти, незалежно від обставин зникнення, національності та інших факторів. Забезпечення прав сімей зниклих безвісти на правду, справедливість та відшкодування.

Слід виокремити такі потенційні напрямки діяльності МКЗБ в Україні:

- сприяння поглибленню співпраці та ефективної взаємодії між суб'єктами, залученими до процесу пошуку зниклих безвісти;
- навчальні та тренінгові програми для слідчих та криміналістів, фахівців бюро судово-медичної експертизи, учасників пошукових груп, ін.;

– навчальні та тренінгові програми для представників громадянського суспільства;

– підтримка у створенні, функціонуванні та захисті єдиної бази даних, що використовується у процесі пошуку осіб зниклих безвісти;

– матеріальна підтримка профільних інституцій та організацій.

Важливим завданням є організація взаємодії міжнародних організацій, які сприяють розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та національних установ, зокрема Національної поліції України, яка безпосередньо забезпечує пошук осіб безвісно відсутніх, та чії оперативні підрозділи проводять оперативно-розшукову діяльність за наявності відповідної інформації [2].

З огляду на викладене, 31 серпня 2023 року, Міжнародна комісія з питань зниклих безвісти підписала із Головним слідчим управлінням Національної поліції України (ГСУ НПУ) Протокол реалізації домовленостей щодо обміну персональними даними про зниклих безвісти. Згідно документу ГСУ НПУ отримало можливість користуватися інфор-мацією, що міститься в Інтегрованій системі управління даними (ІСУД), *англ.: integrated Data Management System (iDMS)* Міжнародної комісії з питань зниклих безвісти та використовується для пошуку та ідентифікації осіб, у т.ч. і таких, які зникли безвісти за особливих обставин в Україні.

Слід зазначити, що саме підписання Протоколу сприяло започаткуванню роботи МКЗБ щодо оптимізації збору інформації про родини, які виїхали за межі України та проживають у Європі і мають родичів, які пропали безвісти під час війни, яка продовжується на території України [3]. Станом на 28 березня 2024 року, зібрано дані у понад 500 осіб – представників та представниць сімей вимушених біженців в європейських країнах (Польща, Німеччина, Чехія, Словаччина та Австрія), чії рідні зникли безвісти за особливих обставин в Україні. Триває опрацювання результатів зібраних даних .

Вагоме значення підписання Протоколу мало у зв'язку з наданням відповідним органам доступу до ДНК-профілю, який буде сформовано та збережено в iDMS з даних, наданих родичами зниклих безвісти для опрацювання за відповідною письмовою згодою. Опрацювання наданого зразка та виділення ДНК-профілю відбувається на підставі відповідної постанови слідчого чи прокурора, які й отримують захищену належним чином інформацію щодо збігів ДНК-профілів.

На думку Директора програми МКЗБ в Європі, Меттью Холлідея, діяльність організації полягає саме у допомозі уряду України знайти та ідентифікувати осіб які безвісно зникли під час збройного конфлікту на території України або інших обставин, що пов'язано з війною. МКЗБ висловлює свою підтримку у виконанні особливо важливого завдання для України, – а саме у пошуку та

ідентифікації десятків тисяч зниклих безвісти осіб і сприянні прозорому та неупередженому розслідуванню зникнення осіб, відповідно до міжнародних стандартів та кращих міжнародних практик. Як приклад такої взаємодії можна зазначити збір даних та опрацювання результатів зібраних даних у сімей вимушених біженців в європейських країнах, чії рідні зникли безвісти за особливих обставин в Україні.

Від початку 2024 року Державна міграційна служба України забезпечує можливість здачі зразків букального епітелію у семи країнах Європи, а саме: Іспанія, Німеччина, Італія, Польща, Чехія, Словаччина, Туреччина [3].

Міжнародна комісія з питань зниклих безвісти, прийняла участь у законодавчій та інституційній діяльності для забезпечення спроможностей України виявляти зниклих безвісти осіб, подавши відповідні напрацювання у 2014 році. Таким чином, рекомендації МКЗБ було взято до уваги ще до початку повномасштабного вторгнення російських окупаційних військ у лютому 2022 року. Протягом періоду 2022 р. – 28 березня 2024 р., Міжнародною комісією з питань зниклих безвісти було надано технічну допомогу національним партнерам у формі донатів обладнання та витратних матеріалів загальною вартістю 440 397 Євро. Протягом зазначеного періоду, спільно з партнерами проведено інтерактивні міждисциплінарні тренінги для більше 100 учасників. Продовжується надання інформаційно-консультативної підтримки національних партнерів у відповідності до підписаних документів про взаємодію щодо розшуку та ідентифікації осіб, які зникли безвісти за особливих обставин, із Головним слідчим управлінням Національної поліції України, Міністерством юстиції України, Міністерством охорони здоров'я України, Тренінговим центром прокурорів України, іншими установами та організаціями. Продовжується співпраця МКЗБ із представниками громадянського суспільства, протягом 2024 року планується реалізація програми мікрогрантів на загальну суму 75 000 Євро.

МКЗБ докладає зусиль у розбудові стратегічного партнерства не тільки з національними партнерами, але й з міжнародними організаціями, залученими до роботи, пов'язаної із пошуком та ідентифікацією осіб зниклих безвісти. У процесі реалізації програмних завдань відбувається координація з ключовими міжнародними акторами такими як: the International Criminal Court (ICC), the European Union Advisory Mission for Ukraine (EUAM), the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE), the European Union Agency for Criminal Justice Cooperation (EUROJUST), EUROPOL, the Joint Investigative Team, the Council of Europe (CoE), the International Organization for Migration (IOM) and other United Nations (UN) agencies, including the UN High Commissioner for Refugees (UNHCR) and the

Office of the UN High Commissioner for Human Rights (OHCHR), as well as the ICRC and possibly the International Criminal Police Organization (INTERPOL).

За поточних умов, критично важливим для України залишається взаємодія із міжнародними партнерами, серед інших – Міжнародна комісія з питань зниклих безвісти, діяльність якої має вагомий вплив на розвиток національної правової системи України.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Міжнародної комісії з питань зниклих безвісти Режим доступу: ICMP History
2. Програмна діяльність МКЗБ в Україні Режим доступу: ICMP Ukraine
3. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.
4. К. Салліван, Країна зниклих безвісти У Києві презентували книгу «Країна зниклих безвісти» (ukrinform.ua)
5. Українці можуть здати зразки ДНК у шести країнах Євросоюзу та Туреччині. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3811669-ukrainci-mozut-zdati-zrazki-dnk-u-sesti-krainah-evrosouzu-ta-tureccini.html>.

Ібрагімов Руслан Махірович,
кандидат юридичних наук

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РОЗШУКУ БЕЗВІСТИ ЗНИКЛИХ І ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕХОВУЮТЬСЯ ВІД ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ, СУДУ

Розшукова робота в діяльності правоохоронних органів, є однією із складових оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД).

Відповідно до статті 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі – Закон «Про ОРД») завданням ОРД є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [1].

Доречно одразу звернути увагу на перший недолік в організації розшуку безвісно зниклих та осіб, що переховуються від органів досудового розслідування, суду: у *положеннях наведеної вище статті*

не передбачено чіткого спрямування ОРД на досягнення цілей розшукової роботи.

Як зазначалось вище, завданням ОРД є в тому числі, але не виключно, є пошук і фіксація фактичних даних в інтересах кримінального судочинства. В контексті цього підтримуємо позицію Черненко А. П, який зазначає, що поняття «кримінальне судочинство» у Кримінальному процесуальному кодексі України вживається як синонім до терміну «кримінальний процес» або «кримінальне провадження», що включає в себе два види провадження досудове провадження і судове провадження [2, с. 195].

До інтересів кримінального судочинства, на нашу думку, можна віднести виконання судового вироку, для чого необхідна поінформованість уповноважених органів щодо місцезнаходження осіб які ухиляються від слідства та суду, ухиляються від відбування покарання, а також беззвітно зниклі особи.

Незважаючи на це, терміну «інтереси кримінального судочинства» чи «інтереси кримінального процесу» або ж «інтереси кримінального провадження» чинні нормативно-правові акти України не наводять, що призводить до неоднозначного застосування норм законодавства та порушення принципу верховенства права.

З наведеного вище впливає другий недолік в організації розшуку безвісно зниклих та осіб, що переховуються від органів досудового розслідування, суду: *нечіткість правового регулювання організації вказаного виду роботи Законами України.*

Вказаний недолік у тому числі має місце за напрямком залучення уповноважених підрозділів кримінальної поліції та застосуванні спеціальних технічних засобів.

Відповідно до абзацу 14 статті 9 Закону «Про ОРД» оперативно-розшукові заходи, пов'язані з тимчасовим обмеженням прав людини, проводяться з метою запобігання тяжким або особливо тяжким злочинам, їх виявлення та припинення, *розшуку осіб, які ухиляються від відбування кримінального покарання або безвісти зникли*, захисту життя, здоров'я, житла і майна працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, припинення розвідувально-підривної діяльності проти України.

Під час здійснення оперативно-розшукової діяльності не допускається порушення прав і свобод людини та юридичних осіб. Окремі обмеження цих прав і свобод мають винятковий і тимчасовий характер і можуть застосовуватись лише за рішенням слідчого судді [1].

Перелік заходів, які з метою виконання завдань ОРД уповноважені вживати відповідні органи та підрозділи, у тому числі, пов'язані з тимчасовим обмеженням прав людини, визначений статтею 8 Закону «Про ОРД».

При цьому Закон «Про ОРД» не передбачає порядку проведення наведених вище заходів, а містить лише відсылки на відповідні статті Глави 21 Негласні слідчі (розшукові) дії – Кримінального процесуального кодексу України [3].

В даній нормі законодавець зазначає, що проведення ОРЗ чи НСРД проводиться на підставі ухвали слідчого судді, *Ці заходи застосовуються виключно з метою запобігання вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, запобігання і припинення терористичних актів та інших посягань спеціальних служб іноземних держав та організацій, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо.*

У зв'язку з цим взагалі не зрозуміло про які саме заходи, пов'язані з тимчасовим обмеженням прав людини, йдеться в абзаці 14 статті 9 Закону «Про ОРД».

Ураховуючи викладене вище вважаємо, що наявне на сьогодні регулювання розшукової роботи здебільшого відомчі Інструкції *є недостатнім для ефективної організації розшукової роботи.*

Підсумовуючи вищесказане слід зазначити, що проблеми розшукової роботи в діяльності підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України є похідними від проблем оперативно-розшукової діяльності.

Вирішенням виявлених проблемних можливе лише завдяки внесенню змін до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», передбачивши одним і завдань ОРД – здійснення розшукової роботи, встановлення переліку суб'єктів, уповноважених на розшукову роботу, визначення повноважень суб'єктів розшукової роботи, заходів та підстав їх проведення, підстав початку та закінчення розшукової роботи, категорії осіб, щодо яких здійснюються розшукові заходи тощо.

Список використаних джерел

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.

2. Черненко А.П. Кримінально-процесуальна регламентація слідчих дій. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза. Національний університет внутрішніх справ, Харків, 2004, с. 195.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

Івасишин Тарас Михайлович,
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики Навчально-наукового
гуманітарного інституту Національної
академії Служби безпеки України, кандидат
біологічних наук, доцент

КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕДУРИ ОГЛЯДУ ТРУПА

Із прийняттям нового Кримінально-процесуального кодексу, який набув чинності 19 листопада 2012 року, було внесено багато змін та доповнень до статті, що стосується процедури огляду трупа. Так, у статті 238 зазначено, що огляд трупа становить: «1. Огляд трупа слідчим, прокурором проводиться за обов'язкової участі судово-медичного експерта або лікаря, якщо вчасно неможливо залучити судово-медичного експерта. 2. Огляд трупа може здійснюватися одночасно з оглядом місця події, житла чи іншого володіння особи з одержанням правил цього Кодексу про огляд житла чи іншого володіння особи. 3. Після огляду труп підлягає обов'язковому направленню для проведення судово-медичної експертизи для встановлення причини смерті. 4. Труп підлягає видачі лише з письмового дозволу прокурора і тільки після проведення судово-медичної експертизи та встановлення причини смерті» [1].

Зважаючи на частину 2 статті 238 КПК України, слідчий або прокурор зобов'язаний запросити не менше двох понятих для проведення огляду трупа, або як винятком забезпечити безперервний відеозапис проведення цієї слідчої дії.

Огляд трупа полягає в безпосередньому сприйнятті зовнішніх ознак із метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення. Ці відомості повинні забезпечити можливість встановити потерпілу особу, місце, час, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення, причини смерті.

Перед оглядом трупа судово-медичному експерту необхідно сфотографувати труп за правилами орієнтуючої, панорамної, вузлової та детальної зйомки. Потім окреслити крейдою місце знаходження трупа [2, с. 11, 12].

Огляд трупа відбувається в два етапи. Першим є загальний огляд, після чого здійснюється детальна візуалізація. До загального огляду належать: поза трупа його положення, зовнішній вигляд, знаряддя спричинення смерті тощо. До детального огляду відносять: одяг, тіло трупа, характер, ступінь і локалізацію трупних явищ та ушкоджень, стан зубного апарата, наявність виділень, предмети, знайдені в одязі трупа тощо.

У частині 3 статті 238 КПК України чітко вказано про обов'язкове проведення судово-медичної експертизи встановлення причин смерті в медичній установі. Додатково в частині 4 статті 238 зазначено, що тільки за письмовим дозволом прокурора труп може видаватись після обстеження.

У судово-медичній практиці нерідко доводиться досліджувати трупи невідомих осіб. У таких випадках найважливішим питанням, що постає перед органами слідства, є упізнання особи, якій належить труп. У зв'язку з цим судово-медичний експерт повинен підпорядкувати весь процес дослідження цій меті.

Під час судово-медичного дослідження трупа невідомої особи не тільки з'ясується причина смерті, наявність і характер тілесних пошкоджень, давність настання смерті тощо, а й визначають всі прикмети та особливості померлого, які можуть бути використані для встановлення його особи.

У процесі дослідження трупа невідомої особи судово-медичний експерт складає «Упізнавальну карту», де фіксує всі прикмети та особливості трупа.

При зовнішньому огляді трупа насамперед потрібно більш детально описати одяг, звертаючи увагу на його фасон, розміри, якість тканини, фабричні мітки, ступінь зношеності, наявність латок, вміст кишень. Одяг і всі доставлені з ним предмети зберігають і, якщо потрібно, передають слідчим органам.

Важливе значення для впізнання особи має складання словесного портрета і фотографування трупа, яке проводиться за правилами сигналітичної фотографії – всього трупа, а також його обличчя в трьох проекціях (фас, лівий і правий профіль). Якщо на обличчі виявляють пошкодження або забруднення, то їх перед фотографуванням усувають, зашивають рани, змивають кров і реставрують обличчя.

Представники органів слідства проводять дактилоскопіювання трупа, для виконання якої судово-медичний експерт, якщо потрібно, проводить підготовку пальців рук.

При дослідженні трупа невідомої особи слід визначити:

- 1) антропологічний тип;
- 2) деякі антропометричні показники (довжина тіла, окружність голови, довжина ступні);
- 3) можливий вік;
- 4) статуру (середня, кремезна, атлетична, слабка тощо);
- 5) характерні прикмети (татування, сліди операцій, пошкодження, ампутації, фізичні вади, протези); за наявності татування потрібно його описати, вказати точну локалізацію, колір, зміст і сфотографувати.

Складають зубну формулу, в якій описують стан зубів, їх кількість, яких із них немає, наявність пломб, коронок, вставних щелеп, каріозних змін, відмічають характер прикусу. Для впізнання особи стоматологічний статус має особливе значення, оскільки він не піддається дії зовнішніх чинників і може бути використаний при дослідженні трупів, які перебувають у стадії розпаду, скелетування тощо.

При внутрішньому дослідженні трупів невідомих осіб звертають увагу на ознаки раніше перенесених хвороб, хірургічних операцій, травм. Причому характер травм, пошкоджень кісток скелета та професійних його деформацій може бути встановлений за допомогою тотальної рентгенографії тіла трупа. Крім того, обов'язково вилучають шматочки внутрішніх органів для судово-гістологічного дослідження, оскільки за його результатами можливо виявити хвороби внутрішніх органів, що можна зіставити із записами в медичних документах.

Важливі індивідуальні ознаки має і малюнок рельєфу твердого піднебіння, відбиток якого може бути також об'єктом ідентифікації особи.

Для лабораторного дослідження беруть кров для встановлення її групової належності або дослідження її за допомогою методу геномної дактилоскопії, який дає змогу провести ідентифікацію невідомої особи із високим ступенем вірогідності.

У деяких випадках, наприклад, при значному пошкодженні голови, дослідженні скелетованих трупів тощо, слід вилучати череп для проведення наступної ідентифікації особи за зажиттєвою фотографією.

Усі особливості, виявлені під час дослідження трупа, його індивідуальні ознаки мають виняткове значення для встановлення особи померлої невідомої людини тільки в разі їх зіставлення з показаннями свідків, родичів, даними медичної документації, а також із результатами деяких специфічних досліджень, наприклад молекулярно-генетичного дослідження крові [3].

Отже, процедура огляду трупа згідно з новим чинним Кримінально-процесуальним кодексом суттєво доповнена учасниками слідчих дій та умовами його проведення, що забезпечує ефективність процедури огляду трупа.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012.
2. Перлін С.І., Шевцов С.О., Косміна Н.М., Іонова В.В. Огляд місця події: виявлення та вилучення об'єктів біологічного походження: Методичні рекомендації. Харків : ДНДЕКЦ МВС України, 2009.
3. Богуславський А.П. Судово-медична експертиза трупів невідомих осіб. Київ : Здоров'я, 1964. 143 с.

Ищук Дмитро Олександрович,
професор кафедри права та правоохоронної
діяльності Державного університету
«Житомирська політехніка», доктор
юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Початок широкомасштабної агресії російської федерації поставив перед нашою державою, всім Українським народом непересічні виклики щодо збереження права на саме існування. Збройна агресія, тимчасова окупація окремих територій України, супутні їй масові воєнні злочини протягом останнього року сформували осердя загроз національній безпеці. Разом з тим трансформувалися, й на цьому фоні загострилися загрози і від організованої злочинності, що постала додатковим деструктивним фактором як для функціонування державного апарату, так і всій системі національного супротиву агресорові. Поруч з цим організовані злочинні організації сформували й загрози глобального рівня, що мають бути належним чином осмислені, визначені адекватні заходи реагування, протидії [1, с. 73].

В умовах збройної агресії організована злочинність становить пряму загрозу для національної безпеки України [2, с. 12].

Вивчення матеріалів судової практики свідчить про незадовільний стан протидії правоохоронними органами багаторівневим транснаціональним (добре організованим і злагодженим) ієрархічним злочинним організаціям [3, с. 519].

Таким, чином вважаємо, що в умовах дії правового режиму воєнного стану правоохоронні органи повинні приділяти підвищену увагу своєчасному запобіганню кримінальним правопорушенням та виявленню організованих груп та злочинних організацій [4, с. 122].

Найбільш специфічними напрямками роботи правоохоронних органів щодо протидії виявам етнічної злочинності є виявлення (пошук) ознак відповідних категорій кримінальних правопорушень і проведення негласної роботи у злочинному середовищі. Не менш важливими є організаційні засади і тактика документування злочинного впливу кримінальних «авторитетів», зокрема «ворів у законі», діяльності організаторів і керівників злочинних груп, установлення їхніх етнічних і транснаціональних зв'язків, перекриття каналів легалізації одержаних злочинних доходів, зокрема з використанням міжвідомчого та міжнародного співробітництва [5, с. 10]. Окремо, слід звернути увагу на протидію організованим групам, що вчиняють незаконного переправлення осіб через державний кордон

потребує особливої уваги та особливих підходів як з боку вчених, так і практичних працівників [6, с. 80]. В умовах воєнного стану за напрямом протидії міжнародній організованій злочинності, яка втекла за кордон, позитивним кроком став наказ МВС України, згідно якого підрозділи стратегічних розслідувань Національної поліції уповноважені приймати рішення про заборону в'їзду в Україну іноземцям та особам без громадянства [7]. Як слушно зазначають окремі дослідники, в Україні активізується діяльність організованої злочинності, яка спеціалізується насамперед на створенні транснаціональної системи керування нелегальними міграційними потоками. Сформувалася мережа високоприбуткового злочинного бізнесу, що включає як окремих корумпованих представників відповідних державних органів, так і посередницькі групи, які займаються переправлянням, виготовленням підроблених документів високої якості та організацією транспортного перевезення нелегальних мігрантів [8; 9, с. 56–57; 10].

Отже, з огляду на поступове зміцнення позицій організованої злочинності, зумовлене підвищенням рівня її професіоналізму, технічної оснащеності, розширенням мережі транснаціональних та корумпованих зв'язків, існує нагальна потреба в розробленні якісно нових пропозицій та рекомендацій щодо протидії окремим видам злочинів, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями, які повинні ґрунтуватися на позитивному міжнародному досвіді правоохоронних органів та відповідати сучасним потребам практики [11, с. 348–349].

Список використаних джерел

1. Герасименко О.В., Орлов Ю.В. Проблеми протидії організованій злочинності в умовах війни: від актуальних викликів до стратегічного управління. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2023. № 1 (28). С. 72–86. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.1.06>.

2. Ангелуца Н.П., Негода А.С. Протидія організованій злочинності кримінально-правовими заходами. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Серія ПРАВО. Вип. 80: ч. 2. С. 11–15. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.1>.

3. Павленко С.О. Основи оперативно-розшукової тактики: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 624 с.

4. Єприцев П.С. Служба Безпеки України у запобіганні організованій злочинності. *Київський часопис права*. 2022. № 4. С. 121–127. DOI <https://doi.org/10.32782/kj/2022.4.18>.

5. Севрук В. Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 1092 с.

6. Sevruck V. Ethnic crime in Ukraine. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ України. 2016. № 1 (11). С. 73–83.

7. Зозуля Є. В. Форми та методи міжнародної взаємодії органів національної поліції України в умовах воєнного стану. Актуальні питання протидії злочинності в умовах воєнного стану: збірник матеріалів Всеукраїнської науково – практичної конференції (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 25 листопада 2022 року). Кривий Ріг, 2022. С. 10–14.

8. Пирожков С. І. Протидія нелегальній міграції як чинник забезпечення національної безпеки України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 21.01.01. Київ, 2006. 18 с. 14.

9. Савін В. М. Міграційна політика як складова національної безпеки України. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) : наук.-практ. журн. 2013. № 2 (30). С. 52–59.

10. Павленко С. О. Тактика виявлення та документування оперативними підрозділами нелегальної міграції як однієї зі сфер діяльності організованої злочинності. Проблеми законності. 2019. Вип. 147. С. 210–228.

11. Павленко С.О. Основи оперативно-розшукової тактики: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 624 с.

Книженко Оксана Олександрівна,
професор кафедри кримінального права
та кримінології Національної академії
Служби безпеки України, доктор
юридичних наук, професор

**ОЗНАКИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ,
ЩО ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ У ВЗАЄМОДІЇ З ДЕРЖАВОЮ-
АГРЕСОРОМ, НЕЗАКОННИМИ ОРГАНАМИ ВЛАДИ,
СТВОРЕНИМИ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ,
ЗОКРЕМА ОКУПАЦІЙНОЮ АДМІНІСТРАЦІЄЮ
ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА**

Законодавець, установши в ч. 4 ст. 111-1 Кримінального кодексу України (КК України) кримінальну відповідальність за провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора, не розкриває ані ознак господарської діяльності, ані ознак такої взаємодії. Завдяки системному аналізу цієї норми можна виокремити

наступні ознаки такої господарської діяльності, які необхідно взяти до уваги, аби виявити зазначене кримінальне правопорушення.

1. Господарська діяльність може здійснюватися як на тимчасово окупованих територіях, так й поза її межами. Якщо господарська діяльність здійснюється поза межами окупованих територій, співпраця (взаємодія) можлива з державою-агресором. На окупованих територіях взаємодія переважно відбувається з незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора. Закон не обмежує взаємодію за територіальною ознакою, надаючи можливість взаємодіяти фактично на будь-якій території.

2. Господарська діяльність може здійснюватися як легально, тобто бути зареєстрованою, так й нелегально, без реєстрації. У другому випадку процес доказування набагато ускладнюється, оскільки йдеться про «тіньову» господарську діяльність.

3. Ця діяльність обов'язково має здійснюватися у взаємодії з тими суб'єктами, що визначені у цій нормі.

Буквальне тлумачення закону про кримінальну відповідальність засвідчує, що здійснення господарської діяльності за відсутності ознак взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора не є кримінально караним діянням. Тобто здійснення будь-якої господарської діяльності на тимчасово окупованих територіях автоматично не визнається кримінально караним діянням. Законодавець криміналізував провадження господарської діяльності, яка здійснюється саме у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора.

Термін «взаємодія» у тлумачних словниках визначається як взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджена дія між ким, чим-небудь [1, с. 177]. Тобто йдеться про погоджену діяльність. Такою не можна визнавати сам порядок реєстрації суб'єкта господарської діяльності, проходження реєстраційних процедур у квазідержавних утвореннях, що мають місце на тимчасово окупованих територіях. У здійсненні реєстраційних процедур діють імперативні процедури. Для господарської діяльності необхідні диспозитивні засади, згода сторін. З огляду на зазначене, не можна ототожнювати проходження реєстраційних процедур з фактом проведення господарської діяльності.

Взаємодія суб'єкта господарської діяльності з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора можлива у разі укладення різноманітних угод з

такими органами, або їх представниками. Для прикладу, це може бути виготовлення захисник сіток, що використовуються під час воєнних дій, постачання харчування для незаконних збройних чи військових формувань, оренда та надання приміщень державі-агресором, незаконним органами влади, створеними на тимчасово окупованій території чи їх представникам тощо. Вичерпний перелік таких дій дати неможливо. Окремо зазначу, що участь у тендері – це також взаємодія.

Необхідно зауважити ще й на тому, що не всі укладені угоди одномоментно свідчитимуть про наявність колабораційної діяльності. Передусім йдеться про вирішення гуманітарних питань, що мають місце на тимчасово окупованих територіях. Їх розв'язання часто пов'язане із домовленостями з окупаційною владою чи державою-агресором. Розв'язання гуманітарних питань не можна визнавати такими діями, що шкодять суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України. А саме відзначене є об'єктом колабораційної діяльності.

4. Господарська діяльність, відповідно до ст. 3 Господарського кодексу України, може здійснюватися як з одержанням прибутку, так й без такого. Господарська діяльність, що здійснюється без одержання прибутку, цілком може здійснюватися у співпраці з державою-агресором чи тимчасовими окупаційними органами й завдавати шкоду основам національної безпеки України. Наприклад, таке можливе у випадках утворення благодійних фондів, що співпрацюють із державою-агресором, або окупаційною адміністрацією. На кошти цих фондів може куплятися, приміром, військове обладнання для окупаційної влади.

5. Здійснювати цю діяльність може не тільки громадянин України, а й іноземець та особа без громадянства, оскільки законодавець у ч. 4 ст. 111-1 КК України, як, приміром вказано у ч.ч. 1-3, 5, 7 цієї статті. З цього приводу хочу відзначити, що судова практика пішла таким шляхом, що до відповідальності притягаються саме громадяни України. Це дало підстави про обговорення відповідних змін до чинного кримінального законодавства в цій частині.

Таким чином, зазначені вище ознаки господарської діяльності дозволять під час проведення оперативних-розшукових заходів виокремити кримінально каране діяння від правомірних вчинків.

Список використаних джерел

1. Сучасний тлумачний словник української мови: 60 000 слів / Уклад. Н. Кусайкіна, Ю. Цибульник; За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубінінського. Х.: ВД «ШКОЛА», 2011. 784 с.

Кобець Микола Вікторович,
доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук, старший
науковий співробітник

УСТАНОВЛЕННЯ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ РАДІООБЛАДНАННЯ (РАДІОЕЛЕКТРОННОГО ЗАСОБУ) ЯК МЕТОД СЛІДЧОЇ (РОЗШУКОВОЇ) ДІЇ ТА ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВОГО ЗАХОДУ З РОЗШУКУ ОСІБ

Нині все частіше люди користуються результатами науково-технічного прогресу без яких важко уявити своє повсякденне життя. Все більшої популярності набувають засоби мобільного радіозв'язку як в повсякденній діяльності, так і для виконання ділової роботи, що може бути предметом злочину. Особи, що вчиняють кримінальні правопорушення у своїй протиправній діяльності також використовують засоби мобільного зв'язку та інші радіовипромінювальні пристрої. Тому для встановлення місцезнаходження предмета злочину (вкраденого стільникового радіотелефону) чи розшукуемого особи, зокрема підозрюваного, обвинуваченого тощо правоохоронці найчастіше застосовують такий метод розшуку як установа місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу).

Установа місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) вважається одним із негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-технічних заходів, яке застосовується працівниками правоохоронних органів під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень.

Проведення цього заходу забезпечує отримання даних, що сприятимуть оперативному розшуку особи, підозрюваної або причетної до вчинення кримінального правопорушення, за рахунок установа місцезнаходження кінцевого обладнання рухомого (мобільного) електрозв'язку, тобто його стільникового радіотелефону. Цей захід забезпечує можливість установа місцезнаходження у визначений проміжок часу радіоелектронних засобів та інших радіовипромінювальних пристроїв, активованих у мережах постачальника електронних комунікаційних послуг (оператора, провайдера) рухомого (мобільного) зв'язку, що належать або використовувались особами, які можуть бути причетними до вчинення кримінального правопорушення, визнані потерпілими або свідками, або поточні координати такого радіоелектронного засобу у просторі і часі.

Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) статтею 268 розглядає установа місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) як різновид негласних

слідчих (розшукових) дій, який полягає у застосуванні технічних засобів для отримання від мережевої інфраструктури або мобільного кінцевого (термінального) обладнання відомостей про місцезнаходження мобільного кінцевого (термінального) обладнання (точки його підключення до мережі), а в мережі фіксованого зв'язку – даних про фізичну адресу кінцевого пункту мережі, без розкриття змісту повідомлень, що передаються, якщо в результаті проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії можливо встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження [1].

Закон України «Про електронні комунікації» пунктом 95 статті 2 надає поняття терміну радіобладнання (радіоелектронний засіб) як «електричний або електронний виріб, що призначений для випромінювання та/або приймання радіохвиль з метою радіозв'язку та/або радіовизначення або укомплектований додатковим пристроєм, призначеним для випромінювання та/або приймання радіохвиль з метою радіозв'язку та/або радіовизначення» [3].

Проаналізувавши ринок радіотехніки, слід зазначити, що всі радіоелектронні засоби, що працюють в мережах стільникового радіозв'язку ми можемо розділити на такі групи:

- 1) стільникові радіотелефони, планшети;
- 2) модеми, роутери, шлюзи тощо;
- 3) трекери, відслідковуючі пристрої тощо;
- 4) датчики сигналізації, системи управління, що працюють в

мережах стільникового радіозв'язку тощо;

У загальному розумінні установа місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного засобу) полягає в застосуванні технічного обладнання для місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного засобу), у тому числі мобільного терміналу, систем електрозв'язку та інших радіовипромінювальних пристроїв, активованих у мережах постачальника електронних комунікаційних послуг (оператора, провайдера) рухомого (мобільного) електрозв'язку, тобто стільникового радіотелефону стандарту GSM (2G – 4G), UMTS, HSDPA та WiMAX, LTE модемів, що забезпечують доступ до мережі Інтернет радіоканалом, та інших радіовипромінювальних пристроїв, активованих у мережах постачальника електронних комунікаційних послуг (оператора, провайдера) рухомого (мобільного) електрозв'язку, тощо, без розкриття змісту повідомлень, що передаються, якщо в результаті його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження, а саме:

місцезнаходження у певний час або проміжок часу до, під час або після вчинення злочину в конкретному місці радіоелектронних засобів, та інших радіовипромінювальних, активованих у мережах постачальника електронних комунікаційних послуг (оператора, провайдера) рухомого (мобільного) електрозв'язку, що належать та

(або) були у користуванні у цей час у осіб, які можуть бути причетними до вчинення кримінального правопорушення, свідків, потерпілого тощо;

у реальному часі (в режимі on-line) місцезнаходження радіоелектронних засобів, та інших радіовипромінювальних пристроїв, активуваних у мережах постачальника електронних комунікаційних послуг (оператора, провайдера) рухомого (мобільного) електрозв'язку, що належать та (або) знаходяться у користуванні у осіб, які можуть бути причетними до вчинення кримінального правопорушення.

Відповідно статті 250 КПК України та пункту 1.14 Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затвердженої наказом ГПУ, МВС, СБУ, АДПС, МФ, МЮ України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 установа місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) у межах кримінального провадження проводиться незалежно від тяжкості злочину [4].

Установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу), відповідно до статті 268 КПК України [1], здійснюється за ухвалою слідчого судді, постановленої за клопотанням слідчого (відповідно до статті 300 КПК України – дізнавача [1]) або керівника оперативного підрозділу, погодженого з прокурором, з подальшим направленням до оперативно-технічного підрозділу відповідного завдання, у якому обов'язково зазначається ідентифікаційні ознаки, за якими можна ідентифікувати абонента спостереження, електронну комунікаційну мережу та кінцеве (термінальне) обладнання.

Для ефективного проведення заходу з установа місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) необхідно визначити регіон (область, район, місто) місцезнаходження мобільного терміналу (стільникового радіотелефону) та ідентифікаційні ознаки цього мобільного терміналу.

У зв'язку з цим слід розглядати клопотання про надання тимчасового доступу до документів для отримання інформації, що знаходиться в постачальника електронних комунікаційних послуг (оператора, провайдера), про конкретного абонента, зв'язок, надання електронних комунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалість, змісту, маршруту передавання тощо (трафік), з урахуванням певного місця або території та маршруту можливого руху особи (моніторинг) (далі – інформація про зв'язок).

Тимчасовий доступ до інформації про зв'язок відповідно вимог частини 2 статті 159 КПК України [1] та частини 2 статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» здійснюється за ухвалою слідчого судді, суду [5].

На відміну від установа місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) тимчасовий доступ до інформації про

зв'язок, є заходом забезпечення кримінального провадження, а не негласною слідчою (розшуковою) дією, і відповідно до листа Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 05.04.2013 № 223-559/0/4-13 «Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження» [2] дозвіл надається слідчим суддею суду першої інстанції, при цьому відомості щодо таких дій не становлять державної таємниці. Це пов'язано з тим, що тимчасовий доступ надається до документів, що містять інформацію про зв'язок, абонента, надання електронних комунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалість, зміст (вихідні чи вхідні з'єднання, SMS, MMS тощо), маршрути передавання тощо і не дають можливості втручатись у приватне спілкування, тобто отримати доступ до змісту інформації, що передається. У главі 15 КПК України [1] передбачено отримання сторонами кримінального провадження інформації про зв'язок, що відбувся в минулому (постфактум), у тому числі про місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) у певний день та час.

Постачальник електронних комунікаційних послуг та/або мереж, відповідно до статті 121 Закону України «Про електронні комунікації», повинен забезпечити можливість підключення технічних засобів в точці для такого доступу в електронній комунікаційній мережі, визначеній постачальником електронних комунікаційних мереж та/або послуг [3]. Постачальник електронних комунікаційних послуг зобов'язаний зберігати записи про надані електронні комунікаційні послуги протягом строку позовної давності, визначеного законом, та надавати інформацію про надані електронні комунікаційні послуги в порядку, встановленому законом.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI.
2. Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження : лист Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 05.04.2013 № 223-559/0/4-13.
3. Про електронні комунікації : Закон України від 16 грудня 2020 р. № 1089-IX.
4. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ ГПУ, МВС, СБУ, АДПС, МФ, МЮ України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5.

5. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135–ХІІ // ВВРУ, 1992. № 22. Ст. 303.

6. Спеціальна техніка: основні поняття, терміни та визначення : навчальний посібник / М.В. Кобець, Б.В. Жуков, П.П. Артеменко. Київ : Аванпост-Прим, 2013. 192 с.

Копча Василь Васильович,

професор кафедри кримінального права та процесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет», доктор юридичних наук, професор

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В РІШЕННЯХ СУДУ В ПОРІВНЯННІ З УГОРЩИНОЮ

Дану тему, слід акцентувати увагу на низці рішень Конституційного Суду Угорщини, в яких найбільш рельєфно проявляються його юридичні позиції в сфері захисту громадян.

Правове рішення про скасування смертної кари (1990). В одній із перших справ Конституційний Суд Угорщини продемонстрував досконалий стиль обґрунтування та розуміння прав людини, скасувавши смертну кару як вид кримінального покарання. Судом було указано, що положення Кримінального кодексу, що стосуються смертної кари, та цитовані відповідні норми суперечать забороні обмеження суттєвого змісту права на життя та гідність людини. Дані положення, що стосуються позбавлення життя та гідності людини смертною карою, не тільки накладають обмеження на суттєвий сенс основного права на життя та гідність людини, але й дозволяють повністю та неоправно ліквідувати життя та гідність людини чи право забезпечити це (підкреслення автора). Тому Конституційний Суд встановив неконституційність цих положень.

За даним напрямом аргументуючи дану позицію, Конституційний Суд вважав за необхідне зазначити, зокрема, наступні аргументи. Перше, ним було указано: що життя людини та гідність людини утворюють нерозривну єдність і мають більшу цінність, ніж будь-що інше. Права на життя людини та гідність людини утворюють неподільне і нестримне основне право, яке є джерелом та умовою кількох додаткових основних прав. Однак як Конституційна держава регулює основні права, що впливають з єдності людського життя та гідності з огляду на відповідні міжнародні договори та основні правові принципи в служінні державним та приватним інтересам, визначеним Конституцією. Права на життя і гідність людини як абсолютна цінність створюють обмеження на кримінальну юрисдикцію держави»

(підкреслення автора). Друге, Конституційний Суд враховував кримінологічні та статистичні висновки, виходячи з досвіду кількох країн з приводу того, що заява та скасування смертної кари не підтвердили вплив на загальну кількість злочинів та частоту вчинення злочинів, які раніше тягли за собою покарання смертної кари. Третє, Суд узяв до ваги статтю 6 (1) Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, який був підписаний Угорщиною та проголошений Законом VIII 1976 р. і визначає, що «кожна людина має притаманне право на життя. Це право має бути захищене законом. Ніхто не може бути довільно позбавлений свого життя». У пункті 6 цієї ж статті зазначено, що «жодне із положень цієї статті не застосовується до затримки або запобігання скасуванню смертної кари державою, яка підписала пакт». На думку Конституційного Суду, Пакт визнає процес розвитку у напрямку скасування смертної кари. Така ж тенденція проявляється і в європейських документах. Тоді як ст. 2 (1) Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підписаної в Римі 4 листопада 1950 р., визнала легітимність смертної кари, ст. 1 додаткового протоколу, прийнятого 28 квітня 1983 р., передбачено, що «смертна кара покарання скасовується. Ніхто не може бути засуджений до смертної кари, а смертна кара не може бути застосована». Також ст. 22 Хартії про основні права та основні свободи, затвердженої Європейським Парламентом 12 квітня 1989 року, визнає смертну кару неконституційною. Суд указав, що угорський конституційний прогрес рухається в тому ж напрямку, хоча у ст. 54 Кримінального кодексу смертна кара досі чітко не виключається, проте за нею слідує новий текст ст. 8 (2) Конституції, який передбачає лише правові обмеження суттєвого змісту основних прав. Водночас, Конституційний Суд сформулював позицію: оскільки покарання, включені до Кримінального кодексу, утворюють цілісну систему, то скасування смертної кари, що входить до цієї системи, вимагає перегляду всієї системи виконання покарань, однак це не належить до компетенції Конституційного Суду [1].

В даній справі питання, на яке мав відповісти Конституційний Суд, полягало в тому, чи держава, прийнявши Закон про аборти, виконала вимоги, що стосуються свого обов'язку захищати життя плоду, від права жінки на гідність та вибору в умовах, коли дозволяється аборт для жінок в умовах кризової ситуації. Суд підкреслив, що поняття кризової ситуації є невизначеним і незрозумілим, оскільки воно насправді є аргументом на користь права жінки на вибір і проти захисту життя ненароджених, тоді як згідно із Законом здається, що аборт дозволений, як це не парадоксально, в інтересах плоду.

З думки Суду, це порушує конституційний принцип правової визначеності, оскільки причина дозволу на проведення абортів є

суперечливою (підкреслення автора). Тому питання полягає в тому, чи є це неконституційним, якщо підставою припинення вагітності є кризова ситуація жінки. Згідно із Законом про аборти, аборт може ґрунтуватися лише на твердженні жінки про те, що вона перебуває у кризовій ситуації, без її необхідності доводити чи підлягати перевірці існування цих причин. Це робиться для того, щоб захистити право жінки на приватне життя. Однак Конституційний Суд заявив у цій справі, що Закон не буде непропорційно обмежувати право жінки на вибір та гідність, якщо він вимагатиме від жінки виправдання абарту. Відповідні положення Закону про аборти, що діють на практиці, відповідають вимозі, що стосується права жінки на вибір, але не виконують обов'язок держави щодо захисту життя людини (підкреслення автора). Отже, конституційний баланс між правом жінки на гідність та обов'язком держави захищати життя порушується [2].

Організатори повинні надіслати повідомлення про те, коли збори мають відбуватися у громадських місцях. Правовий обов'язок сповіщення обмежує право на мирні збори конституційним чином. Однозначно неможливо вимагати повідомлення у випадку стихійних зборів. Тим не менш, організатори повинні повідомляти про випадки швидко організованих зборів. Якщо організатори повідомлять про це поліцію лише незадовго до початку зборів, поліція може не мати змоги підтримувати впорядкований потік руху. Суд підкреслив, що основне право на зібрання не повинно обмежуватися лише тому, що хтось може реалізувати своє право незаконно. Закон містить достатньо правових засобів захисту від протиправних зібрань та тих, що порушують права та свободи інших осіб або мають великий потенціал для цього [3].

Зроблено висновок. Правильно підкреслити, що практика Конституційного Суду Угорщини по суті, була скасована 11 березня 2013 року, коли Парламент ухвалив Четверту поправку до Основного Закону 2011 року Gábor Halmai. Silence of Transitional Constitutions The 'Invisible Constitution' Concept of the Hungarian Constitutional Court. Електронний ресурс. – Режим доступу: https://me.eui.eu/wp-content/uploads/sites/385/2018/05/Silence-of-Transitional-Constitutions_Halmai.pdf.

Впродовж більше двох десятиліть Конституційний Суд Угорщини послідовно проводив правові позиції щодо розуміння природи прав людини, серед яких домінує ідея єдності людського життя та гідності людини як джерела для фундаментальних конституційних прав, які тлумачаться в контексті відповідних міжнародних договорів.

Конституційний Суд Угорщини сформував доктрину захисту соціальних прав, звертаючи увагу на: 1) відносно широкий розсуд законодавця у визначенні методів та засобів, за допомогою яких

здійснюються конституційно визначені соціальні цілі держави та власне соціальні права; 2) порушення Конституції може виникнути лише у прикордонних випадках, коли виконання державної цілі чи захищеного права явно стає неможливим ні втручанням держави, ні її бездіяльністю. Така мінімальна вимога втілюється лише в одному конституційному критерії – порушенні іншого основного права.

Список використаних джерел

1. Рішення від 31 жовтня 1990 р. Про покарання капіталу. 23/1990 АВ. URL: https://hunconcourt.hu/uploads/sites/3/2017/11/uk_0023_1990.pdf.

2. Рішення 21 від 1990 року: 4 жовтня 1990 р. Про відшкодування відчуженого майна: «Справа про компенсацію I». URL: https://hunconcourt.hu/uploads/sites/3/2017/11/uk_0021_1990.pdf.

3. Рішення 48/1998 (XI. 23.) АВ. URL: https://hunconcourt.hu/uploads/sites/3/2017/11/uk_0048_1998.pdf.

4. ГУН-2000-3-007. URL: [http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll/CODICES/precis/eng/eur/hun/hun-2000-3-007?fn=document-frameset.htm\\$f= шаблони 3,0 дол](http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll/CODICES/precis/eng/eur/hun/hun-2000-3-007?fn=document-frameset.htm$f= шаблони 3,0 дол).

Крижна Валентина Володимирівна,
старший науковий співробітник наукової
лабораторії з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, старший
науковий співробітник

РОЗШУК БЕЗВІСТИ ЗНИКЛИХ ОСІБ: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

Вищою соціальною цінністю в державі є визнання на конституційному рівні право людини на життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека. Цей конституційний принцип зобов'язує державу, її органи і посадових осіб вживати всіх можливих заходів для розшуку особи, зниклої безвісти.

Стан збройного конфлікту обумовив актуальність оперативного реагування держави на зміні у суспільному бутті шляхом прийняття комплексних, невідкладних і безпрецедентних заходів воєнного, економічного, інформаційно-політичного і правового характеру з метою забезпечення в умовах воєнного стану прав людини.

В Україні порядок та суб'єкти розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, наразі передбачено відповідним спеціальним Законом України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за

особливих обставин» [1]. З квітня 2022 року до складу органів, передбачених статтею 17 Закону «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин», які уповноважені здійснювати облік осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, віднесено: 1) Міністерство оборони України; 2) Міністерство охорони здоров'я України; 3) Державну міграційну службу України; 4) Державну пенітенціарну службу України; 5) Державну службу України з надзвичайних ситуацій; 6) Міністерство розвитку громад та територій України; 7) Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій; 8) Адміністрацію Державної прикордонної служби України; 9) Національну гвардію України; 10) Національну поліцію України; 11) Службу безпеки України; 12) органи прокуратури; 13) місцеві органи виконавчої влади [2].

До складу органів, які уповноважені на розшук осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, віднесено Національну поліцію України та органи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність відповідно до ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» – оперативні підрозділи: 1) Національної поліції України; 2) Державного бюро розслідувань; 3) Служби безпеки України; 4) Служби зовнішньої розвідки України; 5) Державної прикордонної служби України; 6) управління державної охорони; органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України; 7) розвідувального органу Міністерства оборони України; 8) Національного антикорупційного бюро України; 9) Бюро економічної безпеки України [5]. Взаємодію окремих суб'єктів пошукової діяльності відносно безвісно зниклих осіб врегульовано Наказом від 03 травня 2012 року № 169/391 «Про взаємодію Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ України в питанні розшуку осіб» [3].

Зазначимо, що в Україні законодавчо визначено досить широке коло суб'єктів, уповноважених здійснювати розшук осіб, зниклих безвісти за особливих обставин.

Аналізуючи досвід інших країн, варто зауважити, що у Федеративній Республіці Німеччині питаннями розшуку безвісти зниклих осіб займаються Міністерство внутрішніх справ Федеративної Республіки Німеччини та Служба пошуку Червоного Хреста Німеччини.

Відмітимо, що серед найбільших збройних конфліктів ХХ ст. визнається війна на Балканському півострові, внаслідок якої за оцінками міжнародних організацій зафіксовано 40 000 зниклих безвісти осіб через воєнні конфлікти – так звані «Югославські війни» у колишній Югославії.

Розшук зниклих безвісти осіб в Боснії і Герцеговині здійснює Інститут з питань зниклих безвісти. При цьому країною, яка найбільш

тісно співпрацює із зазначеним Інститутом з питань зниклих безвісти Боснії і Герцеговини є Республіка Хорватія, в якій питання розшуку зниклих безвісти осіб за особливих обставин (війни) є компетенцією Управління у справах затриманих і зниклих безвісти при Міністерстві у справах ветеранів Республіки Хорватія. Метою діяльності даного Міністерства є пошук полонених і зниклих безвісти з війни за незалежність (1991–1995 рр.), ексгумація та ідентифікація останків жертв війни.

В Республіці Хорватія прийнято низку законодавчих актів, таких як: Закон про права хорватських ветеранів Вітчизняної війни та членів їхніх сімей, Закон про захист військових і цивільних інвалідів війни, Закон про відповідальність Республіки Хорватія за шкоду, заподіяну членами хорватської армії та поліції під час виконання службових обов'язків під час Вітчизняної війни, який регулює відповідальність Республіки Хорватія за шкоду, заподіяну в цей період [4]. Також слід зазначити, що Республіка Хорватія здійснює тісну взаємодію з Міжнародною комісією з питань зниклих безвісти (англ. International Commission on Missing Persons – ICMP), в межах якої зусилля спрямовуються на ідентифікацію останків загиблих осіб, визначення ДНК осіб, які зникли безвісти внаслідок збройних конфліктів в країнах, які створені на території колишньої Югославії.

В Чорногорії повноваження щодо розшуку зниклих безвісти осіб за особливих умов має Чорногорська комісія з питань зниклих безвісти, Управління поліції Чорногорського центру судово-медичної експертизи за участю Міжнародної комісії з питань зниклих безвісти.

Досвід Республіки Косово також передбачає на території країни участь Міжнародної комісії з питань зниклих безвісти, функціонування якої зосереджується на забезпеченні застосування стандартів прозорості та прав людини під час визначення місцезнаходження зниклих безвісти осіб.

Статтею 5¹ Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» в Україні передбачено міжнародне співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності, яке можливе між міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, оперативними підрозділами перелічених вище державних органів та правоохоронними і спеціальними службами інших держав, міжнародними правоохоронними організаціями [5].

Тож в межах зазначеного міжнародного співробітництва, слід зауважити, що з часу повномасштабної збройної агресії з боку Російської Федерації в Україні також передбачається співпраця з Міжнародною комісією з питань зниклих безвісти.

На сьогодні в Україні існує позитивна динаміка врегулювання питань пов'язаних з зниклими безвісти. Законодавство України розвивається відповідно до норм міжнародного права, збалансовуючи систему понять та створення відповідних органів та процедур для пошуку зниклих безвісти в умовах ведення воєнних дій на території України.

Список використаних джерел

1. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Закон України від 12.07.2018 р. № 2505-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#Text>.

2. Про внесення змін до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» : За кон України від 14 квітня 2022 року № 2191-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2191-20#n5>.

3. Про взаємодію Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ України в питанні розшуку осіб : Наказ Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ України від 03 травня 2012 року № 169/391. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0804-12#Text>.

4. Preliminary Observations from the Official Visit to Croatia by the Special Rapporteur on the Promotion of Truth, Justice, Reparation and Guarantees of Non-Recurrence, Mr. Fabian Salvioli. URL: <https://www.ohchr.org/en/taxonomy/term/986?page=1>.

5. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#n20>.

Крилевич Роман Богданович,

начальник 5-го управління Департаменту
карного розшуку Національної поліції
України

РОЗШУКОВА РОБОТА В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ

Розшукова робота в Національній поліції України здійснюється для виявлення та притягнення до встановленої законом кримінальної відповідальності обвинувачених, підсудних та злочинців, які переховуються від слідства, суду та відбування покарання, встановлення безвісно зниклих громадян, інших осіб, розшук яких передбачений законодавством і підзаконними нормативно-правовими актами МВС України та НПУ.

Згідно вимог статті 23 Закону України «Про Національну поліцію України» зазначено, що розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання безвісти зникли та інших осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити про себе, встановлення особи невідомих трупів являється одним із основних повноважень поліції, а не лише підрозділів карного розшуку [1].

Категорії осіб, відносно яких поліція проводить заходи щодо встановлення місцезнаходження та ідентифікації умовно поділимо на 3 таких групи:

- розшук злочинців;
- розшук осіб, зниклих безвісти;
- ідентифікація трупів та осіб [2].

До першої відносяться:

– особи, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання;

– особи, які ухиляються від виконання обов'язків, визначених законом для суб'єктів пробації, особи, звільнені від відбування покарання з випробуванням, місцезнаходження яких невідоме;

– боржники за виконавчими документами, відповідачі у справах за позовами про стягнення аліментів або про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи.

До другої відносяться особи, зниклі безвісти, у тому числі – особи, зниклі безвісти за особливих обставин.

До третьої відносяться установлення осіб за невідомих трупами і визначення осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе.

Основна мета встановлення місцезнаходження осіб першої групи є забезпечення дотримання принципу невідворотності покарання. Особа, яка вчинила правопорушення, підлягає покаранню. Водночас основними труднощами забезпечення цього принципу є відсутність законних підстав для затримання розшукуваної особи та доставлення її до відповідного органу. Відсутність обраного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, передбаченого ст. 176 КПК України або отримання ухвали суду про надання дозволу на затримання особи з метою приводу – зводить нанівець всі зусилля оперативних підрозділів.

Із залишку нерозшуканих злочинців, які переховуються від органу досудового розслідування поліції (36 396) лише відносно 6969 (19 %) – обрано запобіжний захід тримання під вартою. Крім того, 597 – підписка про невиїзд, 15 – особиста порука, 6 – домашній

арешт, по 4 – особисте зобов'язання та застава. Відносно 15 802 запобіжний захід – не обирався.

Відсутність запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, унеможливило затримання розшукуваної особи, у тому числі за межами України, та подальшу її доставку до органу досудового розслідування. Питання обрання адекватного запобіжного заходу необхідно вирішувати при оголошенні у розшук громадян іноземних держав, які вчинили злочини на території України.

Національною поліцією розшукується 3 265 громадян іноземних держав, які вчинили правопорушення на території України. Лише до 839 з них обрано – тримання під вартою. Найбільше нерозшуканих громадян таких держав як: Грузія – 845, Росія – 731, Азербайджан – 388, Молдова – 344 та Вірменія – 167.

Вирішення проблеми з розшуку осіб цієї групи є ефективна взаємодія між оперативним працівником, слідчим, процесуальним керівником та суддею. Послідовність взаємодії може визначити самостійно.

Розшук осіб, зниклих безвісти визначення цієї категорії наведено у Законі України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» [2].

Розшук осіб, зниклих безвісти завжди був складним. Своєчасність реагування на заяви та повідомлення про зникнення осіб, виявлення і вилучення слідів та біологічного матеріалу за останнім місцем перебування зниклої особи мають велике значення для отримання позитивного результату з розшуку.

Звертаю увагу, що відмовляти у прийомі заяв та повідомлень про зникнення особи мотивуючи обслуговуванням іншої територіальної ділянки, відсутності документів, фотографії чи з інших причин заборонено.

Інформація про зникнення може міститися у:

- заявах та повідомленнях, поданих родичами такої особи, представником військового формування, органом державної влади, органом місцевого самоврядування, громадським об'єднанням, медіа або будь-якою іншою особою, якій стало відомо про зникнення;

- заявах про розшук особи, зниклої безвісти за особливих обставин від Уповноваженого;

- письмових дорученнях органу досудового розслідування та вказівках прокурора, ухвалах слідчого судді, суду, матеріалах правоохоронних органів, у запитах і повідомленнях правоохоронних органів інших держав та міжнародних правоохоронних організацій щодо встановлення на території України місцезнаходження особи, зниклої безвісти;

- рапортах поліцейських органу (підрозділу) поліції, які самостійно виявили обставини, що можуть свідчити про безвісне зникнення особи та відсутність відомостей про її місцезнаходження.

Особливо гостро питання розшуку осіб, зниклих безвісти постало після 24 лютого 2022 року. Збільшення в декілька раз кількості заяв та повідомлень про факти зникнення осіб під час бойових дій, неможливість негайного реагування на такі факти та проведення відповідних розшукових заходів призвело до значного збільшення залишку нерозшуканих осіб. Національною поліцією вжито ряд заходів щодо забезпечення ефективного реагування. Зокрема, в Департаменті кримінального розшуку та Головному слідчому управлінні створені управління з розкриття та розслідування злочинів, учинених в умовах збройного конфлікту [3].

У Міністерстві внутрішніх справ створено Єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. Налагоджена взаємодія зі Збройними Силами України та органами виконавчої влади, міжнародними організаціями щодо отримання відомостей про факти зникнення, проведення пошукових заходів тощо.

Забезпечено функціонування дієвого алгоритму відбору біологічних зразків у рідних осіб, зниклих безвісти. Питання розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин тісно переплітається з питанням ідентифікації невпізнаних трупів. Для ідентифікації тіла достатньо отримання одного збігу ДНК-профілю або відбитків пальців рук розшукуваної особи з трупом. Будь-яку ідентифікацію особи необхідно розглядати в комплексі, порівняння відомостей про місце зникнення особи та виявлення тіла, опису зовнішності, особливих прикмет, та безумовно отримання позитивного результату за ДНК-профілем.

На даний час з метою розшуку використовуються наступні засоби:

- відповідні системи та ресурси для ідентифікації особи за фотозображенням;
- комплексні системи відеомоніторингу – «Безпечне місто»;
- технічні пристрої для перетворення папілярного візерунку пальця у цифрове зображення, так звані дактилоскопічні сканери;
- технічні пристрої для виявлення необлікованих поховань (геосканери);
- можливості ДНДЕКЦ МВС;
- пересувні ДНК-лабораторії з пристроями експрес-системи ANDE Rapid DNA для швидкісного встановлення ДНК-профілю;
- можливості інших підрозділів поліції;
- медіа;
- службові собаки.

Крім того, за допомогою Департаменту міжнародного поліцейського співробітництва налагоджується ефективна взаємодія з

правоохоронними органами іноземних держав для проведення заходів з встановлення місцезнаходження розшукуваних [4].

За участю Департаменту інформаційно-аналітичної підтримки проводяться заходи щодо створення ефективних підсистем на інформаційному порталі поліції, які дозволяють у лічені хвилини отримувати інформацію про розшукувану особу шляхом автоматичного порівняння відомостей про нею у різних обліках та підсистемах [5].

Крім того, створена підсистема «Електронна розшукова справа», метою якої є автоматизація формування в електронній формі оперативно-розшукових та розшукових справ, забезпечення наповнення та підтримання в актуальному стані бази даних «Розшук», інформаційно-пошукове та інформаційно-аналітичне забезпечення розшукової роботи органів (підрозділів) поліції.

Водночас, розшукові підрозділи на сьогодні зацікавлені в проведенні навчань (тренінгів) за такими темами:

- «Методика виявлення поховань у різноманітних місцевостях (гірська місцевість, болота, шахти, населений пункт), їх оформлення, позначення, правила та методи опису місцевості та трупів»;
- «Використання технічних засобів для пошуку та виявлення необлікованих поховань. Види засобів, практичні приклади»;
- «Ідентифікація особи трупа за рентгенівськими знімками зубів (ортопантограма), грудної клітини та травмованих частин тіла зниклої особи».

Список використаних джерел

1. Про національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст. 379.

2. Про правовий статус осіб, зниклих безвісті за особливих обставин : Закон України від 12 лип. 2018 р. № 2505 VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/w/2505-19>.

3. Організація міжнародного розшуку осіб за кримінальним процесуальним законодавством України : *метод. рек.* / [В. В. Неволя, Д. Й. Никифорчук, Ю. М. Чорноус, О. С. Тарасенко та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 155 с.

4. Про взаємодію Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ України в питанні розшуку осіб : наказ СБУ, МВС України від 03 трав. 2012 р. № 169/391. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0804-12#Text>.

5. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 07 лип. 2017 р. № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

Лелюк Тетяна Іванівна,
докторант кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ, доктор
філософії в галузі права

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБМІНУ ІНФОРМАЦІЄЮ МІЖ СЛІДЧИМ ТА ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Невід'ємним елементом організації розслідування кримінальних правопорушень є забезпечення налагодження взаємодії між слідчим (дознавачем, детективом) та оперативними співробітниками, зокрема шляхом обміну інформацією під час розслідування кримінальних правопорушень. В умовах воєнного стану зазначена діяльність набуває неабиякого значення, оскільки потребує розробки нових практичних рекомендацій щодо удосконалення ефективного обміну інформацією між слідчими (дознавачами, детективами) та оперативними підрозділами.

Враховуючи специфіку вчинення злочинів, скоєних в умовах збройного конфлікту, така взаємодія є одним з визначальних чинників успішного розслідування суспільно небезпечних діянь. Їх виявлення та розслідування об'єктивно передбачає вдосконалення правового регулювання та організаційно-тактичної складової взаємодії слідчого й інших суб'єктів [1, с. 216].

В контексті дослідження діяльності органів поліції в зоні проведення антитерористичної діяльності, окремі науковці виділяють такі основні ознаки взаємодії: для взаємодії необхідна наявність не менше двох суб'єктів; суб'єктів взаємодії об'єднує єдина мета щодо виконання спільних завдань (єдність та спрямованість функціонування взаємодіючих суб'єктів); взаємодія полягає в узгодженні дій (реалізації заходів) суб'єктів за цілями, часом, місцем проведення і програмою; під час взаємодії кожен із взаємодіючих суб'єктів діє в межах визначених повноважень; – процес взаємодії є об'єктом нормативно-правового регулювання, особливості якого визначаються видом суб'єктів взаємодії; – по відношенню до координації взаємодія між суб'єктами є об'єктом управлінської діяльності з координації [2, с. 98].

Окрім єдиної мети, яка є головною в організації взаємодії, потрібно враховувати й такі критерії, як особливості співробітництва слідчих, оперативних та інших підрозділів між собою; строки життя спільних заходів; функції підрозділів, що взаємодіють; зв'язок із системою органів, які провадять оперативно-розшукову діяльність; ступінь конспірації; етапи здійснення спільних слідчих й оперативно-

розшукових заходів; суб'єкти взаємодії; форми взаємного інформаційного обміну [3, с. 164].

Водночас доцільність та ефективність взаємодії обумовлюється слідчими ситуаціями, що виникають на тому чи іншому етапі розслідування у кримінальному провадженні, і тому в результаті спрямовані на встановлення фактів, що становлять предмет доказування у ньому [4, с. 178].

Організації спільної діяльності вказаних органів в умовах воєнного стану може здійснюватися за такими основними напрямками: організація евакуації населення з районів, які перебувають у безпосередній близькості до лінії ведення активних бойових дій; організація діяльності на блокпостах, з метою виявлення членів диверсійно-розвідувальних груп, осіб, які здійснюють незаконне перевезення вогнепальної зброї, боєприпасів і вибухових речовин і пристроїв; здійснення спільних оперативно-розшукових заходів по викриттю осіб, які причетні до колабораційної діяльності тощо.

Особливого значення взаємодія між слідчим (дознавачем, детективом) та оперативними працівниками набуває під час документування військових злочинів. Так сьогодні своєчасним і доцільним було створення спеціалізованого програмного забезпечення – міжвідомчої інформаційної підсистеми «Воєнний злочинець», що функціонує на центральному серверному програмно-технічному комплексі інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України».

Вказана інформаційна система містить: відомості про осіб, які причетні до військової агресії (членів диверсійно-розвідувальних груп, військовослужбовців збройних сил російської федерації, колаборантів та ін.); відомості про наявні докази причетності таких осіб до вчинення воєнних злочинів.

Доступ до інформаційної підсистеми «Воєнний злочинець» та наповнення її інформацією здійснюють такі правоохоронні органи та органи безпеки: Національна поліція України, Служба безпеки України, Офіс Генерального прокурора України, Державне бюро розслідувань України, Генеральний штаб ЗСУ, Головне управління розвідки МОУ, Служба зовнішньої розвідки України, Державна прикордонна служба України, Державна пенітенціарна служба України, Національне антикорупційне бюро України, Бюро економічної безпеки України.

Функціонування такої інформаційна підсистеми значно полегшило діяльність з організації обміну інформацією між уповноваженими органами. Також це підвищило ефективність накопичення та автоматизації доступу до інформації про воєнних злочинців, якості обробки та аналізу таких відомостей, проведення

правоохоронними органами спільних заходів із виявлення та затримання таких осіб.

Таким чином, організація обміну інформацією між слідчим та оперативними працівниками під час розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану є цілеспрямованим процесом створення ефективної системи комунікації та співпраці між уповноваженими суб'єктами.

Основні аспекти організації обміну інформацією між указаними суб'єктами в умовах воєнного стану повинні включати в себе: розробка системи комунікації, що включає в себе регулярні наради, звітно-інформаційні сесії, використання електронних засобів комунікації, спеціалізованих програмних засобів для обміну інформацією тощо; чітке визначення ролей та обов'язків кожної сторони у процесі обміну інформацією (до прикладу: хто забезпечує збір та аналіз даних, хто забезпечує їхню передачу та захист, які дані повинні бути надані; забезпечення безпеки оперативної та іншої інформації по кримінальному провадженні (використання захисних методів та технологій для збереження конфіденційності та недопущення витоку чутливої інформації); забезпечення безперервного обміну аналітичною інформацією між слідчим та оперативними працівниками (поділ аналітичних висновків, гіпотез та стратегій розслідування для спільного аналізу та планування слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; спільне визначення пріоритетів, цілей та завдань розслідування для максимальної ефективності та координації зусиль слідчих органів досудового розслідування із оперативними підрозділами; забезпечення можливості обміну пропозиціями та рекомендаціями між слідчими та оперативними працівниками для вдосконалення процесу роботи та досягнення кращих результатів.

Список використаних джерел

1. Благута Р. І., Климчук М. П., Сакал В. М., Цуцкірідзе М. С. Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів під час досудового розслідування : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2014. 216 с.

2. Аброськін В. В. Адміністративно-правові засади забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки в умовах антитерористичної операції: монографія. Харків : Фоліо, 2019. 285 с.

3. Юхно О. О. Окремі аспекти взаємодії слідчих та інших підрозділів органів внутрішніх справ під час розслідування злочинів. Митна справа. 2012. № 2 (80). С. 164–168.

4. Синовєрський А. І. Організація та планування розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану. Věda a perspektivy. 2023. № 1 (20). С. 176–182.

Лизогубенко Євген Віталійович,
доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук

ПОШУК ІНФОРМАЦІЇ ПРО ОСІБ, ЯКІ СТАНОВЛЯТЬ ОПЕРАТИВНИЙ ІНТЕРЕС, У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Розвиток сучасних інформаційних технологій йде дуже швидкими темпами, обумовлюючи постійну появу нових специфічних можливостей для різних сфер суспільного життя.

Основу сучасних технологій складають засоби обробки інформації та інформаційно-телекомунікаційні мережі з яких насамперед слід виділити глобальну мережу Інтернет. Інтернет об'єднує велику кількість користувачів та представляє собою величезне сховище інформації, а також засіб економічної діяльності та єдине середовище соціального спілкування. У таких умовах інформація, що міститься в Інтернет, можна використовуватися правоохоронними органами з метою боротьби зі злочинністю, для виявлення та розкриття злочинів та пошуку інформації про осіб які представляють оперативний інтерес.

Для ефективного пошуку інформації про особу яка становить оперативний інтерес можна сформулювати певні етапи:

1. Постановка задачі. Зазвичай завдання про перевірку особи яка становить оперативний інтерес ставиться приблизно так: «Треба зібрати всю інформацію про цю особу». Найчастіше оперативному працівнику цікаво знати біографію особи, коло її зав'язків, місце перебування у той чи інший час, тощо.

2. Планування. Не маючи плану пошуку та аналізу даних, оперативний працівник витратить багато часу, та не отримає бажаного результату, тому планування дуже важливий етап пошуку інформації про особу яка становить оперативний інтерес.

Можна використати такі джерела інформації:

Соціальні мережі Facebook, Twitter, Instagram тощо. (Маса цікавої інформації: фото, гео дані, друзів, інтереси, контакти, місцезнаходження і т.п.).

Інформація щодо розгляду судових справ (<https://court.gov.ua/fair/>).

Єдиний реєстр судових рішень (<https://reyestr.court.gov.ua>)

База недійсних документів (<https://dmsu.gov.ua/services/nd.html>).

Єдиний реєстр боржників (<https://erb.minjust.gov.ua/#/search-debtors>).

Реєстр документів про освіту (<https://info.edbo.gov.ua/edu-documents/>).

Сервіс пошуку відкритої інформації про фізичних та юридичних осіб в Україні (<https://opendatabot.ua>)

Пошукові сайти Google, Bing, Yahoo та ін.

Крім цього знаючи «нік нейм» особи яка представляє оперативний інтерес, можна швидко подивитися у яких соціальних мережах існують відповідні сторінки. Для цього існують спеціальні сервіси для перевірки доступності сторінок, наприклад, namechk.com. Забуті користувачем облікові записи іноді бувають набагато цікавішими за поточні.

Потужним джерелом інформації можуть стати пошукові сайти, але щоб отримати максимальну користь під час пошуку інформації, необхідно освоїти так звані оператори просунутого пошуку, серед яких одними з найкорисніших є: cache, site:, filetype.

3. Збір даних. У даному випадку збір даних полягатиме у формуванні запитів до розглянутих джерел та збереженні результатів для поточного та подальшого зіставлення та аналізу. Буває дуже корисно в процесі подібної роботи відкрити текстовий редактор і послідовно зберігати в нього виявлені дані (скріншоти, текст, фото тощо).

4. Обробка даних. Іноді, щоб отримати цінну інформацію, потрібно проаналізувати необроблені дані. Прикладами обробки можуть бути: вилучення метаданих із документів (авторство, GPS-координати) та провести вивантаження даних із соціальних мереж до виду, з яким можна працювати, наприклад, у тому самому Excel або IBM i2 Analyst's Notebook.

5. Аналіз інформації. Збираючи по крихтах інформацію, слід відразу ж проводити її аналіз. Під час цього формуються робочі версії, порівнюючи які з виявленими фактами, непрямыми ознаками, та логічними висновками, можна визначити найімовірніші.

Елементарні операції з даними: сортування, зіставлення елементів тощо, можуть відкрити масу цікавого. Наприклад, можна вивантажити списки друзів, особи яка нас цікавить і, зіставивши їх, визначити коло зав'язків особи яка становить оперативний інтерес. У цій справі можна використовувати Microsoft Excel та з його допомогою формувати дані у разі збігу декількох елементів.

Аналізуючи фото- та відео-зображення, які вивантажує особа, треба звернути увагу не тільки на місце де було зроблено фото чи відео, а і на зображення на задньому плані, наприклад вид з вікна, частину назви географічного пункту, відображення в дзеркалі та інше. Дана інформація в подальшому допоможе встановити місцезнаходження особи або його зв'язки. Також слід проаналізувати вміст тексту та коментарів, які писала особа, або її співрозмовники у інтернет просторі. Наступним кроком може

бути аналіз лайків у соціальних мережах, що дозволить встановити коло інтересів, дружніх стосунків чи знайомств особи. Для даної роботи можна використовувати спеціальні сервіси, такі як Artelligence(<https://artelligence.com>) та ін.

6. Підготовка звіту та візуалізація результатів. На даному етапі результати пошуку інформації про особу можна сформуванати не лише в текстовому вигляді, а й використовуючи спеціальне програмне забезпечення. Наприклад візуально-аналітичне середовище IBM i2 Analyst's Notebook.

Отже підсумовуючи викладене, зазначимо, що організація пошуку інформації про осіб які становлять оперативний інтерес в мережі Інтернет є актуальним і важливим напрямом діяльності оперативних підрозділів, що сприяє підвищенню ефективності оперативно-розшукової діяльності. Оперативні працівники можуть використовувати Інтернет, не лише, як засіб пошуку оперативно значимої інформації, але і з метою отримання більш деталізованої інформації про особу яка становить оперативний інтерес, а в подальшому отримані з інтернету відомості з'являти й перевіряти з використанням оперативних обліків та інших джерел оперативної інформації.

Малюк Василь Васильович,
кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ РОЗМЕЖУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ, ЯКІ ПРОТИДІЮТЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИМ ОРГАНІЗОВАНИМ ЗЛОЧИННИМ ОБ'ЄДНАННЯМ, ЩО ЗАГРОЖУЮТЬ ДЕРЖАВНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Взаємини НП України і СБ України регулюються ст. 16 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», що полягає в обміні оперативною інформацією. Але зазначений законодавчий акт визначає лише загальний принцип обміну даною інформацією і не встановлює розмежування компетенції між НП України і СБ України у сфері протидії транснаціональним організованим злочинним об'єднанням, що загрожують державній безпеці України.

Аргументуючи свою позицію ми вважаємо наступне – система виявлення ознак злочинної діяльності побудована таким чином, що наявність підслідності за певним суб'єктом обумовлює спрямованість його дій на виявлення ознак саме цих правопорушень. Тому залишення частини дій, що становлять оперативно-значиму поведінку осіб, які входять до сфери впливу злочинних об'єднань, як об'єкт оперативного

пошуку підрозділів НП України обумовить активізацію дій цих суб'єктів та необхідність взаємодії із підрозділами СБ України.

І навпаки – злочинна об'єднання є «верхівкою» злочинної ієрархії, а у сфері їх впливу знаходиться значна кількість осіб, які не посягають на державну безпеку країни, але масовість обумовлює необхідність їх щільного оперативного контролю, який мають забезпечити підрозділи НП України (що мають в оперативному обслуговуванні значно більше об'єктів та сфер життєдіяльності). І тому залишаючи у підслідності НП України ряд кримінальних правопорушень, що вчинюють особи, які різним чином сприяють злочинним об'єднанням (у проведенні сходок, приховуванні їх діяльності, звертаються за злочинним впливом тощо) законодавець, таким чином, «мотивує» підрозділ СБ України до активної взаємодії з НП України.

Оскільки зазначені підрозділи СБ України та НП України у процесі виявлення кримінальних правопорушень, вчинюваних членами транснаціональних організованих злочинних об'єднань, мають єдиний правовий простір, мету та завдання, їх співробітники виконують загальний для цих суб'єктів об'єм повноважень - то взаємодія цих підрозділів має стати ефективним шляхом протидії кримінальним правопорушенням, вчинюваних членами транснаціональних організованих злочинних об'єднань, за умови чіткого розподілу компетенції та визначення форм взаємодії.

На нашу думку, на рівні підзаконного нормативного акту повинні бути визначені сфери оперативної функціональної зацікавленості для цих суб'єктів. До компетенції спеціальних підрозділів СБ України необхідно віднести: транснаціональні злочинні об'єднання, що займаються наркобізнесом, міжнародним обігом наркотиків, незаконною торгівлею зброєю на території України, доходи від якої використовуються для фінансування тероризму; злочинні об'єднання «ворів в законі», що знаходяться під контролем іноземних спецслужб; що спеціалізуються на незаконній міграції, торгівлі людьми, трансплантації органів; що спеціалізуються на кримінально карній контрабанді (стратегічної сировини, історичних і культурних цінностей, предметів і засобів, які використовують у терористичній діяльності); що мають корумповані зв'язки у державних органах систем зовнішньоекономічних зв'язків, ліцензування, розміщення і використання іноземних інвестицій, управління приватизацією стратегічних галузях економіки держави; що мають зв'язки з закордонними злочинними формуваннями і спеціальними службами, які наносять збитки оборонному сектору; що використовують у протиправній діяльності громадські об'єднання, інфільтруються в органи влади та місцевого самоврядування, легалізуються у політичних партіях; що інфільтруються (та/або

намагаються впливати на силові відомства держави (в тому числі правоохоронні органи)); що готують і здійснюють терористичні акти проти представників іноземних держав, створюють небезпечні НЗФ, діяльність яких загрожує безпеці держави, посягає на конституційний лад України, а також спрямована на насильницьке захоплення державної влади.

До компетенції оперативних підрозділів НП України необхідно віднести: злочинні об'єднання, що діють у сферах життєдіяльності (за виключенням тих сфер, що віднесені до компетенції СБ України); що формуються і діють в установах виконання покарань (попереднього ув'язнення); що діють на межі загально кримінальної і економічної злочинності («рейдерські захоплення», надання «колекторських послуг», «третейські суди»); що створюють та контролюють ієрархічні стосунки у злочинному середовищі (серед груп, які вчинюють насильницькі та корисливо-насильницькі злочини, в тому числі ббивства на замовлення).

Марко Сергій Іванович,

доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСНОВНІ СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

Відповідно до Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, основними проблемами у сфері охорони навколишнього природного середовища та природних ресурсів, які негативно впливають на здоров'я людей та сталість екосистем, є: забруднення навколишнього природного середовища викидами в атмосферне повітря та скидами у водні об'єкти від промислових підприємств; нераціональне використання основних природних ресурсів та їх виснаження; забруднення поверхневих, підземних та морських вод; недостатня лісистість території України; деградація земельних ресурсів; відсутність ефективної системи хімічної безпеки; відсутність достатньої інфраструктури та ефективної системи управління відходами, що призводить до масового утворення несанкціонованих звалищ відходів і численних порушень Закону України «Про відходи» та інших нормативно-правових актів; відсутність дієвої системи державного нагляду (контролю) у сфері

охорони навколишнього природного середовища; недостатність частки територій для збереження біорізноманіття та ресурсів для забезпечення розвитку природно-заповідного фонду України; посилення глобальної зміни клімату і негативних наслідків для ряду секторів економіки і сфер життєдіяльності людини; негативний вплив наслідків Чорнобильської катастрофи та тимчасової окупації територій України на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей; недостатня інтеграція природоохоронних і кліматоохоронних аспектів в секторальні і регіональні політики; недостатність освітнього та науково-технічного супроводу для вирішення викликів у сфері охорони навколишнього природного середовища щодо зменшення впливу, пом'якшення наслідків та адаптації до зміни клімату [1].

Питання реалізації принципів протидії злочинності набуває нового змісту у зв'язку із війною в Україні [2, с. 47]. Поряд із загальними принципами боротьби зі злочинністю можна виділити теоретико-прикладні принципи діяльності. Зазначені принципи запобігання злочинності включають такі, як концептуальність, методологічність, наукову обґрунтованість, соціальна необхідність та ін.

Серед принципів діяльності у запобіганні екологічній загрози необхідно виділити організаційні (комплексність, системність, співрозмірність з іншими видами боротьби із загрозою, ефективністю тощо). Чітке виділення принципів запобігання злочинності проти довкілля дозволить правоохоронним органам здійснювати свою діяльність у рамках єдиного вектору, зосередитись на попередженні її зростання як соціально-правового явища, обумовленого змінами в державі та суспільстві.

На нашу думку, до основних напрямків запобігання злочинності проти довкілля є такі:

- забезпечення стану захищеності довкілля, особистості, суспільства та держави від можливого негативного впливу господарської та іншої діяльності, надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, їх наслідків;

- підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів з метою найбільш ефективного регулювання правовідносин щодо реалізації положень законодавства у сфері охорони навколишнього середовища та природокористування шляхом створення умов для охорони екологічного правопорядку та забезпечення екологічної безпеки.

У рамках запропонованих напрямків необхідно вирішити загальні завдання, а саме:

- розробка якісної моделі ефективного планування та сутності запобігання екологічній безпеці;

– дослідження та формування системи заходів та ефективних методів профілактики та запобігання екологічним кримінальним правопорушенням;

– аналіз причин та умов, що впливають і породжують екологічні правопорушення, що впливають на їх якісну і кількісну зміну;

– вивчення особистості осіб, які вчинили екологічні правопорушення;

– формування пропозицій з використання передового зарубіжного досвіду у сфері запобігання екологічній злочинності у вітчизняній практиці;

– дослідження та виділення сукупності механізмів можливого вдосконалення прогнозування розвитку злочинності проти довкілля.

В умовах реальних загроз екологічній безпеці України обґрунтовано вважаємо необхідність створення єдиної концепції запобігання злочинності проти довкілля, що включає в себе заходи протидії, спрямовані на вирішення таких завдань:

– усунення суперечностей між природно-ресурсними і природоохоронними нормами законодавства України, а також між законодавством в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки і нормами інших галузей права;

– забезпечення реалізації законодавчих актів шляхом прийняття підзаконних нормативних правових актів, необхідних для повноцінного застосування законів;

– правове закріплення необхідності екологічного обґрунтування діяльності суб'єктів господарювання як одного з обов'язкових умов при проведенні тендерів на право реалізації та (або) вибору проєктів;

– розвиток системи державних стандартів в сфері охорони навколишнього середовища, закріплення в правовій міжнародній системі України екологічних стандартів, що забезпечують зниження антропогенного навантаження на довкілля;

– гармонізація національного законодавства в сфері охорони навколишнього середовища та норм міжнародного права в цій сфері в рамках зобов'язань України за міжнародними договорами;

– забезпечення механізмів застосування незаконної господарської та іншої діяльності.

Список використаних джерел

1. Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року. Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 р. № 1363-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#n17>.

2. Тімофєєва Л.В. Принципи кримінального права та їх реалізація в умовах війни. Вісник Асоціації кримінального права України, 2022, № 1(17). С. 36–51.

Мартиненко Володимир Олександрович,
голова Громадської спілки «Центр
запобігання та протидії корупції»,
доктор філософії в галузі права

КОРУПЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ

Існування корупційних правопорушень визнається міжнародним кримінальним правом. Так у Конвенції ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 р. (ратифікована Україною разом із заявами 18 жовтня 2006 р.) зазначається про «злочини, визначені цією Конвенцією» [1].

Про корупційні дії згадано і в Цивільній Конвенції про боротьбу з корупцією (ETS 174), яка прийнята 4 листопада 1999 р. у Страсбурзі (ратифікована Україною 16 березня 2005 р.) [2].

Законом України «Про запобігання корупції» зі змінами та доповненнями визначені такі поняття, а саме:

– корупція – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей;

– корупційне правопорушення – діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність;

– правопорушення, пов’язане з корупцією – діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [3].

Згідно з приміткою до статті 45 Кримінального кодексу України (далі ККУ) корупційними кримінальними правопорушеннями, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, вважаються кримінальні правопорушення, передбачені:

– статтею 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем»;

– статтею 262 «Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем»;

– статтею 308 «Викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем»;

– статтею 312 «Викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем»;

– статтею 313 «Викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням»;

– статтею 320 «Порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів»;

– статтею 357 «Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження»;

– статтею 410 «Викрадення, привласнення, вимагання військово-службовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем».

Згідно з приміткою до статті 45 ККУ також корупційними правопорушеннями вважаються кримінальні правопорушення передбачені:

– статтею 210 «Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням»;

– статтею 354 «Підкуп працівника підприємства, установи чи організації»;

– статтею 364 «Зловживання владою або службовим становищем»;

– статтею 364¹ «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми»;

– статтею 365² «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги»;

- статтею 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірно вигоди службовою особою»;
- статтею 368² «Незаконне збагачення»;
- статтею 368³ Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми»;
- статтею 368⁴ «Підкуп особи, яка надає публічні послуги»;
- статтею 369 «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі»;
- статтею 369² «Зловживання впливом».

Кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією вважаються кримінальні правопорушення, передбачені:

- статтею 366² «Декларування недостовірної інформації»;
- статтею 366³ «Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування».[4]

Отже, визначенням корупційних злочинів охоплюються суспільно-небезпечні діяння, які передбачено 19 статтями Кримінального Кодексу України. Ще два види суспільно-небезпечних діянь законодавець відніс до кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією. Тобто таким чином законодавець визначив їх вичерпний перелік, пішовши не шляхом широкого детального опису специфічних ознак, а зупинившись на визначенні конкретних статей Кримінального Кодексу України.

Варто зазначити, що у ст. 11 ККУ вказано, що злочин є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення. Згідно зі ст. 11 ККУ поняття злочину включає такі основні ознаки: протиправність діяння, суспільна небезпечність діяння, винність діяння, учинення діяння суб'єктом злочину [5].

Отже типовими ознаками корупційного злочину є: 1) суспільна небезпечність – полягає в тому, що злочин заподіює або створює загрозу заподіяння шкоди суспільним відносинам, які є об'єктами кримінально-правової охорони; 2) передбаченість діяння кримінальним законом – злочин має місце лише тоді, коли діяння безпосередньо передбачено статтею Особливої частини ККУ; 3) наявність діяння, що містить ознаки корупції, що передбачено у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції»; 4) діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону України «Про запобігання корупції».

Виходячи з вищевикладеного, під корупційним кримінальним правопорушенням слід розуміти умисне суспільно-небезпечне діяння, що містить ознаки корупції, яке вчиняється спеціальними суб'єктами, за яке Кримінальним Кодексом України передбачено покарання.

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: прийнята 31 жовтня 2003 р.; ратифікована Україною разом із заявами 18 жовтня 2006 р. URL: rada.gov.ua.
2. Цивільна Конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 174): прийнята 4 листопада 1999 р. у Страсбурзі.; ратифікована Україною 16 березня 2005 р. URL: rada.gov.ua.
3. Про запобігання корупції: Закон України редакція від 26.10.2022 № 1700-VII. URL: rada.gov.ua.
4. Кримінальний Кодекс України: Закон України редакція від 06.11.2022 № 2341-III. URL: rada.gov.ua.
5. Науково-практичний коментар Кримінального Кодексу України / Д.С.Азаров, В.К.Гришук, А.В.Савченко [та ін.]; за заг. Ред. О.М.Джужі, А.В.Савченка, В.В.Чернея. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2018. С. 44–47.

Овсянюк Дмитро Іванович,
начальник аналітичного відділу (Центр
кримінальної аналітики) Національної
академії внутрішніх справ

УДОСКОНАЛЕННЯ НАВИЧОК ЗБОРУ ІНФОРМАЦІЇ З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ (OSINT) В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПІДГОТОВКУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну інформаційна війна та протидія дезінформації стали одними з ключових аспектів протистояння. З метою протидії дезінформації та пропагандистським кремлівським нарративам щодо перебігу російсько-української війни шляхом донесення об'єктивних та перевірених даних про втрати рф у війні проти України [4], Міністерство внутрішніх справ України спільно з Національною поліцією України започаткували Проєкт «Потерь.НЕТ» [1] (далі – Проєкт). Проєкт акумулює дані з усіх відкритих джерел для встановлення об'єктивної картини щодо втрат армії рф, військових «лнр», «днр», колаборантів тощо, які брали участь у збройній агресії проти України [3]. Сайт Проєкту «Потерь.НЕТ» (<https://poternet.site/>) є ефективним єдиним майданчиком, де збирається інформація про загиблих окупантів [5]. Станом на 20.03.2024 у базі даних «Потерь.НЕТ» 72 тис. підтверджених фактів про втрати російської армії та інших військових формувань [3]. Джерелами отримання інформації є мережа Інтернет

(соціальні мережі, блоги, відеохостинги, форуми, месенджери тощо), журнали, газети, ЗМІ, радіо, публічні матеріали державних структур, загальнодоступні спостереження, звіти, статті, доповіді, конференції та ін. [2]. Сайт доступний усім охочим, у тому числі у рф.

Пошук інформації, її обробку, аналіз та публікацію на сайт Проекту здійснює особовий склад закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських за координації Департаменту інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України (далі – ДІАП).

Національна академія внутрішніх справ (далі – НАВС, Академія) однією з перших долучилась до реалізації Проекту. За дорученням Ректора Академії з 01.03.2023 розгорнуто відповідну аналітично-пошукову роботу на базі аналітичного відділу (Центр кримінальної аналітики) НАВС, за участі постійного та перемінного складу Академії.

За рік реалізації Проекту (станом на 20.03.2024) особовим складом Академії знайдено, проаналізовано та опубліковано інформацію на сайті про понад 40 тис. вбитих російських військових.

Особовий склад Академії взаємодіє, співпрацює та обмінюється досвідом з іншими ЗВО, які залучені до реалізації Проекту, зокрема в частині доповнення анкет новою інформацією, уникнення дублювання інформації на сайті, виправлення помилок та усунення невідповідностей.

Така співпраця дозволяє підвищити якість та забезпечити достовірність й повноту опублікованої інформації, а також сприяє удосконаленню комунікативної компетенції особового складу, що позитивно впливає на ефективність та результативність виконуваних службових завдань під час практичної поліцейської діяльності.

Найважливішими компонентами аналітичної діяльності є знання, навички та досвід працівників, які здійснюють аналіз, зокрема вміння володіти аналітичними інструментами та методами [6], глибоке усвідомлення важливості поставлених завдань, а також розуміння й осмислене дотримання етапів циклу аналітичної діяльності, який для цілей Проекту містить такі фази:

1. Планування
2. Пошук початкової інформації
3. Реєстрація анкети
4. Пошук та обробка даних
5. Систематизація та оцінка
6. Аналіз та узагальнення
7. Підготовка анкети
8. Перевірка змісту анкети
9. Публікація
10. Облік
11. Вибірковий контроль

Окремо слід зазначити, що робота з пошуку та наповнення анкет не припиняється після їх публікації. У разі виявлення у відкритих джерелах додаткової інформації щодо загиблого, анкета про якого вже опублікована, інформація у відповідній анкеті оновлюється. Разом з тим, нерідко виникає необхідність додаткового збору інформації за результатами аналізу.

Для забезпечення якості та виявлення невідповідностей у опублікованих відомостях, старшими модераторами від Академії – працівниками аналітичного відділу (Центр кримінальної аналітики) та викладачами кафедри інформаційних технологій та кібербезпеки ННІ № 1, а також працівниками ДІАП періодично здійснюється вибірковий контроль опублікованих анкет.

Аналітичним відділом (Центр кримінальної аналітики) НАВС регулярно проводяться додаткові заняття із залученим до Проекту особовим складом, зокрема щодо застосування пошукових операторів та розширеного пошуку різних пошукових систем, дотримання правил кібергігієни та застосування інформаційних технологій, а також проводиться розбір помилок у роботі над Проектом.

Завдяки Проекту здобувачі освіти поглиблюють набуті під час навчання знання щодо просунутого користування інформаційними ресурсами та вдосконалюють практичні навички, зокрема в частині застосування методів та засобів розвідки на основі відкритих джерел (OSINT, Open Source Intelligence).

У сучасному світі, де інформація є ключовим ресурсом, навички пошуку та аналізу даних з відкритих джерел стають критично важливими для правоохоронців. Ці навички є інструментом для розв'язання різноманітних завдань поліцейської діяльності. Перш за все, вони допомагають запобігати злочинності, визначати потенційні та реальні загрози, бути більш проактивними, і разом з тим, ефективними у реагуванні. Незамінними ці навички є у розслідуванні, оперативному супроводженні та оперативних розробках, зокрема щодо

пошуку зв'язків, доказів, свідчень та іншої інформації, у тому числі про фігурантів.

Ефективне використання навичок пошуку інформації у відкритих джерелах передбачає не лише здатність знаходити потрібну інформацію, але й уміння аналізувати та інтерпретувати її з точки зору потенційної важливості для розслідування, запобігання злочинам або вирішення інших службових задач.

У відповідь на стрімкий розвиток технологій та збільшення обсягу доступної інформації, поліцейські повинні постійно вдосконалювати свої навички, орієнтуватися на кращі практики та використовувати сучасні інструменти для ефективного виконання своїх обов'язків.

Список використаних джерел

1. Веб-ресурс з інформування щодо втрат ворога «Потерь.НЕТ» запустили в МВС. URL: <https://mvs.gov.ua/news/veb-resurs-z-informuvannia-shhodo-vtrat-voroga-poternet-zapustili-v-mvs>.

2. Воронятников О.О. Актуальні питання використання методів і засобів OSINT під час підготовки аналітиків. Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 17 лист. 2023 р.) / [редкол.: С. С. Чернявський, Д. І. Овсянюк, В. В. Корольчук]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 28–31.

3. Загиблі росіяни та їх ідентифікація: Леонід Тимченко поінформував про результати роботи проекту МВС «Потерь.НЕТ» URL: <https://mvs.gov.ua/news/zagibli-rosiiani-ta-yix-identifikaciia-leonid-timchenko-poinformuvav-pro-rezultati-roboti-projektu-mvs-poternet>.

4. Заступник Міністра внутрішніх справ Леонід Тимченко вручив подяки поліцейським та курсантам за роботу над проектом «Потерь.НЕТ» URL: <https://mvs.gov.ua/uk/news/zastupnik-ministra-vnutrisnix-sprav-leonid-timchenko-vruciv-podiaki-policeiskim-ta-kursantam-za-robotu-nad-projektom-poternet>.

5. МВС створило ефективний єдиний майданчик, де збирається інформація про загиблих окупантів. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mvs-stvorylo-efektyvnyi-iedynyi-maidanchyk-de-zbyraietsia-informatsiia-pro-zahyblykh-okupantiv-leonid-tymchenko>.

6. Овсянюк Д. І. Методологічні засади тактичного аналізу та аналізу оперативних даних під час розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків : метод. рек. Київ : НАВС, 2024. 50 с.

Ольшанська Олена Анатоліївна,
головний інспектор управління формування
інформаційних ресурсів Департаменту
інформаційно-аналітичної підтримки
Національної поліції України

ІНФОРМАЦІЙНА ПІДСИСТЕМА «ЕЛЕКТРОННА РОЗШУКОВА СПРАВА»: СУТЬ, ПОТЕНЦІАЛ, МАЙБУТНЄ

«ЕРС» – призначена для безпосереднього ведення працівниками підрозділів кримінальної поліції в електронному вигляді оперативно-розшукових (не таємної частини) та розшукових справ щодо розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, осіб, зниклих безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом, а також установлення особи невпізнаних трупів та осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе, контролю за станом розшуку та ідентифікації осіб (трупів) за допомогою давання авторизованого доступу.

Метою створення ІП «ЕРС» – є створення єдиної електронної підсистеми для безпосереднього ведення працівниками карного розшуку в електронній формі нетаємних частин оперативно-розшукових справ «Розшук» та розшукових справ щодо розшуку (ідентифікації) осіб (трупів).

Таким чином, після запровадження ІП «ЕРС» буде здійснено перехід від ведення справ у паперового вигляду до обліку в електронному вигляді.

Також, зазначена інформаційна підсистема забезпечить:

- електронну взаємодію органів і підрозділів НП України під час оперативного виконання завдань, покладених на них законодавством у сфері розшукової роботи, зменшення часових та фінансових витрат на інформаційно-пошукові та аналітичні роботи, формування звітності.

- можливість формувати юридично значимі електронні процесуальні документи, які утворюються в процесі розшукової діяльності підрозділів поліції з використанням електронного підпису та печатки;

- зберігання інформації в електронному виді на віддалених серверах, що унеможливує втрату чи знищення документу;

- здійснення контролю за рухом справ (прийняття рішень) шляхом реалізації алгоритму передоручення/передачі справ в ІП «ЕРС» з використанням електронного підпису;

- контроль за своєчасністю заведення ОРС «Розшук» і РС, станом виконання запланованих пошукових заходів і слідчих

(розшукових) дій, процесом передоручення (передачі) і закриття справ, повнотою заповнення відомостями про розшукуваних, неідентифікованих осіб, невпізнаних трупів, належним веденням таких справ, єдиним порядком наповнення ОРС «Розшук» і РС електронними документами та необхідною інформацією, зокрема наявної в інших інформаційних підсистемах системи «ІПП».

На даний час здійснюється тестування розроблених процесів та функціоналу модулів «Кабінет оперативного працівника», «Кабінет керівника» рівнів центрального органу управління поліції, територіальних органів поліції та їх територіальних (відокремлених) підрозділів у Департаменті кримінального розшуку (далі – ДКР), головних управліннях Національної поліції у Вінницькій, Житомирській, Закарпатській та Полтавській областях.

Нагорнюк-Данилюк Олександр Олександрович,
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЩОДО НАСИЛЬНИЦЬКОГО ЗНИКНЕННЯ ЛЮДИНИ

В умовах сьогодення, зазначені підходи до розуміння змісту організації оперативно-розшукового забезпечення, на жаль, не ураховують те, що оперативні підрозділи не лише є суб'єктами оперативно-розшукової діяльності (ОРД), а й учасниками у кримінальному процесу, адже відповідно до ст. 41 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України, набувають повноважень слідчого під час виконання його доручень на проведення гласних та негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД) [1].

Оперативно-розшукове забезпечення спеціального досудового розслідування – форма накопичення, систематизації та використання матеріалів ОРД за дорученням слідчого, прокурора у спеціальному досудовому розслідуванні за фактами вчинення тяжких злочинів передбачених ст. 297-1 КПК України стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошений у міжнародний розшук.

Організація оперативно-розшукового забезпечення спеціального досудового розслідування включає в себе такі етапи:

I-й – отримання фактичних даних щодо злочинів передбачених ч. 2 ст. 297-1 КПК України, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню;

II-й – збір доказів стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який: а) переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України з метою ухилення від кримінальної відповідальності; б) на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності; в) оголошений у міжнародний розшук;

III-й – збирання доказів в процесі проведення спеціального досудового розслідування;

IV-й – отримана інформаційно-доказова слугуватиме для проведення спеціального судового провадження з постановленням вироку за його результатами.

Прикладом такого етапування може слугувати, наприклад, насильницьке зникнення людини. На основі узагальнення судово-слідчої практики, на першому етапі розслідування злочинів передбачених ст. 146-1 КК України підставами для внесення відомостей до ЄРДР, та інформації про злочинців, зокрема були: 1) наявні ознаки насильницького зникнення людини і злочинці залишалися невідомими (41 %); 2) наявні ознаки насильницького зникнення людини, викрадений звільнений, проте злочинці залишалися невідомими (33 %); 3) наявні ознаки насильницького зникнення людини і є відомості про злочинців (26 %) [2]. На другому етапі встановлено: 1) факт вчинення насильницького зникнення людини незаперечний; 2) має місце насильницьке зникнення людини, пов'язане з учиненням інших злочинів (ст. 115 «Умисне вбивство», ст. 121 «Умисне тяжке тілесне ушкодження», ст. 189 «Вимагання», ст. 257 «Бандитизм» Кримінального кодексу (КК) України тощо); 3) вчинено ненасильницьке зникнення людини, а інший злочин; 4) факт вчинення насильницького зникнення людини відсутній; має місце інсценування з метою одержання грошових коштів або матеріальних цінностей від рідних, знайомих, ділових партнерів нібито зниклої людини; 5) факт вчинення насильницького зникнення людини відсутній; має місце зникнення людини за інших обставин (у тому числі некримінальних). На третьому етапі, розслідування насильницького зникнення людини передбачало залучення до проведення відповідних заходів широкого кола суб'єктів, які визначаються в залежності конкретної ситуації, а також від їх повноважень і компетенції. Досягнення позитивного результату в

роботі з виявлення та припинення злочинів, їх розслідування залежало від налагодження дієвого механізму взаємодії як елементу організації діяльності слідчого. Така взаємодія може відбуватись, зокрема, у формі обміну оперативною значимою, криміналістичною та іншою інформацією, обміну архівною інформацією, виконання запитів та доручень, взаємного сприяння в проведенні слідчих (розшукових) дій, НСРД, спільного здійснення спеціальних операцій, а також обміну досвідом роботи та проведення міжвідомчих наукових досліджень. При цьому використовуються можливості Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол, членом якої є Україна, а також Європейської поліцейської установи (Європолу), з якою у нас чинною є Угода про процесуальне та стратегічне співробітництво [2].

На четвертому етапі, запровадження в кримінальному процесуальному законодавстві інституту НСРД та обумовлені ним зміни і доповнення до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (1992 р.) [3] носили особливе значення, адже організація таких дій пов'язана зі створенням належних оперативних (технічних, агентурних) умов їх проведення під час розслідування насильницького зникнення людини. Відтак, до розслідування злочинів цієї категорії доцільно залучати оперативні підрозділи як на підставі доручень у порядку ст. 36, 40 КПК України, так і шляхом закріплення оперативного працівника для постійної допомоги слідчому та створення міжвідомчих слідчо-оперативних груп (на підставі спільних наказів), що є головними формами взаємодії слідчих та співробітників оперативних підрозділів у провадженнях цієї категорії [4].

Зважаючи на вищезазначене, пропонуємо виокремити такі рівні організації оперативно-розшукового забезпечення спеціального досудового розслідування:

1) організація проведення конкретних оперативно-розшукових заходів або негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД) для встановлення ознак злочинів та осіб передбачених ч. 2 ст. 297-1 КПК України;

2) організація проведення комплексу інформаційно-аналітичних, оперативно-пошукових заходів та НСРД у межах спеціального досудового розслідування та спеціального судового розгляду;

3) організація роботи підрозділу оперативної служби з одночасного виконання різних завдань і доручень на проведення НСРД;

4) організація роботи системи оперативних підрозділів одного правоохоронного органу (зокрема, Національної поліції України);

5) організація взаємодії оперативних підрозділів різних правоохоронних органів з проведення оперативно-розшукових заходів (робота з негласним апаратом, конфіденційне співробітництво тощо).

Аналіз означених рівнів організації оперативно-розшукового забезпечення спеціального досудового розслідування свідчить, що

структура кожного з них відповідає класичним уявленням про зміст організації ОРД. Враховуючи зазначене, з усіх можливих елементів організації діяльності, обираємо ті, що мають ключове значення саме для організації процесу забезпечення спеціального досудового розслідування.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Войтович Є. М., Тичина Д. М., Антошук А. О. Основи методики розслідування насильницького зникнення людини : монографія. Київ : 7БЦ, 2022. 176 с.

3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України № 2135-XI від 18 лют. 1993 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/ed20160301>.

4. Єрошкін М. В. Особливості доказування у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення: дис...канд. юрид. наук: 12.00.09. Маріуполь, 2021. 238 с.

Оперук Віталій Ігорович,

професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ OSINT-РОЗВІДКИ З МЕТОЮ ВИЯВЛЕННЯ ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕХОВУЮТЬСЯ ВІД ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Інформація у XXI столітті виступає найбільш цінним ресурсом з усіх наявних. Використовуючись в економіці, політиці, військовій та правоохоронній сфері, вона є важливим чинником для прийняття стратегічних та тактичних рішень.

Розслідування злочинів в інформаційну епоху потребує застосування широкого спектра інструментів, включно з розвідкою з відкритих джерел (OSINT). Використання даних із відкритих джерел як доказів у кримінальних провадженнях є однією з найбільш затребуваних навичок українських прокурорів і слідчих, які розслідують злочини загалом та злочини пов'язані з російською агресією зокрема. У контексті війни цінність розвідувальних даних із відкритих джерел значно зростає зокрема й через відсутність фізичного доступу до місць злочину чи доказів [1].

Супутникові знімки, дрони, безпілотники, найрізноманітніше програмне забезпечення, OSINT – і це далеко не весь перелік технологій, які можуть застосовуватись правоохоронними органами з метою виявлення осіб причетних до скоєних злочинів.

Розвідка з відкритих джерел або OSINT – це пошук та використання інформації, відкритих реєстрів, сайтів та статистичних даних. Людину, яка збирає й аналізує цю інформацію, називають OSINT-спеціалістом або «осінтером». Особливість OSINT полягає у тому, що цей метод розвідки дозволяє отримувати інформацію з відкритих джерел, не вдаючись до незаконних дій. Адаже інформація, з якою працює OSINT-спеціаліст – відкрита. Тобто, це збільшує можливості правоохоронців щодо пошуку інформації відносно осіб, які становлять інтерес для оперативних працівників та органів досудового розслідування.

Інтернет – ресурси містять велику кількість різного виду інформації, де у популярних соціальних мережах («Інстаграм», «Фейсбук», «Вконтакті», «Однокласники» та інших) практично завжди наявна інформація про фізичну особу. Це пов'язано з тим, що громадяни за власною ініціативою та виключно на добровільній основі розміщують свої персональні дані (ПІБ, дату народження, місце проживання, коло спілкування, інтереси, особисті побутові фотознімки та відеозаписи), створюючи тим самим потужний інформативний масив цифрових даних, що містять антропометричні ознаки зовнішності людини, анкетні дані, зображення місць фактичного проживання тощо.

Наявність такої інформації (саме у відкритому доступі) надає можливість правоохоронним органам безперешкодно використовувати останню в оперативних цілях, оскільки результати її аналізу дають змогу отримувати орієнтуючу інформацію, а інколи й відразу ідентифікувати особу [2, с. 144–145].

За таких підстав особливий інтерес для правоохоронців становить технологія автоматичної ідентифікації особи за елементами зовнішності за її відображенням на фотографії або відеозаписі, яка має широке комерційне та наукове застосування. Дана технологія цікава тому, що може здійснюватися без контакту з об'єктом пошуку.

За результатами пошуку сервіси надають користувачу масив, що складається з переліку максимально схожих осіб, із відсотковим зазначенням збігу зовнішності обличчя знайденої особи з досліджуваною. Тобто отримані результати не містять інформацію про індивідуально-конкретну тотожність осіб, оскільки до такого висновку можна дійти або шляхом суб'єктивної оцінки співпадаючих ознак зовнішності людини, або використовуючи спеціальні методи портретної експертизи. При цьому важливо розуміти, що візуальне сприйняття ознак зовнішності особами, які не є спеціалістами в галузі судово-портретної експертизи, ґрунтується лише на підставі суб'єктивної оцінки окремих ознак та внутрішнього порівняння. І навпаки, спеціалісти оцінюють збіг зовнішності порівнюваних осіб, застосовуючи науково-обґрунтовані спеціальні методи портретної

експертизи, що дає змогу об'єктивно проаналізувати результати пошуку [2, с. 146].

У всесвітній мережі є онлайн-сервіси існує безліч інструментів, які використовують «осінтери» у своїй роботі:

1. Інструменти для пошуку людей:

– X-Ray.contact – сервіс, що дозволяє знаходити людину за фото, електронною адресою, телефоном чи іменем, звичайні користувачі можуть знайти загублених друзів, або перевірити нового знайомого з додатків для знайомств;

– Pipl – платформа, яка пропонує розширений пошук людей в інтернеті. Може шукати інформацію, базуючись на великій кількості джерел відкритої інформації;

– Spokeo – збирає інформацію з різних відкритих джерел;

– PeekYou – знаходить профілі користувачів у соціальних мережах та інших веб-сайтах.

2. Веб-скрапери (програми, які автоматично збирають інформацію з вебсайтів):

– Scrapy – потужний і гнучкий інструмент для витягування даних;

– BeautifulSoup – бібліотека для аналізу HTML і XML документів;

– Octoparse: інструмент для автоматизованого збору великих обсягів даних з веб-сайтів [2].

Вищезазначені інструменти не є вичерпними, так як інформаційні ресурси, що використовуються з метою пошуку інформації з відкритих джерел постійно вдосконалюються та з'являються нові.

Отже, використання відкритих даних та методів OSINT-розслідування в роботі правоохоронних органів з пошуку осіб які переховуються від органів досудового розслідування є дієвим інструментом з пошуку підозрюваних, обвинувачених, оскільки значно прискорює виявлення та розшук таких осіб.

Таким чином, використання технології OSINT для збору, узагальнення та аналізу інформації на основі відкритих джерел інформації має великий потенціал у правоохоронній сфері. Неперервний розвиток цієї технології та її поєднання з іншими інноваційними підходами відкривають шлях до нових можливостей і досягнень у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Українські слідчі та прокурори покращили свої навички розвідки з відкритих джерел (OSINT). URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/ukrainian-investigators-and-prosecutors-strengthened-their-osint-skills>.

2. Одерій О.В., Кожевніков О.А. Отримання криміналістично-значущої інформації шляхом аналізу відкритих Інтернет-джерел. Правовий часопис Донбасу № 4 (73) 2020. С. 144–155.

3. Онлайн-безпека: як використати OSINT на користь України URL: <https://itarena.ua/ua/onlajn-bezpeka-yak-vykorystaty-osint-na-koryst-ukrayini/>.

Павленко Сергій Олексійович,

провідний науковий співробітник відділу організації та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

СПОСОБИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА НЕПОВНОЛІТНІХ ЧЕРЕЗ МЕРЕЖУ ІНТЕРНЕТ

Аналіз наукової літератури [1, с. 456; 2; 3] свідчить про те, що злочинці, які вчиняють злочини у сфері інформаційно-телекомунікаційних технологій, зазвичай, є членами добре організованих, мобільних і технічно оснащених висококласним обладнанням і спеціальною технікою (нерідко оперативно-технічного характеру) злочинних груп і співтовариств. Осіб, які входять до їх складу, загалом можна характеризувати як висококваліфікованих спеціалістів із вищою юридичною, економічною (фінансовою) і технічною освітою. Злочини носять багатоепізодний характер, обов'язково супроводжуються діями, спрямованими на приховання злочинів.

Крім того, учасники організованих злочинних об'єднань, діяльність яких спрямована на доведення неповнолітніх до самогубства через мережу Інтернет, мають високий рівень знань у галузі психології та інших наук [1, с. 456].

Зокрема, результати психологічних досліджень доводять, що маніпулювання свідомістю дитини через соціальні мережі здійснюється шляхом психологічного впливу, з використанням нейролінгвістичного програмування.

Варто зауважити, що суб'єктом нейролінгвістичного впливу є спеціаліст (інструктор). Таким спеціалістом у групах, що пропагують суїцид у соціальних мережах, є куратор, який веде онлайн-листування індивідуально з кожним учасником «групи смерті» та дає їм завдання, що у підсумку призводять до самогубства [1, с. 457; 2].

Вивчення зазначеної проблематики дало змогу виокремити способи психологічного впливу, які організатори «груп смерті»

поетапно застосовують у мережі Інтернет щодо дітей та підлітків з метою доведення їх до самогубства.

Розглянемо ці етапи детальніше.

«Вербувальний». На цьому етапі куратори «груп смерті» через соціальні мережі здійснюють пошук майбутніх жертв із переліку дітей та підлітків для участі у «смертельній грі».

Під негативний вплив кіберзлочинців передусім потрапляють діти та підлітки, схильні до ризику розвитку депресії, та/або ті, хто є учасниками сумнівних субкультур. Виявлення таких ознак злочинці здійснюють шляхом аналізу особистого профілю (сторінки), фотографій, записів неповнолітньої особи.

«Ти обраний». Цей етап характеризується тим, що куратори «груп смерті» дають зрозуміти дитині, що вона є особливою, оскільки учасником такої спільноти можуть стати лише обрані. Такій неповнолітній особі здається, що, демонструючи одноліткам членство в такій групі, вона ніби вражає їх своєю сміливістю та підкреслює свій авторитет, тим самим викликаючи інших інтерес до таких Інтернет-спільнот. Зазначене формує у дитини почуття єднання з такими самими обраними («я молодець – мене обрали»). За правилами Інтернет-спільнот про участь у грі не можна розповідати дорослим, що створює ще один найсильніший спосіб контролю кураторів над неповнолітньою особою, яким є «спільна таємниця».

«Пропаганда смерті». На цій стадії куратори «груп смерті», які керують процесом індивідуально, ведучи з кожним гравцем онлайн-листування, пропагують смерть як єдино правильний і гідний спосіб виходу зі складних життєвих ситуацій, культивують депресивні психологічні стани, зокрема застосування насильства стосовно себе та свого оточення, а такі людські цінності, як сім'я, друзі, освіта, піддаються критиці та висміюванню. У результаті відбувається деформація інстинкту самозбереження та «девальвація смерті» (вбивство заради розваги).

«Тотальний контроль». На цьому етапі куратор схиляє підлітка до вчинення суїциду. Якщо підліток відмовляється від виконання завдань, результатом яких є парасуїцид або суїцид, куратори вміло застосовують погрози щодо безальтернативного виключення з групи. Кожен з учасників настільки дорожить своїм рейтингом у спільноті, що не сміє суперечити віртуальним авторитетам і змушений виконувати небезпечні завдання, навіть такі, як вчинення самогубства. Тобто є безліч способів втягнення (вербування) дітей та підлітків у «групи смерті» з метою доведення їх до самогубства. Однак у підсумку всі вони передбачають вчинення неповнолітнім самогубства [1, с. 458–461; 2].

При цьому головною умовою самогубства є його фіксування на відео в режимі онлайн. Організатори «груп смерті» зацікавлені саме в такому фіналі, адже їхньою кінцевою метою є отримання прибутку від

продажу цього відеозапису. Як свідчать результати окремих досліджень із цього питання [4], продаж такого відео здійснюється в особливому тіньовому сегменті, своєрідному підпільному Інтернеті «Даркнет» (англ. DarkNet), для якого характерний високий ступінь анонімності, що, натомість, надає користувачам можливість комунікувати між собою та пересилати один одному інформацію, абсолютно не боячись, що їх викриють працівники правоохоронних органів.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що для визначення ефективної оперативно-розшукової тактики протидії доведенню неповнолітніх до самогубства через соціальні мережі (Інтернет-спільноти) важливими є: своєчасне отримання інформації про деструктивний контент, що поширюється у соціальних мережах; обізнаність оперативних працівників про характерні особливості учасників організованих злочинних об'єднань, що пропагують самогубство в соціальних мережах; – розуміння механізму вчинення злочину (технології нейролінгвістичного програмування; способи психологічного впливу, які поетапно застосовуються організаторами (кураторами) «груп смерті»); знання найбільш поширених причин суїцидальної поведінки дітей та підлітків [1, с. 453].

Список використаних джерел

1. Павленко С.О. Основи оперативно-розшукової тактики: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 624 с.
2. Павленко С. О. Тактика запобігання доведенню неповнолітніх до самогубств через соціальні мережі (Інтернет-спільноти): сучасні вітчизняні реалії та зарубіжний досвід. Підприємництво, господарство і право. 2018. Вип. 11. С. 217–225. (Серія «Кримінологія»).
3. Іванченко О. Ю. Кримінологічна характеристика кіберзлочинності, запобігання кіберзлочинності на національному рівні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. № 3. С. 174
4. Оргинська Н. В. Деструктивний вплив Інтернету на неповнолітнього. URL: <http://aphd.ua/publication-213/>.

Пендюра Максим Миколайович,
завідувач кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

НОВІ ПІДХОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СПІВПРАЦІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ТА ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ З ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРАВопорушень у дитячому середовищі

Співпраця поліції (офіцерів освітнього середовища) та школи у громаді – це відхід від традиційних методів роботи поліції. Іншими словами, це підхід з орієнтацією на попередження проблеми, а не на

інцидент, який уже відбувся. При такому партнерстві школа і правоохоронний орган – це одна команда, а роль працівника правоохоронного органу розширюється і передбачає профілактику та втручання на ранній стадії. Цінною є комунікація, і вона має неперервний та високоякісний характер. Важливо пам'ятати, що при співпраці поліції та школи присутність правоохоронця у шкільних закладах розглядається як показник того, що відбуваються певні заходи, що гарантують безпеку у школі та формують середовище, сприятливе для навчання. Для громадян поліцейські машини, припарковані перед школою стають ознакою того, що відбуваються певні позитивні заходи.

З метою реалізації програми працівники поліції, які пройшли спеціальне навчання, будуть призначені офіцери освітнього середовища і закріплені за конкретними школами. Частота відвідування навчальних закладів може залежати від оцінки ризиків та потреб кожної школи у сфері профілактики ризикованої поведінки дітей та правопорушень.

Робота працівників поліції у школах сприятиме:

1. Створенню безпечнішого середовища у школі.

Діти, освітяни та громада мають вірити у те, що їхня школа є безпечним середовищем для роботи і навчання. Очікується, що поліція, яка працюватиме у школах, зробить свій значний вклад у створення позитивної шкільної культури і посилення почуття безпеки, що сприятиме викладанню та навчанню.

2. Зменшенню злочинності у школах.

Співробітники поліції, які працюють у школах, можуть відстежувати проблеми і працювати з дітьми та іншими зацікавленими сторонами з тим, щоб зменшити рівень злочинності, а в ідеалі – вирішити проблеми, аби остаточно припинити скоєння злочинів. Завдяки проактивній роботі поліції учні краще розуміють, що таке ризикована поведінка щодо свого здоров'я і життя, а також - здоров'я і життя інших та що таке правопорушення і які наслідки воно може мати.

3. Кращому партнерству між школами та поліцією.

Якщо враховувати філософію співпраці поліції та громади, то поліція, що працює у школах, не розглядається як правоохоронці. Вона не обмежується цією роллю і виконує безліч інших функцій, таких як наставництво, рольова модель, джерело інформації. В міру того, як шкільні громади формуватимуть стосунки з поліцією, всі зацікавлені сторони, ймовірно, ділитимуться інформацією і сформуєть взаємодовіру та повагу.

4. Формуванню позитивного сприйняття поліції громадою.

За допомогою взаємодії з дітьми, батьками, працівниками школи.

5. Захисту вразливої категорії учнів від віктимізації та вимагання.

Працівники поліції можуть надати учням необхідні знання та вміння, аби уникати вимагань.

6. Створенню позитивної моделі для наслідування.

Завдяки заняттям і зустрічам із працівниками поліції деякі підлітки можуть захотіти далі продовжити свою кар'єру у сфері правоохоронних органів.

Шкільні офіцери поліції можуть досягнути вищезазначені цілі за допомогою засобів та поведінки, які описані нижче:

- розробка плану профілактики злочинності разом зі школою;
- присутність у школах і проведення профілактичної роботи з учнями та залучення їх до позитивних видів діяльності і поведінки;
- формування і підтримка взаємин з учнями, батьками, адміністрацією школи і вчителями, заснованих на довірі та повазі;
- участь у зборах, які стосуються профілактики злочинності, та якщо необхідно, участь у зборах батьківського комітету та на шкільних педагогічних нарадах;
- заохочення законної поведінки учнів і поширення серед них відповідних інформаційних матеріалів;
- забезпечення вчасного та ефективного реагування на виклики з боку відповідальної особи у школі;
- інформування працівників школи, представників батьківських комітетів про негативні тенденції серед молоді;
- інформування батьків про їхні дії та органи, з якими можна зв'язатися у разі, якщо дитина пропала;
- надання допомоги жертвам злочинів;
- робота у партнерстві з іншими організаціями громади над заохоченням позитивної поведінки дітей та підлітків;
- підтримка і участь на прохання школи у рекреаційній діяльності, спорті та інших заходах разом із учнями школи з метою формування громади;
- розробка плану реагування на інциденти зі школою і співпраця щодо інцидентів, про які повідомляє школа, у відповідності до узгодженого плану.

Слід зазначити, що ефективність роботи офіцерів освітнього середовища безпосередньо залежить від співпраці із представником школи, закріпленим адміністрацією школи на основі взаємної домовленості. Представник школи вважається відповідальним за належне виконання своїх обов'язків, які виникають у контексті спільних зобов'язань школи, передбачених угодою та внутрішніми шкільними правилами, на зразок:

- забезпечення того, аби учні, їхні батьки та відповідальні дорослі були ознайомлені зі шкільними правилами поведінки;
- сприяння практиці, яка полегшує забезпечення неконфліктної, ненасильницької поведінки учнів у школах;

- створення умов, які полегшують присутність офіцерів освітнього середовища і підтримують його у роботі з учнями в школах;

- забезпечення участі офіцерів освітнього середовища, закріпленого за школою, коли це необхідно, у зборах батьківських комітетів, зборах шкільної адміністрації, ради з питань профілактики злочинності та інших відповідних зборах;

- за необхідності, модерування зустрічей офіцерів освітнього середовища з батьками;

- надання інформації про інциденти, які вимагають реагування з боку поліції; розробка разом з офіцером освітнього середовища плану запобігання їм;

- надання офіцерам освітнього середовища вільного доступу до приміщення школи для проведення профілактичних заходів, участі у реагуванні на інциденти, які вимагають втручання поліції. Надання приміщення для проведення бесіди з учнем, якщо потрібно;

- запрошення офіцерів освітнього середовища до участі у шкільних подіях, які проводяться для учнів та / чи їхніх батьків.

Представник школи і офіцери освітнього середовища мають налагодити, заохочувати і підтримувати тісне партнерство і намагатися максимально використовувати його з метою профілактики злочинності в шкільному середовищі. Офіцери освітнього середовища можуть також надавати підтримку у ролі консультанта, допомагати працівникам школи визначати необхідні дії у випадку протиправної поведінки і пояснювати процедури поліцейського розслідування. За місцем свого закріплення офіцери освітнього середовища працюватиме у партнерстві з учнями, вчителями, адміністрацією школи, керівництвом школи, батьками, іншими органами поліції та громадою.

Список використаних джерел

1. Лист МОН від 27.05.2016 № 2/2-14-966-16 «Про апробацію експериментальної моделі співпраці навчальних закладів і поліції «Шкільний офіцер поліції». URL: <http://www.imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovnarobota/programa-shkola-i-politsiya/>

2. Поліцейська деонтологія : навч. посіб. / М. М. Пендюра, О. О. Старицька. К. : ФОП Маслаков, 2020. С. 123–125.

Поливода Вадим В'ячеславович,
доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук;
Вербова Надія Ігорівна,
ад'юнкт кафедри оперативно-розшукової
діяльності Національної академії
внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДЕЯКИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Чинний закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» дає визначення ОРД як системи гласних і негласних пошукових, контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [4]. При цьому переліку оперативних та оперативно-технічних засобів Закон не наводить. Проте, визначаючи гарантії законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, законодавець зазначає, що для одержання інформації забороняється застосовувати технічні засоби, психотропні, хімічні та інші речовини, які пригнічують волю або завдають шкоди. Слід зазначити, що застосування технічних засобів в ОРД може завдавати шкоди не лише «здоров'ю людей», а й обмежувати конституційні права і свободи громадян. Тому важливе значення має питання забезпечення прав та законних інтересів громадян під час проведення оперативно-розшукових заходів як в мирний час, так і в умовах воєнного стану.

Необхідно зазначити, що документування злочинів в умовах війни має свої особливості. Не є винятком і злочини проти власності. До таких особливостей передусім варто віднести: по-перше, те, що в умовах війни до документування злочинів можуть долучитися громадські організації та всі українці, а не лише спеціально уповноважені на це фахівці; по-друге, наразі документування злочинів відбувається із застосуванням цифрових платформ і застосунків. Так, зокрема, документувати злочини проти власності можна письмово, на фото та відео. Зокрема, доцільно фіксувати: пошкоджені та знищені цивільні будівлі, й інші невійськові об'єкти (як-от дамби, хімзаводи, автомобілі тощо); сліди обстрілів у житлових кварталах; акти мародерства, пограбування [1, с. 125]

Як свідчить аналіз практики, найбільш перспективними для цілей доказування, успішного проведення слідчих дій є оперативно-технічні заходи з використанням таких способів фіксації:

- фотографування (цифрова зйомка);
- відеозапис;
- аудіофіксація.

В умовах воєнного стану, особливого гостро стоїть питання оперативного виявлення та розслідування кримінальних правопорушень працівниками правоохоронних органів, які повинні приділяти більше уваги використанню досягнення науково-технічного прогресу, а також їхні технічні можливості. Тому слід постійно підвищувати технічний і професійний рівень працівників органів та підрозділів Національної поліції. Таке рішення пояснюється певними вимогами щодо підготовки спеціалістів вищої кваліфікації у сфері правоохоронної діяльності.

Не винятком стало і розкриття кримінальних правопорушень проти власності в умовах воєнного стану, однак в роботі працівників оперативних підрозділів Національної поліції, інших правоохоронних і розвідувальних органів України природньо виникають проблеми, від вирішення яких залежить ефективність їх роботи, у тому числі пов'язані з використанням оперативними підрозділами широкого спектру технічних засобів [2, с. 61].

Для вмілого та ефективного використання технічних можливостей сучасних інформаційно-комунікаційних засобів з метою встановлення та документування особи, що вчинила кримінальне правопорушення у процесі попередження, виявлення та розслідування злочинів проти власності під час воєнного стану необхідно впроваджувати механізми використання та документування інформації, які містяться на різноманітних носіях, які надають доступ для обміну інформацією (в т.ч. і wi-fi роутери). Зокрема, для вирішення питань з отримання даних із електронних (інформаційних) комунікаційних засобів можна використовувати інноваційний комплекс «Cellebrite» для вилучення (копіювання) криміналістично (оперативно-розшукової) значимої інформації для правоохоронних органів, призначений для вилучення даних з таких мобільних терміналів як стільникові радіотелефони з тастатурним (кнопковим) набором, смартфонів, ай-фонів, планшетів, переносних GPS-трекерів, безпілотних літальних апаратів тощо для подальшого розшифрування та аналізу [3, с. 70].

Результати проведеного нами дослідження свідчать, що оперативні працівники не завжди застосовують ці способи фіксації для цілей документування злочинної діяльності фігурантів та виконання інших завдань ОРД. Це відбувається з багатьох причин. Одними з таких причин є: низький рівень технічної підготовки оперативних працівників;

відсутність чітко розроблених методик використання відомостей, одержаних за допомогою оперативно-технічних засобів; недостатньо високий рівень організації використання техніки; відсутність науково обґрунтованих рекомендацій щодо раціонального вибору конкретних пристроїв, приладів і методик їх застосування в різних оперативно-розшукових ситуаціях; невідповідність можливостей технічних засобів потребам практики оперативної роботи; недостатня кількість технічних засобів в оперативних підрозділах.

Водночас, слід зазначити, що використання технічних засобів (аудіозапис, відеозйомка, фотографування) в ході проведення розробки фігурантів, причетних до вчинення злочинів проти власності, має безперечні переваги:

- дозволяє одержати фактичні дані про кримінальне правопорушення, яке має високий ступінь достовірності (на відміну, наприклад, від інформації, одержаної від негласного співробітника), оскільки виходить від самого першоджерела (розроблюваного) і часто без його відома;

- сучасним спеціальним технічним засобам властиві характеристики, що можуть забезпечити отримання фактично будь-якої інформації під час використання фігурантом будь-якого засобу зв'язку, спілкування його з іншими особами як усередині якого-небудь приміщення, так і на вулиці, інформація зберігається фактично без втрат, є можливість її багатократного відтворення, тиражування і демонстрації, що додає їй більш універсального характеру, ніж вербальній. Вона може не лише трансформуватися в докази у кримінальному провадженні, що розслідується, але і використовуватися як орієнтовна інформація. Остання, у свою чергу, може бути використана як для визначення підстав провадження слідчих дій, так і для ефективної організації і тактики їх підготовки і проведення.

Отже, на підставі викладеного, можемо зробити висновок, що застосування технічних засобів (аудіозапис, відеозйомка, фотографування тощо) в ході проведення оперативної розробки та документування злочинної діяльності фігурантів, причетних до злочинів проти власності, в умовах воєнного стану, повинно стати невід'ємною частиною професійної діяльності оперативних працівників, які спеціалізуються на розкритті злочинів цієї категорії.

Список використаних джерел

1. Вербова Н.І «Особливості документування злочинів проти власності в умовах воєнного стану»: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 30 берез. 2023 р.) / Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 125–128.

2. Ємець О.М. Окремі аспекти використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 30 берез. 2023 р.) / Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 61–63.

3. Кобець М.В. Апаратно-програмний комплекс «celebrite ufed» як засіб отримання інформації з мобільних терміналів матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 30 берез. 2023 р.) / Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 70–73.

4. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Поляков Євген Валентинович,
доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності Одеського державного
університету внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗШУКУ ОСІБ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Проблема визначення категорії «розшук осіб» та дослідження відповідного кримінально-процесуального та оперативно-розшукового інституту є ключовою для вирішення проблематики організаційно-правового забезпечення розшуку різних категорій осіб в різноманітних умовах та ситуаціях української соціальної дійсності. На жаль, питання змісту інституту розшуку осіб поки що не стали предметом належної кількості досліджень попри безперечну актуальність цієї тематики для декількох галузей вітчизняного права – оперативно-розшукового, адміністративного, кримінально-процесуального, тощо.

Більшість науковців у своїх працях розглядає розшук осіб як елемент карного переслідування. Окремі з них розглядали розшук та затримання особи в аспекті системного підходу до комплексу мер кримінального примусу, при цьому особлива увага приділялася проблематиці права особистості на недоторканність і правові механізми його обмеження. Позиції інших визначались дослідженням аспектів цивільно-правового статусу осіб, що розшукуються та затриманих осіб.

Історично у всіх країнах миру початок пошукової функції правоохоронних органів було покладено розшуком злочинців, що зникли від покарання. І хоча в цей час проводимий цими органами розшук містить у собі досить значний перелік інших категорій людей, наприклад, тих, що безвісно зникли, значний перелік розшукуваних предметів, але домінуючим об'єктом розшукової роботи залишається розшук відомих злочинців, що зникли.

Розшуковий процес керується фундаментальним принципом єдності. Окремі автори вважають його міжгалузевим інститутом, оскільки розшукові елементи, затвердившись у кримінальній юстиції, мають тенденцію проникати й у сферу цивільного судочинства. Засади єдності, нерозчленованості функцій кримінального переслідування і юстиції, приводять до виникнення процесуальної функції розслідування (розшуку).

Криміналістика розуміє розшук як встановлення місцезнаходження та отримання інформації щодо певного об'єкту. Об'єкт варто вважати встановленим, коли про нього є відомості, що дозволяють його індивідуалізувати, виділити із всіх подібних об'єктів, або віднести його до певної групи, безлічі. Якщо мова йде про людей, це означає наявність у розпорядженні суб'єкта розшуку комплексу інформації про їхні демографічні дані, зовнішні ознаки й інші властивості особистості. До числа таких об'єктів, окремі вчені, стверджують, що ставляться люди – підозрювані, обвинувачувані; засуджені, що збігли з місць позбавлення волі або із запропонованого місця проживання; потерпілі; свідки; трупи і їхні частини.

Інші вчені до числа злочинців, що зникли, прилічили осіб, що зробили небезпечні злочини; обвинувачувані й підсудні, що переховуються від слідства й суду; засуджені, що зробили втечу з виправно-трудових закладів, слідчих ізоляторів і з-під охорони військової варті; обвинувачуваних й засуджених, що зробили втечу з-під конвою слідчих ізоляторів і в'язниць; обвинувачувані, що зробили втечу з ізоляторів тимчасового тримання, з-під конвою або охорони поліції; військовослужбовців, що дезертирували з військових частин збройних сил.

Серед завдань оперативно-розшукової діяльності Закон України «Про оперативну розшукову діяльність» встановлює «здійснення розшуку осіб, що переховуються від органів дізнання, слідства й суду, ухиляються від кримінального покарання, а також розшуку зниклих без вісти». Отже, за законодавством, розшук осіб – це оперативно-розшукова діяльність, з чим не згодні окремі автори. Вони бачать в цьому «підміну поняття». На їх думку оперативні підрозділи спеціальних служб, що виконують, з використанням специфічних засобів, окремі доручення правозастосовчих органів, пов'язані з розшуком фізичних осіб, діють в цьому випадку як органи

дізнання та досудового слідства. При цьому ними паралельно ними використовуються можливості оперативно-розшукової методики. Висловимо незгоду із таким ствердженням, оскільки оперативні органи не завжди мають повноваження дізнання та лише іноді виконують окремі функції досудового слідства. До того ж, КПК України прямо передбачає виконання оперативно-розшукових заходів за дорученням слідчого; ці заходи можуть здійснюватись і при розшуку осіб.

Здійснюючи розшук, оперативні підрозділи діють як за дорученнями слідчого, так і за власною ініціативою в межах своїх законом певних повноважень. На думку інших фахівців поняття розшуку осіб поєднує собою як оперативно-розшукову діяльність відповідних служб Національної поліції, так і пошукову діяльність слідчого. Розходження між двома цими видами діяльності укладається в тім, що метою оперативно-розшукової діяльності служить установлення (виявлення) і виявлення тих або інших фактів, об'єктів, а метою пошукової діяльності слідчого – лише відомих, установлених об'єктів, місцезнаходження яких невідомо.

На думку експертів при встановленні особистості трупів, невідомих хворих мова йде не про розшук у класичному розумінні, коли місцезнаходження об'єкту невідоме і його треба знайти. Тут же, навпаки, є людина (або труп), особистість якого необхідно встановити, тому що:

- він за стані здоров'я або віку повідомити про себе нічого зрозумілого не може;

- він назвав себе й повідомив про себе все, що було потрібно, але в нього немає ніяких документів, що засвідчують, а тому його особистість необхідно ідентифікувати;

- є труп невідомого, особистість якого також необхідно встановити.

Виконання рішень суду є одним з основних елементів функціонування судової системи будь-якої держави. При цьому право на судовий захист варто розглядати ширше, а саме – не тільки як право на звернення до відповідного суду, але і як право на виконання судового акту, що вступив у законну чинність. Зазначене повністю відповідає ст. 6 (п. 1) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і окремим висновкам та рішенням Європейського суду по правах людини. Зокрема, у судовому рішенні від 7 травня 2002 р. Європейський суд по правах людини вказав, що виконання судового рішення повинне розглядатися як невід'ємна частина судового процесу. Отже розшук осіб, які ухиляються від виконання вироку або рішення суду також слід розуміти в контексті судово-процесуальної діяльності. Втім, на практиці розшук особи, що ухиляється від виконання вироку суду здійснюється як розшук

звинувачуваного у відповідному злочині проти правосуддя, а не як осужденого.

Дослідники також визнають велике значення розшуку боржника й (або) його майна в рамках виконавчого виробництва. У період ринкових відносин в умовах недостатнього державного контролю за діяльністю комерційних організацій практично перестала дотримуватися договірна дисципліна, у результаті чого в багатьох юридичних осіб і індивідуальних підприємців сформувалася значна по розмірах дебіторська заборгованість. Одержати рішення суду про стягнення боргу по даній категорії справ нескладно, однак виконання судового рішення зіштовхується із численними проблемами, більша частина яких пов'язана з неможливістю відшукати боржника й (або) його майно. Одна з основних проблем складається у відсутності достатньої законодавчої бази, що регулює порядок розшуку боржника або його майна. Зауважимо, що в Україні існує правова категорія державного боржника, компетенція правоохоронних органів по розшуку цієї особи є дещо ширшою, ніж у випадках розшуку інших видів боржників, що слід визнати як порушення конституційного права рівності усіх форм власності.

Зробивши короткий огляд проблеми розшуку осіб в сучасному українському праві, слід прийти до висновку, що однозначного розуміння або нормативного визначення цього терміну воно не містить. Не встановлений в законодавстві вичерпний перелік суб'єктів, що вправі здійснювати розшук осіб, об'єкти розшуку також не мають загально визнаної класифікації. Досі не вирішено питання – чи відносити цивільно-процесуальні або адміністративно-процесуальні факти до підстав здійснення розшуку особи, як співвідносяться оперативно-розшукова діяльність та діяльність по розшуку осіб тощо, ці питання потребують окремих досліджень. Пропонуємо власне визначення розшуку осіб як комплекс розшукових, оперативно-розшукових, інформаційно-довідкових, сигнальних та інших заходів, що здійснюються вибірково або у сукупності в залежності від об'єкті та суб'єкту розшуку, з метою отримання інформації про ймовірне місцезнаходження окремих категорій фізичних осіб та встановлення особи невідомих людей та трупів.

Список використаних джерел

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду : за станом на 12.03.2024 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI: за станом на 12.03.2024 р. К.: Алерта, 2017. 304 с.

3. Криміналістика: підручник. / В. В. Пясковський, Ю. М. Черноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. К.: «Центр учбової літератури», 2015. 544 с.

4. Криміналістика: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [К. О. Чаплинський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, Ю. А. Чаплинська]. 2-е вид, перероб. і доп. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рим, 04 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

6. Міжнародний розшук та видача особи, яка вчинила кримінальне правопорушення: навчальний посібник / І. В. Басиста, В. І. Галаган, О. М. Калачова, Л. М. Максимів; М-во внутрішніх справ України, Нац. акад. внутрішніх справ. Київ: [б. в.], 2016. 276 с.

7. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

8. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII із змін., внес. згідно із Законами України : за станом на 19.03.2018 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

Приолов Іван Іванович,

професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Телійчук Віталій Григорович,

професор кафедри оперативно-розшукової діяльності ДДУВС, кандидат юридичних наук, доцент

ОПЕРАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕРЕВІРКИ ВЕРСІЙ ЩОДО ВБИВСТВА БЕЗВІСТІ ЗНИКЛОЇ ОСОБИ

У практиці розшукової діяльності оперативно-слідчих підрозділів поліції особливої уваги та науково-практичного аналізу потребують криміналістичні ситуації доцільності перевірки робочих версій щодо ймовірності насильницької смерті стосовно безвісно зниклої особи. Зазначені обставини такого розвитку кримінального інциденту трапляються в практичній діяльності ймовірно кожного із детективів, які мають досвід оперативної діяльності понад 3 роки. При цьому хід розвитку кримінальної події здатен розвиватися по своєрідному злочинному сюжету. Однак є і ряд типових оперативно-розшукових та слідчих дій, організаційно практичних заходів для успішного їх вирішення. Бо який же ще може бути переконливіший

показник ефективності діяльності оперативника, окрім своєчасного встановлення об'єктивних обставин та причин зникнення потерпілого. Маємо завжди оперативно-слідчу ситуацію з мінімальною сукупністю фактичних даних стосовно зниклого. А тому розслідування вбивств при відсутності трупа потерпілого створює певні труднощі у розкритті злочинів проти особи. Якщо при розслідуванні вбивств центральним об'єктом вивчення є труп та оточуюча його речова обстановка, то у справах про вбивства, де труп потерпілого відсутній, у розпорядженні слідчого іноді є лише одна заява про передбачуване вбивство.

Встановленню особи, що вчинила вбивство сприяє проведення огляду житла чи останнього місця перебування потерпілого. Насамперед, оглядаються документи і одяг потерпілого, які залишилися після його вибуття. При цьому акцент робиться на пошуку складових частин одягу в якому зник потерпілий. Тактичні рішення, що приймаються слідчим спрямовані на пошук слідів вчинення і приховування вбивства у приміщенні, можливих місць приховування трупа на територіях присадибної і дачної ділянок, у гаражі, у підвалі, у надвірних будівлях та ін. У процесі огляду звертається увага на виявлення слідів крові й інших слідів біологічного походження, що утворюються на місці вчинення або приховування вбивства. Сліди крові можуть знаходитися на нижніх частинах меблів, під матеріалом оббивки стільців, крісел, канап, на стінах, за шафами, сервантами, ковдрами, у щілинах між мостинами, між плінтусом і підлогою. Особлива увага приділяється місцям, де переклеєні шпалери, перефарбована підлога, забілені стіни і стеля, очищені ковдри. Також ретельно оглядаються: випрані гардини, фільтри-відстійники раковин і ванн, верхні частини унітазу, одяг і взуття, що знаходяться у місці огляду й належать як потерпілому, так і іншим особам, які мешкають разом із ним. Крім того, огляду піддаються предмети, що є в місці огляду, та що можуть бути знаряддям убивства, а саме: ножі, сокири, молотки, стамески, фомки та ін. Орієнтиром пошуку слідів вбивства служать: свіжий ремонт приміщення; переміщення меблів; заміна килимових доріжок і штор; будівельні і земляні роботи на присадибній ділянці і в гаражі та ін. За результатами огляду, слідчий може зробити висновки про місце скоєння вбивства і про особу, яка його вчинила. Прийняття тактичних рішень з пошуку слідів вбивства і місця приховування трупа потерпілого сприяє моделюванню обстановки обшуку, з урахуванням слідів виявлених при проведенні огляду місця події.

Нині оперативно-слідчі підрозділи успішно використовують матеріали відеоспостережень місць можливої появи і діяльності зниклої особи. А тому важливо своєчасно зібрати таку інформацію з усіх можливих об'єктів фіксації. При розслідуванні вбивств «без трупа» доказова інформація може бути отримана при вивченні мобільного телефону потерпілої особи (при його наявності) та

телефонів осіб, що можуть бути причетними до її зникнення. Прийняття тактичних рішень щодо дослідження мобільних телефонів зазначених осіб та їх геолокації дозволить встановити осіб, які контактували з потерпілим, а також час і маршрут його пересування. Спрямованість тактичних рішень при розслідуванні вбивств «без трупа» знаходить своє відображення у завданнях, що стоять перед слідчим. Завданнями слідчого на початковому етапі розслідування вбивств «без трупа» є встановлення: а) обставин зникнення особи; б) психологічного портрета потерпілого; в) зв'язків потерпілого; г) наявності у потерпілого захворювань; д) наявності конфліктних відносин; е) зацікавленості окремих осіб у смерті потерпілого; ж) негативних обставин в діях родичів та інших осіб; з) негативних обставин-слідів; і) слідів вбивства; к) підозрюваного у вбивстві потерпілого; л) трупа потерпілого; м) здійснення ідентифікації трупа потерпілого. Окремим завданням є встановлення місцезнаходження зниклої особи при перевірці версій «потерпілий живий» і «потерпілий помер у результаті некримінальної події».

Оперативним шляхом необхідно перевірити місця можливого перебування особи – місце роботи, місця проживання родичів і знайомих, лікарняні заклади, морги, місця затримання органами поліції та ін. Встановлюються зв'язки, взаємини з іншими особами, проводяться пошуки трупа на місцевості, пошукові заходи щодо збору даних про особу і поведінку запідозрених осіб.

При допитах як свідків осіб, які добре знали зниклого, уточнюються його прикмети і ознаки речей, що знаходилися при ньому, встановлюються події, що передували зникненню, з'ясовуються відносини зниклого з іншими особами, місця можливого перебування й причини зникнення. За необхідності допитуваним можуть бути задані питання про заходи, які були вжиті ними для пошуку зниклого, про поведінку запідозрених осіб до й після зникнення, про дії, що вказують на поінформованість допитуваних про те, що потерпілого немає в живих. В окремих випадках досить успішним для з'ясування обставин зникнення особи може виявитися поліграфне опитування близьких людей з його оточення та зв'язків. Досить суттєву інформацію можна отримати за результатами негласних пошукових заходів стосовно вказаної категорії осіб та вивчення змін в їх поведінці після зникнення розшукуваного. До пошуку безвісно зниклої особи доцільно активно залучати населення, можливості операторів мобільного зв'язку, засобів комунікації.

Припущення про причетність до зникнення (вбивства) потерпілого його близьких і родичів може бути слідчою версією при наявності для цього відповідних підстав. На це можуть вказувати: а) обставини зникнення потерпілого; б) ворожі або неприязні відношення в нього в родині з кимось із близьких; в) нелогічна

поведінка, дії або висловлення родичів після зникнення потерпілого; г) пряма вказівка заявника або інших осіб на те, що злочин вчинений кимось із родичів або близьких до потерпілого осіб; д) явно видимий корисливий мотив злочину й ін. При встановленні і підтвердженні зазначених обставин сукупністю пошукових заходів та слідчих дій, результати їх аналізуються та своєчасно використовуються в рамках кримінального провадження.

За твердженням більшості співробітників карного розшуку, які брали участь у встановленні запідозрених осіб по вбивствах при відсутності трупа, розшук та розслідування таких злочинів провадяться за традиційним напрямом від потерпілого до зловмисника. У зв'язку з тим, що така діяльність здійснюється в умовах відсутності трупа особи, то у працівників, які проводять розслідування, на початковому етапі відсутня інформація щодо способу вчинення та приховання злочину. Частіше про спосіб скоєння вбивства можна зробити висновок за слідами або знаряддями, знайденими на місці огляду, обшуку, але найчастіше на початковому етапі розслідування має місце лише припущення щодо способу вчинення вбивства при відсутності трупа, що ґрунтується на чинниках, які його детермінують. Зловмисник, який вчиняє вбивство з наступним прихованням трупа, ситуативно обирає такий спосіб його вчинення, що дозволить йому заподіяти смерть потерпілому «непомітно» для сторонніх. Дефіцит інформації на етапі проведення невідкладних слідчих дій і розшукових заходів зумовлює особливе значення розумової діяльності слідчого, пов'язаної з аналізом наявної інформації та висуванням версій, як правило, типових (щодо місця вбивства, способу приховання, мотиву вбивства, особи, яка його вчинила).

Важлива інформація для висування версій щодо особи, яка вчинила злочин, міститься не лише в матеріальних слідах, виявлених при проведенні оглядів та обшуків, а й в «доказових фактах поведінки» запідозреної особи: а) поширення такою особою неправдивих відомостей про причини вибуття зниклого з місця його останнього перебування; б) схилення фігурантом свідків до дачі неправдивих показань про знаходження його (винного) в певний час разом з ними; в) обман свідків фігурантом відносно часу перебування його (винного) разом з ними (обґрунтування чи підготовка алібі); г) порушення зловмисником звичайного укладу свого життя; ґ) поінформованість особи про вбивство зниклого (винна поінформованість). На особу, яка вчинила вбивство, можуть вказувати: наявність неприємних стосунків потерпілого з певною особою, явний мотив вбивства, схильність потерпілого до віктимної поведінки, спосіб приховання вбивства.

Наближеність зв'язків убивці до потерпілого ускладнює розкриття правопорушення і вимагає від слідчого ретельного аналізу ситуації його зникнення та пояснень родичів і близьких зниклої особи. Відсутність інформації щодо вбивства потерпілого та місцезнаходження його трупа не

дає можливості однозначно стверджувати, що має місце кримінальна подія. Це вимагає здійснювати розслідування, одночасно перевіряючи кілька версій, таких як: «особа потерпілого вбита», «особа потерпілого жива», «особа потерпілого нежива внаслідок некримінальної події». Для перевірки першої версії слідчий встановлює коло осіб, які можуть дати показання, щодо: особливостей життя зниклого, його поведінки, кола друзів, ворогів, боржників, щодо обставин зникнення та ін. Важливого значення набуває допит «заявника», який може мати стосунок до зникнення потерпілого та до його вбивства. У допиті акцентується увага на виявленні суперечностей у показаннях особи та причетності її до зникнення потерпілого. Деталізація інформації щодо потерпілого, його відносин із заявником та іншими особами дають змогу висунути окремі версії щодо особи вбивці та визначити напрями розслідування. У процесі перевірки версії про причетність до вбивства когось із близьких потерпілому осіб можуть бути визначені способи вчинення вбивства і приховування трупа та імовірні місця, де він може знаходитися. Зібрана по крихтах доказова інформація і використана у вигляді тактичних прийомів при допиті підозрюваного, чинить психологічний вплив на нього, сприяючи наданню останнім правдивих показань. Тактичні рішення у такій ситуації є основою розкриття зазначених злочинів, так як рішення про час використання наявної інформації є важливим тактичним моментом, який іноді може бути єдиною можливим варіантом розкриття вбивства і знаходження трупа потерпілого. Своєчасність прийняття тактичних рішень, спрямованих на реалізацію наявної інформації, є запорукою розкриття вбивств «без трупа».

Для розслідування вбивств «без трупа» характерно наявність уривчастої, непрямой інформації щодо події злочину і злочинця. Прийняття тактичних рішень у такій ситуації сприяє встановленню окремих обставин, фактів, які при їх зіставленні та аналізі дозволяють припустити і пояснити механізм скоєння вбивства і місцезнаходження трупа потерпілого. Фактор близькості вбивці до потерпілого та відсутність інформації щодо смерті останнього не дозволяють ставити прямі запитання родичам і близьким потерпілому особам відносно його вбивства. За їхньою версією, він пропав безвісти за певними обставинами, що не свідчать про скоєння злочину. Тактичні рішення у такій ситуації можуть сприяти отриманню детальної інформації щодо життя потерпілого, оточуючих його особах і обставинах зникнення.

Тактичні прийоми емоційного впливу дозволяють використовувати переконання допитуваного в неправильності зайнятій ним позиції, звернення до його моральних якостей: почуття совісті, честі, шляхетності, порядності. Тактичні рішення щодо застосування зазначених тактичних прийомів засновані на використанні психологічного контакту, встановленого з допитуваним особою. Довірчі відносини, продуковані бажанням слідчого допомогти

встановити місцезнаходження зниклої особи, сприяють отриманню необхідної інформації від допитуваного. Якщо зазначені прийоми не змогли переконати допитуваного дати повну і правдиву інформацію щодо зникнення особи, слідчий приймає рішення про використання тактичних прийомів логічного впливу.

Позитивний ефект може бути досягнутий, якщо між пред'явленням наявної інформації слідчий буде приймати тактичні рішення про постановку уточнюючих та контрольних запитань. Крім цього, пред'явлення наявної доказової інформації повинно мати поділ за часом, що дозволить допитуваному осмислити свою позицію та згодом її змінити. Поступове пред'явлення доказової інформації, із постановкою уточнюючих і контрольних запитань буде сприяти послабленню позиції допитуваного і подоланні його установки «на брехню». У процесі пред'явлення логічних тактичних прийомів може бути прийнято тактичне рішення про створення у допитуваного перебільшеного уявлення щодо поінформованості слідчого про ті чи інші факти і обставини. Поінформованість слідчого про певні факти логічно поширюється допитуваним і на обставини скоєного ним злочину, створюючи враження, що слідчий так само добре знає про нього і все інше.

У разі безвісного зникнення особи одночасно ведеться поліцією кримінальне та оперативне провадження. На часі потрібне негайне спрощення окремих процедур складання документів оперативного інформаційно-пошукового характеру та заміни частини з них із паперових на електронні. Не повною мірою використовується нині взаємодія з населенням та органами місцевої влади, громадськістю. Повільно впроваджується зарубіжний досвід залучення і використання спеціалістів і експертного середовища, засобів програмного забезпечення до розшукової роботи. У умовах воєнного стану стан розшукової роботи є серйозною соціальною проблемою, за розв'язання якої значною мірою несуть відповідальність працівники підрозділів Національної поліції.

Список використаних джерел

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-ХІІ // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1992, № 22, ст. 303.

2. Криміналістика: підручник / В.В. Пясковський, Ю.М. Черноус, А.В. Іщенко, О.О. Алексєєв та ін.К. «Центр учбової літератури», 2015. 544 с.

3. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : Наказ МВС України від 07.07. 2017 р. № 575.

Росоха Сергій Володимирович,
докторант наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ НС(РД) В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з початком збройної агресії загострилася проблематика нормативного регулювання оперативно-розшукового забезпечення проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Необхідність швидкої зміни норм права, що регулюють проведення НСРД в умовах воєнного стану призвела до «точкового» регулювання певних окремих ланок у ланцюзі процедури, як проведення власне НСРД, так і її підготовки з врахуванням необхідності певного оперативно-розшукового забезпечення. Внаслідок такого «вибіркового» регулювання залишився без уваги той факт, що значна частина норм, які регламентують проведення НСРД за змістом пов'язана з іншим нормами, які наприклад регламентують оперативно-розшукову діяльність, і хоча формально ці норми не є «нормами відсилання», але відсутність їх кореляції суттєво впливає на якість та ефективність проведення НСРД.

Зокрема, відповідно ч. 2 ст. 246 КПК України, НСРД проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. Тобто, проведення НСРД є можливим лише за умов, що отримання відомостей шляхом провадження слідчих (розшукових) дій не може забезпечити отримання доказів, які самостійно або в сукупності з іншими фактичними даними мати суттєве значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які його вчинили. В умовах воєнного стану неможливо проведення слідчих розшукових дій відносно певних категорій осіб (наприклад, колабораціоністів), і саме відомості, отримані під час проведення ряду НСРД (наприклад, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж – контроль за телефонними розмовами; зняття інформації з каналів зв'язку; зняття інформації з електронних інформаційних систем без відома її власника, володільця або утримувача) є підставою для визнання їх підозрюваними у кримінальних провадженнях, в ході якого фіксується інформація відповідно якої особа зізнається у вчиненні злочину, з вказівкою певних подробиць).

Ч. 1 ст. 8 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» регламентує права оперативних підрозділів і за змістом ч.ч. 1, 2 ст. 8 зазначеного Закону, організація та проведення оперативно-розшукових заходів повинні відбуватися у порядку, встановленому КПК України,

проте з урахуванням особливостей мети, підстав і суб'єкта їх проведення, визначених ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність», тобто до окремих пунктів, що регламентують права оперативних підрозділів (і які власне регламентують та надають можливість реалізації цих прав шляхом проведення оперативно-розшукових заходів) внесені статті КПК України, що регламентують проведення НСРД і зазначено, що права оперативних підрозділів реалізуються за правилами КПК України що до проведення НСРД. Оскільки не уточнено якими саме правилами, то формально це означає, що, наприклад дозвіл на проведення оперативно-розшукових заходів, які є забезпечуючими для проведення НСРД повинні проводитися за таким же механізмом як і само НСРД (оскільки саме таке правило встановлено для проведення НСРД) тощо.

У ч. 2 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», зазначено, що прийняття рішення про проведення оперативно-розшукових заходів, подання та розгляд відповідних клопотань, проведення ОРЗ, фіксація та використання їх результатів, проведення цих заходів до постановлення ухвали слідчого судді, інші питання їх проведення регулюються положеннями глави 21 КПК України з урахуванням особливостей, встановлених Законом, щодо мети проведення, суб'єкта ініціювання та проведення цих заходів, обґрунтування клопотання про їх проведення і підстав для його задоволення слідчим суддею, використання результатів оперативно-розшукових заходів та інших питань, обумовлених специфікою мети їх проведення.

Керуватися в організації забезпечуючих НСРД оперативно-розшукових заходів – нормами КПК України складно, оскільки ст.ст. 246, 248–250, які визначають порядок організації НСРД, однозначно не встановлюють процедуру клопотання про проведення відповідних оперативно-розшукових заходів, підстав і порядку його розгляду судом, а тільки декларативно зазначає, що оперативно-розшукові заходи проводяться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу погодженого з прокурором (ч. 2 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»), а тим більше у ситуації коли ст. 615 КПК визначає як особу, яка дозволяє проведення НСРД в умовах особливого режиму досудового розслідування – керівника органу прокуратури, а не слідчого суддю.

Умови воєнного стану обумовлюють складності (а у деяких випадках неможливість) реєстрації кримінальних проваджень у ЄРДР, що знайшло відображення у п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України відповідно якої, «у випадку відсутності технічної можливості доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань – рішення про початок досудового розслідування приймає слідчий, прокурор, про що виноситься

відповідна постанова; відомості, що підлягають внесенню до Єдиного реєстру досудових розслідувань, вносяться до нього за першої можливості, а процесуальні дії під час кримінального провадження фіксуються у відповідних процесуальних документах, а також за допомогою технічних засобів фіксування кримінального провадження, крім випадків, якщо фіксування за допомогою технічних засобів неможливе з технічних причин. Тобто, складається ситуація за якої відсутній не тільки номер реєстрації у ЄРДР, але і відсутні відомості у прокурора що до проведення інших процесуальних, слідчих розшукових дій (в результаті яких не вдалося отримати необхідну інформацію, що обумовлює відсутність однієї з підстав для проведення НСРД). До того ж, формально кримінальне провадження не розпочато (оскільки відсутній номер реєстрації у ЄРДР), і відповідно відсутня формальна можливість збору необхідної попередньої інформації для здійснення НСРД шляхом проведення процесуальних дій. Зазначене обумовлює необхідність здобування попередньої інформації для проведення НСРД в іншому (не процесуальному форматі). При чому необхідно відмітити, що кожна з НСРД обумовлює необхідність отримання попередньої інформації про ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати особу, абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання тощо (п. 8 ч. 2 ст. 248 КПК України).

Севрук Володимир Геннадійович,
провідний науковий співробітник відділу
організації наукової діяльності та захисту
прав інтелектуальної власності Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ НАПРЯМИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ ОРГАНІЗОВАНІ ГРУПИ ТА ЗЛОЧИННІ ОРГАНІЗАЦІЇ, СФОРМОВАНІ НА ЕТНІЧНІЙ ОСНОВІ

Актуальною і нагальною проблемою в Україні є протидія етнічній організованій злочинності. Відповідно, реалії сьогодення спонукають правоохоронні органи протидіяти злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі, шляхом використання нових методів, засобів, а особливо інформаційних технологій та сучасних телекомунікаційних засобів, що мають глобальний масштаб впливу, і відходити від застосування застарілих методів [1, с. 572]. Етнічна

організована злочинність існує в усіх країнах і регіонах та має свій напрям й різниться лише мірою згуртованості, що залежить від історичних, етнічних, економічних, соціальних шляхів розвитку того чи іншого суспільства: [2, с. 344; 3, с.76].

Ефективність протидії злочинності, попередження, виявлення та припинення злочинів, зокрема вчинених членами організованих злочинних груп та злочинних організацій, які сформовані на етнічній основі, насамперед залежить від належного інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності оперативних підрозділів кримінальної поліції [4].

Базовими елементами та засобами реалізації інформаційно-аналітичної діяльності виступають інформаційні системи, системи зв'язку та передачі даних, сучасна інформаційно-телекомунікаційна інфраструктура, бази даних правової інформації, технічні, програмні, лінгвістичні, правові, організаційні засоби. Це знайшло втілення у ст. 25–27 Закону України «Про Національну поліцію» [5; 6].

Як слушно відзначає С. О. Павленко, що інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-розшукової діяльності – відіграє ключову роль в організації діяльності оперативних підрозділів щодо тактики протидії передусім організованим формам злочинності [7, с. 117].

Виокремлено сучасні можливості інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності правоохоронних органів щодо протидії злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі, зокрема забезпечення системи відеоспостереження, що полягає у фіксації правопорушення, часу та осіб, які його вчинили, методиці ідентифікації людини за параметрами мовних сигналів; алгоритми автоматизованої цифрової фотозйомки, цифрового відео- та звукозапису (з моделюванням фотопортретів осіб, які брали участь у вчиненні злочину), алгоритми ідентифікації людини на основі біометричних ознак з розпізнаванням облич.

Констатовано, що основною причиною незадовільного стану інформаційно-аналітичного забезпечення щодо протидії злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі, є організаційний характер, що проявляється у відсутності єдиної системи щодо збору, накопичення, аналізу, узагальнення та використання інформації. Наразі правоохоронними органами України ще не створено умов, які б дозволяли ефективно використовувати високі інформаційні технології і телекомунікаційні системи під час протидії злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі. У зв'язку з цим наявна проблема, яка полягає у

відсутності процедур і робочих методологій у сфері збирання, оброблення, аналізу та, що не менш важливо, поширення/розповсюдження даних/звітів щодо таких організованих груп і злочинних організацій.

Ураховуючи неналежний стан інформаційно-аналітичного забезпечення протидії злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі, сталу тенденцію до збільшення інформаційних ресурсів та активне її освоєння кримінальними структурами, розвиток на базі високих інформаційних технологій спеціалізованого програмного забезпечення, запропоновано такі напрями інформаційно-аналітичної роботи з підвищення ефективності виявлення та документування злочинів, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі, а саме: запровадження сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій; створення на рівні профільних департаментів і служб МВС України спеціалізованих інформаційно-аналітичних підрозділів; об'єднання наявних систем в універсальні комплекси (мережі); забезпечення функціонування системи безпеки та захисту інформації в автоматизованих інформаційно-пошукових системах; удосконалення підготовки і перепідготовки кадрів для інформаційно-аналітичних підрозділів МВС України.

Отже, підсумовуючи вище викладене, слід наголосити, що це не боротьба з особами певної національності, це захист інтересів законослухняних громадян від злочинців, які об'єдналися за етнічною ознакою. При цьому не можна заперечувати факт, що звичаї етносу не завжди можуть збігатися з прийнятими в суспільстві неписаними законами, і навіть із нормами, викладеними у Кримінальному кодексі [8, с. 67].

Список використаних джерел

1. Севрук В. Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 1092 с.
2. Севрук В. Г. Протидія організованій злочинності циганських етнічних угруповань на території України. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2012. Вип. 1. С. 343–350. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2012_1_41.
3. Sevruk V. Ethnic crime in Ukraine. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ України. 2016. № 1 (11). С. 73–83.
4. Пічкурєнко С. І., Кацан Л. О. Щодо деяких аспектів використання підрозділів кримінальної розвідки в інформаційно-

аналітичному забезпеченні діяльності кримінальної поліції. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності підрозділів кримінальної поліції: зб. наук. статей за матеріалами доп. Всеукр. наук.-практ. семінару (Львів, 23 берез. 2018 р.) / упоряд. А. В. Баб'як, В. В. Сенік, Т. В. Магеровська. Львів: ЛьвДУВС, 2018. С. 128.

5. Про Національну поліцію: Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VI. Відомості Верховної Ради. 2015. № 40–41. Ст. 379.

6. Єсімов С. С. Юридична природа інформаційно-аналітичної діяльності Національної поліції. IT право: проблеми і перспективи розвитку в Україні: конф. (Київ, 18 листоп. 2016 р.). URL: <http://aphd.ua/publication-151/>.

7. Павленко С. О. Основи оперативно-розшукової тактики : монографія. Київ : Людмила, 2022. 624 с.

8. Sevruck V. Definition and classification of the ethnic crime in Ukraine. European Reforms Bulletin: scientific peer-reviewed journal. 2016. № 1. P. 64–68.

Стрільців Олександр Михайлович,

старший науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, уповноважений з антикорупційної діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ І КОСМІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Нині в навколоземному просторі функціонує близько тисячі діючих космічних апаратів різного призначення та державної належності. Моніторинг водних і наземних об'єктів вступає в революційну епоху з поширенням та використанням цього методу. Цей процес охоплює збір інформації, обробку на орбіті, зберігання та передачу інформації, наземний прийом, обробку заявок, калібрування, верифікацію, прикладні дослідження та фундаментальні дослідження. Поява космічних апаратів, які здійснюють зйомку поверхні Землі на регулярній основі, дає можливість проведення як оперативної зйомки, так і накопичення обширних архівів даних дистанційного зондування Землі із космосу.

Окупація окремих регіонів Донецької та Луганської областей та анексія Автономної Республіки Крим засвідчила про необхідність запровадження нових засобів для збирання доказової інформації про

протипрані дії загарбників на непідконтрольній Уряду нашої держави територій, а особливо це питання загострилося, після військової агресії росії в Україну.

Тому, актуальним на даний час є широке залучення в практичну діяльність правоохоронних органів, зокрема під час здійснення оперативно-рошукової діяльності, можливостей технологій дистанційного зондування землі, оптико-електронних систем, радіолокаційних систем спостереження. Точність та інформаційна наповненість космічних знімків зростає з кожним роком. Дистанційне зондування Землі та характеристики космічних зображень мають ряд переваг у діяльності правоохоронних органів над іншими видами моніторингу:

1. *Об'єктивність і достовірність* (спутникові знімки дозволяють відображати фактичну інформацію). Кожен космічний знімок – це документ, який відображає актуальний (дійсний) стан території на час знімання.

2. *Оглядовість і детальність* (можливе спостереження будь-якої території на Землі з детальністю до 30 см).

3. *Актуальність, висока періодичність, оперативність.* Космічні дані можна отримати для зображень на різні дати. Отримати космічне зображення на замовлення з середньою чи високою роздільною здатністю можна впродовж декількох тижнів.

4. *Екстериторіальність.* Площі, що знімаються не є обмежені державними чи адміністративними кордонами, немає потреби отримувати дозволи на знімання. Все це дозволяє отримати уніфіковані дані про зміни, які відбуваються.

5. *Багатоспектральний характер спостережень.* Набір спектральних каналів в одному знімку.

6. *Багатогалузевість* (можливе використання під час здійснення оперативно-розшукової діяльності різними оперативними підрозділами Національної поліції України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України тощо).

Також, існує єдина класифікація самих методів здійснення дистанційного зондування, а саме:

Оптичний (фотознімання) – фотографування поверхні у всьому видимому діапазоні спектру чи певній його частині. Велика точність, але недолік – це неможливість здійснення фотографування предмету у нічний час та при наявності хмарності, туману.

Радарне знімання – активний метод знімання, що спирається на випромінювання в напрямку знімаємлі поверхні сигналу та прийом його вібиття. Перевагою цього методу є можливість виконання знімань в темний час доби та незначний вплив погодних умов: туману, хмарності.

Теплове знімання – знімання в інфрачервоному діапазоні, що спирається на фіксацію теплового випромінювання поверхні та об'єктів, зумовленого сонячним випромінюванням або ендегенними процесами, та виявленні аномалій.

Спектрометричне знімання – вимірювання відбиваючої здатності поверхні чи шарів речовини. Проводиться в мікрохвильовому, інфрачервоному діапазонах, а також у видимому та ближньому інфрачервоному діапазоні.

З метою отримання якісних супутникових знімків необхідно звертатися до Національного центру управління та випробувань космічних засобів Державного космічного агентства України. Застосування супутникових знімків під час здійснення оперативно-розшукової діяльності доцільно використовувати щодо: забруднення або псування земель; виявлення незаконного видобування бурштину та незаконних посівів наркотикомісних рослин; незаконної порубки дерев і чагарників у лісах, захисних та інших лісових насадженнях; забруднення або псування земель речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля, внаслідок порушення спеціальних правил; розмінування; порушення законів та звичаїв війни тощо.

Застосування супутникових знімків під час здійснення оперативно-розшукової діяльності надає можливість встановити:

- ділянки, де можливо було вчинено кримінальне правопорушення;

- точні координати території, де можливо відбувалося вчинення кримінального правопорушення;

- час (з точністю до 7 днів) вчинення та тривалість кримінального правопорушення (наприклад, незаконне видобування бурштину);

- площа (масштаб), на якій відбувалася кримінальне правопорушення;

- динаміку задіяння площ, наприклад, незаконна вирубка лісу, незаконна видобутка корисних копалин;

- кількість транспортних засобів, спеціальної техніки, які використовувались під час вчинення кримінального правопорушення;

- термін (період від 7 днів до декількох років) використання техніки для вчинення кримінального правопорушення;

- точні координати транспортних засобів, спеціальної техніки, які використовувались для вчинення кримінального правопорушення;

- шляхи та точні координати пересування транспортних засобів, спеціальної техніки, які використовувались для вчинення кримінального правопорушення, у тому числі виявлення факту створення нових доріг за певний період часу;

- побудова тематичних карт (від 1 до 3 метрів) негативних наслідків вчинення кримінального правопорушення;
- різночасове порівняння супутникових знімків за певний період (від 7 днів до декількох років);
- повторність (час, місце, період) вчинення кримінального правопорушення;
- створення детальних карт, де відбувалося вчинення кримінального правопорушення.

Що стосується геоінформаційних систем, то під ними, як правило розуміють поєднання географічної або топографічної карти та великого масиву різноманітної інформації, яка представлена у цифровій формі, систематизована та прив'язана до відповідної точки картографічного зображення.

Використання геоінформаційних інформаційних технологій дозволяє ефективно вирішувати проблеми пошуку потенційних загроз, підвищує швидкість реагування і безпеки за рахунок трьох ключових підходів: управління ризиками, ситуаційна обізнаність, кризове реагування.

Також геоінформаційних систем оперативними підрозділами надає можливість:

- здійснювати стеження за переміщенням службового автотранспорту на карті в реальному масштабі часу;
- визначення оптимального маршруту руху транспортних засобів, які належать оперативним підрозділам;
- формування і відображення оперативної обстановки на карті, аналіз криміногенної обстановки на території за звітний період і у поточний час;
- візуалізація плану місця події, його аналіз при виникненні складної ситуації;
- стратегічне і тактичне планування оперативно-розшукових заходів, спеціальних операцій із широким задіянням різноманітних сил та засобів;
- моделювання ситуацій, які можуть виникнути у певному районі (регіоні) під час настання певних подій;
- підвищення ефективності управління силами і засобами під час здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Соболь Артем Геннадійович,
старший детектив Національного бюро
П'ятого підрозділу детективів Третього
Головного підрозділу детективів
Національного антикорупційного
бюро України;

Довженко Андрій Сергійович,
старший детектив Національного бюро
Першого підрозділу детективів Третього
Головного підрозділу детективів
Національного антикорупційного
бюро України

ДОСВІД НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ З УПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ІКЕЙС

01.06.2021 Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо запровадження інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування» [1]. Цим Законом Кримінальний процесуальний кодекс доповнено статтею 106-1 КПК України «Інформаційно-телекомунікаційна система досудового розслідування», яка визначає основні поняття та принципи функціонування цієї системи.

Крім того, цим Законом були внесені зміни до ст. 221 та 290 КПК України, в частині, що стосується відкриття матеріалів досудового розслідування, що містяться в інформаційно-телекомунікаційній системі досудового розслідування.

Ці зміни дали поштовх до практичної реалізації та правові підстави для впровадження у Національному антикорупційному бюро України інформаційно-телекомунікаційній системі досудового розслідування іКейс (далі - іКейс, система іКейс), яка на той час вже розроблялась та проходила її дослідна експлуатація та тестування.

У подальшому, з метою функціонування системи іКейс прийнято ряд відомчих та міжвідомчих нормативно-правових актів, таких як спільний наказ Національного антикорупційного бюро України, Офісу Генерального прокурора, Вищого антикорупційного суду, Ради суддів України від 15.12.2021 № 175/390/57/72 «Про інформаційно-телекомунікаційну систему досудового розслідування «іКейс»[2], Наказ Національного антикорупційного бюро України від 19.09.2022 №269 «Про затвердження положення про Технічний комітет інформаційно-телекомунікаційної системи досудового

розслідування «Інформаційно-аналітична система іКейс» Національного антикорупційного бюро України» [3].

Крім того, окремо Вищим антикорупційним судом видано Наказ «Про початок використання інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування у Вищому антикорупційному суді як суді першої інстанції» [4]. Цим Наказом визначалося, що на перших етапах тестування системи, до суду будуть подаватися лише клопотання про обшук. Натепер до цього наказу внесені зміни, і з 18.03.2024 до суду подаються також клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів.

Слід зазначити, що зазначений перелік не є вичерпним та з часом, протягом розвитку системи іКейс, до суду будуть подаватися будь-які клопотання та процесуальні документи, якими між собою обмінюються сторона обвинувачення та суд (наприклад клопотання про арешт майна, клопотання про застосування запобіжного заходу тощо).

Слід окремо наголосити про шлях, який пройшло Національне бюро для впровадження системи іКейс. Початок цього шляху припав на 2018–2019 роки, коли у Національну бюро зародилася ідея створити електронну систему, яка б дозволяла зменшити паперове навантаження на детективів та прокурорів, а також автоматизувати деякі процеси з підписанням процесуальних документів.

На цьому етапі у Національному бюро було організовано групу з числа працівників, які створили концепцію та основні бачення, як має функціонувати така система. Напрацьовані ними ідеї були передані ІТ-компанії, яка займалася створенням прототипу системи.

Одночасно з цим відбувалася робота до облаштування необхідної інфраструктури (сервери, обладнання), напрацювання законодавчих змін до Кримінального процесуального кодексу, які б дозволили легалізувати функціонування системи іКейс, відбувалася дослідна експлуатація системи іКейс працівниками Національного бюро.

Фактично процес підготовки системи іКейс закінчився 15.12.2021 в момент видачі зазначеного вище спільного наказу про затвердження Положення про телекомунікаційну систему досудового розслідування іКейс. З наступного дня, тобто з 16.12.2021, система іКейс була введена у промислову експлуатацію та для використання детективами і прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури були доступні 11 процесуальних документів.

Наступним етапом реалізації системи іКейс стало збільшення кількості процесуальних документів доступних для роботи в системі (наразі їх кількість вже доходить майже до 70), а також інтеграція з Єдиним реєстром досудового розслідування та автоматизованої системою документообігу суду «Д-3».

Значним етапом розвитку іКейс стала інтеграція з Єдиним реєстром досудових розслідувань (далі – ЄРДР). Станом на тепер налаштовано такі інтеграції іКейс з ЄРДР:

1. перенесення до іКейс відомостей про зареєстровані у ЄРДР кримінальні провадження;

2. перенесення з іКейс до ЄРДР відомостей про призначених у кримінальному провадженні слідчих та прокурорів після створення групи слідчих та відповідно прокурорів.

Наступним етапом розвитку інтеграції між системою іКейс та ЄРДР заплановане усунення дублювання однотипних функцій, таких як об'єднання та виділення матеріалів кримінального, зупинення та відновлення досудового розслідування, тобто дії, які пов'язані з рухом кримінального провадження в ЄРДР, а також покращення роботи вже реалізованих інтеграцій.

Що ж стосується інтеграції з автоматизованою системою документообігу суду «Д-3» (далі – Д-3) «Д-3», то з іКейс до Д-3 передається підписаний електронним цифровим підписом процесуальний документ, долучені до нього додатки, а також дані про підписантів, учасників кримінального провадження, яких він стосується. Зворотно до іКейс повертаються дані про визначеного суддю, дату та час судового розгляду, а також про постановлені рішення.

Також зараз розглядається можливість налаштування інтеграції між системою іКейс та Д-3, щоб при надходженні скарг та клопотань інших учасників кримінального провадження суд міг надсилати електронні примірники таких документів детективам та прокурорам.

Слід також зазначити, що система іКейс складається з певних модулів, що дозволяє їй налаштувати канал обміну з будь-якою системою або державним реєстром.

Висновки: система іКейс дозволяє швидкий обмін даними між всіма учасниками кримінального провадження (1), зменшує паперове навантаження на детективів та прокурорів (2) економить бюджетні кошти (3), забезпечує надійне збереження даних та неможливість доступу до них сторонніх осіб (4), за необхідності може бути перевезена в інше місце за лічені години та розгорнута у робочому стані, що особливо актуально під час загрози ведення бойових дій.

Що ж стосується перспектив використання системи іКейс для оперативно-розшукової роботи, то вже зараз її можливо налаштувати для роботи з клопотаннями про проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД), оскільки створено канал обміну даними між слідчим, прокурором та судом, який дозволяє передати клопотання про проведення НСРД в лічені хвилини до суду і далі вже розглядати його в звичайному порядку. А так само створювати процесуальні документи за результатами проведення НСРД, які передавати таким самим захищеним каналом для розсекречування

прокурору. Також цей шлях може бути застосовано і до документів, які складаються в межах Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Однак, до внесення змін до законодавства, що регулює порядок роботи з таємними документами, це може розглядатися лише як перспективний напрям розвитку іКейс.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо запровадження інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування: Закон України від 01.06.2021 № 1498-IX.

2. Про інформаційно-телекомунікаційну систему досудового розслідування «іКейс: Наказ Національного антикорупційного бюро України, Офісу Генерального прокурора, Вищого антикорупційного суду, Ради суддів України від 15.12.2021 № 175/390/57/72.

3. Про затвердження положення про Технічний комітет інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування «Інформаційно-аналітична система іКейс» Національного антикорупційного бюро України» Наказ Національного антикорупційного бюро України від 19.09.2022 № 269.

4. Про початок використання інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування у Вищому антикорупційному суді як у суді першої інстанції» Наказ Вищого антикорупційного суду від 17.11.2023 № 35 зі змінами.

Тарасенко Олег Сергійович,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ЗМІСТ І СПІВВІДНОШЕННЯ ОПЕРАТИВНОГО ІНІЦІАТИВНОГО Й АНАЛІТИЧНОГО ПОШУКУ

Будь яке явище (процес), для осмислення його суті, змісту – повинно бути систематизовано, тобто «знайти» своє місце у системі інших явищ, які є наближеними за метою, видом, суб'єктами тощо. З огляду на цю вимогу, ми знаходимо у системі пошукових заходів певні повторювані тенденції, точки «зіткнення», на підставі яких вибудовуємо систему оперативного пошуку.

Пошук фактичних даних про злочини здійснюється у таких формах: організація пошуку первинної інформації про ознаки ще невідомої протиправної діяльності (оперативний пошук у «чистому» вигляді); організація пошуку невідомої інформації про ознаки вже відомих злочинів (встановлення осіб та конкретних фактів злочинів); аналітичний пошук, що визначається також як «аналітична розвідка».

Що до цієї форми пошуку, то на відміну від ініціативного оперативного пошуку, процес добування оперативно значимої інформації аналітичними методами (аналітичний пошук) начебто «відчужений» від первинних джерел і в указаному сенсі може розглядатися як вторинний щодо першої форми пошукової роботи.

На нашу думку не має значення шляхом застосування яких методів отримана первинна інформація, чи то шляхом спостереження або опитування осіб, чи то використання мисленевих процесів людини, тобто аналітичне поєднання інформації (вже існуючої у свідомості людини), і відповідно отримання у результаті нового знання, тобто такої інформації, яка не була відома раніш. Практично, виявлення ознак злочинів припускає отримання і перевірку первинної інформації про осіб та факти, що становлять інтерес для правоохоронних органів, поза зв'язком з конкретними фактами з наступним виділенням останніх із загальної маси (така форма застосовується для виявлення злочинів за принципом «від злочинця до злочину»), а виявлення злочинів – «інцидентів» (тобто тих, факт вчинення яких став відомим) припускає отримання та перевірку первинної інформації про осіб та факти, що становлять інтерес поза зв'язком з конкретною особою з наступним виокремленням підозрюваної особи з широкого кола осіб, які потрапили у поле зору оперативних підрозділів в процесі розкриття такого злочину (така форма застосовується для виявлення злочинів за принципом «від злочину до злочинця»). Але серед зазначених принципів відсутній той, який би «відповідав» аналітичному виявленню злочинів. Можливість застосування аналітичного пошуку виявляється там і тоді, коли криміногенні процеси в певних умовах мають тенденцію до повторюваності, регулярності виявлення в часі та просторі масових факторів. Ці закономірності мають складний статистичний характер, тому оснований на них передбачення здійснюються лише на базі вже існуючих знань оперативних працівників про попередньо вчинювані злочини певного виду. Науковці відмічають, що виявлення осіб та фактів, що становлять оперативний інтерес, відбувається за невстановленими і наперед індивідуально невизначеними ознакам. Оперативні працівники не мають певної, заздалегідь визначеної інформації щодо об'єкта оперативного пошуку. Пошук об'єкта здійснюється за ознаками, які задані не матеріалами конкретного кримінального провадження, а на основі загальної уявлень про нього. В цьому випадку розпізнавання досягається шляхом порівняння ознак, властивих тому або іншому об'єкта, з ознаками окремих видів злочинів. В результаті пошуку надходить орієнтуюча інформація і робиться певне припущення, що виявлені об'єкти мають відношення до якого-небудь злочину, тобто встановлюється формальна тотожність отриманих відомостей з

абстрактною моделлю протиправного діяння, що існує в свідомості оперативного працівника. Тобто, все рівно суб'єкт пошуку порівнює певні кластери інформації, тієї, що вже раніш була отримана та зберігається у свідомості у вже обробленому (проаналізованому) вигляді та тієї, яка тільки надійшла, як ззовні так і у результаті аналітичних розумових процесів. Можлива ситуація, коли певним чином систематизовані відомості, можуть виступати як вихідні дані, що орієнтують суб'єкта на конкретних осіб та події, пов'язані зі сферою та інфраструктурою соціально-аномального середовища. Тобто, суб'єкт може і не усвідомлювати, що він здійснює аналітичний пошук. Оперативний працівник, маючи певний досвід пошукової діяльності, може підсвідомо порівнювати інформацію, що надходить – з тією, що виходячи з його досвіду у минулому, свідчила про ознаки злочинної діяльності. Тобто, оперативний пошук (у фізичному середовищі) поєднується з аналітичним: первинні дані, зібрані під час оперативного пошуку, систематизуються, доповнюються наявними оперативними матеріалами, порівнюються з ними, узагальнюються і можуть потім реалізовуватися, наприклад при підготовці й проведенні оперативно-розшукових та інших заходів з метою виявлення осіб та фактів їх злочинної поведінки.

Отже, основну роль у реалізації цієї форми пошуку мають не факти злочинів, а саме ознаки злочинної діяльності (або такі, що тільки можуть свідчити про наявність злочинної діяльності), які містяться у свідомості суб'єкта пошуку. При пошуку початковий образ особи, матеріального об'єкта, сліду виявляється у свідомості суб'єкта (слідчого, оперативного працівника) у вигляді вірогідної моделі його образу, навичок, властивостей та стану. Для ефективного пошуку необхідні знання демаскуючих ознак певного класу (виду) злочинців, матеріальних об'єктів, слідів у навколишньому середовищі або у середовищі, яке сприяє приховуванню. Пошук спрямований на виявлення (знайдення) серед великої кількості однорідних об'єктів саме того, що має ознаки певного кримінального правопорушення, передбаченого КК України. Враховуючи зазначене, можна виокремити аналітичну форму оперативного пошуку, що реалізується за принципом «від ознак злочинної діяльності до особи, яка готується до вчинення, вчинює або вчинила злочин» і «відповідає» індуктивному напрямку, а змістом цього напрямку є встановлення осіб, які становлять оперативний інтерес, фактів підготовки та вчинення злочинів на підставі непрямих ознак.

Тараніч Євген Анатолійович,
викладач циклу загальних та кримінально-
правових дисциплін Київського Центру
первинної професійної підготовки
«Академія поліції» навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСОБИ, СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ ВІД ЗАГРОЗ ЗЛОЧИННИХ ПОСЯГАНЬ

Одним із ключових моментів успішної інтеграції України до Європейського Союзу є приведення національного законодавства у відповідність із загально визнаними міжнародно-правовими стандартами. Аналіз законодавства зарубіжних країн засвідчив, що правове регулювання негласних розслідувань та використання таких результатів (матеріалів) у кримінальному провадженні під час доказування регулюється відкритими нормативно-правовими документами, а використання результатів негласних розслідувань в якості доказів є загально визнаною процедурою.

За результатами аналізу сучасних моделей організації оперативно-розшукової діяльності констатовано, що в Україні загалом був врахований найбільш прогресивний досвід у правовому регулюванні механізму використання результатів негласних розслідувань при доказуванні у кримінальному процесі, який наслідують вітчизняна практика, а також запроваджено основні гарантії забезпечення захисту прав і свобод людини під час здійснення негласної діяльності у процесі досудового розслідування на рівні стандартів розвинутих західноєвропейських країн.

Однак, аналіз практичного досвіду використання результатів негласних розслідувань під час доказування у судовому провадженні окремих правових зарубіжних країн дає змогу сформулювати уявлення про основні загальні засади, які потребують удосконалення у національному законодавстві з виробленням відповідної ефективної стратегії, зокрема запровадження в Україні дієвих механізмів запобігання зловживання правом стороною захисту; правового забезпечення залучення в разі потреби до проведення негласних заходів в Україні іноземних спеціалістів (офіцерів поліції і негласних співробітників).

Крім того, відповідно до ст. 17 Конституції України найважливішими функціями держави з-поміж інших є захист суверенітету і територіальної цілісності країни, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки

Невід'ємним елементом удосконалення будь-якої діяльності, зокрема й правоохоронної, є використання досвіду інших держав. У

цьому контексті не є винятком оперативно-розшукове документування. Підвищення ефективності такої діяльності має ґрунтуватися на запозиченні ефективного іноземного досвіду, з науковим обґрунтуванням і врахуванням відмінностей правових систем України й інших держав, застосування різних механізмів правового регулювання однотипних суспільних відносин, різних традицій, звичаїв і поведінкових стереотипів, притаманних народам України та інших країн. Тому аналіз досвіду правового регулювання оперативно-розшукового документування кожної країни будемо здійснювати саме з позицій визначення можливостей та конкретних форм його застосування в Україні.

Забезпечення безпеки особи, суспільства та держави від загроз злочинних посягань – найбільш пріоритетне завдання всіх інститутів державної влади в Україні. Так, у ст. 3 Основного Закону визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Ефективність використання поліцейським (детективом) у кримінально-процесуальній діяльності негласних засобів підтверджена правоохоронними відомствами різних країн (Аргентина, Бразилія, Велика Британія, Грузія, Казахстан, Латвія, Молдова, Португалія, США, Франція, ФРН) тощо. Як зауважує Є. Д. Скулиш безперечним досягненням КПК України є прийняття ustalених стандартів роботи правоохоронних органів країн розвинутої демократії, серед яких США, Велика Британія, ФРН, де досудове розслідування злочинів здійснюють з використанням гласних і негласних методів роботи, а процесуалізація ОРД своєю чергою є наслідком пошуків законодавчого розв'язання проблем розбудови ефективного механізму протидії злочинності.

Список використаних джерел

1. Молдован А. В. Докази у кримінальному процесі Федеративної Республіки Німеччини. Адвокат. 2009. № 3. С. 28–35.
2. Розкошинська С. О. Доказування при розслідуванні використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Львів, 2015. 24 с.
3. Тагієв С. Р. Зарубіжний досвід проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2015. Вип. 13(2). С. 98.
4. Погорецький М. А. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми провадження та використання результатів у доказуванні. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1(5). С. 270–276.

Томма Роман Павлович,
доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук, доцент;
Борчаковський Максим Борисович,
кандидат юридичних наук

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ПОШУКОВИХ ЗАХОДІВ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Сучасним кримінальним процесуальним законодавством визначено порядок дій під час отримання інформації з офіційних джерел про факт учинення кримінального правопорушення з реєстрацією в ЄРДР і початком кримінального провадження, але не передбачено чітких підстав початку кримінального провадження (точний орієнтир законодавець не називає, та й навряд чи такий орієнтир можливий). У кожному конкретному випадку слідчий на підставі свого внутрішнього переконання повинен вирішити, чи починати кримінальне провадження. Під час розслідування слідчий, як правило, потребує допомоги оперативних працівників для здійснення необхідних у таких випадках негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД), розшуку і затримання тих чи інших осіб. Звісно, у випадку, коли потерпілий звертається з заявою, то слідчий реєструє цю інформацію і надає доручення оперативним працівникам на проведення низки НСРД відносно підозрюваних осіб. Кардинально інша ситуація складається у випадку, коли факт учинення конкретного кримінального правопорушення невідомий, наприклад, отримана оперативна інформація про діяльність злочинного угруповання у певній сфері (на певних об'єктах) або підготовку до вчинення кримінального правопорушення з невідомим потерпілим. У такому випадку латентний, прихований характер злочинної діяльності зумовлює необхідність активного здобування первинної інформації шляхом проведення низки пошукових заходів. Інтенсивність надходження первинної інформації залежить від правильності здійснення низки організаційно-тактичних заходів, що стосуються виявлення кримінального правопорушення, забезпеченості цієї ділянки роботи необхідними силами і засобами, а головне – правового забезпечення – тобто можливості оперативникам (детективам) діяти у правовому полі.

Конституція України закріпила принципи функціонування держави і органів боротьби зі злочинністю, визначила права та обов'язки не тільки людини і громадянина щодо суспільства і держави, але й обов'язки і права держави щодо захисту її громадян від

протиправних посягань [3]. З метою захисту прав, свобод людини та безпеки суспільства конституційними нормами визначається також те, що правоохоронні органи мають право обмежувати окремі права і свободи людини та юридичних осіб в якості виняткового і тимчасового засобу лише за рішенням суду щодо осіб, у дія яких є ознаки кримінальне правопорушення, та у випадках, передбачених законодавством України.

З прийняттям у 1992 році Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі – Закон) гласна та негласна діяльність оперативних підрозділів правоохоронних органів була законодавчо легалізована. Розглядаючи нормативний зміст даного Закону, слід зазначити, що хоча у ст. 5 суб'єктам надається право здійснювати оперативно-розшукову діяльність, але правових норм, присвячених важливій її складовій – пошуковій роботі, у ньому не міститься, хоча Закон в систематизованому вигляді повинен містити всю систему оперативно-розшукових заходів [4, с. 8]. Перелічуючи оперативно-розшукові заходи, які може здійснювати оперативний працівник, законодавець вже припускає можливість проведення пошукових заходів, але прямо на це не вказує. Необхідно зазначити, що Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначає певні підстави для здійснення оперативно-розшукової діяльності – наприклад, наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку про: кримінальне правопорушення, що готується; осіб, які готують вчинення кримінального правопорушення [5], але не наводить підстав для проведення пошукових заходів, в умовах коли відсутня будь яка інформація про наявність факту вчинення кримінального правопорушення. Що стосується підстав проведення пошукової діяльності, ми та інші науковці вважаємо, що невідповідність можна вирішити шляхом внесення змін до ст. 6 Закону України «Про оперативно - розшукову діяльність»: «...1.1 потреба в отриманні первинної оперативної інформації з метою виявлення злочинів, що готуються, вчинюються або вчинені; осіб, які готують, вчинюють або вчинили злочин...» [1, с. 135], внесення таких змін надасть необхідні підстави для проведення пошуку латентних кримінальних правопорушень, але на нашу думку, це питання дещо ширше і потребує відповідного теоретичного обґрунтування.

Норми кримінального процесуального законодавства також є правовими джерелами пошукової діяльності. Зокрема, норми Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) [2], містять прямі вказівки на можливість та необхідність проведення НСРД, в результаті яких теж можуть бути отримана оперативна інформація з метою виявлення ознак кримінального правопорушення та осіб, які його вчинили. Аналізуючи наукові розробки, можна

зробити висновок, що під час виявлення кримінальних правопорушень, правоохоронні органи мають дотримуватись законам, та діяти тільки у той спосіб, який прописаний кримінальним процесуальним законом, відповідно у законодавчій діяльності слід забезпечити максимально повне і оптимальне регулювання процедури виконання правоохоронними органами своїх повноважень, включаючи необхідність законодавчого врегулювання безпосереднього виявлення кримінальних правопорушень. Враховуючи впровадження інституту детективів (як суб'єктів кримінального процесу, які об'єднують пошукову функцію та функцію досудового розслідування), тобто подальше з'єднання в одне ціле кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності, відповідно процес виявлення кримінальних правопорушень повинен бути регламентований чинним законодавством, не тільки епізодично на рівні обов'язків оперативних підрозділів, або констатації необхідності виявлення кримінальних правопорушень у ході досудового розслідування, але із можливістю його здійснення незалежно від стадії досудового розслідування (кримінального процесу), або суб'єкта, який це виявлення здійснює. Суттєвий крок на шляху до законодавчого регулювання пошукової діяльності зроблено під час прийняття Закону України «Про бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 року [6], в якому зазначено процедуру виявлення кримінальних правопорушень, їх суб'єкти, права щодо отримання інформації, її збереження тощо – але це стосується тільки одного правоохоронного органу. На нашу думку, зазначені положення повинні бути визначені для всіх правоохоронних органів, пошукова діяльність яких повинна бути задіяна на паритетних засадах.

На нашу думку виявлення латентних кримінальних правопорушень – це окремий напрямок діяльності правоохоронних органів, суб'єктів ОРД, органів досудового розслідування, а також інших державних органів, які протидіють злочинності. У законодавстві мають бути визначені юридичні засади концептуальної моделі виявлення кримінального правопорушення, юридична форма виявлення кримінальних правопорушень, чітко регламентована процедура провадження дій, спрямованих на їх безпосереднє виявлення, щодо кожної дії, спрямованої на отримання інформації.

Для досягнення зазначених цілей та ефективного вирішення проблем правового регулювання процесу виявлення кримінальних правопорушень, як пошукової діяльності правоохоронних органів, регулюючі норми права повинні відповідати наступним умовам: правове регулювання повинно розпочинатися з моменту перших пізнавальних дій і закінчуватися моментом офіційної реєстрації інформації про виявлені кримінальні правопорушення як приводу до початку досудового розслідування; повинні бути чітко виокремлено суб'єктів пошукової діяльності шляхом надання всеохоплюючого

переліку підрозділів правоохоронних органів, які мають право виявляти кримінальні правопорушення; для кожного із суб'єктів у законі, який регламентує його діяльність повинно бути виокремлено компетенцію щодо виявлення кримінального правопорушення (як права, так і обов'язки); має бути визначена юридична форма виявлення кримінальних правопорушень; чітко регламентована процедура провадження дій, спрямованих на їх виявлення; для виявлення кримінального правопорушення усі правоохоронні органи мають отримати рівні і уніфіковані за формою повноваження на виконання пошукових дій (заходів); повинна бути регламентована пошукова діяльність та конкретний перелік дій після отримання первинної інформації про кримінальне правопорушення, а саме: правоохоронні органи мають забезпечити її надійну фіксацію і збереження, здійснити складання документів, які фіксують зміст, порядок та форму провадження пошукових дій, характер використаних при цьому пізнавальних методів та науково – технічних засобів, а також усі отримані при цьому результати [7, с. 127]; необхідно визначити безпосередньо у Законі (КПК), спосіб, яким чином будуть використовуватися результати пошукової діяльності, порядок зберігання, обліку та знищення інформації, отриманої в процесі пошукових заходів, тощо.

Список використаних джерел

1. Борчаковський М. Б. Нормативно-правове регулювання пошукової діяльності правоохоронних органів. Юридична наука. 2019. №12. Том 2. С. 132–136.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, 11–12, 13. Ст. 88.
3. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Козаченко І.П. Оперативно-розшукова діяльність як державно-правова форма боротьби зі злочинністю. Поняття, суть та завдання оперативно-розшукової діяльності: навчальний посібник. К.: УАВС. 1995. 44 с.
5. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303.
6. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28 січн. 2021 р. Відомості Верховної Ради України. 2021. № 23. Ст. 197.
7. Сачко О. В. Безпосереднє виявлення та дослідча перевірка фактів незаконного обігу наркотичних засобів: дис. .канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Д., 2012. 227 с.

Фурман Ярослав Володимирович,
старший науковий співробітник науково-
дослідної лабораторії з проблем
криміналістичного забезпечення та судової
експертології навчально-наукового
інституту № 2 Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, старший науковий співробітник

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНІКО- КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ У ПОШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

У сучасному світі технології відіграють ключову роль, допомагаючи різним правоохоронним органам розкривати злочини, які багато років тому могли залишити у всіх більше питань, ніж відповідей. Криміналістика, галузь правоохоронної діяльності, яка постійно розвивається, покладається на багато різних форм технологій, щоб допомогти технікам збирати докази, які допоможуть розкрити навіть найскладніший злочин. Одним із найбільш інноваційних застосувань технологій у правоохоронних органах сьогодні є георадар, який використовує технологію дистанційного зондування для забезпечення неінвазивного дослідження об'єктів. Вважаючись одним із найефективніших інструментів правоохоронних органів, він все частіше використовується під час розслідування різних видів злочинів.

Одним із найефективніших способів використання георадарів правоохоронними органами є виявлення місць поховань жертви. Багато випадків зникнення людей часто закінчуються тим, що жертву вбивають і ховають глибоко в лісі, що робить їх фактично неможливим знайти. Однак завдяки георадарам, що проникають в землю, поліція тепер може обстежувати величезні ділянки пересіченої місцевості в надії знайти місце поховання. Завдяки цій технології було розкрито багато злочинів, а злочинці, які могли б уникнути вбивства, були засуджені та ув'язнені [1].

Георадар – це сучасний геофізичний прилад, застосування якого для досліджень дає змогу проводити неруйнівний моніторинг середовища на малих глибинах з високою деталізацією, що робить його унікальним серед іншого геофізичного обладнання [2, с. 50]. Георадар застосовують у правоохоронних органах для виконання різних завдань, пов'язаних з пошуком і виявленням схованок і поховань, а також виявлення підкопів до особливо важливих об'єктів.

У результаті випромінюваних георадаром радіохвиль, від антени передавача і відбитих від об'єкта до антени приймача, на його моніторі відбивається радарограма, за якою можна визначити місцезнаходження і глибину залягання об'єкта, що буде залежати від застосовуваної моделі георадара та антенного блоку, що входить до його комплекту (від 0,8 м до 16 м – у ґрунті і до 20 м – під водою).

Робота георадара заснована на класичних принципах радіолокації, а саме на методі радіолокаційного зондування. Антена георадара випромінює в досліджувану поверхню надкороткі електромагнітні імпульси, які відбиваються від предметів, що знаходяться в ній, і навколишнього підґрунтового середовища. Приймальна антена георадара вловлює і за допомогою широкосмугового підсилювача збільшує відбитий сигнал. Далі аналого-цифровий перетворювач формує отриманий сигнал у цифровий вигляд, а перетворена таким чином інформація зображується на індикаторі. Георадар не показує, який саме предмет міститься в ґрунті, але дає інформацію про зміну його структури, за якою фахівець судить про можливе знаходження в досліджуваному середовищі предметів, які він шукає. На індикаторі в площині, що проектується, відображається глибина залягання предмета і його орієнтовний розмір [3, с. 89].

Попередня підготовка використання георадара включає:

- максимально можливе звуження меж пошуку, для чого слідчим попередньо детально допитується підозрюваний про точне місце передбачуваного поховання.

- розрахунок необхідних сил і засобів, а саме вибір транспорту, визначення кількості співробітників поліції для охорони підозрюваного (обвинуваченого), забезпечення наявності понять, засобів освітлення і фото- та відеофіксації, інвентарю для розмітки району пошуку і зняття ґрунту.

- вибір найбільш підходящого для конкретної ситуації, що складається, виду слідчої (розшукової) дії, під час якої буде проводиться пошук трупа із застосуванням георадара.

Важливим фактором успішності пошукових робіт є оптимальні погодні умови, а саме відсутність дощу і сухий ґрунт на місці проведення слідчих (розшукових) дій.

Величезне значення має дотримання під час проведення слідчих (розшукових) дій кримінального-процесуального законодавства в частині використання техніко-криміналістичних засобів і правильність фіксації отриманих результатів.

Список використаних джерел

1. <https://weinspectexas.com/the-role-of-ground-penetrating-radar-in-forensic-investigations>

2. Георадари / В. І. Правда, О. Д. Мрачковський, А. О. Абрамович. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Радіоелектроніка та телекомунікації. 2015. № 818. С. 49–54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPPT_2015_818_10.

3. Данилов О. В. Порівняльний аналіз ефективності геофізичних методів при вирішенні інженерно-геологічних задач на урбанізованих територіях : дис. канд. геол.-мін. наук : 04.00.22. Київ, 2019. 175 с.

Ченурний Сергій Євгенович,
начальник відділу розшуку злочинців
та безвісти зниклих громадян УКР ГУНП
в Запорізькій області

ВСТАНОВЛЕННЯ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ БЕЗВІСТИ ЗНИКЛИХ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком відкритої повномасштабної війни росії проти України до поліції почали надходити заяви про осіб, зниклих безвісти. Рідні розшукують своїх цивільних родичів, які були розділені зі своїми сім'ями, з якими втрачено зв'язок.

Заявленими в розшук можуть бути люди, які перебувають в ув'язненні без права на спілкування. Це можуть бути військові, які загинули під час бойових дій, але їх тіла не ідентифіковані. Заяви стосуються незаконно переміщених або депортованих дітей.

Кількість таких звернень – не лише число в статистиці, а люди, які опинилися в полоні, загинули внаслідок війни або чия доля досі залишається невідомою.

Наше завдання знайти кожного заявленого в розшук українця. Знайти і ідентифікувати тіло кожного загиблого під час бойових дій для достойного прощання та вшанування пам'яті.

На виконання протоколу наради керівництва Національної поліції України 14 грудня за наказом начальника поліції області спеціалізована група з розшуку безвісти зниклих безвісти громадян за особливих обставин створена в Запорізькій області.

До її складу входять більше 50 співробітників: працівники підрозділів карного розшуку, кримінального аналізу, слідчих підрозділів, кіберполіції, оперативно-технічних заходів. Всі ці поліцейські знаходяться на території одного Центру. Це зроблено з метою підвищення ефективності взаємодії слідчих та оперативних підрозділів із фахівцями НДЕКЦ, РТЦК, бюро судово-медичної експертизи, військовими частинами, громадськими організаціями.

З моменту відкриття в Центрі з розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин ГУНП в Запорізькій області (далі – Центр з

розшуку БЗО) працює цілодобова телефонна лінія, за якою можна отримати консультації та скоординувати свої подальші дії.

З 28.12.2023 по 17.03.2024 статистика звернень до Центру виглядає таким чином:

Найпоширеніші питання – це номер телефона призначеного слідчого по кримінальному провадженню та скарги на довготривале направлення КП за підслідністю.

Багато питань консультаційних: куди звертатись рідним з приводу зникнення безвісти або як проводиться процедура здачі ДНК-зразків.

Запорізька область виступила ініціатором передоручення оперативно-розшукових справ щодо військовослужбовців, які зникли на Запорізькому напрямку. На теперішній час 648 ОРС надійшли до нас, прийняті у провадження та розподілені між співробітниками Центру за навантаженням.

Нагадаю, що підставами для проведення оперативно-розшукової діяльності та винесенням постанови про заведення оперативно-розшукової справи «Розшук» відносно безвісти зниклих осіб є наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів (ст. 6, ст. 9 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність»).

З урахуванням обставин, за яких особа зникла безвісти, складається план першочергових оперативно-розшукових заходів, до яких обов'язково входять:

– перевірка розшукуваної особи за обліками бази РАЦСГ, ДМС з метою підтвердження відповідності анкетних даних безвісти зниклого та встановлення його родинних зв'язків для відбору біологічних зразків;

– обов'язкове отримання по зниклим військовослужбовцям наступних документів:

- копія сповіщення військової частини про зникнення безвісти або загибель;

- копії службового розслідування;

- окрема довідка з військової частини щодо закріпленої за зниклим військовослужбовцем зброї, яка була втрачена під час виконання бойового завдання та витребувати картку обліку викраденої (втраченої) зброї з метою виставлення до БД «Кримінальна зброя» ПНП;

- пояснення військовослужбовців про обставини та місце зникнення або загибелі;

- опис речей, які були при БЗО на момент зникнення (загибелі) (одяг, жетон, прикраси (обручка, браслет тощо);

- геолокація місця зникнення (загибелі)

- встановлення мобільного телефону, який був у користуванні безвісти зниклого військовослужбовця на момент зникнення та внесення до ІП «Номерна річ» ПНП відомостей про цей телефон;

- отримання трафіків з'єднань номеру мобільного телефону та ІМЕІ зниклої особи, інформація з УОТЗ з накладенням на карту щодо останнього місцеперебування терміналу (геолокація). Узагальнена інформація викладається у довідці;

- отримання інформації з Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими щодо перебування в полоні або ні.

З метою активізації роботи, співробітники Центру з розшуку БЗО ініціюють проведення та беруть участь у ряді робочих зустрічей з інституціями, дотичними до пошуків.

Так, 24 та 25 січня працівники Центру взяли участь у зустрічі представників Східного регіонального центру Координаційного штабу з родинами цивільних громадян та військових (це більше 70 сімей), які зникли безвісти за особливих обставин на території Запорізької області. Спікери зустрічі відповіли на численні запитання учасників та провели індивідуальні консультації.

Організована інформаційна робота у прифронтовому місті Оріхів. Була проведена зустріч з представниками військових частин, соціальних служб для інформування жителів громади щодо основних напрямків своєї роботи. Розроблені інформаційні флаери, які розповсюджені серед місцевих мешканців.

27 лютого, 12 та 15 березня поліцейські Центру з розшуку БЗО здійснили виїзд у село Таврійське Пологівського району. Оперативники та слідчі завітали до однієї з об'єднаних механізованих бригад, яка на запорізькому напрямку в складі Сил оборони, дає відсіч окупаційним військам. Поліцейські опитали військовослужбовців, аби

зібрати всі можливі відомості та встановити обставини ситуацій, внаслідок яких безвісти зникли бійці. Отримана інформація стане основою для планування та проведення подальших розшукових дій в межах відкритих кримінальних проваджень.

Власними силами створено електронний реєстр у гул-формі, до якого вноситься вся отримана інформація по зниклим особам та місця зникнення наносяться на інтерактивну карту.

При отриманні заяви про зникнення особи на тимчасово окупованій території, пошукові заходи ускладнюються неможливістю вести слідчі дії у повному обсязі. Розшукові заходи обмежуються в основному роботою через оперативні контакти. У разі зникнення неповнолітніх на ТОТ, найчастіше мова йде про їх примусове переміщення або депортацію. Встановити реальну картину подій також практично неможливо, оскільки сторона рф не дає офіційного підтвердження факту депортації. Активізуємо роботу через Міжнародний Комітет Червоного Хреста в Україні. МКЧХ збирає, централізує і передає інформацію про долю і місцезнаходження цивільних осіб, в тому числі дітей, які потрапили до рук противника. Так, працівники Центру з розшуку БЗО 8 лютого ініціювали та провели зустріч с представниками субделегатії МКЧХ у Дніпрі, на якій обговорили питання покращення взаємодії та проведення ряду тренінгів для запорізьких поліцейських.

Слідчі та оперативники Центру на постійній основі проводять зустрічі з представниками територіальних громад. Так, 29 лютого поліцейські долучились до зустрічі з родинами зниклих безвісти та полонених військових Софіївської громади Бердянського району Запорізької області. 14 березня з метою налагодження ефективної комунікації, провели виїзну зустріч з мешканцями Кушугумської територіальної громади. Під час заходів обговорили покроковий механізм алгоритму звернень у разі втрати зв'язку родичів з рідними, які перебувають на тимчасово окупованих територіях Запорізької області або мешкають у місцевостях, де точаться активні бойові дії, або беруть участь у захисті нашої держави.

На території Центру працює Головний спеціаліст Управління з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин МВС України Олена Орешкіна.

24 січня, за ініціативи Олени Леонідівни, на базі Центру з розшуку БЗО відбувся круглий стіл на тему «Взаємодія державних структур з питань розшуку зниклих безвісти за особливих обставин». Поліцейські, представники обласної влади, Уповноваженого ВРУ з прав людини, Східного регіонального центру з питань поводження з військовополоненими, територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки обговорили нагальні питання й визначили порядок спільних дій щодо встановлення місцезнаходження людей, які

опинилися в полоні, загинули внаслідок збройної агресії та тих, чий долі досі залишаються невідомими.

07 березня за ініціативи громадської правозахисної організації «Егіда-Запоріжжя» відбувся ще один круглий стіл під гаслом «Знайти. Неможливо забути». Представники обласної поліції, ветеранських організацій, ЗМІ, обласної, міської та релокованих з тимчасово окупованої території області місцевих громад обговорили заходи подальшої взаємодії.

Тільки об'єднавши зусилля, досягнемо єдиного бажаного результату ефективних пошуків.

Список використаних джерел

1. Подобний О. О. Оперативно-розшукова діяльність у виявленні та розслідуванні злочинів: теорія, історія і сучасна практика : навч.-метод. посіб. Одеса : Гельветика, 2024. 258 с.

Хабло Оксана Юрївна,

завідувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ВІДКРИТТЯ МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ІНШІЙ СТОРОНИ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ

Право на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження реалізовується на різних стадіях кримінального процесу. Так, на стадії досудового розслідування можливість ознайомлення з матеріалами кримінального провадження передбачена як під час здійснення досудового розслідування (ст. 221 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України), так і по його завершенню (ст. 290 КПК України). Під час судових стадій ознайомлення з матеріалами кримінального провадження здійснюється після призначення справи до судового розгляду за клопотанням учасників судового провадження (ст. 317 КПК України) чи у зв'язку з вступом у процес нового захисника (ст. 324 КПК України) [1].

Разом з цим, відкриття матеріалів кримінального провадження іншій стороні є міжнародно визнаним правилом, яке регламентується підпунктом б п. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, де вказано, що кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення повинен мати час і можливість, необхідні для підготовки свого захисту.

У зв'язку з цим, прецедентна практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) виробила певні стандарти щодо реалізації вказаної норми, які полягають у тому, що сторони повинні мати можливість ознайомитись із доказами і коментувати їх існування,

зміст та достовірність у належній формі у встановлений час; за необхідності отримати належні докази – суд має відкласти розгляд справи [2, с. 62]. Зокрема, у рішенні ЄСПЛ у справі «Салов проти України» 2005 року вказано, що кожній стороні повинна бути надана можливість ознайомитися з усіма доказами та зауваженнями, наданими іншою стороною, і відповісти на них (п.78) [3].

Аналіз правозастосовної практики свідчить про наявність певних проблем, з якими стикаються сторони кримінального провадження при відкритті матеріалів, зокрема щодо ознайомлення з інформацією, яка містить охоронювану законом таємницю.

Так, відповідно до положень ч. 1 ст. 221 КПК України під час досудового розслідування слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язаний за клопотанням сторони захисту надати матеріали досудового розслідування для ознайомлення, за виключенням матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також тих матеріалів, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню [1]. Тобто, право на доступ до матеріалів кримінального провадження не є абсолютним. Адже на досудовому розслідуванні не надаються на ознайомлення матеріали про застосування заходів безпеки та матеріали, ознайомлення з якими може зашкодити досудовому розслідуванню.

По завершенню досудового розслідування прокурор, слідчий зобов'язаний надати доступ до всіх матеріалів досудового розслідування, які є в його розпорядженні. Окрім цього, відповідно до ч. 12 ст. 290 КПК України, якщо сторона кримінального провадження не здійснить відкриття матеріалів відповідно до положень цієї статті, суд не має права допустити відомості, що містяться в них, як докази.

Втім, з цього правила також є виняток. Адже, відповідно до ч. 3 ст. 317 КПК України матеріали про застосування заходів безпеки стосовно осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, для ознайомлення не надаються [1].

Слід відмітити, що у практиці ЄСПЛ ширше коло випадків, які дозволяють не надавати протилежній стороні матеріали для ознайомлення. Ці винятки обумовлюються необхідністю захисту основоположних прав інших осіб або захистом важливих суспільних інтересів (національна безпека, захист свідків, збереження секретних методів розкриття злочинів) [2]. Так, відповідно до рішення ЄСПЛ у справі «Едвардс проти Сполученого Королівства» право на відкриття матеріалів може бути обмежене з метою захисту секретних методів слідства або ідентичності агентів чи свідків (пункти 33–39).

У рішенні ЄСПЛ у справі «Роу та Девіс проти Сполученого Королівства» 2000 року вказано, що використання конфіденційних матеріалів може видатися неминучим, коли, наприклад, задіяна національна служба безпеки чи проводяться антитерористичні заходи,

проте рішення про відкриття чи невідкриття певних матеріалів сторони захисту не може прийматися прокурором самостійно. Питання невідкриття матеріалів повинно вирішуватися судом на підставі балансу інтересів: публічного інтересу, з однієї сторони, та інтересів захисту – з іншої, і лише коли вкрай необхідно [4].

Тобто, процесуальна форма прийняття рішення про обмеження права на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження має передбачати процесуальні гарантії, які б у достатній мірі урівноважували позиції сторін кримінального провадження. Так, у рішенні ЄСПЛ «Мірілашвілі проти Росії» 2008 року Суд відзначає, що важливим моментом у висновках національного суду було те, що розглянуті матеріали пов'язані з оперативно-розшуковою діяльністю (ОРД), і як такі не могли бути розкриті захисту. Складається враження, що суд не проаналізував, чи можуть ці матеріали бути якимось корисні для цілей захисту, і чи зможе їхнє розкриття, хоча б потенційно, завдати шкоди якомусь конкретному суспільному інтересу. Рішення суду спиралося на врахування типу відповідних матеріалів (матеріали, що стосуються ОРД), а не на аналіз їхнього змісту. ЄСПЛ дійшов висновку, що рішення про відмову в розкритті відомостей, пов'язаних із операцією з прослуховування, не супроводжувалося адекватними процесуальними гарантіями і, крім того, не було досить обґрунтованим (пункти 206–209) [5].

Вищенаведене дозволяє стверджувати, що відкриття сторонами матеріалів кримінального провадження є гарантією реалізації засади змагальності. При відкритті матеріалів кримінального провадження може мати місце конкуренція прав, які гарантуються державою. З одного боку – це право сторони захисту на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, а з іншого – це інтереси суспільства та держави щодо забезпечення національної безпеки, збереження в таємниці методів розслідування, захист свідків, до яких застосовуються відповідні заходи безпеки. Відповідно до практики ЄСПЛ відкриття матеріалів може бути обмежене лише у виняткових випадках з метою нерозголошення таємних методів розслідування чи ідентичності осіб, а справедливості такого рішення має гарантуватися судовим порядком його ухвалення на підставі співставлення інтересів сторін кримінального провадження та визначення пріоритету публічних інтересів, чи інтересів окремої особи.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : затв. Законом України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775>.

2. Хаблю О. Ю., Бойко О. В. Право на справедливий судовий розгляд у кримінальному судочинстві України: монографія. Київ: Видавничий центр «Кафедра», 2022. 216 с.

3. Справа «Салов проти України» (Заява № 65518/01): рішення Європейського Суду з прав людини від 06 верес. 2005 р. *Верховна Рада України*. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_428/page

4. Case of «Rowe and Davis v. The United Kingdom» (Application no. 28901/95) : Judgment European Court of Human Rights Strasbourg, 16 February 2000. HUDOC. European Court of Human Rights. URL : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58496>.

5. Case of «Mirilashvili v. Russia» (Application № 6293/04): Judgment European Court of Human Rights 11 December 2008 ; final 05.06.2009. HUDOC. European Court of Human Rights. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90099>.

Холондович Іван Іванович,

докторант кафедри кримінального процесу
Харківського національного університету
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

КОНСТИТУЦІЙНІСТЬ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НС(РД) В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У Конституції зазначається, що Україна є правовою державою (ст. 1), органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України (ч. 2 ст. 6), закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (ч. 2 ст. 8). За приписом ч.2 ст. 19 Конституції України органи державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Ч.1 ст. 92 Конституції України передбачено, що діяння, які є злочинами, та відповідальність за них (п. 22), судоустрій, судочинство, організація і діяльність прокуратури, органів дізнання і слідства (п.14), основи національної безпеки (п. 17), правовий режим воєнного і надзвичайного стану (п. 19) визначаються виключно законом, а прийняття законів належить до повноважень Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади в Україні (ст. 75, п. 3 ч.1 ст. 85 Конституції України) [1].

Оскільки ст.9 КПК України передбачено, що під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно додержуватися вимог Конституції України, КПК України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства [2], то відповідно - будь які зміни у порядку отримання дозволу на проведення НСРД, механізму та суб'єктів

внесення клопотань та надання ухвал на їх проведення можуть бути зроблені виключно шляхом прийняття Законів України.

Разом з тим у ст. 19 Конституції України визначено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [3], тобто у свою чергу, будь які Закони (особливо ті, норми яких обмежують конституційні права громадян) – повинні відповідати Конституції України.

Оскільки Конституція України проголошує, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України (ч. 1 ст. 64), а відповідно до Конституції: права і свободи людини і громадянина захищаються судом (ч. 1 ст. 55); правосуддя в Україні здійснюється виключно судами; а делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються (ч. 1 ст. 124). Тобто виникає питання конституційності положень ст. 615 КПК України, яка практично делегує функцію судів щодо надання дозволу на проведення НСРД – іншому суб'єкту.

Негласність слідчих (розшукових) дій означає особливий порядок їх підготовки, проведення, зберігання та використання отриманих результатів у режимі прихованості до певного часу від інших осіб, які не причетні до їх проведення [4, с. 130]. І окрім особливого порядку їх проведення – механізм підготовки змінюється в умовах особливого стану, тобто особливість додається до особливості, що повинно навпаки посилити контроль, оскільки умови особливого (воєнного) стану не зазначені у Конституції як підстава для скасування прав громадян.

Під час уведення у поле регулювання КПК (публічне, відкрите і прозоре) «негласних дій» громадянське суспільство «погодилося» на обмеження прав окремих громадян (у чітко визначених законом випадках – наприклад підозра конкретної особи у вчиненні злочину) в обмін на обов'язок держави забезпечити безпеку громадян шляхом проведення певних заходів – у нашому випадку НСРД. І ця «угода» практично відповідала Конституції, оскільки був передбачений судовий контроль (виходячи з тих міркувань що прокурор – особа зацікавлені, оскільки представляє сторону обвинувачення, а суддя – має нейтральну позицію і може забезпечити неупереджене рішення щодо надання дозволу на проведення НСРД). Який забезпечувався у тому числі шляхом виключного права слідчому судді надавати дозвіл на проведення НСРД – тобто на обмеження конституційних прав громадян.

Звісно заздалегідь законодавець не міг передбачити що виникне необхідність проведення НСРД в умовах бойових дій і тому зазначені норми створюються в умовах «цейтноту», що не дозволяє заздалегідь

прорахувати всі нюанси їх реалізації. Хоча формально зміна в умовах особливого режиму досудового розслідування (стосовно проведення НСРД) відбулася шляхом заміни особи, яка надає дозвіл на проведення НСРД (слідчий суддя замінений на керівника органу прокуратури), але ці зміни потягли за собою необхідність змін, внесення коректив у ряд інших нормативних актів, що проявилось тільки під час їх практичного застосування.

Але, у першу чергу така зміна не корелюється на разі з положеннями Конституції (зокрема прямої заборони делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами). Зрозуміло, що в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод (із зазначенням строку дії цих обмежень), то фактично законодавець може забезпечити ефективне використання інструментарію правоохоронної діяльності (НСРД) під час фіксації дій осіб, які вчинюють зло чини в умовах надзвичайного, воєнного стану.

Тобто норми ст. 615 КПК України увели у правове поле механізм надання дозволу на проведення НСРД, визначивши умови обмеження конституційних прав громадян на рівні Закону в рамках особливого правового режиму досудового розслідування - встановили, що на місцевості (адміністративній території), на якій діє правовий режим воєнного, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції, повноваження, стосовно надання дозволу на проведення НСРД, контролю за їх проведенням (те, що власне раніш повинен був здійснювати слідчий суддя), виконує відповідний прокурор обласного рівня або його заступник (пізніше цей суб'єкт був змінений на керівника органу прокуратури) [1]. Але, ці зміни були внесені ще у 2014 році [5], і неодноразово на невідповідність звертали увагу експерти [6], що обумовлювало нові зміни, але жодного разу ці зміни не корелювались з вимогами Конституції.

На нашу думку, докази, що отримуються у результаті проведення НСРД з дозволу керівника органу прокуратури можуть бути визнані недопустимими, оскільки нора права, що визначає інший спосіб отримання дозволу на їх проведення не корелює з вимогами Конституції. Оскільки під час проведення НСРД відбувається обмеження ряду конституційних прав громадян (зокрема – втручання у приватне спілкування) то цей прядок повинен бути чітко регламентований у нормативних актах, які повинні відповідати вимогам Конституції, а отже внесенню змін у ці акти (зокрема у КПК України) повинно передувати як мінімум Рішення Конституційного Суду України за конституційним поданням щодо офіційного тлумачення положення ст. 124 Конституції України у контексті відповідності їй норм ст. 216 КПК України

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до статті 615 Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану та у районі проведення антитерористичної операції: Висновок Комітету Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя щодо проекту Закону (№ 2033 від 05 лют. 2015 р.) URL: <https://ips.ligazakon.net/document/XH1KH00Q>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. Голос України від 19.05.2012. № 90–91.
3. Конституція України від 28.06.1996. Відомості Верховної Ради (ВВР) України. 1996. № 30. ст. 141.
4. Колесник В. А. Суб'єкти здійснення та класифікація негласних слідчих (розшукових) дій. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 129–134.
5. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції : Закон України від 12 серп. 2014 р. № 1631-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 39. Ст. 2008.
6. Про внесення змін до «Закону України про боротьбу з тероризмом» і Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану та у районі проведення антитерористичної операції» Коментарі щодо Закону України: підгот. на основі комент. Джеремі МакБрайда. URL: <https://rm.coe.int/16802e75b2>.

Шайхет Сергій Олегович,

старший викладач кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат наук з державного управління

СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕПРАВЛЕННЯ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

Незаконне переправлення осіб через державний кордон України (в'їзд і виїзд) залишається одним із найприбутковіших видів злочинності діяльності, яка із початком повномасштабного військового вторгнення, соціально-економічних змін у суспільстві й спрямованості політики держави на розвиток і розширення дипломатичних відносин з іншими країнами, отримала новий поштовх у кримінально-протиправному «прогресі». Варто зазначити, що такі

кримінальні правопорушення пов'язані з багатоєпізодною злочинною діяльністю (значним обсягом слідчої та оперативної роботи), а механізм незаконного переправлення осіб через державний кордон України продовжує залишатись одним з найскладніших для своєчасного виявлення й припинення, тим більше, що нині наявна розбалансована гібридна модель діяльності оперативних підрозділів з нечіткими змістом і критеріями співвідношення оперативно-розшукової, кримінальної процесуальної, пошукової діяльності й негласної роботи як такої; відсутність взаємодії та координації правоохоронних органів, вивчення і напрацювання методики й тактики розслідування, аналітичної роботи тощо [1].

Кримінальний процесуальний аспект способу визначається завданнями щодо виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, установлення обставин, що входять до предмета доказування (ст. 91 КПК України). Спосіб вчинення кримінального правопорушення – один з центральних елементів криміналістичної характеристики незаконного переправлення осіб через державний кордон України, який є сукупністю мотивованих, цілеспрямованих і необхідних дій, обумовлених обстановкою та засобами вчинення кримінального правопорушення та виконуваних винуватим для досягнення поставлених завдань.

До типових способів вчинення варто віднести:

(1) організація (планування діяння, пошук і добір осіб, які переправлятимуться через кордон, об'єднання зусиль та ресурсів, розподіл ролей між учасниками кримінального правопорушення тощо) [2];

(2) керівництво (активна діяльність із забезпечення переправлення (розподіл конкретних обов'язків і конкретних дій, відання певних команд, настанов, інструктаж учасників тощо) [1].

Диспозиція ст. 332 КК не завжди передбачає наявність особи, яка незаконно перетнула державний кордон України. Так, наприклад, у випадку, якщо переправнику (особи, яка переправляє) не вдалося з об'єктивних та незалежних від нього причин довести до кінця свій злочинний намір і особа не була незаконно переправлена через державний кордон України, в такому випадку переправник буде нести відповідальність за ст. 332 КК України. Це стосується, наприклад, коли особа без її волі переміщується через державний кордон України, або інші випадки коли особа, яка переправляється не має прямого умислу на незаконний перетин державного кордону України [2].

Аналіз вивчених кримінальних проваджень показав, що незаконне переправлення осіб через державний кордон України неможливе без попередньої підготовки, вивчення обстановки, створення умов, що сприяють «сприятливому» для злочинців результату злочину. В сучасних умовах досить активного характеру

набуває незаконна діяльність злочинних угруповань, що характеризуються стабільністю відносин [4]. Тому, підготовчі дії включають в себе планування; підроблення або фальшування документів; складання планів, схем маршрутів; розробка лінії поведінки в прикордонній зоні, на кордоні; опрацювання алібі; вивчення розмовних навичок на іноземній мові, пошук засобів для незаконного придбання документів, їх підробка; викрадення документів; придбання квитків; реєстрація у благодійних фондах, гуманітарній системі перевезень «Шлях»; придбання різних матеріалів і речей, необхідних при незаконному перетині кордону тощо [1]. Тому, у такому випадку, слідчому необхідно довести взаємозв'язок таких незаконних дій у переправленні осіб документів [3].

Способи переправлення осіб через державний кордон України через пункти пропуску зумовлені особливостями технологічного процесу пропуску через державний кордон осіб і транспортних засобів. Вирішальне значення при цьому для порушників державного кордону мають тип пункту пропуску (повітряний, морський (річковий), автомобільний, залізничний, місця перетину кордону жителями прикордонних територій) і режим його функціонування. Пропуск осіб через державний кордон у відповідних пунктах включає в себе і проведення прикордонного (паспортного) контролю, в ході якого складом прикордонного наряду з перевірки документів у осіб, які прямують через державний кордон, здійснюється перевірка фактичних підстав для перетину кордону (наявність і дійсність документів, що засвідчують особу, перевірка за обліками оперативних завдань тощо). З метою досягнення злочинних цілей порушники державного кордону часто використовують чужі і підроблені документи, що засвідчують особу, а також дійсні документи, видані уповноваженими органами на інші установчі дані. Тактичними особливостями є також випадки перетину державного кордону в обхід паспортного контролю, з укриттям в конструктивних особливостях транспортних засобів та вантажів, що перевозяться [1; 4].

До способів приховування слід віднести знищення слідів, знарядь та засобів вчинення кримінального правопорушення; вплив на свідків події, їх підкуп; створення неправдивого алібі тощо.

Аналіз міграційної політики України свідчить про те, що вжиті заходи не можна вважати такими, що відповідають необхідним вимогам у сфері протидії нелегальній міграції, оскільки, остання характеризується постійним зростанням рівня латентності, поширенням та вдосконаленням тіньових схем незаконного переправлення осіб через державний кордон, проявів корупції з боку митжових осіб в межах реалізації ними своїх повноважень на митниці, прикордонному контролі тощо. Однак, знання слідчим криміналістично значущих способів учинення незаконного

переправлення осіб через державний кордон України зможе підвищити ефективність розслідування зазначених злочинів, що здійснюються як в пунктах пропуску, так і поза ними

Список використаних джерел

1. Горин М. С. Розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України: дис...канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2023. 19 с.

2. Особливості розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України: наук.-метод. реком. / К. Л. Бугайчук, В. В. Корнієнко, А. М. Шульга та ін. Харків : ХНУВС, 2016. 103 с.

3. Федосєєв В. В. Незаконне переправлення осіб через державний кордон України, як форма об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 332 КК України. *Форум права*. 2012. № 4. С. 970–974.

4. Бегалов Є. П. Розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України: дис. докт. філософ. 081. Київ. 280 с.

Шаповаленко Євген Володимирович,

т.в.о. завідувача кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Никифорчук Дмитро Йосипович,

професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Міжнародна організація кримінальної поліції Інтерпол (International Criminal Police Organization – INTERPOL) – найбільша у світі міжнародна міждержавна організація, яка бере участь у боротьбі із загальнокримінальною злочинністю. Інтерпол забезпечує широку взаємну співпрацю всіх підрозділів кримінальної поліції, що ведеться в рамках чинного законодавства та на Загальній декларації прав людини, навіть у тих випадках, коли між окремими країнами відсутні дипломатичні відносини.

Правову основу міжнародного співробітництва в оперативно-розшуковій діяльності складають: міжнародні, міждержавні угоди (двосторонні та багатосторонні) – пакти, конвенції, контракти, угоди; міждержавні угоди з окремих питань співробітництва у боротьбі зі

злочинністю; міжвідомчі договори (угоди); національне законодавство про надання міжнародної правової допомоги; неписані норми (звичай) міжнародного права (міжнародна ввічливість, взаємність тощо).

Статтею 5-1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» нормативно встановлено визначення міжнародного співробітництва у сфері оперативно-розшукової діяльності: «Співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності між міністерствами, іншими центральними органами виконавча влада, державні органи, до складу яких входять оперативні підрозділи, визначені статтею 5 цього Закону, та правоохоронні органи та спеціальні відомства інших держав, до складу яких входять відповідні відомства, а також з міжнародними правоохоронними організаціями здійснюється відповідно до з правовими нормами № України, міжнародними договорами України, а також установчими актами та правилами міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна» [1].

Сучасне міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю здійснюється у різних формах з використанням різноманітних засобів та методів. Особливої значущості на сьогоднішній день набула система взаємодії національних поліцейських органів у рамках Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол. Її послідовна еволюція демонструє одну з найістотніших тенденцій – поступове наближення арсеналу засобів та способів боротьби з міжнародною злочинністю до діяльності територіальних правоохоронних органів, у тому числі на території України.

Багато хто помилково вважає, що Європол – відгалуження Інтерполу, яке діє у країнах Європи. Хоча на інтернет-сайті Інтерполу в розділі «Часті запитання» підкреслюється, що Інтерпол та Європол – дві абсолютно різні структури. Перша угода про взаємодію між ними належить до 2001 року. Але їхня системна спільна робота розпочалася порівняно недавно, а саме у 2005 році, коли було складено «дорожню карту», на якій були відзначені можливі зони спільної діяльності в галузі протидії торгівлі людьми, тероризму та жорстокому поводженню з дітьми. У 2007 році співпраця двох організацій зміцнилася з відкриттям бюро зв'язку Інтерполу у штаб-квартирі Європолу в Гаазі. Цей важливий крок було здійснено, щоб налагодити обмін інформацією про злочинну діяльність у Європі, а також узгоджувати стратегії спільних дій, що розробляються в Гаазі та Генеральному секретаріаті Інтерполу у французькому Ліоні [2].

Порівнюючи, наприклад, зміст інтернет-сайтів Інтерполу та Європолу, можна одразу побачити, що останній, на відміну від першого, є не лише силовою структурою, яка бореться зі злочинністю та тероризмом, а й частиною єдиного проекту європейської інтеграції. Якщо фахівці Інтерполу констатують, що Інтерпол – незалежна

організація, яка не є частиною якоїсь національної чи міжнародної структури, хоч і підтримує партнерські відносини зі США та Європейським Союзом, то на сайті Європолу, навпаки, є пряма вказівка на те, що головна мета організації – підтримка політики Ради міністрів ЄС. Як основні напрямки діяльності названо боротьбу з тероризмом, міжнародною торгівлею наркотиками, торгівлею людьми, відмиванням грошей, підробкою єдиної європейської валюти та кредитних карток, протидію іншим економічним злочинам.

Як вже зазначалося вище, з часу створення національного підрозділу Інтерполу в Україні у 1993 році його назва в організаційно-штатних структурах МВС декілька разів змінювалась. Такими назвами зокрема були «Робочий апарат НЦБ Інтерполу», «Укрбюро Інтерполу», «робочий апарат Укрбюро Інтерполу» та ін.

Так, відповідно до підпункту 32) пункту 4 Положення про Національну поліцію, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 877, Національна поліція «здійснює представництво та забезпечує виконання зобов'язань України в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі» [3].

Пізніше Урядом була прийнята Постанова від 13.12.2017 № 968 [10], згідно з якою були внесені відповідні зміни до вищезгаданої Постанови Кабінету Міністрів України від 25.03.1993 № 220 [4]. Тепер, згідно з новою редакцією Постанови Кабінету Міністрів України від 25.03.1993 № 220, зокрема відповідно до абзацу третього пункту 1, саме Національна поліція виступає як Національне центральне бюро Інтерполу, а відповідно до абзацу п'ятого пункту 1 «начальник робочого апарату Бюро за дисциплінарними правами прирівнюється до начальника департаменту апарату центрального органу управління Національної поліції» [4].

У 2017 році, вже в структурі Національної поліції України, наказом Національної поліції від 26.04.2017 № 64 «Про затвердження штату апарату Національної поліції» Робочий апарат Укрбюро Інтерполу був реорганізований в Департамент Інтерполу та Європолу Національної поліції України [5].

У цьому ж 2017 році був утворений Департамент міжнародного поліцейського співробітництва (далі – ДМПС) на базі ліквідованих Департаменту Інтерполу та Європолу й Управління міжнародного співробітництва Національної поліції України.

НЦБ Інтерполу підпорядковується Голові Національної поліції, що впливає зі змісту Положення про Національну поліцію, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2015 року № 877, зокрема підпункту 1) пункту 11, згідно з яким Голова очолює Національну поліцію та здійснює керівництво її діяльністю [6].

Повноваження НЦБ Інтерполу охоплюють комплекс усіх питань, пов'язаних зі співробітництвом України та Інтерполу, які, зокрема,

детально викладені в Положенні про Департамент міжнародного поліцейського співробітництва Національної поліції України, затвердженому наказом Національної поліції України від 06.02.2018 № 111 [7]. Так, відповідно до пункту 1 розділу II цього Положення, ДМПС є структурним підрозділом апарату центрального органу управління поліції, який забезпечує планування, організацію, взаємодію та координацію дій структурних підрозділів апарату Національної поліції України, територіальних та міжрегіональних територіальних органів поліції та інших органів державної влади України щодо здійснення міжнародного співробітництва з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями з питань, що належать до компетенції поліції, Інтерполу та Європолу, а також реалізацію повноважень щодо здійснення представництва та забезпечення виконання зобов'язань України в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі та Європейському поліцейському офісі (Європолі), повноважень Національної поліції України як Національного центрального бюро Інтерполу та Національного контактного пункту Європолу в Україні [8, с. 100].

Інтерпол, будучи повноцінно функціонуючою міжнародною організацією, має досить розгалужену, але водночас просту і зрозумілу структуру та систему організації діяльності. Фактично робота Інтерполу будується на трьох рівнях: Національні бюро – Регіональні бюро – Центральний орган. Між структурними підрозділами Інтерполу налагоджено повну взаємодію, чому сприяє бурхливий розвиток інформаційних технологій, що дозволяє практично миттєво спрямовувати та виконувати відповідні запити, а також наявність спеціального протоколу зв'язку, захищеного від чужого втручання.

Результати роботи Інтерполу та Національних бюро є наочними та вагомими. Це розшук та затримання міжнародних злочинців; припинення діяльності транснаціональних злочинних груп; блокування каналів нелегального переміщення викраденого майна та доходів від злочинів. Невипадково високі показники діяльності Інтерполу відзначаються як його керівниками, і міністрами внутрішніх справ провідних зарубіжних держав.

Таким чином, сьогодні у відносинах між Україною та НЦБ – Інтерпол Національна поліція виступає як Національний центральний офіс Інтерполу. Робочим апаратом НЦБ Інтерполу в структурі Національної поліції також є Департамент міжнародного поліцейського співробітництва, повноваження та компетенція якого у сфері організації взаємодії між правоохоронними органами України та НЦБ – Інтерполу регламентовані нормативно-адміністративно-правовими актами, акти, що регламентують діяльність Національної поліції та безпосередньо діяльність поліції цього відомства, особливо в актах Кабінету Міністрів України та відомчих нормативних

документах. Додамо, що Нацполіція спільно з іншими центральними органами виконавчої влади наразі опрацьовує можливість коригування на законодавчому рівні правового статусу Національної поліції як Національного штабу Інтерполу у відносинах між Україною.

Список використаних джерел

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

2. Поняття та характеристика інституційної системи Європолу: лекція. Відповідно до ресурсу офіційна веб-сторінка Європолу. URL: <https://learn.ztu.edu.ua/pluginfile.php>.

3. Положення про Національну поліцію, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2015 року № 877. Урядовий кур'єр від 06.11.2015 № 207.

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.1993 № 220 «Про Національне центральне бюро Інтерполу». Збірник постанов Кабінету Міністрів України. 1994. № 2. С. 114.

5. Наказ Національної поліції України від 26.01.2017 № 64 «Про затвердження штату апарату Національної поліції».

6. Постанова Кабінету Міністрів України «Положення про Національну поліцію» від 25 жовтня 2015 року № 877.

7. Положення про Департамент міжнародного поліцейського співробітництва Національної поліції України, затверджене наказом Національної поліції України від 06.02.2018 № 111.

8. Мужикова Н.М. Органи виконавчої влади в Україні: правовий статус. Сіверський інститут регіональних досліджень. ред. кол.: В.М.Бойко (голова ред.) [та ін.]. Чернігів : Сіверський центр післядипломної освіти, 2013. 100 с.

Шевчук Оксана Юрївна,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Никифорчук Вадим Дмитрович,

кандидат юридичних наук

РОЗШУКОВА РОБОТА ТА ЇЇ МІСЦЕ В СТРУКТУРІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розшукова робота, як один із основних напрямів оперативно розшукової діяльності Національної поліції України, здійснюється для виявлення та притягнення до встановленої законом кримінальної відповідальності обвинувачених, підсудних та злочинців, які

переховуються від слідства, суду та відбування покарання, встановлення безвісно зниклих громадян, інших осіб, розшук яких передбачений законодавством і підзаконними нормативно-правовими актами МВС України та НПУ [1, с. 87].

Вирішення завдань розшукової роботи сприяє дотриманню принципу законності в державі й суспільстві, захисту конституційних прав і свобод людини [2, с. 58]. Своєчасний розшук осіб, які ухиляються від правосуддя, забезпечує нормальні умови провадження досудового розслідування, судового розгляду матеріалів кримінального провадження, реального притягнення осіб, що вчинили злочин до кримінальної відповідальності, відшкодуванню збитків, заподіяних злочином. Позитивні результати розшукової роботи гарантують невідворотність покарання за вчиненні злочини, що є найбільш важливим чинником протидії злочинності.

Питанням розшукової роботи, у тому числі розшук осіб, які ухиляються від органів досудового розслідування, суду та відбування покарання, досліджували такі науковці, як Г.А. Алексєєв, С.І. Апухтін, М.С. Вертузаєв, В.Р. Волчков, І.М. Голубков, В.А. Лукашов, Д.Й. Никифорчук, В.Ф. Пилипчук, А.Н. Філіпов та ін.

Незважаючи на вагомий внесок науковців у розробку зазначеної проблеми, питання розшуку осіб, які ухиляються від органів досудового розслідування, суду та відбування покарання, є недостатньо розробленими. Зазначене пов'язане також із реформуванням кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства.

Крім того, про актуальність проблеми розшукової роботи, а саме: розшуку зниклих безвісті осіб, свідчать статистичні дані за період повномасштабного збройного вторгнення країни-агресора на територію України [3].

Розшукова робота, як система комплексного застосування заходів стосовно розшуку обвинувачених і засуджених, які ухиляються від слідства, правосуддя та виконання вироку, за своїм змістом має чітко виражений оперативно розшуковий характер, суть якого полягає в тому, що ці заходи:

- здійснюються з використанням спеціальних сил, засобів та заходів, передбачених законами України: «Про поліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність» та іншими відомчими підзаконними нормативно-правовими актами МВС України та НПУ;

- мають оперативно – розшукову спрямованість, що дозволяє протиставити їх протиправним діянням обвинуваченим, підсудним, засудженим, які ухиляються від притягнення до кримінальної відповідальності або відбування покарання [4].

Законодавством України та відомчими підзаконними нормативно-правовими актами МВС України та НПУ визначено, що оперативно-розшукова діяльність насамперед спрямована на вирішення основних завдань:

- забезпечення успішного попередження злочинів та їх припинення на стадії підготовки чи замаху;

- швидке, повне та своєчасне виявлення тяжких неочевидних та латентних злочинів;

- своєчасний розшук обвинувачених, підсудних і злочинців, які переховуються від слідства, суду, виконання вироку та безвісно зниклих осіб.

Важливу роль у розшуковій роботі відіграють організаційні засади, а саме:

- створення в оперативних підрозділах спеціалізованих управлінь, відділів, груп, призначення окремих працівників, які спеціалізуються по вирішенні завдань розшукової роботи;

- налагодження взаємодії та чіткої координації розшукових заходів, що здійснюють різні оперативно-розшукові, слідчі, оперативні технічні та інші підрозділи НПУ [5];

- підтримання високої оперативної готовності НПУ для розшуку втікачів і злочинців-нелегалів, ухилення від притягнення до кримінальної відповідальності чи відбування покарання та розшуку зниклих безвісті осіб за період повномасштабного збройного вторгнення країни-агресора на територію України.

Отже, розшукова робота Національної поліції України – це комплексна система організаційних, профілактичних, процесуальних оперативно-розшукових та інших спеціальних заходів, спрямованих на забезпечення ефективного розшуку обвинувачених, підсудних, злочинців, безвісно зниклих громадян та інших осіб, виявлення і нейтралізацію умов, що сприяють ухиленню і тривалому переховуванню розшукуваних від правосуддя.

Ефективність здійснення розшуку осіб, які ухиляються від органів досудового розслідування, суду та відбування покарання залежить від належного правового регулювання цієї діяльності. На сьогодні потрібно прийняти сучасні підзаконні нормативно-правові акти МВС України та НПУ щодо розшуку вище зазначених осіб, які би відповідали положенням чинного Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та вимогам сучасності.

Список використаних джерел

1. Албул С. В., Єгоров С. О. Основи оперативно-розшукової діяльності в Україні: навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Аброськіна. Одеса : Одес. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 400 с.

2. Організація міжнародного розшуку осіб за кримінальним процесуальним законодавством України : *метод. рек.* / [В. В. Неволя, Д. Й. Никифорчук, Ю. М. Черноус, О. С. Тарасенко та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 155 с.

3. Про правовий статус осіб, зниклих безвісті за особливих обставин : Закон України від 12 лип. 2018 р. № 2505 VIII.

4. Про взаємодію Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ України в питанні розшуку осіб : Наказ Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ України від 03 травня 2012 року № 169/391.

5. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07 лип. 2017 р. № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

6. Міжнародна комісія з питань зниклих безвісти Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

Ахромсева Ангеліна Вадимівна,
аспірант наукової лабораторії
з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ

НАУКОВИЙ ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ НЕЗАКОННОГО ВТРУЧАННЯ В РОБОТУ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ДОКУМЕНТООБИГУ СУДУ

У контексті сучасного українського державотворення й правотворення, входження права України у європейський правовий простір актуалізується проблема відродження довіри до правосуддя. Розв'язання цієї суспільно значущої проблематики поглиблюється й війною в Україні, яка додатково зумовлює нові виклики у забезпеченні справедливого правосуддя. З огляду на важливу місію інституту правосуддя – утвердження верховенства права та справедливості – він повинен бути повно і вичерпно врегульованим на законодавчому рівні, що унеможливить довільні інтерпретації його розуміння як в теоретичній площині, так і юрисдикційній практиці. У той же час, аналіз криміногенної ситуації в Україні та практики органів досудового розслідування підтверджує тенденцію до збільшення кількості випадків кримінальних правопорушень, пов'язаних з обігом комп'ютерної інформації, а також діянь, у яких комп'ютерні інформаційні системи є засобами та знаряддями їх учинення або ж використовуються для приховування факту і слідів злочинної діяльності, а також спрямування зусиль правоохоронців на хибні об'єкти. Процеси глобальної інформатизації безпосередньо впливають на криміногенну ситуацію, обумовлюють нові способи і технології злочинних посягань в інформаційному просторі й середовищі комп'ютерних мереж [1].

Звісно, надзвичайно знаковою подією в історії нашої держави стала конституційна реформа щодо правосуддя (2016 р.), втім запит суспільства на проведення нової якісної судової реформи залишається, що відкриває шляхи до модернізації інституту правосуддя в Україні. Проведення відповідної реформи щодо правосуддя в Україні потребує належного наукового обґрунтування, з урахуванням зарубіжної та вітчизняної правової думки, досвіду проведення судових реформ в Україні та за кордоном, а також соціокультурних особливостей нашого народу [1].

На сьогоднішній день основною проблемою удосконалення правоохоронної практики є відсутність дієвих способів зниження інтенсифікації криміногенних загроз. Не дивлячись на те, що Україна ще не перейшла межу європеїзації, в частині захисту системи правосуддя наша держава знаходиться на крок попереду від своїх зарубіжних колег, що підтверджується майже повною унікальністю законодавчого бачення суспільної безпеки діяння, спрямованого на незаконне втручання в автоматизовану систему документообігу суду. Основними причинами виокремлення такого роду діяння у 2009 році було зумовлено низкою чинників, серед яких: 1) забезпечення реалізації положення, викладеного в ст. 126 Конституції України, в якій вказано, що незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією і законами України, а вплив на суддю у будь-який спосіб забороняється [2]; 2) удосконалення судової системи в світлі її реформування; 3) наявність нестабільного (хоча і незначного) кількісно-якісного показника: у 2013 році було вчинено 1 кримінальне правопорушення, передбачене ст. 376-1 Кримінального кодексу (КК) України, у 2014 – 8, у 2015 – 18, у 2016 – 37, у 2017 – 60, у 2018 – 83, у 2019 – 34, у 2020 – 30, у 2021 – 42, 2023 р. – 31 [3]; 4) прагнення привести кримінальне законодавство у відповідність міжнародним та європейським стандартам захисту системи правосуддя (Рекомендація № R (84) 5 Комітету Міністрів Ради Європи щодо принципів цивільного судочинства, спрямованих на вдосконалення функціонування правосуддя, Висновок №6 (2004) Консультативної ради європейських суддів Ради Європи від 24.11.2004 «Про справедливий судовий розгляд у розумні строки і роль судів у судових процесах з урахуванням альтернативних способів вирішення спорів», Рекомендації R (95) 5 Комітету Міністрів державам-членам щодо запровадження та покращення функціонування систем і процедур оскарження у цивільних і господарських справах, Рекомендація Res (2004) 5 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо перевірки законопроектів, існуючих законів та адміністративної практики на відповідність стандартам, викладеним в Європейській конвенції з прав людини тощо). Однак, незначна кількість кримінальних проваджень, завершених обвинувальним актом й направлення до суду свідчить про процесуальні проблеми, котрі заважають повноцінній реалізації ст. 376-1 КК України на практиці [4].

Така ситуація підтверджує наявність потреби в консолідації зусиль теоретиків та практиків для створення єдиного адекватного підходу, а саме розроблення методики розслідування кримінальних правопорушень передбачених ст. 376-1 КК України. Таким чином, викладене зумовлює необхідність здійснення комплексного наукового дослідження цього питання у світлі останніх реформаційних тенденцій у правоохоронній системі України.

Список використаних джерел

1. Козакевич О. М. Відновний підхід у правосудді в умовах транзитивності. *Visegrad Journal On Human Rights*. 2021. № 3. С. 124–130.
2. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
3. Кримінальна ситуація в Україні в умовах війни: основні тенденції. 2022 рік : монографія / авт. кол.: М. Г. Вербенський, О. Г. Кулик, І. В. Наумова та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 388 с.
4. Щербіна А. В. Основні показники кримінально-протиправної діяльності у сфері незаконного втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду. *Наше право*. 2021. № 2. С. 109–116.

Абакумов Олександр Юрійович,
здобувач кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБІЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ

Сучасний стан досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень вимагає використання слідчих (розшукових) дій не ізольовано, а у взаємозв'язку з іншими процесуальними діями у вигляді найбільш оптимальних і доцільних їх комплексів в необхідній послідовності їхньої реалізації, з метою вирішення певних завдань.

Удосконалення процесу розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою залежить від комплексності тактичних прийомів та слідчих (розшукових) дій, яка спрямована на оптимізацію вирішення в ході розслідування тактичних завдань за допомогою концепції тактичних операцій.

Концепція тактичних операцій досліджувалась у наукових працях вчених-криміналістів. В. А. Журавель вважає, що розроблення концепції тактичних операцій як важливого елемента в системі організаційно-тактичних засобів слідчого знаходиться на новому етапі свого розвитку і безперечно потребує проведення подальших досліджень [1, с. 36]. За цими підходами у наукових працях наводяться визначення поняття тактичної операції: як сукупності слідчих

(розшукових) та інших процесуальних дій та як елемента організаційно-тактичних засобів слідчого.

Зокрема, С.Ф. Здоровко визначає тактичну операцію як систему однойменних або різнойменних процесуальних або непроцесуальних дій і заходів (слідчих, оперативно-розшукових, організаційних), які спрямовані на вирішення проміжного завдання розслідування, об'єднані єдиним планом і єдиним задумом, характеризуються вибірковістю і ситуаційною обумовленістю та виконуються правомочними посадовими особами під керівництвом слідчого [2, с. 6]. В.С. Богачук тактичну операцію визначає як систему погоджених і взаємозалежних за цільовим призначенням слідчих, оперативно-розшукових і інших дій, розроблених з урахуванням сформованої слідчої ситуації, які проводяться за планом і під керівництвом слідчого, з метою виконання певних тактичних завдань виявлення, розкриття та розслідування злочинів [3, с. 9].

У свою чергу З.Р. Сулейманова також розділяє наведені підходи до визначення поняття тактичної операції. Вона стверджує, що зміст кожного такого завдання становлять питання, які входять до предмету доказування, а за ступенем спільності вони, як правило, є типовими, і оптимальне виконання їх у кожному випадку припускає виконання певних приписів алгоритмічного типу. Це якісно нове, відмінне від простої взаємодії поняття, яке відображає інший підхід до оцінки діяльності різних органів, що брали участь у розкритті й розслідуванні злочинів, підкреслює науково-управлінський елемент у спільній роботі різних служб дізнання й слідства, інтеграцію їх зусиль у процесуальній і оперативно-пошуковій сферах, без чого, як правило, неможливе попередження й ефективне, максимально швидке розслідування аналізованих злочинів [4, с. 14–18].

Водночас Д.О. Карабанов, погоджуючись з наведеними поняттями, наділяє тактичну операцію програмно-алгоритмічним характером, здійснюваних під керівництвом слідчого із залученням інших осіб для виконання самостійних завдань на певному етапі досудового розслідування [5, с. 16].

Дещо іншим є визначення тактичних операцій, запропоноване В. Ю. Шепітьком та В. А. Журавлем, які пропонують розглядати тактичні операції як організаційно-тактичні засоби здійснення досудового розслідування. Це поняття поєднує як організаційні, так і тактичні засади. Під організаційними засадами слід розуміти оптимальне взаєморозташування і взаємозв'язок елементів певного комплексу (комбінацій, операцій), провадження яких обумовлене єдиною метою і здійснюється в певних умовах місця й часу. Тактичні засади передбачають вибірковість, варіантність, ситуаційну залежність, доцільність у застосуванні певних засобів і їх спрямованість на вирішення локальних завдань розслідування. Виходячи з цього

організаційно-тактичні засоби здійснення досудового розслідування – це оптимальна сукупність взаємопов'язаних єдиною метою дій (слідчих, оперативно-розшукових, організаційних) і тактичних прийомів, які при комплексному їх застосуванні спрямовані на забезпечення найбільш ефективного вирішення тактичних завдань у певних слідчих ситуаціях. Такі наукові підходи вкотре підтверджують те, що тактичні операції під час розслідування злочинів виконують організаційну функцію [6, с. 187]. Як засіб діяльності слідчого, що використовується для вирішення тактичних завдань, які виникають при розкритті, розслідуванні і попередженні злочинів, тактичну операцію розглядав М. В. Салтєвський [7, с. 79]. Поряд з наведеним визначенням, С.В. Олійник також визначає тактичну операцію як засіб вирішення тактичних завдань. У свою чергу вирішення тактичних завдань здійснюється шляхом проведення декількох дій, ефективність здійснення яких обов'язково залежить від організації такої діяльності [8, с. 133].

Отже, підсумовуючи, вважаємо за можливе надати визначення поняття тактичної операції під час розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою як системи організаційно-тактичних засобів, методів, прийомів реалізації досудового розслідування, за ефективної взаємодії детектива, слідчого з іншими уповноваженими суб'єктами, що полягає у реалізації слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, оперативно-розшукових заходів, об'єднаних спільною метою та здійснюваних в межах єдиного плану, спрямованих на вирішення проміжних завдань розслідування, що полягає у алгоритмізації процесу розслідування кримінального правопорушення.

Список використаних джерел

1. Журавель В. А. Тактичні операції в системі криміналістичних засобівпротидії злочинності. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2006. Вип. 6. С. 30–36.
2. Здоровко С. Ф. Тактичні операції при розслідуванні вбивств, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями: автореф.. дис... канд. юрид. наук. 12.00.09. НЮА ім. Я. Мудрого. Харків, 2002. 18 с.
3. Богачук В. С. Тактичні операції при розслідуванні підроблення грошей: автореф.. дис... канд. юрид. наук. 12.00.09 Київ, 2010. 20 с.
4. Сулейманова З. Р. Тактичні операції при розслідуванні незаконного збуту наркотичних засобів : автореф.. дис... канд. юрид. наук. 12.00.09 Донецьк, Донецький юридичний інститут МВС України. 2014. 20 с.
5. Карабанов Д.О. Тактичні операції при розслідуванні незаконного заволодіння автотранспортними засобами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09. Київ, 2011. 21 с.

6. Шепітько В. Ю., Журавель В.А. Організаційно-тактичні засоби: поняття та значення. Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр.; редкол.: В. І. Борисов та ін. Харків, Право, 2009. Вип. 18. С. 185–192.

7. Салтєвський М.В. Криміналістика. Підручник: У 2 ч. Харків: Консум, 2001. Ч. 2. 420 с.

8. Олійник С.В. Початковий етап та основні напрями розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою : автореф.. дис... канд. юрид. наук. 12.00.09. Київ, 2016. Вищий навчальний заклад «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», 20 с.

Балицька Вікторія Олегівна,

здобувач вищої освіти

Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Злагода Ольга Валеріївна,

доцент кафедри оперативно-розшукової

діяльності Національної академії внутрішніх

справ кандидат юридичних наук, доцент

ВИКОРИСТАННЯ ГЕНОМНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України змінило життя українців. На жаль, Україна зазнає найстрашніших втрат, які завдає війна – це людські життя. Тому проблема збереження життя людини є найголовнішою, але також потребує нашої уваги ті люди, які загинули і їх тіла потребують ідентифікації або ті, які зникли безвісти.

Сучасний світ потребує сучасне розв'язання проблем, тому на сучасному етапі варто приділити увагу розшуку безвісти зниклих та ідентифікації загиблих осіб завдяки геномної інформації людини.

Геномна інформація- це відомості про генетичні ознаки людини, тобто фактично це генетичні дані (зразки ДНК). Якщо розглядати з точки зору законодавства про захист персональних даних, то геномна інформація відноситься до чутливих персональних даних, та відповідно, підлягає гарантіям захисту (ст. 7 Закону України «Про захист персональних даних», ст. 6 Конвенції Ради Європи № 108 про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних та ст. 9 Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 р. про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та

про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) [1].

Міжнародний досвід свідчить про ефективність методу збору та зберігання геномної інформації для розслідування злочинів. Наприклад, у США з 1994 року працює програма зі створення лабораторій комбінованої системи ДНК-індексу – CODIS. Ця система має три рівні: місцеві системи, системи штатів та національна система індексів. Також існують 3 індекси для зберігання профілів ДНК: індекс злочинців, арештованих та профілів, зібраних з місця злочину. Кожен штат має низку правил, що регулюють, які саме профілі можуть входити до бази даних штату. Станом на кінець 2021 року CODIS містив понад 14 мільйонів профілів злочинців та 4,5 мільйони профілів заарештованих. І використання цієї бази допомогло у більш ніж 500 000 розслідувань [2].

09 липня 2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини». Геномна інформація відіграє важливу роль при розслідуванні правопорушень, окрім цього, геномна інформація може використовуватися з метою розшуку безвісти зниклих та ідентифікації загиблих осіб. Така можливість є особливо актуальною в період воєнного стану. Хоч можливість проведення комплексних генетичних експертиз передбачена національним законодавством, але для пошуку безвісти зниклого необхідно досліджувати зразки його близьких родичів (якщо вони є) або особисті речі. У випадку з обробкою даних родичів потрібно отримувати їх згоду на оброблення їхніх персональних даних, після чого можна буде внести їхні генетичні ознаки до бази даних ДНК для проведення пошуків на спорідненість [3].

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» передбачається особливий порядок обов'язкового відбору біологічного матеріалу під час воєнного стану у військовослужбовців, поліцейських, осіб рядового та начальницького складу служби цивільного захисту, а також членів добровільних формувань територіальних громад. Не під час воєнного стану відбір буде здійснюється за бажанням особи, тобто лише на підставі заяви особи та за її згодою. Такий підхід дозволяє в умовах воєнного стану, у разі необхідності, проводити молекулярно-генетичну експертизу загиблих осіб, а отже членам їх сімей отримати тіло загиблого захисника для поховання. Відбір біологічного матеріалу цієї категорії проводиться за кошти державного та місцевого бюджетів [3].

Добровільна державна реєстрація геномної інформації проводиться на платній основі. При цьому безкоштовно проводиться добровільна реєстрація геномної інформації осіб, зазначених у частині шостій статті 6 Закону України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» передбачається особливий порядок обов'язкового

відбору біологічного, а саме: близьких родичів осіб, зниклих безвісти до яких належать біологічні батько, мати, у разі їх відсутності – діти, а у разі відсутності дітей – брати, сестри або інші біологічні родичі по материнській чи батьківській лінії [4].

Також існують ризики щодо обробки геномної інформації, пов'язані перш за все з доволі тривалими строками зберігання такої інформації та потенційною загрозою витоку інформації, адже право на використання такої інформації належить широкому колу суб'єктів. З урахуванням законодавства у сфері захисту персональних даних саме володілець (контролер) даних повинен вживати всіх організаційних та технічних заходів для забезпечення безпеки даних, що обробляються.

Проте, відповідно до закону України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» відсутні чіткі гарантії та запобіжники щодо попередження ризику втрати геномної інформації чи її витоку, а також не закріплені обов'язок володільця (контролера) повідомити особу про такі порушення безпеки персональних даних. Фактично питання запобігання ризику розкриття інформації для інших цілей чи її розголошення, у тому числі шляхом несанкціонованого доступу, чітко врегульовано лише щодо обміну геномною інформацією з іншими країнами чи міжнародними організаціями під час кримінального провадження. Крім того, зважаючи на тривалі строки зберігання, у Законі України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» не конкретизовані питання можливості вилучення геномної інформації у зв'язку зі смертю особи, яка її надала, що необхідно для того, щоб мінімізувати ризики доступу до персональних даних родичів такої особи. Так само відсутні положення щодо права на відкликання згоди на обробку видалення геномної інформації особою, яка їх надала [4].

Відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» Електронний реєстр є державною власністю, власником якої є Міністерство внутрішніх справ України, а адміністратором – уповноважена Міністерством внутрішніх справ юридична особа, що належить до сфери його управління або перебуває у його підпорядкуванні. Порядок доступу до геномної інформації та її використання визначається держателем Електронного реєстру, тобто МВС.

Таким чином, фактично система державної реєстрації повністю належить компетенції МВС, орган відповідальний і за розслідування злочинів. Однак при цьому в Законі відсутні належні та достатні гарантії щодо корупційних ризиків чи запобігання зловживання інформацією [4].

Попри недоліки, аналізуючи інформацію з матеріалів міжвідомчої науково-практичної конференції за перший квартал минулого року на обліку в Центральному обліку генетичних ознак людини перебувало більше 72000 ДНК-профілів з них: 20000 ДНК-

профілів слідів біологічного походження з місць нерозкритих злочинів; 14305 ДНК-профілів підозрюваних осіб; 1696 ДНК-профілів безвісти зниклих осіб (речі зниклих); 11000 ДНК-профілів невпізнаних трупів; 23500 ДНК-профілів родичів безвісти зниклих осіб. За перший квартал 2023 року було встановлено 1700 збігів між ДНК-профілями, а за весь період дії воєнного стану 6180 збігів, що стали підставою для призначення майбутніх порівняльних судових експертиз для подальшої ДНК-ідентифікації. За період дії воєнного стану на території України установами Експертної служби МВС виконано більш ніж 20000 судових молекулярно-генетичних експертиз та досліджено близько 50000 об'єктів [5].

Також, варто зазначити, що Міністерство внутрішніх справ України оголосило про збір зразків ДНК українців, які зараз вимушено перебувають за кордоном. Мова йде про збір ДНК-профілів для упізнання тіл людей, які, можливо, загинули, внаслідок російської агресії. Громадяни, які перебувають за кордоном, мають змогу записатися для здачі ДНК-зразків з метою пошуку та ідентифікації родичів, які є зниклими безвісти. Заступник Міністра внутрішніх справ України Леонід Тимченко зазначив, що наразі у шести країнах Європейського Союзу у підрозділах ДП «Документ» Державної міграційної служби України створюються можливості для здачі зразків букального епітелію. У подальшому ці ДНК-профілі будуть передані до уповноважених органів системи МВС. Відбір зразків проводили восени минулого року на території Польщі та Німеччини, але залежно від кількості поданих заявок та від територіальності МВС буде надавати можливість здавати такі зразки на території Чехії, Словаччини, Італії або Іспанії, а також на території Туреччини. Як зазначив заступник Міністра, на даний час в Єдиному реєстрі осіб зниклих безвісти, який адмініструє МВС, знаходиться 17 тисяч осіб. Відповідно видано 17 тисяч витягів із вказаного реєстру [6].

Отже, робота з геномною інформацією людини надає великі переваги в розслідуванні злочинів, але найголовніше, що саме робота з геномною інформацією людини в воєнний час дасть змогу багатьом службам пришвидшити процес ідентифікації загиблих або зниклих безвісти осіб. Також, процес ідентифікації осіб пришвидшиться завдяки тому, що українці, які перебувають за кордоном, мають змогу записатися для здачі ДНК-зразків з метою пошуку та ідентифікації родичів, які є зниклими безвісти. Україна кожного дня працює пошуком та ідентифікацією своїх громадян і саме ДНК-ідентифікація відіграє важливу роль в цьому непростому процесі.

Список використаних джерел

1. Симоненко О. Державна реєстрація геномною інформації людини: користь та небезпека // Громадська думка про правотворення.

2023. URL: https://nbuviap.gov.ua/images/e_biblioteka/informacijni_resursi/Simonenko_GD_1_2023.pdf.

2. Навіщо влада хоче збирати геному інформацію. URL: <https://parlament.org.ua/2022/07/18/navishho-vlada-hoche-zbirati-genomnu-informatsiyu/>.

3. Закон України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» від 09.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20#Text>.

4. Геномна інформація людини (ДНК): облік в умовах воєнного стану та ризику під час обробки. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/henomna-informatsiia-liudyny-dnk-oblik-v-umovakh-voiennoho-stanu-ta-ryzkyku-pid-chas-obrobky/>.

5. Матеріали міжвідомчої науково-практичної конференції: Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану, Київ, 30 березня 2023, С 20–23.

6. Забір зразків ДНК за кордоном для пошуку зниклих безвісти в Україні. URL: <https://dmsu.gov.ua/news/dms/15583.html>.

Бескеткіна Марина Юрївна,

здобувач вищої освіти

Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Злагода Ольга Валерїївна,

доцент кафедри оперативно-розшукової

діяльності Національної академії внутрішніх

справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ НЕВПІЗНАНОГО ТРУПА АБО ЙОГО ЧАСТИН

Конституція України визначила захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки найважливішою функцією держави, реалізація якої покладається на правоохоронні органи [1]. Система таких органів будується таким чином, щоб комплексно забезпечити захист національної безпеки та публічного порядку, охорону життя і здоров'я громадян, їх прав, свобод та законних інтересів.

Згідно з Указом Президента України від 24.02.2022 року № 64/2022 в Україні введено воєнний стан [4], під час якого досі залишається актуальним питання посилення роботи правоохоронних органів у своїй більшості оперативних працівників з розшуку осіб зниклих безвісти, ідентифікації невідомих трупів або їх частин.

Запорукою чіткої та правильної реалізації розшукової роботи, а також прийняття законних та обґрунтованих рішень суб'єктами кримінальної поліції є належне застосування норм у практичній діяльності, а також використання різних методів та засобів під час досудового розслідування.

Для всебічного, повного і неупередженого досудового розслідування кримінальною поліцією в Україні проводяться різні заходи. Поліцейські проходять спеціальну підготовку та навчання, що дозволяє їм запобігати злочинності та виконувати свої обов'язки.

Застосування сучасних технічних засобів і вдосконалення прийомів їх використання в протидії злочинності є дієвим резервом підвищення ефективності оперативно-розшукової діяльності. Використовувані оперативними підрозділами технічні засоби називають «оперативною технікою».

Відповідно до п. 3 ч. 1 розділу III Інструкції з формування та ведення бази даних «Розшук» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» невідомі трупні – тіла (останки) осіб, персональні дані яких на момент виявлення невідомі та встановлення яких потребує проведення пошукових заходів [3].

Велика кількість науковців тлумачать оперативно-розшукові заходи як комплекс оперативно-технічних науково обґрунтованих, законодавчо закріплених, гласних і негласних, тактично подібних методів, прийомів і способів отримання, перевірки і реалізації оперативної інформації для вирішення задач оперативно-розшукової діяльності, для встановлення осіб невідомих трупів проводиться низка заходів, зокрема:

- орієнтування особового складу на встановлення особи невідомого трупа (при можливості по фото);
- розміщення орієнтування у ЗМІ (фото одягу, предмети виявлені при огляді трупу, татуювання та інші особливі прикмети);
- направлення ДАКТО-картки з метою перевірки за наявним обліком для встановлення особи невідомого трупа;
- проведення необхідних розвідувальних заходів в районі виявлення трупа з метою встановлення родинних, дружніх та інтимних зв'язків, наявність камер відеоспостереження;
- проведення розшукових заходів з допомогою оперативно-розшукових засобів тощо.

Оперативно-розшукові засоби – наявні у суб'єктів оперативно-розшукової діяльності людські та технічні ресурси, інформаційно-довідкові системи, оперативні обліки, житлові та інші приміщення, засоби маскування та імітації, спеціально навчені тварини, за допомогою яких проводяться оперативно-розшукові заходи, отримується, фіксується та обробляється здобута за їх результатами інформація.

Використання під час пошукових заходів спеціально навчених тварин (собак) може бути успішним під час знаходження трупів, трупних останків та слідів крові людини, частин невідомого трупа, оскільки їх нюхові та слухові здібності набагато перевищують можливості людини, тож значно полегшують пошук людей.

Відповідно до п. 18 абзацу 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативні підрозділи в межах своєї компетенції мають право використовувати автоматизовані інформаційні системи [2], що дозволяє здійснювати пошукові заходи щодо осіб невідомих трупів.

Інструкція з формування та ведення бази даних «Розшук» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» визначає ряд завдань, однією з яких є виявлення невідомих трупів за реєстрами та базами (банками) даних, що входять до ЄІС МВС, для встановлення їх місцезнаходження або визначення осіб, що обробляється з урахуванням вимог законодавства України про захист інформації, зокрема персональних даних, та використовується користувачами виключно з метою реалізації ними своїх повноважень, передбачених законом [3].

Окрім технічних засобів, встановлення особи невідомого трупа здійснюється з використанням медико-криміналістичних засобів і методів із залученням експертів-криміналістів, судових медиків та інших спеціалістів.

Зараз для цілей ідентифікації особи невідомих трупів, у тому числі розчленованих, підданих руйнуванню і спотворенню застосовуються наступні основні способи і методи: фіксація особливостей обличчя, дактилоскопічне дослідження, виявлення анатомічних особливостей, розпізнавання патологічних змін, дослідження будови вушної мушлі, серологічні дослідження (використовуються коли виникає необхідність встановлення видової, групової, статевієї приналежності, належності фрагментів одному трупу), дослідження різних предметів: одягу, документів, прикрас, що є цінними інформаційними матеріалами для встановлення особи.

За результатами проведення оперативно-розшукових заходів формуються розшукові справи – це збірник матеріалів, у яких відображено результати роботи, пов'язані з встановленням особи невідомих трупів, підставою для заведення яких є інформація про виявлення невідомого трупа, а також надходження до органу (підрозділу) Національної поліції України заяви або повідомлення про зникнення особи.

Аналізуючи категорію «Невідомі трупи» в базі даних «Розшук» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» за останні 5 років і дотепер варто зазначити, що в період з 01.01.2019 року по 01.01.2022 року

кількість осіб була майже незмінна – орієнтовна кількість 550 осіб, проте у зв'язку з військовою агресією російської федерації, зокрема введенням воєнного стану в Україні, кількість невідомих трупів зростає: у період з 01.01.2022 року по 01.01.2023 року – 2300 осіб, у наступному році (до 01.01.2024 року) чисельність перевищує на 600 осіб, ніж у 2022–2023 рр., на жаль, майже за 3 місяці (з 01.01.2023 року і по сьогоднішнього дня) кількість невідомих трупів зростає ще на 420 осіб.

Отже, під час здійснення оперативно-розшукової діяльності щодо невідомих трупів або його частин вживаються необхідні гласні та негласні пошукові заходи, передбаченні чинним законодавством, що здійснюються з допомогою оперативних та оперативно-технічних засобів з використанням аналітично-інформаційних ресурсів, спеціально навчених тварин, а також медико-криміналістичних засобів і методів.

На жаль, у період воєнного стану статистика з кількості невідомих трупів зростає щомісяця, що ускладнює роботу оперативних працівників та потребує вдосконалення прийомів використання оперативних засобів та методів в протидії злочинності.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>.

2. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.

3. Інструкція з формування та ведення бази даних «Розшук» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» від 28.06.2023 року № 534. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1486-23#doc_info.

4. Указ Президента України від 24.02.2024 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.

Бовнегра Ірина Василівна,

аспірант кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ЗАЛУЧЕННЯ АДВОКАТОМ ЕКСПЕРТА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Конституція України, гарантуючи державний захист прав і свобод людини і громадянина (ч. 2 ст. 3, ст. 21, 55), надає кожному право на професійну правничу допомогу (ч. 1 ст. 59). Це право є невід'ємним елементом правового статусу людини і громадянина, що гарантоване не лише національним, а й міжнародним правом. Для

надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура (ч. 1 ст. 131-2 Конституції України).

Адвокат, будучи суб'єктом надання професійної правничої допомоги у кримінальному провадженні, відіграє важливу роль у виконанні його загальних завдань. Діючи у статусі захисника, представника особи – учасника кримінального провадження, адвокат не тільки сприяє правомірному здійсненню особою своїх прав і свобод, а й запобігає їх можливим порушенням чи незаконним обмеженням з боку органів державної влади.

На сьогодні в питанні щодо необхідності забезпечення рівності сторін та права на справедливий суд при призначенні та проведенні експертиз у кримінальному провадженні шляхом надання обвинуваченню та захисту рівних процесуальних можливостей, зокрема проведення стороною захисту альтернативної експертизи без будь-яких умов, цілком сформована позиція Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

Відповідно до позиції ЄСПЛ, сформульованої і розвинутої ним у низці рішень, принцип «рівності процесуальних можливостей», що міститься у п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), передбачає, що правила збирання та подання доказів у суді не повинні позбавляти сторону захисту можливості здійснювати свої права, зокрема призначаючи власну судову експертизу. Неможливість для сторони захисту провести у справі власну експертизу є порушенням п. 1 ст. 6 (право на справедливий суд) Конвенції. ЄСПЛ підтвердив принцип рівності сторін стосовно надання експертних доказів і вказав на недопустимість позбавлення обвинуваченого (підсудного) та його захисників можливості висунення аргументів на тих же умовах, що і сторона обвинувачення. Також ЄСПЛ підкреслив, що може бути складно спростувати висновок експерта без допомоги іншого експерта у відповідній галузі. Лише права захисту просити суд провести ще одну експертизу недостатньо. Щоб ефективно реалізувати це право сторона захисту повинна мати таку ж можливість надати власні висновки експерта (рішення у справах «Коттен проти Бельгії», 2005; «Стойменов проти Колишньої Югославської Республіки Македонії», 2007 та ін.).

У Кримінальному процесуальному кодексі (далі – КПК) України зміни, що стосуються можливості проведення стороною захисту власної експертизи відповідно до стандартів ЄСПЛ, діють з 2019 року.

Згідно зі статтями 101, 242–243, 332 КПК України суб'єктами залучення експерта для проведення експертизи у кримінальному провадженні є сторони кримінального провадження, слідчий суддя, суд.

Сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі

обов'язкової (ч. 2 ст. 243 КПК України). Також сторона захисту має право звернутися до слідчого судді з клопотанням про проведення експертизи у разі, якщо сторона обвинувачення не залучила експерта або для вирішення залученим стороною обвинувачення експертом поставлені запитання, що не дозволяють дати повний та належний висновок з питань, для з'ясування яких необхідне проведення експертизи, або існують достатні підстави вважати, що залучений стороною обвинувачення експерт внаслідок відсутності у нього необхідних знань, упередженості чи з інших причин надасть або надав неповний чи неправильний висновок, а також якщо сторона захисту не може залучити експерта самостійно через відсутність коштів чи з інших об'єктивних причин (ч. 1 ст. 244 КПК України).

Отже, існують три можливі варіанти залучення експерта стороною захисту до кримінального провадження: направлення обґрунтованого клопотання про проведення експертизи слідчому чи прокурору, у разі їх відмови – звернення до слідчого судді, а також самостійне залучення експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі й обов'язкової [1, с. 29].

Таким чином, сторона захисту може самостійно (без звернення до дізнавача, слідчого, прокурора, слідчого судді) отримати висновок експерта з питань, що потребують спеціальних знань, і надалі подати його органу досудового розслідування чи суду для обґрунтування своєї правової позиції.

При цьому, за висновком Верховного Суду, викладеним ним зокрема у постанові від 05 серпня 2020 року у справі № 753/10028/18, право захисту спростовувати висновки експертів, надані обвинуваченням, за допомогою іншого висновку, наданого захистом, має бути забезпечене судом [2].

Поряд з цим, відповідно до положень КПК України така можливість відсутня у адвоката, який представляє потерпілого, цивільного позивача або цивільного відповідача, оскільки правом на самостійне залучення експерта на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової (ч. 1 ст. 243), як і правом на звернення до слідчого судді з клопотанням про проведення експертизи (ч. 1 ст. 244), наділена лише сторона захисту, до якої згідно з п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України належать: підозрюваний, особа, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники.

Потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник відповідно до п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України є учасниками кримінального провадження наряду зі сторонами.

У п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України потерпілий, його представник та законний представник, хоча й згадуються як представники сторони обвинувачення, однак лише у випадках, установлених цим Кодексом.

За висновком Верховного Суду, викладеним ним у постанові від 02 квітня 2020 року у справі № 161/19398/17, такими випадками є: 1) відмова прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді, коли потерпілий висловив згоду на підтримання обвинувачення в суді (ст. 340 КПК України); 2) зміна прокурором обвинувачення і поставлення питання про застосування закону України про кримінальну відповідальність за менш тяжке кримінальне правопорушення чи про зменшення обсягу обвинувачення, коли потерпілий висловив згоду на підтримання обвинувачення у раніше пред'явленому обсязі (ст. 338 КПК України). Тобто потерпілий є стороною кримінального провадження і користується всіма правами сторони обвинувачення лише під час судового розгляду у вказаних випадках. В усіх інших випадках потерпілий не є стороною кримінального провадження і займає самостійну позицію як учасник кримінального провадження [3].

Відповідно, адвокат – представник потерпілого, як і адвокат – представник цивільного позивача, цивільного відповідача, в силу положень ч. 4 ст. 58, ч. 3 ст. 63 КПК України не вправі самостійно (без звернення до дізнавача, слідчого, прокурора, слідчого судді) отримати висновок експерта з питань, що потребують спеціальних знань, і надати подати його органу досудового розслідування чи суду для обґрунтування своєї правової позиції.

Водночас така можливість передбачена п. 10 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», згідно з якою під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги, зокрема одержувати письмові висновки фахівців, експертів з питань, які потребують спеціальних знань [4].

У розвиток положень, спрямованих на усунення нерівності сторін у кримінальному провадженні, зокрема в питанні залучення експерта для проведення експертизи, а також забезпечення повноцінного представництва прав учасників кримінального провадження, які мають і відстоюють власний законний інтерес у ньому, зокрема потерпілого, цивільного позивача і цивільного

відповідача, вважаємо за необхідне доповнити норми КПК України положеннями щодо забезпечення права адвоката – представника потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача на самостійне залучення експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов’язкової.

Список використаних джерел

1. Циганюк Ю.В., Кравчук О.В., Крушинський С.А. Процесуальний порядок залучення експерта стороною захисту у кримінальному провадженні. Криміналістичний вісник. 2014. № 2 (22). С. 28–36.

2. Постанова колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 05 серпня 2020 року у справі № 753/10028/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90906049> (дата звернення: 02.03.2023).

3. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 02 квітня 2020 року у справі № 161/19398/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88739861?fbclid=IwAR3MF6PwYD3zT794jmN3Ye5c8y3ujvYDcjD8RaEQ08TfSK2rJFmm90t0daI>.

4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 липня 2012 року № 5076-VI (із змінами). Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.

Білоцерківець Олег Анатолійович,
здобувач наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДДЕЮ ПРИНЦИПУ ДИСПОЗИТИВНОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Демократичні перетворення, що відбулися останнім часом в Україні обумовили перегляд традиційних уявлень юридичної наук, щодо принципів кримінального судочинства, та їх застосування при розслідуванні і судовому розгляді кримінальних проваджень. Диспозитивність (від лат. *dispositivus*) – той, що розпоряджається (дослівно) – у правовому розумінні означає право учасників договору або судового процесу діяти за власним розсудом [1]. Екстраполяція цього поняття на сферу кримінально-процесуальних відносин призвела до його розуміння в зазначеній галузі як можливості вільно

розпоряджатися своїми процесуальними правами. Диспозитивність як і будь-який інший принцип проявляється через правові норми, але водночас міститься і в ідеях, які об'єднують існуючі норми та логічно зумовлюють появу нових.

Диспозитивність як принцип кримінального процесу є можливістю (тобто правом) суб'єктів кримінального процесу самостійно або за допомогою захисників, представників обирати засоби, форми захисту і реалізацію своїх суб'єктивних прав та законних інтересів [2, с. 134; 3, с. 9]. Дії суду тут обмежені бажанням сторін, а одним із прав останніх є можливість відмовитися від цього державного сприяння й вирішити суперечку угодою. Принцип диспозитивності також припускає, що держава не повинна втручатися в конфлікт між приватними особами, якщо їхні інтереси при цьому не зачіпаються [4].

Відповідно до Кримінального процесуального кодексу (КПК) України сторони кримінального провадження є вільними у використанні своїх прав у межах та у спосіб, передбачених КПК України. Відмова прокурора від підтримання державного обвинувачення тягне за собою закриття кримінального провадження. Слідчий суддя, суд у кримінальному провадженні вирішують лише ті питання, що винесені на їх розгляд сторонами та віднесені до їх повноважень. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення розпочинається лише на підставі заяви потерпілого. Відмова потерпілого, а у випадках, передбачених КПК України, його представника від обвинувачення є безумовною підставою для закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення [4].

До інститутів, у межах яких реалізується принцип диспозитивності в кримінальному провадженні України, можна віднести: інститут приватного обвинувачення, інститут угод у кримінальному провадженні, інститут звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням обвинуваченого з потерпілим, інститут судового розгляду за участю суду присяжних, інститут цивільного позову в кримінальній справі, інститут відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення, інститут зміни обвинувачення прокурором, інститути апеляційного та касаційного оскаржень, інститут перегляду в зв'язку з нововиявленими та виключними обставинами тощо. Водночас слід зробити застереження стосовно того, що вищенаведений перелік інститутів, у межах яких реалізується принцип диспозитивності в кримінальному провадженні, не є вичерпним, окремі аспекти диспозитивності частково простежуються й в інших кримінально-процесуальних інститутах на всіх стадіях провадження [5].

Слідчий суддя, суд за концепцією КПК є безсторонніми учасниками провадження, завданнями яких є створення рівних умов для

сторін процесу щодо доведення правильності своєї позиції. Як суд, так і слідчий суддя позбавлені ініціативи на самостійне збирання доказів. Слідчий суддя здійснює контроль за законністю дій і рішень органів, що ведуть провадження, та розглядає заяви і клопотання учасників процесу, допомагаючи їм (особливо стороні захисту) реалізувати свої диспозитивні права. Суд, залишаючись об'єктивним і неупередженим, має створити необхідні умови для виконання сторонами їхніх процесуальних обов'язків та здійснення наданих їм прав, дослідити за участі сторін матеріали провадження та ухвалити законне, обґрунтоване і справедливе рішення. При цьому головуючій у судовому засіданні має спрямовувати судовий розгляд на забезпечення з'ясування всіх обставин кримінального провадження (ст. 321 КПК) [6].

Тому, диспозитивність є фундаментом забезпечення прав і свобод сторін у кримінальному процесі. Втім, аналіз статистичних даних Європейського Суду з прав людини (ЄСПЛ) свідчить про серйозні проблеми із забезпеченням диспозитивності судочинства. Адже ми щорічно входимо до п'ятірки (чи трійки) держав-лідерів за кількістю звернень до ЄСПЛ. Так, з 1959 по 2021 роки щодо України було винесено 1423 рішень, з яких 73 % стосувалися порушення права на судовий розгляд [7].

З огляду на значну кількість заяв проти України, які перебувають на розгляді у ЄСПЛ, неоднакову правозастосовну практику слідчих суддів, що склалася в Україні, недостатнє законодавче врегулювання деяких положень КПК України, які стосуються здійснення судового контролю, а також з урахуванням постійного зростання кількості розглянутих скарг, клопотань слідчим суддею та збільшення його ролі на стадії досудового розслідування, особливої актуальності набувають питання реалізації принципу диспозитивності у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
2. Волошина В. К. Реалізація принципу диспозитивності у стадії досудового розслідування. *Форум права*. 2011. № 3. С. 134–140.
3. Дерев'янкін С. Л. Публічність та диспозитивність у кримінальному судочинстві : автореф. дис. На здобуття наук. ступення к.ю.н. : спец.: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». Х., 2005. 20 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
5. Сляднева К. А. Диспозитивність як загальноєвропейський вектор реформування кримінального судочинства. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 4. С. 76–81.

6. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туман та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013.824 с.

7. Аналітичний звіт за результатами моніторингу судових рішень щодо застосування в Україні положень Конвенції про захист прав і основоположних свобод та практики ЄСПЛ. URL: <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/390506?download=true>.

Богатирчук Олександр Миколайович,
аспірант кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВопорушень ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

Охорона довкілля є однією з найактуальніших функцій сучасної України. Відповідальність за вчинення кримінальних правопорушень проти довкілля визначена восьмим розділом Особливої частини Кримінального кодексу (далі – КК) України [1, с. 16]. Зазначені кримінальні правопорушення являють собою однорідну сукупність кримінально караних діянь, що посягають на навколишнє природне середовище та його компоненти, а їх характерними ознаками є однорідність і взаємообумовленість способів досягнення протиправної мети, наявності слідів екологічного спрямування та викликаних ними негативних наслідків [2, с. 8].

Результати дії та наслідки кримінальних правопорушень проти довкілля важко передбачати, тому що вони часто невидимі і виявляються тільки через певний час, проте їх кількість в Україні щороку зростає. Серед зазначених протиправних діянь значну питому вагу складають кримінальні правопорушення у сфері землекористання, охорони надр, атмосферного повітря (ст. 239, 239-1, 239-2, 240, 240-1, 241 і 254 КК України) [3].

На правоохоронні органи покладається обов'язок належного документування зазначених протиправних діянь, удосконалення методики їх розслідування, вжиття відповідних процесуальних заходів, спрямованих на виявлення та притягнення винуватих осіб до відповідальності, що часто викликає проблеми процесуального, організаційного та тактичного характеру.

В умовах оновлення законодавства й правозастосовної практики, техніко-криміналістичне забезпечення розслідування

кримінальних правопорушень проти довілля в діяльності слідчих та експертних підрозділів набуває особливого значення. Останнім часом особливе місце серед сучасних роботизованих комплексів та інноваційних технологій, які можуть ефективно використовуватися органами правопорядку у боротьбі зі злочинністю, займають безпілотні літальні апарати (далі – ПпЛА). Це, насамперед, пояснюється їхнім широким функціоналом, що дозволив в умовах реального часу об'єднати автоматичну систему пілотування з одночасним отриманням та передачею криміналістично значимої інформації за допомогою використання сучасного обладнання систем навігації, аерофото- та відеофіксації, відеомоніторингу, картографування, 3-D моделювання, аналіз шкідливих речовин в повітрі, інфрачервоного та тепловізійного обстеження місцевості, приміщень тощо [4, с. 4]. Стосується це й практичного використання БпЛА правоохоронними органами під час виконання ними завдань, пов'язаних з протидією та розслідуванням кримінальним правопорушенням проти довілля, що продиктовано легкістю управління, швидкістю фіксації інформації, а також якістю того масиву інформації, який можна зібрати за їх допомогою.

При розслідуванні кримінальних правопорушень зазначеної категорії першою й часто найнеобхіднішою слідчою (розшуковою) дією є огляд місця події, вимогою до проведення якої є фотографування всієї території, включаючи види з повітря. Для такого огляду варто застосовувати широкий спектр ПпЛА, різних за можливостями і характеристиками. Вони здатні знімати відео та зображення в реальному часі, передавати їх на віддалений сервер для зберігання та подальшого використання [5].

Окремими науковцями небезпідставно наголошується, що застосування БпЛА дає змогу окреслити межі місця події, розташування техніки, виявити негативні обставини, що свідчать, приміром, про розкрадання корупційного характеру тощо [6, с. 290]. Їх використання в процесі криміналістичного картографування не тільки підвищить точність даних, що збираються, але і стане способом поліпшення представлення цих даних більш професійним і точним чином.

На підготовчій стадії розслідування кримінальних правопорушень проти довілля, окрім питання щодо учасників огляду місця події, варто організувати підготовку технічних засобів фіксації огляду місця події. Так, відповідно до ч. 7 ст. 237 КПК України в процесі огляду слідчий, прокурор або за їх дорученням залучений спеціаліст має право проводити вимірювання, фотографування, звукові відеозаписи, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для

кримінального провадження [7]. З огляду на те, що місцем кримінального правопорушення часто є великі за обсягом ділянки, території, де зосереджена значна кількість різноманітного устаткування, механізмів, конструкцій, під час огляду місця події доцільно здійснити відеозапис, що дасть змогу зберігати значний масив інформації.

Отже, що під час розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля перед слідчим стоять різнопланові завдання залежно від ситуації й використання таких засобів техніко-криміналістичного забезпечення, як БпЛА, що дасть змогу достовірніше встановити безпосередній факт вчинення кримінального правопорушення, більш повно, оперативно та якісно зібрати інформацію в процесі проведення слідчих (розшукових) дій.

Список використаних джерел

1. Шульга А.М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: науково-практичне видання. Х. : НікаНова, 2012. 192 с.
2. Одерій О.В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля : монографія. Харків: Діса плюс, 2015. 528 с.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25–26, ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
4. Особливості застосування безпілотних літальних апаратів органами та підрозділами поліції: метод. рек. / А.А. Саковський, С.М. Науменко, С.І. Кравченко, І.М. Єфіменко та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ. 2022. 72 с.
5. Ahmed M. Al-Samman, Tawfik Al-Hadhrami, Ahmad Al Shami, Fuad Alnajjar. Research Challenges and Opportunities in Drone Forensics Models. MDPI Journal. 2021. № 10 (1519). URL: <https://doi.org/10.3390/electronics10131519>.
6. Спасенко К.О. Застосування аерофотозйомки при огляді місця події при розслідуванні порушень правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 3. С. 290–292.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 10.09.2022 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013, № 9–10, № 11–12, № 13, ст. 88.

Буковська Ольга Анатоліївна,
здобувач вищої освіти
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Мельник Оксана Вікторівна,
доцент кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ДОКАЗИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Як відомо, цінність процесуальних доказів полягає в тому, що вони є основними засобами доказування існування/неіснування юридично значимих фактів і обставин, визначених предметом доказування в кримінальному провадженні, створюючи тим самим надійну фактову основу для прийняття різноманітних процесуальних рішень.

Поняття «доказ» являється його дослідникам якоюсь однією з багатьох його можливих граней, на якій він відтак буде власну дефініцію, намагаючись якимось «схопити» цей невловний юридичний феномен. Для прикладу вистачить звернути увагу на тлумачення терміну «доказ» мовознавцями. Вони тлумачать його зміст як: «незаперечний довід або факт, який підтверджує істинність чогонебудь»; «предмет або обставина, які свідчать про чию-небудь провину»; «аргумент»; «довід»; «вияв»; «підтвердження»; «демонстрація»; «свідчення»; «свідоцтво»; і таке інше. Аналіз мовознавчого наповнення понятійного обсягу, яке сягає майже сорока значень слова «доказ» дозволяє зробити висновок, що мова використовує його в функції засобу обґрунтування людиною рації її думки в різних практичних ситуаціях [3].

Відповідно до ст. 84 КПК України доказами у кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані в передбаченому КПК України порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів й обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню[1].

Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів[2].

Так, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд мають оцінювати кожний доказ на відповідність таким критеріям:

- належності;
- допустимості;
- достовірності;
- достатності.

Належними є докази, які прямо чи непрямо підтверджують наявність чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, а також достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів.

Достовірними є докази, створені (отримані) без впливу, спрямованого на формування хибного уявлення про обставини справи, які мають значення для справи.

Достатніми є докази, тоді, коли в своїй сукупності вони дають можливість слідчому, прокурору, слідчому судді, суду встановити усі передбачені законом обставини кримінального провадження на тому рівні знання про них, який потрібен для прийняття законного та обґрунтованого процесуального рішення. Так, наприклад, повідомлення про підозру обов'язково здійснюється у випадку «наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення» (п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК).

Допустимим визнається доказ, якщо він отриманий у порядку, встановленому кримінальним процесуальним законом (ч. 1 ст. 86 КПК).

Умови допустимості доказів такі:

- одержання фактичних даних із належного джерела (ч. 2 ст. 84 КПК);
- одержання фактичних даних уповноваженим суб'єктом;
- одержання фактичних даних у встановленому законом порядку.

Суд вирішує питання допустимості доказів під час їх оцінки в нарадчій кімнаті, ухвалюючи судові рішення. У разі встановлення очевидної недопустимості доказу під час судового розгляду суд визнає цей доказ недопустимим, що тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате (ч. 1, 2 ст. 89 КПК).

Докази можуть бути:

– залежно від відношення до предмета доказування:

1. прями (безпосередньо вказують на саму кримінально-правову дію, час, місце, спосіб її вчинення, на того, хто її вчинив, і на особу потерпілого);

2. побічні (непрямі) (вказують на обставини, із яких можна зробити висновок про інші факти, що встановлюються у кримінальному провадженні);

– за джерелом формування:

1. первинні (наприклад, показання свідка, який був очевидцем вчинення кримінального правопорушення, оригінал документа);

2. похідні (наприклад, наприклад, копії документів, виготовлені на місці події, відбитки слідів тощо);

– стосовно предмета обвинувачення:

1. обвинувальні (докази, які вказують на обставини, що свідчать про вчинення кримінального правопорушення певною особою або обтяжують її покарання);

2. виправдувальні (докази, що спростовують вчинення кримінального правопорушення певною особою або пом'якшують її покарання);

– за процесуальною формою:

1. показання;

2. речові докази;

3. документи;

4. висновки експертів [4].

Електронні докази. З розвитком інформаційних технологій в правовій доктрині набувають оберти щодо використання концепту електронних доказів. Про такий вид доказів йде мова в ст. 100 ЦПК України, ст. 96 ГПК України та ст. 99 КАС України.

Електронними доказами, відповідно до чинної ст. 100 ЦПК України, є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі.

Електронні докази – інформація про обставини, що мають значення для справи, яка закріплена в електронній формі на відповідних цифрових носіях зокрема, це електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), бази даних та інші дані в електронній (цифровій) формі, які зберігаються на портативних пристроях (картах пам'яті), серверах, системах резервного копіювання, інших формах збереження даних з використанням сучасних інформаційних технологій.^[1]

Електронні докази в сучасному кримінальному судочинстві можуть включати в себе: суто документи на електронних носіях інформації (оцифровані документи); сліди злочинної діяльності зафіксовані з використанням інформаційних технологій (цифрові речові докази); фактичні результати технічного документування (штучно створені електронні носії інформації, які носять характер документування доказової діяльності) [5].

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

2. Поняття доказів, належність та допустимість при визнанні відомостей доказами. URL: <https://zib.com.ua/ua/45066.html>.

3. Гмирко В. Кримінально-судові докази: юридичне поняття чи дефініція / В. Гмирко // Право України. 2014. № 10. С. 26–35.

4. Тертишник В. М. Кримінально- процесуальне право України: Підручник. 10-те вид., доп. і перероб. К.: Алерта, 2023. С. 222.

5. Доказове право: підручник / В. М. Тертишник, О. І. Тертишник, А. Є. Фоменко, В. В. Ченцов; За заг. ред. д.ю.н, професора В. М. Тертишника. Київ; Алерта, 2021. С. 233.

Варваринець Василь Іванович,

викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ З РОЗШУКУ ЧЛЕНІВ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ГРУП І ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Зміни економічних і політичних умов, що сталися в нашій країні за останні роки, привели до майнового розшарування суспільства на дуже багатих і бідних, появі великого числа підприємців, банкірів, інших заможних людей, до появи нових для сучасної України суспільно небезпечних явищ зокрема таких як організована злочинність.

Останнім часом особливої уваги набуває організована злочинність, яка є надзвичайно небезпечним соціально-економічним явищем. У різних країнах світу в залежності від конкретних умов в тому числі в Україні організована злочинність набирає все більших обертів щодо свого становлення, які з часом засвоїли усі сфери соціально-політичного життя, налагодження корумпованих зв'язків серед правоохоронних, митних та податкових органах, удосконалення ними прогаєлів в законодавстві та вивчення форм і методів роботи що дає їм можливість вчиняти різні злочини уникаючи покарання.

На території України забороняється створення і функціонування будь-яких збройних формувань, не передбачених законом. Проте, в супереч положень Основного Закону, злочинні анклавні сьгодні не тільки існують і функціонують на постійній основі, а ще й створюють нові злочинні угруповання та організації, що становить суспільну небезпеку для українського народу та підриває авторитет держави в цілому.

Вжиті державою організаційно-правові, економічні, суспільно-політичні заходи щодо протидії організованій злочинності та корупції, суттєвих результатів не досягли у зв'язку з криміналізацією багатьох інститутів влади.

Використання традиційних можливостей прийомів і технік розшуку злочинців, та впровадження наукових досягнень, не в повній мірі сприяють об'єктивному документуванню злочинних намірів і недостатніми для боротьби з таким явищем як організована злочинність. Так одним з найважливіших завдань є якраз і вивчення проблематики цих окремих напрямів та розробка найбільш ефективних методів і засобів розкриття отримання повної інформації.

Особлива небезпека організованої злочинності полягає у тому що вона, маючи яскраво виражений антисоціальний характер, завдяки високому рівню латентності, «доволі успішно» співіснує паралельно з життям законотворчого суспільства, так би мовити вбудовуючись у нього та створюючи свій власний таємний «світлок», який має дворівневу структуру: нижчий рівень, який включає виконавців злочинів різного характеру, та вищий, до якого належать керівники угруповань і керівники цих керівників, які безпосередньо злочинів не вчиняють, але через ланки системи керують злочинною діяльністю.

Керівники організованої злочинності стають поважними членами суспільства. Для самоствердження і власної безпеки вони намагаються проникнути в усі рівні органів влади і управління самостійно або за допомогою завербованих за матеріальні блага, корумпованих службових осіб з метою здійснення власної політики, насамперед у вирішенні на всіх рівнях економічних проблем для здобуття максимальних прибутків та вчинення злочинів.

Особливу роль у злочинній діяльності кримінальних структур відіграють корупція та її найбільш небезпечний прояв – отримання незаконної вигоди (хабарництво). Згубний вплив корупції, тобто зловживання владою в особистих цілях (продажність влади), відчувається у всьому світі. Це відбувається тому, що владні та управлінські повноваження містять у собі велику спокусу для осіб, схильних до протиправного збагачення. Цим користуються учасники організованих злочинних угруповань, зближуючись з чиновництвом, що дає змогу окремим групам або учасникам організованих груп ухилятися від переслідування а у випадках оголошення їх в розшук безперешкодно переховуватись та навіть в окремих випадках здійснити незаконний перетин через кордон України та виїхати в країни Європейських держав.

Практичний досвід підрозділів кримінального блоку Національної поліції України, теоретичні та науково-методичні дослідження вітчизняних та зарубіжних країн свідчать про те, що тільки всебічна та якісна підготовка всіх запланованих оперативних та слідчих заходів, проведення їх у відповідності до поставленої мети – дає можливість отримати бажаний результат по розшуку осіб, в тому числі осіб оголошених в міжнародний розшук, які переховуються за межами території України, та скоюють тяжкі та особливо тяжкі злочини в складі

організованих злочинних груп та злочинних організацій та продовжують вчиняти злочини на території інших держав.

Актуальність питання порядку здійснення розшуку підозрюваної особи зумовлена тим, що встановлення місця переховування є необхідною умовою для успішного закінчення досудового провадження та відновлення порушених прав потерпілих від злочину.

Підсумовуючи, вважаю що незважаючи на ряд позитивних змін щодо реформування поліцейської системи в Україні зокрема в боротьбі з організованою злочинністю та розшуку осіб які ухиляються від відбування покарання, потрібно звернути увагу на більш пріоритетні напрямки насамперед, розшук учасників організованих злочинних угруповань та злочинних організацій, які знаходяться в державному та міжнародному розшуку, при цьому використовуючи міжнародний досвід. При цьому доцільно сказати, що співробітники поліції Європейських країн теж зацікавлені в покращенні функціонуванні ефективної системи Національної поліції, щодо розшуку таких категорій осіб.

Отже, зважаючи на наведені фактори, щодо злочинних угруповань та застосування спеціальними підрозділами заходів забезпечення документування організованих груп та організацій, є вирішення цих питань в повному об'ємі, з врахуванням факторів які частково унеможливають проводити окремі заходи по встановленню місця перебування розшукуємих осіб, а вразі встановлення місця перебування на території інших держав, із використання зарубіжного досвіду налагодити та відпрацювати досконалу систему яка б давала можливість по вирішенню питань щодо їх екстрадиції на територію України.

Актуальність питання порядку здійснення екстрадиції розшукуємих осіб зумовлена тим, що встановлення місця їх переховування є необхідною умовою для успішного закінчення досудового провадження та відновлення порушених прав потерпілих від злочину.

Список використаних джерел

1. Конституція України // Відомості Верховної ради України (ВВР), 1996. № 30. ст.141.
2. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001. № 25–26. Ст. 131.
3. Закон України Про оперативно-розшукову діяльність // Відомості Верховної ради України (ВВР), 1992, № 22, ст. 303.
4. Закон України Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю // Верховна рада України від 30.06.1993 № 3341-ХІІ.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т.1 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.; за заг.ред. В.Я. Таців, В.П. Пшонки, А.В., Портнов. Х.: Право, 2012. 768 с.

Водяник Яна Віталіївна,

здобувач вищої освіти Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Шаповаленко Євген Володимирович,

доцент кафедри оперативного-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

РОЗШУК ДІТЕЙ, ВИВЕЗЕНИХ ЗА КОРДОН І НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНУ ТЕРИТОРІЮ

Питання розшуку і повернення дітей на сьогоднішній день постає найбільш гостро через повномасштабне вторгнення військ РФ до України. За даними державного порталу «Діти війни» у період з 24 лютого 2022 року у насильницький спосіб до Росії, Білорусії та до тимчасово окупованих територій було вивезено понад 19546 українських дітей, серед яких тільки 388 вдалося повернути [2]. Проте ця кількість не є остаточною, оскільки інформація, що стосується кількості вивезених українських дітей постійно оновлюється, а також пошук дітей, які були депортовані, ускладнюється тим, що щодо таких дітей не завжди є заява про зникнення, а отже вони не перебувають в офіційному розшуку. Це може свідчити про те, що статистика може бути значно більшою. Проблематичним є те, що наразі юридично це питання не врегульовано, адже важелів впливу на державу-агресора поки не знайшла ні влада, ні міжнародна спільнота.

Дитячий омбудсмен Д. Герасимчук зазначила, що існує п'ять заздалегідь спланованих основних сценаріїв викрадення українських дітей. Перший пов'язаний із вбивством батьків, другий – розлучення з батьками під час фільтрації; третій – вилучення дітей з родин, при цьому іноді відбувається позбавлення батьківських прав осіб з проукраїнськими поглядами; четвертий спосіб пов'язаний з вивезенням дітей із закладів інституційного нагляду; п'ятий спосіб полягає у створенні неприйнятних умов для життя на окупованій території, за якого батькам пропонують віддати дітей на оздоровлення, лікування або відпочинок [6].

Вивезені діти переважно поміщуються в інтернати та дитячі будинки і після цього усиновлюються російськими родинами. Після чого змінюється прізвище та ім'я дитини, і можливо, інші її анкетні дані, що значно ускладнює пошук дитини. Однак якщо дитина протягом місяця не була усиновлена, то дані про дитину вносяться до Регіонального банку даних, який знаходиться під управлінням окружного комітету (департаменту) освіти або підпорядковується органам соціального захисту при Адміністрації регіону. Щодо цих

дітей ведеться база Регіонального оператора банку даних про дітей, що залишилися без піклування батьків. Оператор вживає заходів щодо влаштування дітей в сім'ю в цій області проживання протягом наступного місяця. Для цього необхідна інформація публікується у журналах, газетах, дошках оголошень та на веб-сайтах.

Розшуком зниклих дітей в Україні займається Національна поліція відповідно до покладених на неї завдань, а саме: охорона прав та свобод людини, а також протидія злочинності [5, ст. 2] та у зв'язку із наявністю достатньої інформації одержаної в установленому порядку що потребує перевірки про осіб безвісно відсутніх відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1, ст. 6] це є підставою для проведення працівниками НПУ оперативно-розшукової діяльності. У поліції розшуком дітей займаються підрозділи кримінальної поліції. Додатково залучають Державне бюро розслідувань, Службу безпеки України, волонтерів і громадські організації, як українські, так і інших держав.

Працівниками ювенальної превенції для спрощення процедури подачі інформації про дитину, яка зникла безвісти та/або зв'язок з якою відсутній, до органів поліції було впроваджено чат-бот в Телеграмі <https://t.me/poshukditeirobot>. Інформація з даного боту реєструється в ЄРДР, ретельно перевіряється працівниками поліції та після чого вживаються заходи щодо розшуку. Також за особистим дорученням Президента України Володимира Зеленського створили портал «Діти війни» який допомагає оперативно збирати інформацію про дітей та дозволяє подавати звернення у правоохоронні органи: Національну поліцію України, Офіс Генерального прокурора, а також до Національного інформаційного бюро. Даним сайтом можуть скористатися як батьки загубленої, переміщеної або ж депортованої дитини, так і усі, хто має будь-яку інформацію про зниклих дітей, порушення їхніх прав та злочини, скоєні проти них.

Також організацією Find My Parent у співробітництві з Національною поліцією України було розроблено мобільний додаток «Reunite Ukraine» Його основною функцією є пошук дітей, які безвісти зникли, а також возз'єднання членів сімей, які були внутрішньо переміщені, виїхали за межі України або були незаконно депортовані до російської федерації, білорусі чи тимчасово окупованих територій України. Принцип роботи додатку полягає у пошуку штучним інтелектом співпадінь між профілями зареєстрованих в цьому додатку осіб. У разі виявлення штучним інтелектом збігу даних, відповідна інформація відразу надходить до Національної поліції. Додаток зберігає конфіденційність особи, це пов'язано з тим що особа, яка виявила депортовану дитину, знаходячись на тимчасово окупованій території, або на території держави-агресора, часто не може офіційно звернутися до державних органів України або просто боїться це

зробити. Але ввести дані депортованої дитини у застосунок та збільшити шанси рідних знайти цю дитину, цілком можливо. Особливо це стосується маленьких дітей, які не здатні повідомити даних про себе. Крім того, РФ вдається до злочинів та змінює персональні дані дитини, як раз з метою унеможливлення ідентифікації, та, відповідно, розшуку незаконно вивезених з України дітей. Тож, особи, яким відомі справжні дані дитини, за допомогою цього застосунку можуть сприяти розшуку дітей [3].

Додатково інформація про вивезених дітей отримується через Червоний Хрест, журналістські розслідування, рідних вивезених дітей, але навіть правоохоронці стверджують, що єдиного алгоритму повернення дітей додому не буде. Це пов'язується із місцем перебування дітей та їх статусом.

Важливе значення для встановлення місцезнаходження дітей становить здійснення розвідки на основі відкритих джерел («OSINT») шляхом якої спеціалісти перевіряють та аналізують загальнодоступну інформацію з мережі Інтернет, веб-сайтів, газетних статей, сайтів оголошень, різноманітних форумів, соцмереж, пропагандистських відео та груп миттєвих повідомлень. Даний спосіб є доволі ефективним оскільки надає доступ до подій на територіях, які недоступні для розслідування або в доступі до котрих їм було відмовлено, дозволяє швидко збирати інформацію та не вимагає залучення спеціальних працівників. За допомогою «OSINT» ми можемо опрацювати інформацію про те, скільки всього дітей без батьків опинилося в сусідній країні, статус таких дітей (прийняті або не прийняті в сім'ю), в якому саме закладі дитина перебуває, яку школу відвідує.

Після встановлення поліцією місцезнаходження дитини, вони зв'язуються з відповідними міжнародними та волонтерськими організаціями що безпосередньо займаються евакуацією людей з окупованих територій, передають їй всі наявні відомості про дитину та після чого її повертають додому. Також дану інформацію можуть передати батькам дитини, які особисто можуть забрати дитину.

Пошук дітей, які зникли, завжди було надзвичайно важливим напрямом роботи поліції, який під час війни став ще більш актуальним. Серед підрозділів Національної поліції, саме Департамент карного розшуку координує і організовує розшукову роботу щодо встановлення місцезнаходження безвісно зниклих дітей. Він вживає першочергові заходи що передбачають:

- заведення оперативно розшукової справи на підставі ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»;
- установа часу, місця, обставин зникнення дитини;
- опитування батьків, законних представників, сусідів або інших осіб, що можуть висвітлити обставини зникнення;

- отримання фото дитини, інформації щодо особливих прикмет зовнішності, одягу та речей, які були в дитини на час зникнення;
- складання опису зовнішніх ознак, особливих прикмет, речей та одягу з метою розроблення орієнтування;
- складання схеми родинних, шкільних і позашкільних зв'язків, а також установлення контактів зниклої дитини в соціальних мережах;
- установлення наявності мобільного телефону, його IMEI та номера абонента;
- вжиття заходів щодо встановлення можливих місць перебування дитини з урахуванням рельєфу місцевості в районі зникнення, а також гідрометеорологічних умов у день зникнення;
- відпрацювання місцевості, де зникла дитина.

Підсумовуючи, можна відмітити що відповідно до статті 30-1 закону України «Про охорону дитинства» держава вживає всіх необхідних заходів для забезпечення захисту дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, догляду за ними та возз'єднання їх із членами сім'ї, включаючи розшук, звільнення з полону, повернення в Україну дітей, незаконно вивезених за кордон [4]. Проблема дітей, які зникли безвісти за особливих обставин, тобто дітей, які зникли безвісти у зв'язку із збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру потребує скоординованих зусиль держави та інститутів громадянського суспільства, а також громадян.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.
2. Діти війни. URL: <https://childrenofwar.gov.ua/>.
3. В Україні запрацював мобільний додаток, створений для пошуку дітей. URL: <https://sweden.mfa.gov.ua/news/v-ukrayini-zarplyacuvav-mobilnij-dodatok-stvorenij-dlya-poshuku-ditej>.
4. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.
5. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
6. Викрадення дітей є однією зі складових злочину геноциду українського народу, який скоює Росія – Дар'я Герасимчук. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vikradennya-ditej-ye-odniyeyu-zi-skladovih-zlochynu-genocidu-81217>.

Гарбузюк Оксана Владиславівна,
здобувач вищої освіти Національної
академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Файзов Анатолій Вікторович,
доцент кафедри економічної безпеки
та фінансових розслідувань Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
економічних наук, доцент

ДЖЕРЕЛА LEX MERCATORIA (ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОГО ТОРГОВОГО ПРАВА)

У юриспруденції під джерелами права маються на увазі ті форми, в яких містяться, існують правові норми.

Норми *lex mercatoria* не є винятком і також мають форми свого існування, однак їм властива певна специфіка, зумовлена неофіційною, недержавною сутністю самого *lex mercatoria*.

Річ, насамперед, у тім, що у випадку *lex mercatoria* його джерелами є лише ті форми, що визнаються як джерела безпосередніми учасниками міжнародної торгівлі. При цьому учасники міжнародної торгівлі керуються не стільки схоластичними постулатами теорії права, скільки практичними міркуваннями зручності і доцільності, що залежать тільки від конкретних потреб світового товарно-господарського обороту.

З погляду юридичної науки, якщо виходити з юридичної природи джерел *lex mercatoria*, варто визнати комплексний і полісистемний характер цього права, оскільки в коло джерел *lex mercatoria* можуть входити як норми міжнародного, так і національного права.

Усі джерела *lex mercatoria* можна умовно розділити на основні і допоміжні. При цьому важливо відзначити, що в умовах сьогодення не існує вичерпного переліку джерел *lex mercatoria*. Різні автори по різному оцінюють і значимість того чи іншого джерела *lex mercatoria*.

До числа основних джерел *lex mercatoria* в юридичній літературі найчастіше відносять:

- 1) міжнародні торговельні звичаї та узвичаєння (*usages*);
- 2) норми міжнародного публічного права;
- 3) загальні принципи права, визнані всіма чи більшістю країн, які беруть активну участь у міжнародній торгівлі;
- 4) типові (модельні) закони, розроблювальні на міжнародному рівні як модель для національних нормативних актів з певного питання;
- 5) рішення міжнародних комерційних арбітражів;

б) типові проформи і контракти.

Допоміжними джерелами *lex mercatoria*, що мають менше значення в порівнянні з основними джерелами, є такі:

- 1) ділова практика;
- 2) кодекси поведінки;
- 3) рекомендаційні документи міжнародних організацій;
- 4) доктрина і праці видатних юристів;
- 5) «саморегульовані контракти» (*contrats sans loi*).

Міжнародний торговельний звичай вважається одним з найважливіших джерел *lex mercatoria*. Історично – це його перше джерело, що виникло разом із самою торгівлею.

Під міжнародним торговельним звичаєм розуміють єдине, постійно дотримуване і широко відоме правило поведінки в області міжнародної торгівлі, за яким учасниками торгівлі визнається юридично обов'язковий характер.

Наприклад у праві Франції терміни “*coutume*” і “*usage*” стосовно торгових відносин нерідко є взаємозамінними. У праві США й Англії існує аналогічна ситуація, оскільки поняття “*custom*” і “*usage*” також часто змішують, не бачачи в них принципової різниці.

Як відомо, велику роль у кодифікації існуючих звичаїв міжнародної торгівлі грають головним чином торговельні палати, що приймають спеціальні збірники, комітети бірж, що складають біржові правила, а також робочі комісії Комітету сприяння зовнішній торгівлі й інші організації, що діють у рамках ООН.

Особливо слід відзначити роль Міжнародної Торговельної Палати (МТП), що веде роботу, спрямовану на узагальнення й уточнення звичаєвих норм, які формуються в міжнародній торговій практиці.

Іншими важливими документами, що кодифікують торговельні звичаї, є, у першу чергу, такі, як: Міжнародні правила по уніфікованому тлумаченню торгових термінів (ІНКОТЕРМС) у редакції 2000 року, уніфіковані звичаї і правила для документарних акредитивів у редакції 1993 року (документ МТП № 500), уніфіковані правила по інкасо в редакції 1995 року та інші публікації МТП.

Другим по значимості джерелом *lex mercatoria* можуть вважатися норми міжнародного публічного права. Це головним чином міжнародні звичаєво-правові і конвенційні норми в тій частині, в якій вони можуть бути застосовані до міжнародних торгових і комерційних відносин за участю фізичних і юридичних осіб. Особливе місце серед них займають основні принципи міжнародного публічного права, які існують у формі звичаю; принципи міжнародного економічного права; Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 року, у якій знайшли втілення принципи, застосовні не тільки до міждержавних відносин, але і до відносин, суб'єктами яких можуть

виступати фізичні і юридичні особи; цілий ряд конвенцій в області міжнародних контрактних, транспортних і фінансових зобов'язань; а також конвенції, що стосуються питань зовнішньоторговельного арбітражу і виконання його рішень.

Центральне місце в системі міжнародних конвенцій, котрі мають вагомe значення для *lex mercatoria*, посідає Віденська конвенція ООН 1980 року. про договори міжнародної купівлі-продажу товарів, яка набула чинності 1 січня 1988 року, число учасників якої перевищує 30 держав, включаючи Україну. Дана конвенція явилася спробою об'єднати підходи романо-германської (континентальної) і англосаксонської правових систем.

Необхідно зазначити, що для *lex mercatoria* найбільшу цінність як джерело представляють ті міжнародні конвенції, котрі мають своїм предметом регулювання комерційних відносин приватного характеру, сприяють гармонізації цивільного законодавства різних держав і мають широке коло учасників, котрі репрезентують різні географічні регіони і юридичні традиції. Такого роду конвенції, як, наприклад, Віденська конвенція ООН 1980 року, можуть не тільки кодифікувати існуючі торговельні звичаї, але також створювати норми, які згодом можуть перетворитися на нові звичаї міжнародної торгівлі, широко використовувані учасниками світового торгового обороту.

Віденська конвенція 1980 року стала свого роду ядром, навколо якого йде робота по створенню нових конвенцій, що регулюють окремі аспекти міжнародної торгівлі. Так, наприклад, до неї примикають: Гаазька конвенція 1986 року про право, яке застосовується до договорів міжнародної купівлі-продажу товарів, Конвенція 1988 року про міжнародний факторинг і міжнародний фінансовий лізинг, Женевська конвенція 1983 року про представництво при міжнародній купівлі-продажу товарів і Віденський протокол 1980 року. про зміну конвенції про позовну давність в міжнародній купівлі-продажу товарів.

З огляду на той факт, що міжнародне право поступово втрачає свою суто публічну природу, транснаціональне торгове право з плином часу може трансформуватися у приватноправову підсистему міжнародного права.

У зв'язку з розвитком інформаційних технологій і всесвітньої комп'ютерної мережі (Інтернету) транснаціональне торгове право пропонується як концептуальна модель для регулювання електронної торгівлі і укладення контрактів у кіберпросторі.

В Європі відбувається поступове формування регіонального *lex mercatoria* у вигляді *jus commune europe*, яке надалі може стати моделлю розвитку універсального *lex mercatoria*. Саме європейське *lex mercatoria* може стати нормативною основою створення в майбутньому загальноєвропейського цивільного кодексу.

Транснаціональне торгове право (*lex mercatoria*) відіграє важливу роль в процесі уніфікації та гармонізації таких сфер права міжнародної торгівлі, як: міжнародні договори купівлі-продажу товарів, міжнародні транспортні зобов'язання, міжнародні фінансові зобов'язання та міжнародний захист іноземних інвестицій. У зв'язку з чим, можемо говорити про поступове формування в рамках транснаціонального торгового права своєрідних «галузей», наприклад таких, як транснаціональне договірне право, транснаціональне транспортне право, одним із прообразів якого було середньовічне *lex maritima*, а також транснаціональне банківське право.

Подальша доля *lex mercatoria* не є заздалегідь визначеною, і значною мірою залежить від здатності міжнародного приватного права подолати свій нинішній кризовий стан, скориставшись, серед іншого, тим досвідом, який було накопичено в рамках *lex mercatoria*.

Гук Владислава Володимирівна,
здобувач вищої освіти Національної
академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Матюшенко Олена Іванівна,
завідувач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат наук з державного управління

ПИТАННЯ ЩОДО УХИЛЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ПОКАРАННЯ ЯК ПІДСТАВИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗШУКУ

Для розуміння специфіки організації розшуку осіб, які ухиляються від виконання кримінального покарання, необхідно здійснити аналіз кримінальних правопорушень, які передбачають відповідальність за ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі (ст. 389 Кримінального кодексу України (далі – КК)) та ухилення від відбування покарання у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі (ст. 390 КК).

Об'єктом обох зазначених протиправних діянь є інтереси правосуддя в частині забезпечення виконання покарання, не пов'язаного з позбавленням волі (у випадку застосування ст. 389 КК) та в частині забезпечення виконання покарання у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі (ст. 390 КК).

Об'єктивна сторона діяння, передбаченого ст. 389 КК, полягає в ухиленні від а) сплати штрафу; б) позбавлення права обіймати певну посаду чи займатися певною діяльністю (ч. 1 ст. 389); та ухиленні від відбування а) громадських робіт; б) виправних робіт (ч. 2 ст. 389).

Ухилення від сплати штрафу – це невиконання особою, яка засуджена до цього виду покарання, обов'язку сплатити штраф.

Ухилення від позбавлення права обіймати певну посаду чи займатися певною діяльністю – це невиконання особою, яка засуджена до цього виду покарання, обов'язку утриматись від обіймання певної посади чи заняття певною діяльністю протягом строку, визначеного вироком суду. Таке ухилення може мати місце шляхом подальшого заняття видом діяльності, яким заборонено займатись, перебування на посаді, обіймати яку заборонено судом, влаштування на таку посаду в іншому підприємстві, установі чи організації.

Виконання вироків суду про накладення штрафу або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю покладено законом на Державну виконавчу службу.

Ухилення від відбування громадських робіт – це невиконання особою, яка засуджена до цього виду покарання, обов'язку у вільний від роботи чи навчання час безоплатно виконувати суспільно корисні роботи, вид яких визначено органами місцевого самоврядування, протягом строку, вказаного у вирокі суду. Ухилення у цьому випадку може полягати у нез'явленні для виконання таких робіт, у безпосередній відмові виконувати визначену для засудженого роботу.

Ухилення від відбування виправних робіт – це невиконання особою, яка засуджена до цього виду покарання, обов'язку працювати за своїм місцем роботи протягом строку, визначеного вироком суду. Таке ухилення може мати місце шляхом звільнення з роботи, переїзду в іншу місцевість.

Об'єктивна сторона діяння, передбаченого ст. 390 КК, характеризується діями або бездіяльністю і проявляється у таких формах: а) самовільне залишення місця обмеження волі; б) злісне ухилення від робіт особою, засудженою до обмеження волі; в) систематичне порушення громадського порядку або встановлених правил проживання особою, засудженою до обмеження волі (ч. 1 ст. 390); г) неповернення до місця відбування покарання особи, засудженої до обмеження волі, якій було дозволено короточасний виїзд, після закінчення строку виїзду (ч. 2 ст. 390); д) неповернення до місця відбування покарання особи, засудженої до позбавлення волі, якій було дозволено короточасний виїзд, після закінчення строку виїзду (ч. 3 ст. 390).

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони даного кримінального правопорушення є місце: а) місце обмеження волі (ч. 1 ст. 389) – територія кримінально-виконавчої установи відкритого типу, яка визначається на місцевості відповідно до кримінально-виконавчого законодавства України, і кордони якої оголошуються засудженим під розписку, б) місце позбавлення волі – відповідна кримінально-виконавча установа закритого типу.

Злісним є таке ухилення від робіт, яке пов'язане з прямою відмовою засудженого від виконання покладеного на нього обов'язку працювати або з тривалим фактичним уникненням його від роботи шляхом симуляції хвороби, невиходу на роботу без поважних причин, якщо за подібні дії до нього вже застосовувались відповідні заходи стягнення.

Систематичне порушення громадського порядку – це вчинення особою, засудженою до обмеження волі, таких адміністративних правопорушень, як дрібне хуліганство, розпивання спиртних напоїв у громадських місцях і поява у громадських місцях у стані сп'яніння, азартні ігри, порушення тиші в громадських місцях, за які винна особа три чи більше разів притягувалась до адміністративної відповідальності, а систематичне порушення встановлених правил проживання – вчинення порушень, передбачених кримінально-виконавчим законодавством правил проживання у місці обмеження волі, за які винна особа три чи більше разів притягувалась до дисциплінарної відповідальності.

Зазначені кримінальні правопорушення є закінченими: а) з моменту вчинення передбачених у ст. 389 діянь; б) з моменту самовільного залишення місця обмеження волі (ч. 1 ст. 390); в) з моменту вчинення другого за рахунком ухилення від роботи, за що особа була притягнута до дисциплінарної відповідальності (ч. 1 ст. 390); г) з моменту вчинення третього за рахунком порушення громадського порядку або встановлених правил проживання, якщо за них особа була притягнута до адміністративної чи дисциплінарної відповідальності (ч. 1 ст. 390); д) з наступного дня після того, якого засуджений мав повернутися до місця відбування покарання після дозволеного йому короточасного виїзду (ч. 2 ст. 390). Поважні причини, через які засуджений з'явився до місця відбування покарання із запізненням, можуть бути враховані судом як обставини, що пом'якшують покарання (ст. 66), а за наявності підстав – розцінені як обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння.

Суб'єктом обох кримінальних правопорушень є спеціальний суб'єкт: особа, засуджена до відповідних видів покарань, не пов'язаних з позбавленням волі (ст. 389); особа, яка засуджена до обмеження волі (ч. 1, ч. 2 ст. 390); особа, яка засуджена до позбавлення волі (ч. 3 ст. 390) і відбуває даний вид покарання.

Суб'єктом кримінального правопорушення у випадку неповернення до місця відбування покарання особи, засудженої до обмеження волі, якій було дозволено короточасний виїзд, після закінчення строку виїзду (ч. 2 ст. 390) можуть бути тільки ті засуджені до обмеження волі, яким було дозволено короткострокову відпустку, і не є ними засуджені до обмеження волі, які самовільно залишили місце обмеження волі. Відповідно чинного законодавства, засудженим

до обмеження волі може бути дозволено короточасні виїзди за межі виправного центру з поважних причин: за необхідності звернутися в медичний заклад з приводу захворювання чи лікування за наявності відповідного медичного висновку; для складання іспитів у навчальному закладі; за викликом судових і слідчих органів; для попереднього вирішення питань трудового і побутового влаштування після звільнення; у разі виникнення інших життєво необхідних обставин, які потребують присутності засудженого.

Суб'єктом діяння при неповерненні до місця відбування покарання особи, засудженої до позбавлення волі, якій було дозволено короточасний виїзд, після закінчення строку виїзду (ч. 3 ст. 390), можуть бути тільки засуджені до позбавлення волі, які тримаються у виправних колоніях мінімального рівня безпеки, дільницях соціальної реабілітації виправних колоній середнього рівня безпеки та виховних колоніях, а також засуджені жінки, які мають дітей у будинках дитини при виправних колоніях. Останній категорії осіб може бути дозволений короточасний виїзд за межі виправної колонії на території України для влаштування дітей у родичів, опікунів або в дитячих будинках.

Суб'єктом даних діянь не є особи, які згідно з КК не можуть бути засуджені до вказаних видів покарання, а також особи, звільнені від відбування цих видів покарання.

Суб'єктивна сторона обох кримінальних правопорушень характеризується прямим умислом.

Гурін Вячеслав Васильович,

докторант наукової лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Збройний напад російської федерації на нашу державу докорінно змінив усі сфери життя в Україні. Це стосується і сфери протидії кримінальним правопорушенням, оскільки в умовах воєнного стану, інтенсивного ведення бойових дій із загарбниками та постійного ракетного бомбардування мирних міст України, значно зросла суспільна небезпечність багатьох кримінально протиправних діянь, зокрема і тих, що посягають на власність [1].

Звертаючись до нормативно-правового регулювання протидії органами Національної поліції кримінальним правопорушенням проти власності в умовах воєнного СТАНУ, а саме до Закону України «Про Національну поліцію», можна констатувати, що діяльність цього органу спрямована саме на протидію. Зокрема, у ст. 1 цього Закону визначено, що Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству, шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Статтею 2 окреслено завдання поліції щодо надання поліцейських послуг у сферах: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [2; 3].

Отже, реагуючи на зростання рівня злочинності, що посягають на власність в умовах воєнного стану, держава прийняла ряд змін до нормативно-правових актів щодо протидії кримінальним правопорушенням проти власності в умовах воєнного стану, а саме посилення відповідальності за такі злочинні діяння.

Відповідного 03 березня 2022 р. Верховною Радою України було прийнято в цілому проект Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство», №7124, який набрав чинності 07.03.2022 р. Законом, зокрема, внесені зміни та доповнення до ст. 185 «Крадіжка», ст. 186 «Грабіж», ст. 187 «Розбій», ст. 189 «Вимагання», ст. 191 «Привласнення, розтрата майна або заподіяння ним шляхом зловживання службовим становищем» КК, шляхом доповнення вказаних статей особливо кваліфікуючою ознакою, а саме вчинення цих кримінальних правопорушень в умовах воєнного або надзвичайного стану [4; 1].

Хотілось би звернути увагу на те, що в Кримінальному кодексі України в пункті 11 статті 67 «Обставини, які обтяжують покарання» передбачена така норма: вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій [5], однак в законах, які були прийняті після 24 лютого 2022 року застосовуються поняття «в умовах воєнного стану». Така різниця в термінології можливо і не має, на перший погляд, суттєвих відмінностей, однак багато спеціалістів в галузі кримінального права вважає вчинення кримінальних правопорушень проти власності в умовах воєнного стану повинно застосовуватися до особи лише тоді, коли воно мало місце, наприклад, у районах вогневого ураження, тимчасової окупації або проході військ, а також і поза межами згаданих районів (викрадення

чужого майна, які вчинені щодо осіб, які переміщуються у більш безпечні регіони України чи щодо їх майна) [6].

Слушно відзначити, що дії підрозділів НП України спрямовані в більшій мірі саме на виявлення злочинів, а також документування злочинної діяльності осіб причетних до їх вчинення. Тому використовуючи весь необхідний сучасний інформаційний ресурс, на наш погляд, оперативні підрозділи НП України важливу роль повинні приділяти, крім документування злочинів, саме профілактиці таких злочинів, з метою виявлення і нейтралізація причин та умов, які сприяють їх вчиненню. Ці дії оперативних підрозділів, на нашу думку, призведуть до виявлення осіб схильних до вчинення злочинів проти власності в умовах воєнного стану та можливе подальше їх документування злочинної діяльності [7].

Як слушно зазначають з цього приводу видатні фахівці у сфері оперативно-розшукової діяльності С. М. Князев, С. С. Чернявський і М. Л. Грібов, наразі маємо розбалансовану гібридну модель діяльності оперативних підрозділів із нечіткими змістом і критеріями співвідношення оперативно-розшукової, кримінальної процесуальної, пошукової діяльності. Зазначена концептуальна неузгодженість перманентно виявляє наявні прогалини та спричиняє нові проблеми законодавчого, відомчого (міжвідомчого) нормативно-правового й організаційного характеру, які на практиці потребують невідкладного й ефективного вирішення [8; 9].

Підсумовуючи, слід наголосити, що з огляду на події, які відбуваються сьогодні в нашій державі однією із серйозних проблем постало зростання рівня злочинності в умовах воєнного стану, що негативно впливає на економічну та соціальну стабільність держави, загрожує національній безпеці та порушує права та свободи людини і громадянина. В умовах збройної агресії російської федерації проти України значних змін зазнали кримінальні процесуальні, криміналістичні, оперативно-розшукові аспекти організації розслідування кримінальних правопорушень [10, с. 94] проти власності.

Список використаних джерел

1. Людвік В. Д., Хашев В. Г. Окремі аспекти кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень проти власності в умовах воєнного стану в Україні. The 10th International scientific and practical conference «Science, innovations and education: problems and prospects» (May 4–6, 2022) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2022. С. 571–576.

2. Про Національну поліцію: Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/580-16/print1446470092906691>.

3. Севрук В. Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані

на етнічній основі: теорія та практика: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 1092 с.

4. Верховна Рада України прийняла Закон про мародерство. Повідомлення Інформаційного управління ВРУ від 04.03.2022. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/220175.html>.

5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n328>.

6. Мовчан Р.О. Аналіз законодавчого рішення про посилення кримінальної відповідальності за мародерство. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 1. С. 281–285.

7. Поливода В. В., Вербова Н. І. Особливості документування злочинів проти власності в умовах воєнного стану. Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану: матеріали міжвідом. наук.- практ. конф. (Київ, 30 берез. 2023 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 125–128.

8. Князев С., Чернявський С., Грібов М. Законодавче регулювання оперативно-розшукової діяльності: проблеми та шляхи їх розв'язання. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2021. № 2 (20). С. 9–10.

9. Павленко С. О. Основи оперативно-розшукової тактики : монографія. Київ : Людмила, 2022. 624 с.

10. Лелюк Т.І. Окремі аспекти організації оперативно-розшукової діяльності в умовах воєнного стану. Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану : матеріали міжвідом. наук.- практ. конф. (Київ, 30 берез. 2023 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 94–97.

Гуріч Олег Вікторович,
адвокат адвокатського об'єднання
«Дефендо Капітал»

ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ СТОРОНОЮ ЗАХИСТУ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів є конституційною засадою кримінального судочинства, яка закріплена як у п. 3 ч. 2 ст. 129 Конституції України, так і в ст. 22 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України [1; 2].

Аналіз норм кримінального процесуального законодавства дозволяє стверджувати, що КПК України 2012 року суттєво розширив змагальність сторін кримінального провадження, визначивши і для сторони захисту способи збирання доказів. Так, відповідно до ч. 3 ст. 93 КПК України сторона захисту, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів [2].

Ініціювання стороною захисту проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій здійснюється шляхом звернення з відповідним клопотанням до слідчого, дізнавача, прокурора, які згідно з положеннями ст. 220 КПК України зобов'язані розглянути його в строк не більше трьох днів. Про результати розгляду клопотання повідомляється особа, яка заявила клопотання. Про повну або часткову відмову в задоволенні клопотання виноситься вмотивована постанова, копія якої вручається особі, яка заявила клопотання, а у разі неможливості вручення з об'єктивних причин – надсилається їй [2].

У разі, якщо слідчий, дізнавач чи прокурор відмовляє у задоволенні клопотання сторони захисту щодо проведення слідчих (розшукових) чи негласних слідчих (розшукових) дій, то кримінальне процесуальне законодавство передбачає можливість оскарження такого рішення до слідчого судді (п. 7 ч. 1 ст. 303 КПК України).

Втім, у наведеній вище ситуації не можна стверджувати, що сторона захисту та сторона обвинувачення мають рівні можливості. Адже сторона захисту не може самостійно проводити слідчі (розшукові) дії, а може лише звертатися до слідчого, дізнавача чи прокурора з відповідним клопотанням, яке можуть задовольнити, а можуть і не задовольнити.

Разом з цим, КПК України передбачає випадки, коли права сторони захисту та сторони обвинувачення рівні в можливостях щодо збирання доказів. Це стосується збирання доказів шляхом витребування та отримання висновків експертів.

Зокрема, відповідно до положень ч. 1 ст. 243 КПК України експерт залучається у разі наявності підстав для проведення експертизи за дорученням сторони кримінального провадження. Сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі

обов'язкової. Експерт може бути залучений слідчим суддею за клопотанням сторони захисту у випадках та порядку, передбачених ст. 244 КПК України [2].

Втім, залучити експерта на договірних умовах зможе не кожний підозрюваний. Адже відповідно до ч. 1 ст. 122 КПК України витрати, пов'язані із залученням експертів, несе сторона кримінального провадження, яка його залучила. Як зауважує з цього приводу І.В. Гловюк, у разі відсутності можливості понести витрати на залучення експерта стороні захисту залишається тільки звертатися із клопотання до слідчого, прокурора про залучення експерта, а у разі відмови – до слідчого судді із клопотанням про залучення експерта, із обґрунтуванням неможливості його самостійного залучення; це, відповідно, уповільнює вирішення питання про залучення експерта та встановлення обставин, у встановленні яких зацікавлена сторона захисту [3, с. 217].

У зв'язку з цим у 2019 році ч. 1 ст. 244 КПК України була доповнена відповідним положенням, де зазначено, що сторона захисту має право звернутися до слідчого судді з клопотанням про проведення експертизи також у разі, якщо сторона захисту не може залучити експерта самостійно через відсутність коштів чи з інших об'єктивних причин [4]. Така законодавча регламентація залучення експерта сприяє збалансованості можливостей сторін щодо збирання доказів шляхом витребування та отримання висновку експерта.

Слід відмітити, що в КПК України 2012 року, як і в КПК 1960 року, збирати докази шляхом проведення допитів свідків, потерпілих може лише сторона обвинувачення. Сторона захисту може отримати від учасників кримінального провадження та інших осіб пояснення, які за загальним правилом не визнаються джерелом доказів (ч. 8 ст.95 КПК України), та й то лише за їхньою згодою, тоді як слідчому свідок під примусом кримінальної відповідальності зобов'язаний надавати показання (ч. 3 ст. 224 КПК України) [5, с. 29].

Окремої уваги заслуговує питання звернення сторони захисту до слідчого судді з клопотанням про проведення обшуку. Така можливість передбачена відповідно до положень ст. 166 КПК України, де вказано, що у разі невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, якій надано право на доступ до речей і документів на підставі ухвали, має право постановити ухвалу про дозвіл на проведення обшуку згідно з положеннями КПК України з метою відшукування та вилучення зазначених речей і документів [2].

Втім, під час проведення обшуку закон дозволяє застосовувати примус, спрямований на відкриття замикальних приміщень, сховищ тощо. Право на застосування примусу у кримінальному процесі мають виключно державні органи та посадові особи, які здійснюють

кримінальне провадження. Адвокатура як недержавний самоврядний інститут не уповноважена застосовувати примус під час збирання доказів.

У зв'язку з цим, ч. 2 ст. 166 КПК України передбачає, що у разі якщо дозвіл на проведення обшуку надано за клопотанням сторони захисту, слідчий суддя, суд доручає забезпечення його проведення слідчому, прокурору або органу Національної поліції за місцем проведення цих дій. Проведення обшуку здійснюється за участю особи, за клопотанням якої надано дозвіл на його проведення [2].

Отже, у КПК України 2012 року суттєво розширено можливості сторони захисту щодо збирання доказів під час досудового провадження. Втім, не можна стверджувати, що сторона захисту та сторона обвинувачення мають рівні права щодо збирання доказів. Адже сторона захисту не може самостійно проводити слідчі (розшукові) чи негласні слідчі (розшукові) дії. Сторона захисту може лише звертатися до слідчого, дізнавача чи прокурора з клопотанням про проведення слідчих (розшукових) чи негласних слідчих (розшукових) дій. У разі відмови у задоволенні клопотання сторона захисту має ще можливість оскаржити таке рішення до слідчого судді, який при наявності підстав зобов'язане слідчого, дізнавача чи прокурора провести відповідну слідчу (розшукову) чи негласну слідчу (розшукову) дію. Така законодавча регламентація збирання доказів дозволяє стверджувати, що під час досудового розслідування процесуальна форма кримінального провадження має ознаки слідчо-розшукового характеру з елементами змагальності.

Список використаних джерел

1. Конституція України : прийнята 28 черв. 1996 р. ; зі змін. та допов. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : затв. Законом України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775>.

3. Гловюк І. В. Кримінально-процесуальні функції: теоретико-методологічні засади і практика реалізації : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2016. 602 с.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства: Закон України від 4 жовт. 2019 р. № 187-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187-20/ed20200101#n42>.

5. Крикливець Д.Є. Реалізація засади змагальності під час розгляду скарг слідчим суддею : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2016. 321 с.

Дрембюга Марина Тарасівна,
здобувач вищої освіти Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Никипорець Сергій Миколайович,
старший викладач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ

РОЛЬ ІНТЕРПОЛУ В РОЗШУКУ ОСІБ, ЯКІ УХИЛЯЮТЬСЯ ВІД СЛІДСТВА, СУДУ ТА ВІДБУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ

Інтерпол зберігає політичний нейтралітет і діє в правовому полі різних країн. Її офіційна назва – Міжнародна організація кримінальної поліції. Інтерпол налічує 195 країн-членів, які допомагають поліцейським силам у всьому світі співпрацювати, щоб зробити світ безпечнішим. Інтерпол дозволяє поліцейським з різних країн обмінюватися та отримувати доступ до даних про злочини та злочини, пропонуючи широкий спектр технічної та операційної підтримки. Генеральний секретаріат Інтерполу виконує та координує щоденні дії діяльності. Персонал Інтерполу складається з поліцейських і цивільних. Її штаб-квартира розташована в Ліоні, Франція, глобальний офісний комплекс для інновацій розташований у Сінгапурі та кілька супутникових офісів, розташованих у різних регіонах світу.

Інтерпол може допомогти у розшуку осіб, які ухиляються від слідства та суду у таких випадках. Особа обвинувачується у вчиненні злочину, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад два роки, якщо існує ризик що особа може втекти або перешкоджати розслідуванню або особа не з'явилася на виклик слідчого, прокурора або суду без поважних причин. Процес розшуку здійснюється у такому порядку. Національний орган досудового розслідування подає запит до Національного центрального бюро Інтерполу у своїй країні. НЦБ Інтерполу перевіряє запит, що він відповідає нормам. НЦБ Інтерполу надсилає запит до Генерального секретаріату Інтерполу. Генеральний секретаріат Інтерполу його погоджує та надсилає країнам-членам Інтерполу [5].

Інтерпол використовує такі методи для координації розшуку осіб на міжнародному рівні. Бази даних розшукуваних осіб (SLTD), ця база даних містить інформацію про людей, які розшукуються за запитом країн-членів Інтерполу. А також ця база даних доступна лише для уповноважених правоохоронних органів [1].

Інтерпол використовує декілька типів повідомлень для координації розшуку осіб на міжнародному рівні. Червоні повідомлення, ці повідомлення видаються для розшуку та арешту осіб, які обвинувачуються або засуджені за серйозні злочини. Такі повідомлення містять інформацію про особу, включаючи фотографію, ім'я, дату народження, опис злочину та інші дані. Розповсюджуються по всім країнам-членам. Сині повідомлення, видаються для збору інформації про місцезнаходження осіб, які представляють інтерес для розслідування, можуть використовуватися для розшуку свідків, зниклих безвісти осіб, які представляють інтерес для розслідування. Зелені повідомлення, видаються для попередження про діяльність злочинців. Жовті повідомлення, видаються для розшуку безвісти зниклих осіб, містять інформацію про особу. Важливим елементом є те що Інтерпол не може затримати або екстрадувати особу на основі повідомлення. Повідомлення Інтерполу є цінним інструментом в пошуку осіб [3].

Також Інтерполом створюються групи для розшуку осіб для координації та розслідування кримінальних проваджень. Ці групи складаються з експертів з різних країн, які мають досвід у розслідуванні конкретних типів злочинів. Завданням таких груп з розшуку осіб є збір та аналіз інформації про осіб які вчинили злочини та їхні мережі, розробка та координація стратегій розслідування, сприяння співпраці між правоохоронними органами різних країн, надання допомоги у затриманні та екстрадиції злочинців. Інтерпол вже має декілька груп з розшуку осіб, які працюють на регіональному та глобальному рівнях [4].

Комунікаційна мережа Інтерполу I-24/7 відіграє важливу роль у зміцненні глобальної співпраці правоохоронних органів. Кожна система даних національної поліції, пов'язана з Інтерполом через свої національні центральні офіси допомагає офіцерам вивчати та обмінюватися офіційними національними даними по всьому світу. Цей взаємозв'язок дозволяє ефективно виявляти зв'язки між злочинною поведінкою та підозрюваними, сприяючи більш ефективній боротьбі з транснаціональною злочинністю та тероризмом [2].

Правова структура Інтерполу базується на міжнародному праві; прикладом є багатонаціональні угоди, договори чи меморандуми про взаєморозуміння між країнами-учасницями на глобальному рівні.

Аналіз теми привів до наступних висновків. Перш за все, безперечно, що роль Інтерполу в цьому відношенні є вирішальною. Будучи глобальною організацією, Інтерпол надає можливості для співпраці майже між усіма країнами світу. Жодна інша поліцейська організація не гарантує таких можливостей. По-друге, слід звернути увагу на природу Інтерполу. Цю організацію не можна буквально

розглядати як «міжнародну поліцію», оскільки посадові особи Інтерполу не мають права проводити незалежні розслідування в країнах-членах. Інтерпол є організацією, яка координує зусилля поліцейських сил і встановила нові стандарти в цій сфері. Цей факт означає, що Інструменти, які використовує ІСРО у розшуку осіб які ухиляються від слідства та суду. Найважливішими з них є: антикримінальні операції та проекти, глобальні системи обміну даними та партнерства, а також конференції та інші заходи. Нарешті, третій висновок полягає в тому, що міжнародна поліцейська співпраця не замінює інших зусиль, які повинні вживатися державами для розшуку осіб які ухиляються від слідства та суду, тому також необхідні певні дії в політичній, соціальній та інших сферах.

Список використаних джерел

1. Mahdien Seyedi Master`s thesis «The legal structure of Interpol», Nicosia, 2016. URL: <http://docs.neu.edu.tr/library/6423072204.pdf>.
2. Indonesian Journal of Multidisciplinary Science «Interpol`s strategy in enhancing the regional network to combat human trafficking in the West Africa», 2023. URL: <https://ijoms.internationaljournalallabs.com/index.php/ijoms/article/view/771>.
3. Scholarly Journal «Instruments Used by Interpol in the Fight against International Traffic king in the Human Beings», 2016, page 59. URL: <https://www.proquest.com/openview/877fcca3502edcdcc8f68c502b3690a8/1?pq-origsite=gscholar&cbl=1556339>.
4. Temitope Francis Abodun, Tunde Abioro, «Research Journal Roles and challenges of international criminal police organization (Interpol) in investigation of crimes and maintenance of global security», 2020, URL: https://www.researchgate.net/profile/Temitope-Francis-Abiodun/publication/342625552_Roles_And_Challenges_Of_International_Criminal_Police_Organization_Interpol_In_Investigation_Of_Crimes_And_Maintenance_Of_Global_Security/links/5efdacaa458515505084a181/Roles-And-Challenges-Of-International-Criminal-Police-Organization-Interpol-In-Investigation-Of-Crimes-And-Maintenance-Of-Global-Security.pdf.
5. Giulio Calcara, Preventing the Misuse of INTERPOL: A study on the Legal Safeguards of the Organization, 2018, URL: https://brill.com/view/journals/nord/87/1/article-p56_56.xml.

Длугош Лілія Андріївна,
здобувач вищої освіти Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Чурикова Ірина Володимирівна,
доцент кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
доцент, кандидат юридичних наук

ЕКСТРАДИЦІЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Екстрадиція є складним і багатоаспектним процесом, у рамках якого здійснюється передача особи, обвинуваченої або засудженої за вчинення кримінального правопорушення, однією державою іншій за офіційним запитом. Ця процедура регламентується як українським національним законодавством, так і міжнародними угодами, що вимагає глибокого розуміння юридичних нюансів і міжнародних протоколів.

Екстрадиція включає такі етапи: офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати, та видачу такої особи; **перевірку обставин, що можуть перешкоджати видачі**; прийняття рішення за запитом; фактичну передачу такої особи під юрисдикцію запитуючої держави (ст. 541 КПК України).

Україна, як суверенна держава, має встановлений набір законів і нормативних актів, що регулюють процес екстрадиції. В основі цієї системи лежить Кримінальний процесуальний кодекс України, який містить детальні положення щодо процедури та умов, за яких можлива екстрадиція. Це включає в себе визначення правових підстав для запиту на екстрадицію, порядок розгляду таких запитів, а також критерії, за якими українська влада може відмовити у видачі особи.

Відповідно до статті 582 КПК України, підставою для екстрадиції є запит іноземної держави про видачу особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом України передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк не менше одного року, або яка засуджена за такий злочин і вирок не виконано [1].

Також в Україні діють спеціалізовані закони та нормативні акти, які регулюють аспекти міжнародного співробітництва в кримінальних справах. Ці закони встановлюють процедури для взаємодії з іноземними правоохоронними та судовими органами, а також визначають механізми захисту прав і свобод осіб, які підлягають екстрадиції.

У зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ в Україну виникла потреба в ратифікації Конвенції про екстрадицію. 18 жовтня 2022 року Верховна Рада України на своєму засіданні схвалила проект Закону про приєднання України до Конвенції про екстрадицію. Ратифікація документа дозволить Україні стати державою-учасницею цієї Конвенції. Це створить правові підстави для співробітництва з компетентними органами держав-учасниць щодо видачі з метою притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку осіб, які, намагаючись ухилитися від відповідальності за вчинені злочини, переховуються на території однієї з них.[2]

Втім, Україна приєднується до неї із заявою і застереженнями про те, що:

1) Україна не видаватиме іншій державі громадян України (до ст. 2);

2) Україна може відмовити у видачі особи у випадку, якщо є обґрунтовані підстави вважати, що екстрадиція суперечить інтересам національної безпеки України (до ст. 3);

3) в Україні запити про екстрадицію складає та отримує Офіс Генерального прокурора (під час досудового розслідування) та Міністерство юстиції України (під час судового провадження або виконання вироку) (до ст.ст. 5,9).

Під час дії воєнного стану в Україні діють певні особливості процедури екстрадиції. Зокрема, відповідно до статті 26 «Правосуддя в умовах воєнного стану» Закону України «Про правовий режим воєнного стану», скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. Це означає, що процедура екстрадиції в період воєнного стану не може бути спрощеною або прискореною [3].

Також стаття 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» передбачає, що повноваження судів не можуть бути припинені. Це означає, що екстрадиційні справи в період воєнного стану розглядаються судами в загальному порядку, встановленому КПК України [3].

Екстрадиція залишається актуальним та важливим механізмом у сфері міжнародного правосуддя, але для забезпечення її ефективного функціонування необхідно систематично вирішувати виникаючі проблеми та активно працювати над подальшим розвитком. Важливо також дотримуватися вимог міжнародних угод та договорів і розробити відповідний механізм застосування чинного законодавства України для екстрадиції осіб, які вчинили злочини будь-якої категорії. Необхідно забезпечити, щоб жодна особа не уникла кримінальної відповідальності за скоєння злочинів з початку широкомасштабного вторгнення РФ на територію України.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

2. Конвенція про екстрадицію від 18.10.2022, 2674-IX, Відомості Верховної Ради України (ВВР). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_001-33#Text.

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року. URL: <https://urist.com.ua>.

Добко Степан Володимирович,
завідувач сектору дактилоскопічного
обліку відділу криміналістичних
видів досліджень Тернопільського
НДЕКЦ МВС

ДАКТИЛОСКОПІЧНИЙ ОБЛІК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Уже протягом десяти років ворог не полишає спроби знищити українську державність, завдаючи кожного дня ракетних, артилерійських та авіаційних ударів по території нашої країни. руйнуючи при цьому житлові будинки, дуже часто супроводжуються загибеллю цивільного населення. Окрім того, існує велика група осіб, які у зв'язку із виконанням професійних обов'язків щоденно ризикують своїм життям. Це військовослужбовці, журналісти, що працюють на лінії зіткнення, працівники правоохоронних органів, медичні працівники, рятувальники, волонтери. На превеликий жаль, ризик для життя для таких категорій осіб дуже високий, і такі люди нерідко гинуть або пропадають безвісти, а встановлення їх місця знаходження становить дуже велику та не менш небезпечну роботу, та іноді це просто неможливо через високу інтенсивність бойових дій. Крім того, в умовах воєнного стану в Україні збільшилась кількість внутрішньо-переміщених осіб, а також існує постійна загроза терористичних актів чи диверсій. У зв'язку з цим, потреба у встановленні осіб чи їх підтвердженні при перевірці документів має важливе значення. Одним із методів встановлення особи є її ідентифікація за відбитками пальців з допомогою дактилоскопічного обліку. Ця процедура є досить простою у питанні відібрання порівняльного матеріалу, маловартісна, і, найголовніше – досить швидко дає результат. Достатньо всього лише одного якісно відібраного відбитка пальця аби ідентифікувати особу, адже, як відомо, відбитки кожної людини унікальні. Разом з тим дуже важливо щоб у масиві дактилоскопічних карт вже була карта

порівнюваної особи. Тоді позитивний результат – це лічені хвилини. Володільцем найбільшого масиву такого обліку ведеться є Експертна служба МВС України. В практиці існує багато випадків застосування такого обліку. Як приклад це може бути встановлення осіб живих людей, коли особа через хворобу не може нічого про себе повідомити. Те ж саме і стосується осіб невідомих трупів, зокрема безхатченків, коли при них немає документів.

Однак, на сьогоднішній день, відповідно до чинного законодавства обов'язковому дактилоскопіюванню підлягають лише ті особи, які:

- затримані за підозрою у вчиненні злочину;
- взяті під варту;
- звинувачуються у вчиненні злочину;
- піддані адміністративному арешту [1].

Раніше до цього переліку також відносились особи затримані за бродяжництво, але згодом їх із цього списку виключили у зв'язку із визнанням щодо них такої дії неконституційною [2; 3].

З тих пір проблематика даного питання активно та постійно обговорюється як науковцями, так і оперативниками правоохоронних підрозділів, оскільки виникає потреба у можливості оперативного встановлення якомога більшої кількості осіб.

Також відомо, що лєвова частка вчинення таких злочинів як крадіжки, належить особам, що не мають постійного місця проживання і ведуть бродяжницький спосіб життя. Встановити місце проживання таких осіб практично неможливо, або ж ці особи при затриманні чи перевірці документів постійно вказують різні анкетні дані.

Згідно чинного законодавства, дактилоскопічний облік призначений для:

- розшуку людей, які зникли безвісти;
- встановлення за невізнаними групами особи людини;
- підтвердження особи людини, яка раніше була піддана дактилоскопіюванню;
- встановлення осіб, які залишили сліди рук на місці події;
- встановлення фактів залишення однією особою слідів рук при вчиненні різних злочинів [1].

Виходить, що розшук людей, підтвердження їх осіб чи встановлення фактів їх можливої причетності до злочинів за допомогою дактилоскопічного обліку може поширюватися лише на вузьке коло осіб, які вже скоювали злочини чи правопорушення. Що стосується осіб, які не відносяться до цих категорій, то законодавцем не передбачено можливості їх розшуку чи перевірки такого роду із використанням дактилоскопічного обліку.

Процес впровадження загальнообов'язкового державного дактилоскопіювання або хоча б розширення кола його осіб, постійно

гальмується законодавцем і розцінюється як такий, що принижує честь і гідність особи, оскільки це по суті є відібранням біологічних зразків [4, с. 37]. На думку О.В. Бауліна, під біологічними зразками особи слід розуміти всі зразки, пов'язані з життєдіяльністю особи як біологічної істоти [5, с. 226–227].

На противагу даній думці може бути той факт, що при отриманні такого документу як паспорт громадянина України чи паспорта громадянина України для виїзду за кордон, підрозділами Державної міграційної служби України здійснюється відібрання відбитків двох пальців рук та ознак зовнішності (портретне фото) з метою можливості подальшої ідентифікації особи, що теж по суті є відібранням біологічних зразків, оскільки ознаки зовнішності також є невід'ємною складовою життєдіяльності особи як біологічної істоти. Однак в цьому випадку відібранню таких зразків підлягають уже всі громадяни України які досягли 16 річного віку або хто має намір виїхати за кордон.

Виникає запитання: чому б тоді не розширити категорії осіб для відібрання зразків дактилоскопічного пошкодження з подальшою постановкою їх на дактилоскопічний облік?

Всі ці чинники лише підтверджують доцільність впровадження загальнообов'язкового державного дактилоскопіювання, яке дозволило б значно швидше та ефективніше розкривати злочини та встановлювати осіб невідомих трупів, невідомих хворих, місцезнаходження безвісти зниклих осіб тощо.

Список використаних джерел

1. Інструкція про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України: затв. наказом МВС України від 11.09.2001 № 785.

2. Про внесення змін до Інструкції про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України: затв. наказом МВС України від 21.07.2011 № 454.

3. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням уповноваженого верховної ради України з прав людини щодо відповідності конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про поліцію» справа № 1-25/2010 від 29 червня 2010 року.

4. Антонюк П. Є. Організаційно-тактичні аспекти примусового відбирання біологічних зразків у особи в кримінальному провадженні / Криміналістичний вісник № 1 (27), 2017.

5. Баулін О.В. Особливості отримання біологічних зразків особи для проведення експертизи у досудовому розслідуванні / О.В. Баулін // Криміналістика і судебная експертиза. 2015. Вип. 60. С. 222–231.

Довгошия Микола Григорович,
аспірант наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ

ПРОТИДІЯ ПРИВЛАСНЕННЮ, РОЗТРАТІ МАЙНА АБО ЗАВОЛОДІННЮ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ У СФЕРІ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Повномасштабна збройна агресія Російської федерації проти України стали детермінантами динаміки змін як злочинності загалом, так і злочинів у вигляді привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. В останні роки рівень злочинів досліджуваного виду має тенденцію до збільшення кількості вчинених кримінальних правопорушень [1, с. 4].

Крім того, існують масштабні зловживання з бюджетними коштами, прояви корупції, виведення капіталів в іноземні юрисдикції, діяльності конвертаційних центрів («скруток»), шахрайства, ухилення від сплати податків та зборів, приховування реальних власників інвестиційних проєктів, які інвестують в найбільш прибуткові галузі економіки тощо.

Поширення тіньової економіки та зростання організованої злочинності значною мірою підриває національну економічну безпеку України [2, с. 11].

Корупційні прояви на об'єктах транспортної інфраструктури виражаються через:

– нецільове та неефективне використання коштів, в тому числі бюджетних, передбачених на потреби об'єктів критичної інфраструктури (наприклад: закупівля недоброякісних паливно-мастильних матеріалів, харчів, обмундирування, обладнання, використання для ремонтновідновлювальних і регламентних робіт контрафактних запчастин, вузлів та механізмів, створення різного «надбудови» у вигляді додаткових керівних ланок з завищеним бюджетом їх фінансування і т.д. ін.);

– сумнівні дії посадових осіб об'єктів критичної інфраструктури в здійсненні господарської та фінансово-економічної діяльності (наприклад: закупівля відновленої та модернізованої, вживаної техніки і обладнання з послідуною передачею користувачам під виглядом нової чи новоствореної);

– маніпуляції з вибором вибіркових напрямків розвитку чи розбудови об'єктів транспортної інфраструктури (наприклад: закупівля, в тому числі наявність надлишкової техніки, або її окремих типів);

– лобювання інтересами особами розробки і виробництва недосконалої техніки, застарілими технологіями, втілення другорядних проєктів як пріоритетних;

– жорстка централізація управлінських, фінансових, адміністративних, кадрових важелів в «руках» менеджменту вищої ланки акціонерного товариства, що позбавляє можливість оперативного водіння підприємствами на місцях;

– призначення на керівні, управлінські ланки некомпетентних осіб, шлюб професіоналів та мотивованих спеціалістів, викликаний впливом таких факторів як «кумівство», «політ доцільність», «квотний принцип» і т.д. ін.;

– прийняття рішення під впливом та в інтересах представників окремих фінансово-промислових груп, в тому числі іноземних, які негативно впливають на розбудова та функціонування об'єктів критичної інфраструктури;

– популізм, прийняття програми, стратегій, концепцій, які неможливо реалізувати на практиці, а їх складові не впливають позитивно на діяльність транспортного комплексу [с. 207].

Отже, підсумовуючи викладене слід зазначити, що в умовах воєнного стану, значно зросла суспільна небезпечність кримінальних правопорушень, цієї категорії. Тому, особливої актуальності набуває питання щодо удосконалення організації і тактики виявлення та розслідування розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем у сфері транспортної інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Осадчий Б.В. Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем: кримінологічна характеристика та протидія: дис. ... д-ра філос.: 081. Одеса, 2023. 226 с.

2. Типологічне дослідження «Актуальні методи, способи, інструменти легалізації (відмивання) злочинних доходів та фінансування тероризму (сепаратизму)». URL: <https://www.ipay.ua/media/files/Typology2021.pdf>.

3. Чередниченко О.Ю. Вплив корупційних проявів на стан захищеності об'єктів критичної інфраструктури держави від зовнішніх загроз (на прикладі залізничного транспорту України). Вісник економіки транспорту і промисловості. 2019. № 65. С. 203 – 211. DOI 10.18664/338.47:338.45.v0vi65i.157238.

Драп'ятий Богдан Євгенович,
аспірант відділу конституційного права
та місцевого самоврядування Інституту
держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ЗА УМОВ ПРИЙНЯТТЯ ПРЕЗИДЕНТОМ УКРАЇНИ РІШЕННЯ ПРО ПРИПИНЕННЯ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ ВНАСЛІДОК ЙОГО ВТРАТИ

Актуальність безпекових питань та нові політичні виклики в сучасних українських реаліях формують низку дискусійних запитів у громадянському суспільстві, зокрема щодо захисту персональних даних за умов прийняття Президентом України рішення про припинення громадянства України внаслідок його втрати.

У цьому контексті зазначимо, що національна спільнота правозахисників, а також юристи-практики наголошують на тому, що укази Президента України щодо громадянства, насамперед про його припинення, офіційно не публікуються через особисті дані [1; 2]. Водночас деякі громадяни України на підставі статей 1, 13, 19, 20 Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року № 2939-VI [3], які надають право звертатись із запитом до розпорядників інформації щодо надання публічної інформації, офіційно звертались до глави держави стосовно надання інформації про укази Президента України про припинення громадянства України у 2022 році [4] та, відповідно, отримали відповіді про відсутність запитуваної інформації [5], адже згідно із частиною першою статті 21¹ Закону України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 р. № 2235-III [6] обробка персональних даних під час розгляду та вирішення питань громадянства України здійснюється з дотриманням вимог Закону України «Про захист персональних даних».

Цей аспект відіграє дуже важливу роль у сфері правових питань гарантування прав і свобод людини і громадянина та адаптації до права Європейського Союзу [7, с. 356–358].

Необхідно зазначити, що укази Президента України про припинення громадянства України внаслідок його втрати містять інформацію з обмеженим доступом, інтенція яких спрямована на захист персональних даних, а відтак і відповідних основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних, що, на наше переконання, є частиною правового механізму його забезпечення.

З огляду на це слід комплексно означити національні та міжнародно-правові норми, які спрямовані на захист права на невтручання в особисте життя у зв'язку з обробкою персональних даних, зокрема в питанні доступу до публічної інформації щодо

надання інформації про укази Президента України про припинення громадянства внаслідок його втрати.

Насамперед зауважимо, що нормативно-правові положення статті 32 Конституції України [8] вказують на те, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Водночас Конституційний Суд України в Рішенні від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 надав офіційне тлумачення положень частин першої, другої статті 32 Конституції України: «Інформація про особисте та сімейне життя особи (персональні дані про неї) – це будь-які відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована, а саме: національність, освіта, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, матеріальний стан, адреса, дата і місце народження, місце проживання та перебування тощо, дані про особисті майнові та немайнові відносини цієї особи з іншими особами, зокрема членами сім'ї, а також відомості про події та явища, що відбувалися або відбуваються у побутовому, інтимному, товариському, професійному, діловому та інших сферах життя особи, за винятком даних стосовно виконання повноважень особою, яка займає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування. Така інформація про фізичну особу та членів її сім'ї є конфіденційною і може бути поширена тільки за їх згодою, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини» [9].

Окремо зазначимо, що спеціальним нормативно-правовим актом у контексті захисту персональних даних фізичних осіб є Закон України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року № 2297-VI [10], який регулює правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, і спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних. Цей Закон поширюється на діяльність з обробки персональних даних, яка здійснюється повністю або частково із застосуванням автоматизованих засобів, а також на обробку персональних даних, що містяться в картотечі чи призначені до внесення до картотеки, із застосуванням неавтоматизованих засобів.

У міжнародно-правовому аспекті вважаємо за доцільне наголосити, що станом на сьогодні у статті 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року закріплено: «1. Ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його

особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію. 2. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання чи таких посягань» [11].

Крім універсальних міжнародних договорів, відповідні норми відображено й у регіональних міжнародних договорах у сфері прав людини.

Зокрема, положення щодо захисту права на приватність містяться в статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція), у частині першій якої зазначено: «Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції». Саме цей документ і став джерелом тієї системи захисту персональних даних, якою вона є нині. Так, заснований Конвенцією Європейський суд з прав людини в рішенні у справі «Леандер проти Швеції» (*Leander v. Sweden*) від 26 березня 1987 року вперше зауважив, що зберігання державними органами інформації про особу є втручанням у її право на повагу до приватного життя, а відтак таке втручання має відповідати вимогам, викладеним у частині другій статті 8 Конвенції.

Згодом Європейський суд з прав людини вказав, що держава також повинна вживати розумних заходів із метою дотримання права особи на повагу до її приватного життя (а відтак, права на захист персональних даних) з боку приватних суб'єктів [12, с. 13].

Отже, як доречно наголошують вітчизняні вчені, від того, наскільки міжнародно-правові норми у сфері громадянства запроваджені у внутрішньодержавному праві, залежить прогресивний розвиток загальноєвропейських принципів громадянства. Тому законодавство однієї держави у сфері громадянства визнається іншими державами тільки за умови його відповідності міжнародному праву та принципам права, які є загальновизнаними стосовно громадянства [13, с. 13].

Вважаємо, що в питанні прийняття Президентом України рішення про припинення громадянства законодавчо допустимими є збирання, зберігання та використання в указах Президента України про припинення громадянства внаслідок його втрати конфіденційної інформації про фізичну особу без її згоди. Однак поширення такої інформації без згоди відповідної фізичної особи не передбачено як чинними національно-правовими актами, так і міжнародно-правовими документами.

Відтак можемо резюмувати те, що персональні дані фізичної особи, наведені в указах Президента України про припинення громадянства внаслідок його втрати, належать до інформації з обмеженим доступом і, відповідно, така інформація не є публічно відкритою, а отже, розпорядники цієї інформації не можуть поширювати її за запитом громадян.

Список використаних джерел

1. Червоненко В. Чи має право Зеленський позбавляти українців громадянства без їхньої волі. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62253241>.
2. Власенко В. Чи мав Зеленський право позбавляти громадянства Медведчука? URL: <https://www.dw.com/uk/pozbavlenna-gromadanstva-medvedcuka-sira-zona-ukrainskogo-zakonodavstva-a-64363821>.
3. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17/conv#Text>.
4. Укази про припинення громадянства України у 2022 році. URL: https://dostup.org.ua/request/ukazi_pro_pripinienna_ghromadia_5?utm_campaign=alaveteli-experiments-87&utm_content=sidebar_similar_requests&utm_medium=link&utm_source=%D0%B4%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF+%D0%B4%D0%BE+%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B4%D0%B8.
5. Офіс Президента України. Департамент з питань звернень громадян. URL: https://dostup.org.ua/request/102352/response/360255/attach/3/1327...pdf?cookie_passthrough=1.
6. Про громадянство України : Закон України від 18 січ. 2001 р. № 2235-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>.
7. Кінаш Н. Б. Адаптація законодавства України до актів Європейського Союзу як напрям європейської безпеки // Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса, 2023. Т. 1. С. 356–358.
8. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96вр#Text>.
9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України : Рішення Конституційного Суду України від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12#Text>.
10. Про захист персональних даних : Закон України від 1 черв. 2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17/conv#Text>.
11. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

12. Бем М. В., Городиський І. М., Саттон Г., Родіоненко О. М. Захист персональних даних : правове регулювання та практичні аспекти: наук.-практ. посібник. Київ : К.І.С., 2015. 220 с.

13. Кінаш Н. Б. Реалізація загальноєвропейських принципів громадянства в Україні: конституційно-порівняльне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Нац. акад. внутр. справ. Київ. 2020. 281 с.

Желтухін Олексій Володимирович,
здобувач наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ НЕЗАКОННЕ ВИКОРИСТАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ

Криміналізація незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги з метою отримання прибутку насамперед обумовлена гострою суспільно-політичною проблемою, яка набула значних масштабів після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну, коли почали виявляти факти незаконного привласнення гуманітарної допомоги у значних розмірах та її використання не за призначенням та з метою отримання прибутку, що спричинило хвилю обурення та незадоволення в суспільстві [1, с. 359].

Аналіз офіційної статистики Офісу Генерального прокурора свідчить про тенденцію до зниження кількості облікованих кримінальних правопорушень передбачених ст. 201-2 КК України за певні періоди, зокрема, упродовж 2022 р. обліковано 384 кримінальних правопорушень пов'язаних з незаконним використанням гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги з метою отримання прибутку (у 2023 р. 189) [2].

Водночас, висновки про кількісні та якісні показники вказаного виду злочинів не можна робити, ґрунтуючись лише на офіційній статистиці правоохоронних і судових органів, адже він означений високим рівнем латентності [3, с. 389].

Досить часто злочинна діяльність організованої злочинної групи маскується під приводом законної діяльності, особливо в умовах воєнного стану, наприклад під волонтерську, гуманітарну допомогу тощо [4, с. 177].

Непоодинокими є і випадки, коли злочинці, з метою створення уяви у надавачів гуманітарної та благодійної допомоги про дійсність намірів здійснення ними благодійної діяльності, використовували надані ними супровідні документи на гуманітарний вантаж, для реалізації свого злочинного умислу та ускладнення викриття їх протиправної діяльності правоохоронними органами.

Крім того, сучасні організовані групи тісно пов'язані корупційними зв'язками з посадовими особами органів державної влади та працівниками правоохоронних органів України [5, с. 295].

Зважаючи на викладене особливого значення набуває вивчення особи злочинця даного типу.

Із криміналістичної точки зору вивчення особи злочинця надає слідству ряд додаткових можливостей. Зокрема, відомості про нього дають змогу виокремити дані, необхідні для організації найбільш ефективного розшуку та викриття особи, яка вчинила певний злочин, одночасно забезпечуючи усунення причин і умов вчинення кримінальних правопорушень та їх рецидивів.

Відповідно, особу злочинця, як елемент криміналістичної характеристики, доцільно охарактеризувати як сукупність соціально значущих ознак і відносин, які характеризують винну в порушенні кримінального закону людину, в поєднанні з іншими умовами та обставинами, що впливають на її злочинну поведінку [6, с. 181–183].

При цьому у структурі особи злочинця, вважаємо за необхідне виділити наступні елементи:

1) соціально-демографічні ознаки, які включають відомості про стать, вік, рівень освіти, сімейний стан, рід занять, наявність постійної роботи, її тривалість, інші джерела матеріального доходу, національність, громадянство, місце проживання;

2) особистісно-рольові властивості;

3) морально-психологічні якості, які включають внутрішній світ злочинця, широту світогляду, ціннісні орієнтації, емоційно-вольові якості;

4) риси правової та моральної свідомості;

5) психічні відхилення, установлені під час проведення судово-психіатричних експертиз;

6) кримінально-правові ознаки, які встановлюються судом під час призначення покарання, згідно з кримінальним законодавством України;

7) загальнозначущі позитивні людські якості, які сприяють запобіганню та відверненню кримінальних правопорушень [7, с. 152–159].

Таким чином, вважаємо, що дослідження такої категорії осіб, які вчиняють незаконне використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, з метою отримання прибутку, є необхідним, для правильного визначення кола підозрюваних та проведення першочергових слідчих (розшукових) дій, що в свою чергу, збільшить ефективність досудового розслідування.

Список використаних джерел

1. Бондаренко О.С. Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: аналіз законодавчої новели. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 1. С. 359–362. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-1/87>.

2. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіс Генерального прокурора: [сайт]. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

3. Павленко С.О. Основи оперативно-розшукової тактики: монографія. Київ: . «Видавництво Людмила», 2022. 624 с.

4. Синовєрський А. Організація та планування розслідування кримінальних правопорушень вчинених організованими групами в умовах воєнного стану. *Věda a perspektivy* № 1(20) 2023. С. 170–182.

5. Севрук В. Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика: монографія. Київ: Людмила, 2022. 1092 с.

6. Чаплинська Ю. А. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики злочинів. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 6. С. 181–183.

7. Денисов С. Ф. Особа злочинця у кримінологічній теорії України. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2020. №1 (22). С. 152–159.

Козлов Руслан Юрійович,

здобувач наукової лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

ВИПРАВДАНИЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Сучасні євроінтеграційні амбіції України засвідчують її прагнення сформуванню власну національну правову систему відповідно до найвищих міжнародних стандартів, які передбачають не просто декларування основоположних прав людини і громадянина, а й

функціонування дієвих механізмів забезпечення їхньої повноцінної реалізації в усіх галузях суспільного життя. Особливу значущість цей аспект набуває у сфері кримінального судочинства, досягнення цілей якого, безумовно, пов'язане зі застосуванням широкого спектру правообмежувальних заходів [1].

Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, органів законодавчої, виконавчої та судової влади. У той же час, згідно з ч. 1 ст. 124 Конституції України правосуддя в Україні здійснюється виключно судами, делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами і посадовцями не допускається [1]. Вимога про здійснення правосуддя лише судом відображена і в ст. 15 Кримінального процесуального кодексу України, в якій підкреслюється, що тільки за вироком суду особа може бути визнана винною у скоєнні злочину і піддана кримінальному покаранню [2].

Відповідно до ч. 1 ст. 43 Кримінального процесуального кодексу України особа набуває статусу виправданого у кримінальному провадженні, коли виправдувальний вирок суду набирає законної сили. Якщо у кримінальному провадженні обвинувальний вирок суду набирає законної сили то обвинувачений стає засудженим. Виправданий має права обвинуваченого, у обсязі, необхідному для його захисту на відповідній стадії судового провадження [3]. Як вказав Пленум Верховного Суду у своїй постанові «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» (1996 р.), на суди покладається вся повнота відповідальності за правильне постановлення рішень у кримінальних провадженнях [4], а тому при розгляді має суворо додержуватись закріпленого у ч. 1 ст. 62 Конституції України принципу презумпції невинуватості [2].

Без перебільшень можна сказати, що всі без винятку нововведення так чи інакше стосуються прав та інтересів суб'єктів процесу, особливо такого як виправданий на етапі перегляду справи в апеляційному та касаційному провадженні. Особлива увага була надана юристами-практиками судовому захисту прав та інтересів названого суб'єкта. Між тим далеко не всі запроваджені судовою реформою положення сприймаються беззаперечно позитивно, а декотрі, в умовах реформування кримінальної процесуальної діяльності – взагалі залишаються не вирішеними. До цього часу особливо актуальним є питання про створення механізму забезпечення захисту суб'єктів кримінального процесу при розгляді справи в апеляційному, касаційному, виключному провадженнях, виконанні вироку та екстрадиції засуджених, котрі є громадянами України чи інших держав. Пояснюється це, перш за все, специфікою виникаючих

тут кримінальних процесуальних правовідносин, владним характером діяльності, яку здійснюють органи розслідування, прокурор, суд, можливістю втручання їх в особисте життя людини, наприклад, застосування до засудженого заходів процесуального примусу, кримінального покарання [5].

Так, кількість виправдувальних вироків у кримінальних провадженнях в Україні коливається у межах 1 %, окрім кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності, проте в окремих Європейських країнах 10 % і більше. Якщо говорити про перегляд вироків в апеляції, то у вказаній інстанції кількість розглянутих апеляційних скарг на вирoki становить менше 20 % кількості вироків, які були ухвалені судами першої інстанції за відповідний рік. Співвідношення між обвинувальними і виправдальними вирокami є одним із основних показників, які демонструють якість судочинства у кримінальному процесі, і показником, як суд оцінює докази, зібрані правоохоронними органами [6].

Логічним висновком є те, що при здійсненні правоохоронної діяльності, при пошуку доказів не всі справи повинні закінчуватися обвинувальними вирокami. Більша частка виправдувальних вироків свідчить про якість суду і принципів, які покладаються на судочинство – презумпції невинуватості, змагальності процесу і можливості особи захистити свої права.

Список використаних джерел

1. Кіцен Н. В. Сторона захисту в судовому провадженні у першій інстанції. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2019. Вип. 1. С. 121–129.

2. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

4. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: постанова Пленуму Верховного Суду України від від 01.11.96 р. № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96#Text>.

5. Габлей Н. Г. Засуджений, виправданий як суб'єкти кримінально-процесуальної діяльності: дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2009. 20 с.

6. Аналітичні огляди Верховного Суду про здійснення правосуддя. Верховний Суд. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/sud_statistika/.

Задорожний Олександр Павлович,
ад'юнкт відділу докторантури
та ад'юнктури Національної академії
внутрішніх справ

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД У СФЕРІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На світовій арені, де транснаціональна злочинність стає все більш глобальним явищем, вивчення міжнародного досвіду у сфері оперативно-розшукової діяльності набуває великого значення. У кожній країні, незалежно від її рівня розвитку, існують підрозділи, що відповідають за боротьбу зі злочинністю. Ці структури співпрацюють між собою, обмінюючись досвідом та інформацією для ефективного протидії злочинності без значної витрати часу і матеріальних ресурсів досягаючи позитивних результатів в найкоротший термін.

Міжнародна співпраця у сфері оперативно-розшукової діяльності ґрунтується на взаємній довірі та розумінні між країнами. Подібне співробітництво включає в себе обмін розвідувальною інформацією, проведенням спільних оперативних дій, а також взаємну підтримку у розслідуванні та затриманні злочинців. Така практика не лише збільшує шанси на успіх у боротьбі зі злочинністю, але й зміцнює міжнародні відносини та сприяє створенню безпечнішого світу.

На наш погляд, вивчаючи іноземний досвід правоохоронних органів стосовно отримання оперативно-розшукової інформації, потрібно виділити найбільш ефективні й сучасні способи одержання такої інформації, котрі, у свою чергу, можуть бути використані оперативними підрозділами кримінальної поліції Національної поліції України у практичній діяльності.

Проблема боротьби зі злочинністю, особливо з організованими транснаціональними формами злочинності, наразі набуває глобального характеру, про що свідчить значна кількість публікацій науковців та практиків, які досліджують зазначену проблематику. На перший план виходять такі види злочинів, як міжнародний тероризм, організована транснаціональна злочинність, торгівля людьми, органами, незаконна міграція, наркобізнес, торгівля зброєю та інші, які становлять небезпеку не тільки для окремих держав, але й для всього людства, що потребує спільних зусиль і повсякденного міжнародного співробітництва правоохоронних органів.

Правову основу міжнародного співробітництва в оперативно-розшуковій діяльності складають: міжнародні, міждержавні договори (двосторонні і багатосторонні) – пакти, конвенції, договори, угоди; міжурядові угоди з окремих питань, які стосуються взаємодії в боротьбі зі злочинністю; міжвідомчі договори (угоди); національне

законодавство з питань надання міжнародної правової допомоги; неписані норми (звичаї) міжнародного права (міжнародна ввічливість, взаємність і ін.) [1, с. 77].

Стаття 5-1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначає міжнародне співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності, як «Співробітництво у сфері оперативно-розшукової діяльності між міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, державними органами, до складу яких входять оперативні підрозділи, визначені у статті 5 цього Закону, та правоохоронними і спеціальними службами інших держав, які мають у своєму складі відповідні підрозділи, а також з міжнародними правоохоронними організаціями здійснюється відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, а також установчих актів та правил міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна» [2].

Треба зазначити, що законодавцем визначено також поняття в загальному розумінні Міжнародного співробітництва та закріплено його в ст. 542 КПК України - як діяльність уповноважених органів під час кримінального провадження, що полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків. Міжнародним договором України можуть бути передбачені інші, ніж у цьому Кодексі, форми співробітництва під час кримінального провадження [3].

Однією з провідних країн на політичній та економічній арені, яка також не позбавлена проблем злочинності, є США. Серед усього розмаїття федеральних міністерств, які здійснюють правоохоронні повноваження (понад 10-ти), провідним за обсягом та значущістю таких повноважень є Міністерство юстиції, у складі якого діють: 1) Федеральне бюро розслідувань, 2) Управління боротьби з незаконним обігом наркотиків, 3) Бюро з контролю за обігом алкогольних напоїв, тютюнових виробів, вогнепальної зброї і вибухових речовин. Самі назви цих органів та обсяг їх компетенції (боротьба з тероризмом, організованою злочинністю, корупцією) передбачають наявність у їхніх структурах підрозділів з відповідною нормативною базою, що займаються питаннями міжнародної співпраці у протидії злочинності. З наведених правоохоронних структур США, задіяних у міжнародному співробітництві, необхідно звернути увагу на окремих федеральний орган – Міністерство внутрішньої безпеки (Department of homeland security), створене у 2004 р. з метою активної боротьби з тероризмом, що фактично виконує функції органу цивільної оборони та надзвичайних ситуацій. У його структурі

створено міжнародний відділ. Міністерством внутрішньої безпеки укладено двосторонні угоди з провідними країнами світу у сфері науково-технічного співробітництва з питань цивільної оборони, угоди з Канадою щодо прикордонного співробітництва та угоди з питань авіаційної безпеки з країнами та регіонами різних континентів. Серед федеральних правоохоронних відомств США найбільший обсяг та фактичний результат міжнародного співробітництва має Федеральне бюро розслідувань [4, с. 191–194].

Вивчаючи міжнародний досвід у сфері оперативно-розшукової діяльності можливо дійти висновку, що одним із способів виявлення оперативно-розшукової інформації поліцейськими за кордоном є використання взаємодії з іншими поліцейськими службами.

Так, у США для пошуку розвідувальних відомостей активно використовується допомога патрульної служби поліції, до завдань якої входять щоденний збір і звітування про будь-які події в районі проживання або діяльність відомих лідерів злочинних організацій.

Необхідно зазначити, що американська поліція має великий арсенал методів використання патрульної служби для отримання оперативно-розшукової інформації.

Найбільш ефективними методами є:

1. Спостереження патрульних підрозділів, у зоні яких проживають чи працюють злочинці, за їх діяльністю з занесенням отриманих відомостей (навіть номерів автомобілів) до спеціальної уніфікованої форми. Таким способом можна безперервно або періодично вести спостереження за певною територією та не виділяти для цього спеціального оперативного працівника.

Крім того, використання піших або моторизованих патрулів забезпечує конспіративність спостереження.

2. Збір детальної інформації про діяльність різних осіб або організацій поліцейськими, які патрулюють зони, що становлять інтерес для поліції. Усі отримані дані патрульні доповідають у письмовому вигляді за встановленою стандартною формою.

3. Обмін інформацією між патрульними під час змінного інструктажу [5, с. 25].

Збиранням оперативно-розшукової інформації займається навіть дорожня служба поліції. Так, наприклад, у США під час зупинки водіїв працівник згаданої служби звертає увагу не тільки на документи особи, котра керує автомобілем, і сам автомобіль, але й на факт наявності у ньому зброї, в тому числі і тієї, носіння якої дозволено законами штату. Після цього у своїй записній книзі (де кожний лист є копіркою для наступного) патрульний офіцер фіксує допущені громадянином правопорушення, вид покарання, що накладене на нього, та дані про побачену зброю. Після цього патрульний офіцер відриває аркуші, на яких відображена вказана інформація, і направляє

їх до інформаційного масиву для постановки на певний вид обліку. Також використовуються спеціальні патрулі, що складаються із груп поліцейських у цивільному одязі, які орієнтовані на виявлення інформації про підозрілих осіб та їх діяльність, і направляються до місць із найбільш складною оперативною обстановкою [5, с. 25].

Допомогу патрульної служби поліції у процесі одержання потрібної інформації використовують також у Федеративній Республіці Німеччина. Оперативні підрозділи поліції ФРН використовують допомогу патрульної служби у зв'язку з кількома причинами:

- працівники патрульної служби мають можливість здійснювати активне цілодобове спостереження за об'єктами, що становлять інтерес, а тому оперативним працівникам ФРН рекомендовано надавати патрульним службам поліції інформацію про професійних і потенційних злочинців, розшукуваних осіб, які проживають чи тимчасово зупинилися у цьому районі;

- під час чергування на вулиці, охорони громадського порядку і нагляду за безпекою транспортного руху працівники патрульної служби контактують із людьми, поведінка яких викликає підозру, проте не містить явних ознак злочину. Інформація про цих осіб направляється до кримінальної поліції. Такого роду інформація може бути дуже корисною, коли, наприклад, під час розслідування конкретного злочинного діяння буде встановлено, що зазначені патрульними поліцейськими особи знаходились поблизу місця злочину. Це ж стосується і транспортних засобів, що викликають підозру Крім зазначеного, оперативним підрозділам поліції Німеччини передає оперативно-розшукову інформацію Федеральне відомство з кримінальних справ і Федеральна прикордонна поліція. До обов'язків працівників цих підрозділів входить збирання і надсилання інформації криміногенного характеру до відповідних поліцейських служб [7, с. 83].

На основі аналізу міжнародного досвіду у сфері оперативно-розшукової діяльності стає очевидним, що співпраця між правоохоронними органами різних країн та обмін набутими знаннями, досвідом та оперативними навичками є важливою складовою ефективною боротьби зі злочинністю. Історії успіху спільних операцій підтверджують, що лише спільними зусиллями можна досягти значних результатів у протидії транснаціональній злочинності.

Безумовно, набуття досвіду через співпрацю з іншими країнами дозволяє покращити ефективність роботи правоохоронних органів різних країн, розвивати нові методи, технології, стратегії реагування на сучасні виклики. Такий підхід створює підґрунтя для міцного та відповідального світу, де правопорядок є основою складовою для стабільності та безпеки всіх країн.

Список використаних джерел

1. Бандурка О.М. «Оперативно-розшукова діяльність». ч. I: Підручни. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 244 с.
2. Офіційний сайт Верховної ради України / Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
3. Офіційний сайт Верховної ради України. Кримінально процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
4. Міжнародне співробітництво органів внутрішніх справ з правоохоронними органами зарубіжних країн: проблеми теорії та практики : матеріали круглого столу (Дніпропетровськ, 23 верес. 2010 р.). Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2010. 216 с.
5. Шендрик В.В. Міжнародний досвід використання підрозділів поліції для отримання оперативнорозшукової інформації. Право і Безпека. 2009. № 1. С. 24–29.
6. Сурков К.В. Принципы оперативно-розыскной деятельности и их правовое обеспечение в законодательстве, регламентирующем сыск : моногр. СПб, 1996. 215 с.

Коробко Михайло Олександрович,
здобувач наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ

ОКРЕМІ ЗАСАДИ ВИЯВЛЕННЯ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ КВАРТИРНИХ КРАДІЖОК, ЩО ВЧИНЯЮТЬ ОРГАНІЗОВАНІ ГРУПИ ТА ЗЛОЧИННІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Проблема протидії квартирним крадіжкам упродовж багатьох років залишається однією з найактуальніших для правоохоронних органів, зокрема підрозділів карного розшуку Національної поліції України. Наявна стійка тенденція до збільшення кількості квартирних крадіжок за низького відсотка розкриття цих злочинів. Аналіз статистичних даних підтверджує, що проблема боротьби з цими видами злочинів не лише не втрачає актуальності, а й потребує постійного вивчення та вдосконалення [1, с. 197]. Практика показує, що в останні роки квартирні крадіжки набули організованості та професійної спрямованості, відрізняються кваліфікованими засобами їх здійснення, що включають у себе різноманітні дії з підготовки скоєння крадіжок, безпосереднього проникнення до житла й

заволодіння матеріальними цінностями, а також приховування слідів злочинного посягання. У великих містах та районних центрах України квартирні крадіжки становлять особливу небезпеку [2, с. 93].

На сьогодні розкривається лише кожен другий злочин. Рівень розкриття крадіжок з проникненням у житло, вчинених організованою групою осіб ще нижчий. Виявлення усіх учасників організованої злочинної групи, конкретизація ролі та доказування фактів їхньої участі у вчинених крадіжках, - складний процес. Вивчення практики свідчить, що злочинна група у повному складі притягується до кримінальної відповідальності рідко. Такий стан досудового розслідування призводить до ускладнення криміногенної ситуації, що створює умови виникнення нових кримінальних організованих груп, до набуття ними ознак стійкості й згуртованості, до вчинення повторних, а нерідко і серійних злочинів даної категорії [3].

Дані про спосіб злочину можуть бути використані для встановлення та викриття злочинця; виявлення та забезпечення виявлення сукупності доказів; виявлення причин та умов вчинення злочинів, вжиття заходів щодо їх усунення та попередження злочинів [4, с.7].

В. В. Лавренюком за результатами вивчення і узагальнення матеріалів кримінальних проваджень (архівних кримінальних справ), розпочатих за ознаками крадіжок із житла, виявлені типові способи проникнення злодіїв в приміщення. До них відносяться наступні: злом корпусу вхідних дверей за допомогою фомки, лома, поштовок плеча або ноги, зняття їх з петель – 14 %; зламання замків на вхідних дверях шляхом перепилювання або хімічного розчинення ригелів, висвердлювання всієї конструкції замка з полотна дверей – 27 %; проникнення через вікно, двері балкону, коли ті відкриті або шляхом зламу їх конструкції (вибивання, видавлювання скла, злом замків) – до 29 %; підбір ключів, відмичок (характерним є для професіоналів), з використанням заздалегідь викраденого (скопійованого) ключа, або шляхом виявлення ключа «прихованого» в обумовленому членами родини місці – 17 %; руйнування стін, стелі, підлоги – 9 % проникненням в житло із згоди жертви (під виглядом санітарної епідеміологічної служби, перевірки радіаційного фону, лікаря, працівників соціального забезпечення тощо) – 3 %; використання нетипових способів проникнення (наприклад, крадіжки речей з лоджій та балконів за допомогою «вудочки») – 1 % [3].

Крадіжки, пограбування, розбої, шахрайство та інші кримінально карані дії завжди бентежили спокій законотворчих громадян [6], особливо це пов'язано із вторгненням рф на територію України.

У зв'язку із вторгненням рф на територію України, було прийнято ряд змін до кримінального законодавства, що посилення

кримінальної відповідальності за окремі види злочинів. Це було здійснено в першу чергу, як превентивна захід щодо запобігання вчиненню всіх видів злочинів. Так в разі вчинення крадіжки повторно або за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 185), з проникненням у житло або інше володіння (ч. 3 ст. 185) чи у великому, особливо великому розмірі (ч. 4, 5 ст. 185) – передбачалися покарання у вигляді позбавлення волі. Нині ж крадіжка, учинена в умовах воєнного або надзвичайного стану – є особливо кваліфікованим складом злочину. Вчинення крадіжки в умовах воєнного стану – одразу кваліфікується за ч. 4 ст. 185 КК, за що передбачено покарання у вигляді позбавлення волі від 5 до 8 років [7].

Класифікуючи крадіжки, що вчиняються в умовах російської агресії, слід зазначити й про таке. Чимало фонових для злочинності явищ та сама злочинність є побічним ефектом так званого blackout, якого зазнають українці через російські обстріли [8, с. 4-7]. Blackout можна визначити як системну аварію в енергосистемі, що супроводжується масовим неконтрольованим відключенням споживачів у всій країні або у конкретному регіоні [9]. Як показало опитування співробітників правоохоронних органів, у такі періоди збільшується кількість квартирних крадіжок та крадіжок з автомобілів (особливо у темний час доби, що не співпадає з комендантською годиною). Це дає нам підстави зробити акцент на такому факті і в класифікації крадіжок, розглянувши окремо зазначені випадки. Підставою їх виділення, наголосимо ще раз, є не місце їх вчинення (хоча і цей аспект є важливим), а саме обстановка, в якій вони вчиняються. Обстановка blackout вирізняється особливою напруженістю, адже ця подія є наслідком масованих ракетних атак території України, під час і після якої люди перебувають у надзвичайному стані нервового та емоційного напруження, а всі служби критичної інфраструктури, правоохоронні органи виконують невідкладні завдання щодо якомога скорішої нормалізації обстановки у територіальних громадах. У свою чергу, крадії у цій ситуації розраховують на легку здобич брех через послаблення соціального контролю за збереженням майна [10, с. 232–233, 11, с. 67–68].

Підсумовуючи вище викладене, необхідно відзначити, що наведені кількісні та якісні тенденції підтверджують складність проблематики протидії правоохоронними органами багаторівневим транснаціональним добре організованим і злагодженим ієрархічним злочинним організаціям [12], що спрямували свою основну злочинну діяльність на вчинення квартирних крадіжок.

Список використаних джерел

1. Дрозд Ю. В. Організація діяльності з розкриття квартирних крадіжок підрозділами карного розшуку / Ю. В. Дрозд // Південноукраїнський правничий часопис. № 2. 2007. С. 195–198.

2. Ложкін В. В. Проблеми розкриття та профілактики квартирних крадіжок у великих містах та районних центрах України. Попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності: матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 17 груд. 2010 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2010. С. 93–95.

3. Лавренюк В. В. Особливості розслідування крадіжок з проникненням у житло, вчинених організованими групами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / В. В. Лавренюк; кер. роботи В. Д. Берназ; Міжнар. гуманіт. ун-т. Одеса, 2015. 24 с.

4. Протидія крадіжкам вантажів на залізничному транспорті оперативними підрозділами національної поліції: навч.-практ. посіб. / С. В. Албул, С. О. Єгоров, Є. В. Поляков, І. Л. Форнальчук, Т. Г. Щурат. Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2019. 82 с.

5. Севрук В. Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 1092 с.

6. Кравчук О., Михайленко Д. Воєнний стан як обставина, яка впливає на кваліфікацію злочину та призначення покарання. URL: <https://pravo.ua/voiennyi-stan-iaak-obstavyna-iaaka-vplyvaie-na-kvalifikatsiiu-zlochynu-ta-pryznachennia-pokarannia/>.

7. Батиргарєєва В.С. Blackout як інструмент геноциду українського народу: до кримінологічного аналізу. Державно-правові засади формування безпекового середовища в Україні: сучасні виклики: матеріали Всеукраїнської наукової конференції (Одеса, 12 грудня 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. С. 4–7.

8. Григор'єв В. «Блекаут» в Україні що це таке та на скільки він може продовжитися. URL: <https://meta.ua/news/society/60080-blekaut-v-ukraïnechto-etotakoe-i-skolko-on-mozhet-prodlitsya>.

9. Пазій Б. А. Щодо нових видів крадіжок, що вчиняються в Україні в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми протидії злочинності та корупції: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 17 лютого 2023 р.). Харків: Юрайт, 2023. С. 229–235.

10. Пазій Б. А. Кримінологічна характеристика та запобігання крадіжкам, що вчиняються в Україні в умовах воєнного або надзвичайного стану. дисер. на здоб. наук. ступ. доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України, Харків, 2023. 239 с.

11. Павленко С.О. Основи оперативно-розшукової тактики: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 624 с.

Костенко Ірина Сергіївна,
здобувач вищої освіти Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Матюшенко Олена Іванівна,
завідувач кафедри кримінального парва
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат наук з державного управління

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДІВ ПОКАРАНЬ, УХИЛЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ЯКИХ Є ПІДСТАВОЮ ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗШУКУ

Підставою організації розшуку осіб, які ухиляються від виконання кримінального покарання, є вчинення ними кримінальних правопорушень, які передбачають відповідальність за ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі (ст. 389 Кримінального кодексу України (далі – КК)) та ухилення від відбування покарання у виді обмеження волі та у виді позбавлення волі (ст. 390 КК).

Покараннями, не пов'язаними з позбавленням волі в контексті ст. 389 КК, є штраф, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадські та виправні роботи. Положення ст. 390 КК говорять про ухилення від відбування обмеження волі та позбавлення волі.

Відповідно до ч. 1 ст. 53 КК, штраф – це грошове стягнення, що накладається судом у випадках і розмірі, встановлених в Особливій частині КК. Розмір штрафу визначається судом залежно від тяжкості вчиненого кримінального правопорушення та з урахуванням майнового стану винного в межах від тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян до п'ятдесяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, якщо статтями Особливої частини КК не передбачено вищого розміру штрафу. Сума штрафу згідно з п. 22.5 ст. 22 Закону України від 22.05.2003 р. «Про податок з доходів фізичних осіб» становить 17 грн. Відповідно до встановленого порядку суд пропонує засудженому у місячний строк добровільно сплатити визначену вироком суму штрафу. У разі несплати штрафу його стягнення здійснюється в примусовому порядку. Особа, яка ухиляється від сплати штрафу, підлягає кримінальній відповідальності за ч. 1 ст. 389.

Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю може бути призначене як основне покарання на строк від двох до п'яти років або як додаткове покарання на строк від одного до трьох років. Позбавлення права обіймати певні посади як додаткове покарання у справах, передбачених Законом України «Про очищення влади», призначається на строк п'ять років. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткове покарання за вчинення кримінального правопорушення проти виборчих прав і свобод громадянина, передбачених статтями 157–160 КК, призначається на строк п'ять років. Позбавлення права керувати транспортними засобами як додаткове покарання призначається на строк до десяти років. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як основне або додаткове покарання за вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, передбачених статтями 111-1, 111-2 КК, призначається на строк від десяти до п'ятнадцяти років (ч. 1 ст. 55 КК).

Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю має на меті недопущення вчинення даною особою в подальшому злочинів з використанням певної посади чи в результаті зайняття певною діяльністю. Застосування цього покарання як основного можливе лише за умови, що воно передбачене в санкції статті (частини статті) Особливої частини КК, яка передбачає відповідальність за вчинене кримінальне правопорушення, а також при призначенні більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст. 69). Не виключається застосування даного покарання при заміні невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням (статті 82, 83) та при звільненні від покарання на підставі закону України про амністію або акта помилування (ст. 85). КК не обмежує кола посад і видів діяльності (платні чи безоплатні, постійні чи тимчасові, виборні чи на які здійснюється призначення), право обіймати які або право займатися якою може бути позбавлений засуджений. Судова практика виходить з того, що позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю може бути призначене лише у тих випадках, коли вчинення кримінального правопорушення було пов'язане зі службовим становищем підсудного або із зайняттям ним певною діяльністю. Призначаючи це покарання, суд має чітко вказати у вирокі ті конкретні посади, право обіймати які позбавляється засуджений, або конкретний вид діяльності, права займатися якою він позбавляється. Тимчасове незайняття певним видом діяльності або непереребування на посаді

на момент постановлення вироку не є перешкодою для застосування цього покарання. Засуджені до позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, які ухиляються від цього покарання, підлягають кримінальній відповідальності за ч. 1 ст. 389.

Громадські роботи полягають у виконанні засудженим у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування. Громадські роботи встановлюються на строк від шістдесяти до двохсот сорока годин і відбуваються не більш як чотири години на день. Громадські роботи не призначаються особам, визнаним особами з інвалідністю першої або другої групи, вагітним жінкам, особам, які досягли пенсійного віку, а також військовослужбовцям строкової служби. Громадські роботи – це вид основного покарання, який полягає у виконанні засудженим безоплатних суспільно корисних робіт. Безоплатні суспільно корисні роботи виконуються засудженим у вільний від роботи чи навчання час. Конкретні види таких робіт визначаються органами місцевого самоврядування. Ними можуть бути: прибирання вулиць, парків, скверів, інших територій, роботи з благоустрою населеного пункту, ремонту будівель, комунікацій, вантажно-розвантажувальні роботи, догляд за хворими, сільськогосподарські роботи, роботи по впорядкуванню лісів, озер, річок та інші роботи, що не потребують спеціальної підготовки чи певної кваліфікації. Особа, яка ухиляється від відбудовання громадських робіт, підлягає кримінальній відповідальності за ч. 2 ст. 389.

Покарання у виді виправних робіт встановлюється на строк від шести місяців до двох років і відбувається за місцем роботи засудженого. Із суми заробітку засудженого до виправних робіт провадиться відрахування в доход держави у розмірі, встановленому вироком суду, в межах від десяти до двадцяти відсотків. Виправні роботи не застосовуються до вагітних жінок та жінок, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною, до непрацездатних, до осіб, що не досягли шістнадцяти років, та тих, що досягли пенсійного віку, а також до військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, працівників правоохоронних органів, нотаріусів, приватних виконавців, суддів, прокурорів, адвокатів, державних службовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування. Особам, які стали непрацездатними після постановлення вироку суду, виправні роботи суд може замінити штрафом із розрахунку трьох встановлених законодавством неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за один місяць виправних робіт. Виправні роботи – це вид основного покарання, яке обмежує право засудженого на зміну місця роботи,

просування по службі, позбавляє частини заробітної плати. Засуджений відбуває дане покарання тільки за місцем роботи, що має за мету його виправлення в звичайних для нього умовах праці та запобігання вчинення ним нового кримінального правопорушення. Місцем роботи є підприємство, організація, установа, незалежно від форми власності, де особа прийнята на роботу у передбаченому законодавством порядку, виконує покладені у зв'язку з цим на неї трудові (службові) обов'язки й одержує заробітну плату. Засуджений не може без дозволу кримінально-виконавчої інспекції звільнитися з місця роботи, виїздити за межі України. Особа, яка ухиляється від відбукання виправних робіт, підлягає кримінальній відповідальності за ч. 2 ст. 389.

Покарання у виді обмеження волі полягає у триманні особи в кримінально-виконавчих установах відкритого типу без ізоляції від суспільства в умовах здійснення за нею нагляду з обов'язковим залученням засудженого до праці. Обмеження волі встановлюється на строк від одного до п'яти років. Обмеження волі не застосовується до неповнолітніх, вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до чотирнадцяти років, до осіб, що досягли пенсійного віку, військовослужбовців строкової служби та до осіб з інвалідністю першої і другої групи. Обмеження волі є видом основного покарання, що чинить подвійний вплив на засудженого, який водночас: а) обмежується в свободі пересування і виборі місця проживання; б) обов'язково залучається до праці. Обмеження волі є строковим покаранням – воно може призначатися судом на строк від одного до п'яти років. Засуджені відбувають це покарання у кримінально-виправних установах відкритого типу без ізоляції від суспільства. Особа, яка ухиляється від відбукання обмеження волі, підлягає кримінальній відповідальності за ст. 390.

Покарання у виді позбавлення волі полягає в ізоляції засудженого та поміщенні його на певний строк до кримінально-виконавчої установи закритого типу. Позбавлення волі встановлюється на строк від одного до п'ятнадцяти років, за винятком випадків, передбачених Загальною частиною КК. Позбавлення волі на певний строк – це один із видів основних покарань, який полягає в примусовій ізоляції засудженого та поміщенні його на певний строк до кримінально-виконавчої установи закритого типу (тобто виправної колонії). Це покарання може застосовуватися лише тоді, коли воно вказане в санкції норми Особливої частини КК, яка передбачає відповідальність за вчинене діяння злочин, а також коли суд дійде висновку про можливість незастосування довічного позбавлення волі (ст. 64). Позбавлення волі на певний строк може

застосовуватись і на строк, більший п'ятнадцяти років (ч. 2 ст. 71, ч. 2 ст. 87). Особа, яка ухиляється від відбування позбавлення волі, підлягає кримінальній відповідальності за ст. 390.

Кривошеєв Андрій Костянтинович,

здобувач вищої освіти Національної
академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Злагода Ольга Валеріївна,

доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності Національної академії внутрішніх
справ кандидат юридичних наук, доцент

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ НЕВПІЗНАНИХ ТРУПІВ

В реаліях сьогодення виявлення трупа стало частішим явищем, у зв'язку з війною яку розв'язала росія та воєнними злочинами скоєними ними, особливо на деокупованих територіях та територіях де відбувались бойові зіткнення. В деяких випадках можливо встановити особу трупа за наявними у нього документами. В інших випадках у трупа нічого з вище переліченого може не бути наявним з-за різних причин та в наслідок сильного пошкодження трупа. В діяльності правоохоронців все частіше виникає ситуація необхідності ідентифікації трупа, встановлення особи та родичів загиблого. Так перед правоохоронцями повстав величезний обсяг роботи після повернення контролю над територіями Бучі, Ірпня та Гостомеля де були знайдені братські могили в яких необхідно було встановити особу кожного тіла в них.

Процес встановлення особи невідомого трупа полягає в визначених процесуальних діях, все починається з заведення «Розшукової справи». Розшукові справи – це збірник матеріалів, у яких відображено результати розшуку психічно хворих осіб і осіб визнаних у встановленому порядку соціально небезпечними, або перебувають у безпорадному стані та пішли з дому чи спеціальної установи органів охорони здоров'я, де утримувалися, неплатників аліментів та боржників за цивільними позовами, а також результати роботи, пов'язані з установленням особи невідомих хворих та невідомих трупів [1].

Підставою для заведення розшукової справи є інформація про виявлення невідомого трупа, а також надходження до органу (підрозділу) Установлення особи невідомого трупа здійснюється з використанням науково-технічних, антропологічних, медико-

криміналістичних, оперативно-технічних засобів і методів із залученням експертів-криміналістів, судових медиків та інших спеціалістів [1].

Участь судово-медичних експертів у огляді місця події (за можливості) з сортуванням судово-медичного матеріалу і збиранням речових доказів, що можуть сприяти ідентифікації особи. Створення алгоритмів судово-медичного дослідження об'єктів експертизи залежно від їх кількості, стану, посмертних змін, а також обставин справи із викладенням послідовності та маршрутизації досліджень. Із затвердженням їх на регіональному та національному рівнях. Після надходження тіл загиблих до експертної установи, створення експертних бригад, з залученням найбільш кваліфікованих фахівців відділу експертизи трупів, відділення судово-медичної криміналістики талабаторних відділень. Розподіл обов'язків та складання графіку робіт. Судово-медичні експертизи проводити поетапно, ретельно збираючи всі можливі ознаки, ідентифікації та фіксуючи їх фотозйомкою. Широко застосовувати всі можливі та необхідні методи дослідження для отримання максимальних позитивних результатів ідентифікації [2].

На місці виявлення трупа слідчий здійснює його зовнішній огляд. Огляд трупа проводиться слідчим чи прокурором у присутності понятих за обов'язковою участю судово-медичного експерта, а в разі неможливості його залучити – лікаря (ст. 238 КПК України). Зовнішній огляд трупа на місці виявлення складається з двох стадій – загального й детального огляду трупа [3].

При цьому обов'язково досліджуються такі обставини: поза трупа та його положення на місці події; зовнішній стан одягу на трупі; знаряддя, яким була заподіяна смерть, що виявлено на трупі; ложе трупа; одяг, що є на трупі; тіло трупа й пошкодження на ньому; предмети, виявлені в одязі трупа. Труп, особа, якого не встановлена, після закінчення огляду обов'язково дактилоскопуються та фотографуються за правилами сигналетичної зйомки [3].

При виявленні невідомого трупа створюється план розшукових заходів із встановлення особи:

1. На встановлення особи невідомого трупа орієнтувати особовий склад відділень поліції, та суміжних областей, при можливості надати фото;

2. Розмістити орієнтування у засобах масової інформації (фото одягу, предмети виявлені при огляді трупу, татування та інші особливі прикмети).

3. Направити ДАКТО – картки до ГУНП з метою перевірки за наявним обліком для встановлення особи невідомого трупа.

4. Провести необхідні розшукові заходи в районі виявлення трупа з метою встановлення родинних, дружніх та інтимних зв'язків, наявність камер відеоспостереження [3].

Нині правоохоронцям доступний новий метод геномної фіксації. Починаючи з 24 лютого 2022 року на території України, особливо в зоні ведення активних бойових дій, правоохоронні органи отримують велику кількість звернень щодо зникнення безвісти цивільних осіб та часто знаходять місця невідомих поховань. У зв'язку із цим виникає потреба ідентифікації заخورених тіл. Відбирання зразків біоматеріалу проводиться безпосередньо в судово-медичних лабораторіях або за дорученням суду. За загальним правилом зразками може бути кров, слина та епітелій з ротової порожнини. У загиблих осіб відбирають ті біоматеріали, які зазнали найменшого впливу зовнішніх чинників, якими можуть бути вологість, температура, вибухові речовини, тощо. Зазвичай такими є зразки кісток.

Існує два види ідентифікації тіл: пряма, непряма. Непряма ідентифікація передбачає порівняння зразків загиблого зі зразками від найближчих родичів (батько, матір та діти). Результати такого співставлення є найбільш точними.

Однак, у разі відсутності батьків та дітей проводиться пряма ідентифікація, яка передбачає порівняння біологічних зразків загиблого з його особистими речами, якими можуть бути предмети одягу, зубна щітка, лезо для гоління, тощо. Проте, на точність такої експертизи впливає тривалість користування загиблою особою такими речами [4].

Беручи до уваги кількість невпізнаних трупів в обліковій базі МВС, яка налічує понад 11000 було б добре внести певні зміни в законодавство. Наприклад Закон України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» зазначає перелік категорій осіб які підлягають обов'язковій державній реєстрації(стаття 5), в майбутньому якби ввести обов'язкову реєстрацію для всіх громадян України, тоді в майбутньому зменшилась би кількість неопізнаних трупів, а також стало би легше розслідувати кримінальні пропорушення з ліками у виді біологічних речовин.

Список використаних джерел

1. Розшукова справа щодо встановлення особи невпізаного трупа (макет): Навчальний посібник / О. В. Ковальова, С. П. Пекарський. Київ : ВД «Дакор», 2021. 48 с.

2. Комплексний підхід до ідентифікації загиблих осіб у випадках масових жертв Л. Л. Голубович, М. Д. Зубко, А. Л. Голубович, П. Л. Голубович, А. В. Куртев.

3. Ковальова О. В., Пекарський С. П. Розшукова справа щодо встановлення особи невпізаного трупа (макет) : Навчальний посібник / О. В. Ковальова, С. П. Пекарський. Київ : ВД «Дакор», 2021. 48 с.

4. Як за допомогою ДНК-експертизи знайти загиблих та зниклих безвісти рідних. URL <https://www.pereselenci.kh.ua/?p=3795>.

Кропивницька Валерія Сергіївна,
здобувач вищої освіти Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Злагода Ольга Валеріївна,
доцент кафедри оперативного-розшукової
діяльності Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗНИКНЕННЯ БЕЗВІСТИ ЗА ОСОБЛИВИХ ОБСТАВИН: ПРАВОВІ Й ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ

В умовах жорстокої війни, яку веде росія проти України, проблема зникнення людей безвісти стала буденністю. Збройний конфлікт, тимчасова окупація частини території, надзвичайні ситуації природного чи техногенного характеру – все це щодня забирає життя людей. Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» визначає правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та забезпечує правове регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям правового статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, з обліком, розшуком та соціальним захистом таких осіб і членів їхніх сімей.

Слід зазначити, що особа, зникла безвісти за особливих обставин – це особа, зникла безвісти у зв'язку зі збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру. Поняття такого феномену базується на розумінні правового статусу таких осіб. Він, у свою чергу, є поняттям похідним від родової (загальної, фундаментальної, первісної) категорії «правовий статус» [1].

Чинним законодавством передбачено створення Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин (далі – Реєстр), держателем якого є Комісія і який створюється з метою збирання, накопичення та централізації відомостей про таких осіб, а також обліку інформації, необхідної для їх ефективного розшуку. А відомості в Реєстрі накопичуються та зберігаються з метою обліку інформації, необхідної для розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. Саме держатель визначає механізм інформаційної взаємодії між Реєстром та Єдиним реєстром досудових розслідувань, іншими базами даних органів державної влади[2].

Особа набуває статусу такої, що зникла безвісти за особливих обставин, з моменту внесення про неї відомостей, що містяться у заяві про факт зникнення.

Особа вважається зниклою безвісти за особливих обставин до моменту припинення її розшуку у порядку, передбаченому Законом

України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» [3].

З моменту повномасштабної війни десятки тисяч людей вважаються зниклими безвісти. Такі дані наводить Уповноважений у справах зниклих безвісти. Велика кількість військовослужбовців, які стали на захист нашої країни в лавах ЗСУ чи інших військових формувань на сьогодні входять саме до такої категорії [4].

До основних органів, які уповноважені на розшук осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, віднесено Національну поліцію України [5].

Слід зазначити про те, що в умовах сучасного кримінального процесуального законодавства оперативно-розшукове забезпечення досудового розслідування кримінальних проваджень за фактом розшуку безвісно відсутніх осіб – це фактично лише здійснення оперативними підрозділами доручень слідчих та прокурора на проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій пояснюючи аналізом чинного законодавства в контексті організації розшуку осіб, безвісно зниклих.

Так, відповідно до чинного законодавства при надходженні до органу поліції заяви про зникнення особи безвісти повинно на протязі доби бути відкрите кримінальне провадження та розпочатись досудове розслідування.

Розшук особи, зниклої безвісти за особливих обставин, здійснюється по заяві. Заява подається до відповідного територіального органу Національної поліції України. У заяві зазначається інформація, що може сприяти розшуку. Заява може бути подана: родичем такої особи, представником військового формування, органом державної влади, органом місцевого самоврядування, громадським об'єднанням: будь-якою іншою особою, якій стало відомо про зникнення. Ці ж особи можуть звернутися з повідомленням про зникнення Уповноважений (є посадовою особою центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері дотримання норм міжнародного гуманітарного права на всій території України (далі – відповідальний орган виконавчої влади), на яку покладено повноваження щодо координації розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та вирішення інших питань, пов'язаних з цим).

Загалом діяльність пошукових груп, які утворює Уповноважений з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин за погодженням із Нацполіцією, СБУ, ДСНС та Об'єднаним оперативним штабом ЗС, буде спрямована на пошук зниклих безвісти осіб, їхніх останків, розшук і фіксацію місць поховання, вилучення тіл (останків) померлих (загиблих) осіб та їх вивезення.

Такі заходи планують проводити як на підконтрольних, так і на тимчасово окупованих територіях нашої держави. Проте представників правоохоронних органів не включатимуть до складу груп, які проводять пошукові роботи на непідконтрольних Україні територіях.

З-поміж іншого пошукові роботи проводитимуть групи шляхом:

- збору відомостей та/або даних про осіб, що можуть сприяти визначенню їх місцеперебування, ідентифікацію невпізнаних тіл (останків), визначення місця поховання або місцезнаходження, вивчення документації, отриманої від громадян, організацій, органів державної влади та архівних установ, встановлення за потреби номерів (найменувань) військових частин;

- опитування населення і вивчення місцевості у ймовірних місцях проведення пошукової роботи;

- опрацювання інформації, викладеної у зверненнях громадян та установ;

- обстеження ймовірних місць необлікованих поховань, у тому числі з використанням спеціальних засобів виявлення різноманітних предметів, сканування ґрунту чи іншого пошукового обладнання;

- узагальнення інформації про результати проведених пошукових робіт та вивезення тіл (останків), а також обробка результатів їх ідентифікації [6].

У випадку тривалої втрати зв'язку із військовослужбовцем, варто зв'язатися з військовою частиною (гаряча лінія, безпосередній командир, командир частини), або з Територіальним центром комплектування та соціальної підтримки та дізнатися причину відсутності зв'язку. Територіальний центр комплектування та соціальної підтримки надсилає письмовий запит на адресу командування військової частини, де проходив службу військовослужбовець на момент зникнення, щодо визначення його статусу за результатами проведеного службового розслідування у військовій частині.

Тобто, оперативні працівники з початку кримінального провадження за фактом зникнення особи безвісти входять до складу слідчо-оперативної групи та виконують доручення слідчого [1].

Отже, проблема зникнення людей безвісти за особливих обставин потребує комплексного наукового дослідження. В умовах жорстокої війни, що ведеться росією проти України, ця проблема набула особливої гостроти.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що пошук зниклих безвісти за особливих обставин потребує правового та організаційного дослідження, а також врахування міжнародного досвіду щодо розшуку зниклих осіб.

Список використаних джерел

1. Колпаков В.К. Зниклі безвісти за особливих обставин: поняття і розшук: стаття, 2023. 59 с. 62 с.
2. Закон України «Про Національну поліцію» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40–41, ст. 379).
3. «Особливості правового статусу зниклих безвісти військовослужбовців: відбувся онлайн-тренінг для працівників системи БПД», Провокатор новини.
4. «Розшук військовослужбовців зниклих безвісти», Pryhodko&partners. URL: <https://prikhodko.com.ua/poslугy/poslugi-advokata/advokat-u-kryminalnyh-spravah/rozshuk-vijskovosluzhbovcziv-znyklyh-bezvisty/>.
5. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-ХІІ.
6. «Як розшукуватимуть зниклих безвісти українців», АрміяINFORM новини URL: <https://armyinform.com.ua/2022/05/26/yak-rozshukuvatymut-znyklyh-bezvisty-ukrayincziv/>.

Кукос Марина Василівна,
аспірант кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО ЗІ СПІВРОБІТНИКАМИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВТЯГНЕННЯМ НЕПОВНОЛІТНІХ У НЕЗАКОННЕ ВИРОБНИЦТВО, ВИГОТОВЛЕННЯ, ПРИДБАННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ПЕРЕСИЛАННЯ ЧИ ЗБУТ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ

Досягнення завдань кримінального провадження залежить від належним чином організованої взаємодії слідчого з співробітниками оперативних підрозділів та іншими суб'єктами, зокрема центральними органами виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері сім'ї та дітей, центральними органами виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері сім'ї та дітей; органами ювенальної превенції Національної поліції України; приймальниками-розподільниками для дітей органів Національної поліції; школами соціальної реабілітації та професійними училищами соціальної реабілітації органів освіти; центрами медико-соціальної реабілітації дітей закладів охорони здоров'я; спеціальними виховними установами Державної кримінально-виконавчої служби України; притулками для

дітей; центрами соціально-психологічної реабілітації дітей; соціально-реабілітаційними центрами (дитячі містечка); спеціалістами в галузі дитячої, юнацької психології та вікової педагогіки – педагогами, психологами [1].

У наукових колах постійно точаться наукові дискусії щодо поняття взаємодії. Проведений аналіз широкого спектру поглядів щодо поняття взаємодії загалом, а також у правоохоронній діяльності зокрема, надає можливість висловити власне бачення щодо визначення цього терміну. Так, під взаємодією слідчого з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами при розслідуванні злочинів пов'язаних з втягненням неповнолітніх в незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин необхідно розуміти як передбачену чинним законодавством та угоджену за часом, місцем і послідовністю проведення системи певних взаємодоповнюючих дій, спрямованих на реалізацію повноважень слідчого з використанням можливостей оперативних підрозділів, органів і служб у справах дітей та спеціальних установ для дітей, спеціалістів в галузі дитячої, юнацької психології та вікової педагогіки (педагогів, психологів).

Складовими взаємодії при розслідуванні таких злочинів є: по-перше, прийняття рішення про необхідність і доцільність взаємодії (аналіз отриманої інформації, планування розслідування, залучення інших слідчих або осіб з інших підрозділів, служб, органів та ін.); по-друге вибір форми й методів взаємодії (процесуальних та непроцесуальних) для встановлення обставин втягнення, й залежно від виникнутих ситуацій висуває версії події та обирає відповідні заходи, необхідні для їх з'ясування (під час планування розслідування злочинів обирають заходи, під час проведення яких будуть взаємодіяти конкретні особи та/чи органи, а отже, залежно від їх характеру визначають форми взаємодії та шляхи її реалізації); по-третє, безпосередньо спільна узгоджена діяльність учасників взаємодії під час розслідування злочинів передбачених ст. 307 КК України; по-четверте, процесуальне закріплення результатів взаємодії, яке здійснюють за допомогою складання відповідних протоколів, рапортів, доповідних записок тощо [2, с. 169].

Важливого значення при розслідуванні даної категорії кримінальних правопорушень є взаємодія слідчого із співробітниками оперативних працівників. Обов'язковою умовою розгляду питання взаємодії слідчого та оперативних працівників в рамках кримінального провадження є наявність відокремлених повноважень, визначених в КПК України. Таких повноважень оперативні підрозділи не мають [3, с. 95]. Сутність такої взаємодії виходить зі змісту ч. 2 ст. 41 КПК

України, згідно з якою під час виконання доручень співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії в кримінальному провадженні з власної ініціативи або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора [4].

Слідчий у складі слідчої групи має право надати оперативним підрозділам наступні завдання: провести НСРД на підставі ухвали слідчого судді (у 79 % кримінальних провадженнях першочерговими НСРД: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України); накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК України); огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК України); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, контроль за телефонними розмовами, спостереження, відбору та фіксації змісту телефонних розмов; зняття інформації з каналів зв'язку (ст. 263 КПК України)); провести СРД; провести збір інформації на підставі Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [5]; забезпечити безпеку окремих учасників кримінального провадження, зокрема й неповнолітнього; провести затримання підозрюваного, доставку його до слідчого, прокурора або до суду для обрання міри запобіжного заходу; забезпечити оперативне супроводження досудового розслідування, визначити осіб, які здійснюють тиск на учасників кримінального провадження або окремих працівників правоохоронних органів; вжити заходів попередження вчинення кримінального правопорушення; в рамках кримінального провадження забезпечити збирання фактичних даних, які викривають підозрюваного у втягненні неповнолітнього до вчинення дій передбачених ст. 307 КК України.

Водночас, взаємодія слідчих з оперативними підрозділами фактично зводиться до надання ними формальних доручень про встановлення підозрюваних чи майна (наркотиків). Основні умови ефективності такої взаємодії: – комплексність і цілеспрямоване використання сил та засобів, якими користуються оперативні служби й слідчий апарат; – чіткий поділ їх компетенцій; – організуюча роль слідчого у взаємодії на всіх стадіях розслідування; – самостійність оперуповноважених у виборі засобів і тактичних прийомів, що можуть бути використані з метою розкриття злочинів; – недопустимість розголошення даних досудового розслідування, а також інформації, отриманої за допомогою негласних джерел [5, с. 98].

Виключно при отриманні достовірної інформації оперативними підрозділами, у тому числі Департаментом протидії наркозлочинності Національної поліції України, під час проведення оперативно-розшукових заходів з документування злочинної діяльності особи чи осіб про вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, пов'язаного

з незаконним збутом наркотичних засобів, їх керівники звертаються до керівників органів досудового розслідування зі службовим листом про виявлені обставини злочинної діяльності [6].

Саме, тому при розслідуванні вказаної категорії кримінальних правопорушень слідчий повинен постійно взаємодіяти із співробітниками оперативних працівників. Така взаємодія повинна відбуватися після обрання форми та методів взаємодії, а в подальшому при розробці тактики проведення тієї чи іншої СРД, які даватимуть результати у кримінальному провадженні. Тільки при такому підході можна забезпечити якісне розслідування кримінальних проваджень про злочини даної категорії осіб.

Список використаних джерел

1. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24 січ. 1995 р. № 20/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Пчеліна О. Щодо поняття та сутності взаємодії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2015. № 1 (Februarie). С. 167–172.

3. Боргун М. Взаємодія прокурора зі слідчим, слідчим суддею на стадії досудового розслідування. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 4. С. 95–100.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

5. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лют. 1992 р. 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.

5. Лужецька Н. Реалізація державної політики щодо запобігання та протидії наркоманії: механізм координаційної взаємодії. *Актуальні проблеми державного управління*. 2016. Вип. 4. С. 96–100.

6. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 7 лип. 2017 р. № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>.

Куций Віктор Васильович,
аспірант кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ

СТАН НАУКОВОГО РОЗРОБЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗАЙНЯТТЯ РИБНИМ, ЗВІРИНИМ АБО ІНШИМ ВОДНИМ ДОБУВНИМ ПРОМИСЛОМ

Відповідно до ст. 13 Конституції України водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу є об'єктами права власності Українського народу [1]. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією. Водночас, такі водні та інші природні ресурси постійно намагаються знищити, що призводить до шкоди довіллю загалом.

Сучасна екологічна ситуація в Україні вважається кризовою і обумовлена, як збройно агресією російської федерації, так і наслідками зростання екологічної злочинності. Злочини проти довілля загалом та незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом зокрема, становлять реальну загрозу внутрішній безпеці України. Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом є одним із найбільш поширених та найнебезпечніших в системі злочинів проти довілля і за вчинення, відповідно до ст. 249 КК України передбачається кримінальна відповідальність [2]. На підтвердження поширеності цього кримінального правопорушення слугує і офіційна статистика. Так, відповідно до статистичної інформації Офісу Генерального прокурора до Єдиного реєстру досудових розслідувань було внесено відомості щодо вчинення кримінальних правопорушень передбачених ст. 249 КК України, у 2015 році – 629, у 2016 році – 445, у 2017 році – 538, у 2018 році – 538, у 2019 році – 619, у 2020 році – 608, у 2021 році – 619 і станом на серпень 2022 року – 475 фактів незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом [3].

Попри високо стабільну кількість вчинених кримінальних правопорушень вказаної категорії, загальний відсоток направлення кримінальних проваджень до суду із обвинувальним актом в середньому становить 57 %. Так, у 2015 році з 629 зареєстрованих кримінальних проваджень 420, із них – направлено до суду із обвинувальним актом (67 %); у 2016 році із 445 зареєстрованих – 240 направлено до суду (54 %); у 2017 році із 538 зареєстрованих – 301 направлено до суду (56 %); у 2018 році із 538 зареєстрованих – 346 направлено до суду (64 %); у 2019 році із 619 зареєстрованих – 354

направлено до суду (57 %), у 2020 році із 608 зареєстрованих – 326 направлено до суду (54 %), у 2021 році із 613 зареєстрованих – 340 направлено до суду (55 %) і станом на серпень 2022 року із 475 зареєстрованих – 245 направлено до суду (52 %).

Таким чином, враховуючи, що одним із важливих завдань криміналістики є безперервне озброєння правоохоронних органів ефективними засобами й методами боротьби зі злочинністю, наведені обставини визначають нагальну потребу в розробці наукових досліджень проблематики розслідування кримінальних правопорушень у сфері охорони довкілля, зокрема незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, що має не лише теоретичне, а й практичне значення, позаяк судово-слідча практика відчуває потребу в сучасній криміналістичній методиці спрямованій на підвищення ефективності досудового розслідування таких кримінальних правопорушень.

У юридичній літературі різним аспектам, які стосуються проблем екологічної злочинності, приділялась увага у роботах відомих вітчизняних вчених-криміналістів, зокрема: В. П. Бахіна, В. І. Василичука, Т. В. Варфоломеевої, А. Ф. Волобуєва, В. І. Галагана, В. А. Журавля, А. В. Іщенка, Н. І. Клименко, І. І. Когутича, О. Н. Колесніченка, В. О. Коновалової, І. І. Котюка, В. С. Кузьмічова, Є. Д. Лук'янчикова, Г. А. Матусовського, В. Л. Ортинського, М. А. Погорецького, О. С. Саїнчина, М. В. Салтєвського, Д. Б. Сергєєвої, О. В. Таран, О. Ю. Татарова, В. В. Тищенко, Л. Д. Удалової, П. В. Цимбала, К. О. Чаплинського, С. С. Чернявського, Ю. М. Черноус, В. Ю. Шепітька, О. О. Юхна та інших.

Окремі аспекти кримінально-правової характеристики досліджуваного злочину певною мірою розробляли такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: П. С. Берзін, Л. П. Брич, С. Б. Гавриш, О. Л. Дубовик, О. О. Дудоров, Е. М. Жєвлаков, В. А. Клименко, З. Г. Корчева, О. В. Кришевич, Н. О. Лопашенко, В. К. Матвійчук, В. О. Навроцький, М. М. Панько, В. С. Плугатир, П. Ф. Повеліцина, В. Я. Тацій, Ю. А. Турлова, Ю. С. Шемшученко та ін.

Значний вклад у дослідження цієї проблеми внесли в рамках кандидатських дисертацій: Турлова Ю. А. «Кримінологічна характеристика браконьєрства в Україні та протидія цим злочинам» (2011 р.), Оробець К. М. на тему: «Кримінальна відповідальність за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним промислом» (2012 р.); Борисов Є. М. на тему: «Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом: кримінально-правова характеристика» (2013 р.) та Волкова Т. І. «Кримінально-правова охорона рибних, звіриних або інших водних біологічних ресурсів (ст. 249 КК України)» (2019 р.).

Праці згаданих науковців мають фундаментальний характер і становлять теоретичне підґрунтя для вдосконалення різних аспектів протидії злочинності у сфері охорони довкілля загалом. Але, не зважаючи на це, питання означені темою дисертації, не знаходили окремого комплексного дослідження в контексті розслідування. З метою усунення цієї прогалини, означена проблема потребує детального дослідження через призму розробки окремої методики розслідування незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, результатом якого мають стати науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на вирішення наявних криміналістичних та кримінальних процесуальних задач.

Список використаних джерел

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

3. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування : наказ Генерального прокурора від 30 черв. 2020 р. № 299. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

Литвяк Андрій Олегович,
аспірант кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права
та кримінології Пенітенціарної
академії України

НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗЛОЧИНИ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ ПРАЦІВНИКИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ, ЯК КРИМІНОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У ст. 3 Конституції України визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком нашої держави [1].

Правоохоронна діяльність є активною формою поведінки уповноважених суб'єктів, яка передбачає можливість застосування встановлених законом примусових засобів, що націлена на захист або відновлення прав, свобод і законних інтересів осіб, а також на протидію

порушенням, та реалізує правоохоронну функцію держави. Правоохоронна діяльність має складний характер та наділена самостійними ознаками, а саме: є невід'ємним структурним елементом (різновидом) юридичної діяльності; є самостійною юридичною категорією, що націлена на недопущення порушення прав, свобод і законних інтересів осіб або їх відновлення; є різновидом соціальної діяльності; має динамічний характер розвитку, що залежить від рівня розвитку суспільства, держави та системи права; здійснюється уповноваженими суб'єктами та залежить від їх професійності та досвіду.

Правоохоронні органи – це узгоджена система уповноважених суб'єктів, що є елементом механізму держави, здійснює виконання правоохоронних функцій відповідно до вимог чинного законодавства України [2].

Насильницька злочинність працівників правоохоронних органів є найнебезпечнішим дестабілізуючим фактором, що негативно впливає не тільки на систему кримінальної юстиції України, але й на національну безпеку держави – чим вище її рівень, тим менше можливостей використання системи правоохоронних органів та її працівників як ефективного інструмента вирішення внутрішніх проблем. Суспільна небезпечність насильницьких злочинів, що вчиняються працівниками правоохоронних органів об'єктивно пов'язана не тільки з порушенням прав і свобод людини, але й з ослабленням правоохоронної системи як найважливішої складової держави з захисту громадян та боротьби із злочинністю.

Саме тому вчинення кримінальних правопорушень особами, на яких покладено функції забезпечення безпеки та захисту інших людей, не лише підривають засади правової держави, перешкоджають побудові громадянського суспільства, завдають істотної шкоди авторитету державної влади, погіршують імідж правоохоронних органів, але й сприяють деформації правосвідомості громадян, морально розбещують суспільство, привчаючи його до думки, що несправедливість і насильство з боку влади цілком припустимі й природні; виступають вагомим каталізатором правового нігілізму в суспільстві, що вкрай негативно позначається на ефективності діяльності щодо мінімізації рівня злочинності. Особливо це стосується вчинення працівниками правоохоронних органів насильницьких злочинів, що посягають на найвищу соціальну цінність – людину, її життя і здоров'я, а також на невід'ємні права та свободи.

Незважаючи на системні перетворення, люстраційні та антикорупційні заходи, рівень злочинності серед працівників правоохоронних органів залишається досить високим, хоча останніми роками його вдалося дещо стабілізувати. Факти надзвичайних подій негативно позначаються на іміджеві усєї правоохоронної системи,

сприяють зростанню рівня недовіри громадян до здатності цих підрозділів забезпечити належний правопорядок у країні. За результатами проведених опитувань, 52 % громадян лише частково довіряють працівникам правоохоронних органів, 33 % – не довіряють ззагалі і лише 15 % – довіряють повністю [3].

Уся професійна діяльність працівників правоохоронних органів базується на реалізації правових і моральних вимог, які перебувають у тісному взаємозв'язку. Дотримання ними законності у практичній діяльності, недопущення правопорушень – головний показник зрілості та надійності органів державної влади. У зв'язку з цим особлива увага повинна приділятися питанням розробки та впровадження системи запобігання насильницьким злочинам, а також рекомендацій, спрямованих на удосконалення діяльності щодо їх виявлення та припинення у всій правоохоронній системі, встановлення осіб, які наділені державно-владними повноваженнями.

Кримінальні правопорушення, що вчиняються працівниками правоохоронних органів варто систематизувати на дві групи: кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та інші кримінальні правопорушення вчинені з використанням службового становища, до яких віднесено і насильницькі злочини, які хоч напряду і не торкаються сфери службової діяльності працівників, але так чи інакше пов'язані з нею. Передусім це проявляється в тому, що працівник правоохоронного органу дозволяє собі відхилення від загальноприйнятих стандартів поведінки, нехтує визнаними суспільством правилами співжиття саме через свою належність до правоохоронної системи. Така поведінка є наслідком існуючої в системі правоохоронних структур відомчої корпоративності та своєрідної кругової поруки, які не лише не передбачають належної оцінки неправомірних дій окремих працівників, але й всіляко сприяють замовчуванню таких фактів та уникненню законної відповідальності за вчинене.

Серед всієї сукупності насильницьких посягань необхідно відрізнити діяння, у яких насильство співпадає з мотивом та способом його досягнення, від насильницьких злочинів, у яких насильство виступає проміжним інструментом на шляху до реалізації іншої мети. Ці злочини містять певні спільні кримінологічні риси, але при цьому суттєво відрізняються за своєю природою, мотивацією, специфікою особистості злочинця та чинниками, що обумовлюють специфічність виду злочинного насильства.

Насильницький злочин вчинений працівником правоохоронного органу – це умисне протиправне, кримінально каране діяння, що проявляється у фізичному та психологічному впливі на органи, тканини (чи їх фізіологічні функції), психіку людини особою уповноваженою на виконання правоохоронних функцій держави й

вчиняється шляхом використання матеріальних факторів зовнішнього середовища, інформації, силової переваги, всупереч або поза його волею та здатне заподіяти смерть, фізичну або психічну травму (шкоду), обмежити свободу волевиявлення або дій людини.

Маючи складну, в певній мірі унікальну за змістом й негативним відтінком етичну, соціально-філософську природу, насильницькі злочини вчинені такими суб'єктами характеризуються: а) специфічними кримінологічно значущими рисами особи насильника; б) типовими ознаками, в яких відбиваються атрибути кримінального насильства: вони пов'язані з фізичним та психічним насильством або погрозою його застосування.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Осадчий В. І. Правоохоронні органи. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова ред. кол.) [та ін.]. Київ : Українська енциклопедія, 1998. Т. 5. 2003. 736 с.

3. Бардачов В. В. Злочини у сфері службової діяльності, що вчиняють працівники патрульної поліції як об'єкт кримінологічного дослідження. Науковий вісник публічного та приватного права. 2019. Вип. 5. С. 111–116.

Ляскевич Дмитро Ігорович,

здобувач вищої освіти Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Корольчук Віктор Володимирович,

начальник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВСТАНОВЛЕННЯ ОСОБИ НЕВПІЗНАНОГО ТРУПА АБО ВИЯВЛЕННЯ ЙОГО ЧАСТИН

Практика застосування сучасних технологій під час встановлення особи невпізнаного трупа або виявлення його частин відіграє важливу та роль для органів досудового розслідування та підрозділів кримінальної поліції.

Велику роль для встановлення особи трупа відіграють бази даних та обліки МВС України чи органів державної влади, що є тримачами та користувачами таких баз. До основних баз даних, що використовуються під час встановлення особи невідомого трупа належать:

- Інформаційний портал Національної поліції (ІНП);
- Дактилоскопічний облік МВС;
- Електронний реєстр геномної інформації людини;

Після того, як місцезнаходження невідомого трупа було встановлено, необхідно попередньо з'ясувати, чи може належати тіло до одної з таких категорій:

– Особи, відомості про яких є відомості у існуючих базах даних.

Тобто особи, які будь-яким чином фігурували як заявники, потерпілі, свідки, учасники події, особи, що притягались до адміністративної або кримінальної відповідальності, підозрювані, обвинувачені та інші категорії осіб.

– Особи, відомостей про яких у існуючих базах даних не має, або її недостатньо.

Тобто особи, які раніше не потрапляли до поля зору правоохоронних чи інших органів, або потрапляли у зв'язку з малозначною подією.

До першої категорії слід відносити осіб, які будь-яким чином вже потрапили до певних реєстрів. Так наприклад до органу поліції надходила заява про зникнення особи від родичів або знайомих. За вказаним фактом у Інформаційному порталі Національної поліції вносяться відомості у Єдиний облік (ЄО), присвоюється номер звернення та вносяться першочергові відомості.

БД «Розшук» – автоматизований банк відомостей, у якому обробляється інформація щодо розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування покарання, зниклих безвісти, зокрема за особливих обставин, підлягають психіатричній допомозі у примусовому порядку, є боржниками за виконавчими документами, відповідачами у справах про стягнення аліментів або про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, є дітьми, стосовно яких за виконавчим документом про відібрання дитини за поданням виконавця судом винесено ухвалу про їх розшук, осіб, які не можуть надати про себе будь-яку інформацію у зв'язку з хворобою або неповнолітнім віком, встановлення осіб невіданих трупів;

Інформація БД «Розшук», що оприлюднюється на вебпорталі:

за групою «невідані трупи»: опис зовнішності; особливі прикмети; стать; місце виявлення; опис одягу; дата виявлення; зріст;

ймовірний вік; давність смерті; фотографія; найменування органу (підрозділу) поліції, яким виявлено невпізнаний труп; контактні дані органу (підрозділу) поліції, який установлює особу за невпізнаним трупом [1].

Відповідно до цих даних, за допомогою ПНП, можна продивитись, у яких подіях фігурувала зникла безвісти особа, колишні місця перебування або в майбутньому у випадку надходження до поліції звернень від вказаної особи (або про таку особу) встановити її місцезнаходження. У випадку встановлення місцезнаходження невпізаного трупа або його частин на певній території (населений пункт, район, область), за допомогою ПНП можливо продивитись осіб, про яких надходила заява, що зникли безвісти на вказаній території та отримати інформацію, необхідну для встановлення особи. Прикладом такої інформації може слугувати повідомлення про час та місце зникнення особи та зіставлення його з можливим часом смерті особи та місцем, де було знайдено та невпізнано таку особу з певних причин.

Вказане використання ПНП найбільш ефективно, якщо про особу надходило повідомлення про зникнення безвісти. В іншому випадку, зіставити інформацію буде не можливо, або проблематично.

Під час огляду місця події для встановлення особи невпізаного трупа, відбувається відібрання дактилоскопічних зразків та формування дактилоскопічної картки (сліди папілярних узорів). Вказана дія відбувається для внесення відомостей до «Дактилоскопічного обліку МВС».

Відібрання дактилоскопічних зразків може відбутись під різноманітним приводом, як у добровільному, так і в примусовому порядку на підставі рішення суду. Так особи, у яких раніше було відібрано дактилоскопічні зразки та сформовано дактилоскопічні картки, вносяться до Дактилоскопічного обліку МВС, щоб в подальшому можливо було провести порівняння у випадку призначення дактилоскопічної експертизи. Так у випадку, якщо у особи раніше відбирались дактилоскопічні зразки, що були внесені до Дактилоскопічного обліку МВС, у випадку призначення експертизи по дактилоскопічним зразкам невпізаного трупа, в подальшому буде визначено співвідношення слідів папілярних узорів, за допомогою якого можливо буде встановити особу невпізаного трупа.

Згідно до наказу № 785 від 11.09.2001 «Про затвердження Інструкції про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України», Дактилоскопічний облік складається з:

- дактилокартотек – масиву дактилокарт невпізанних трупів;
- безвісно зниклих осіб та осіб, які були піддані дактилоскопіюванню відповідно до п. 1.5 Інструкції;

– слідотек – реєстраційних карт слідів рук, які вилучені під час оглядів місць подій (далі – ОМП) за фактами нерозкритих злочинів та безвісного зникнення осіб.

Дактилокарта на невпізнаний труп містить такі відомості: стать, відбитки всіх нігтьових фаланг пальців рук, їх контрольні відтиски, відтиски долоней рук (у разі каліцтва робиться відповідна відмітка), дата проведення дактилоскопіювання, орган, на території якого знайдено труп, посада, прізвище і підпис працівника, який заповнив дактилокарту [2].

Найбільш важливим та сучасним методом встановлення встановлення особи невпізаного трупа або виявлення його частин відіграє Електронний реєстр геномної інформації людини.

Електронний реєстр геномної інформації людини – інформаційно-комунікаційна система, що забезпечує збирання, реєстрацію, накопичення, зберігання, поновлення, пошук, використання і поширення (розповсюдження, передачу) геномної інформації людини [3]. За допомогою вищевказаного реєстру здійснюється обробка геномної інформації людини – будь-яка дія або сукупність дій, таких як збирання, реєстрація, накопичення, зберігання, поновлення, пошук, використання і поширення (розповсюдження, передача) знеособлених персональних даних про особу, якій належить геномна інформація, а також знищення геномної інформації.

Під час встановлення особи невпізаного трупа, під час досудового розслідування, призначається молекулярно-генетична експертиза, з метою внесення даних до геномного реєстру, а також пошуку співвідношень вже існуючих у реєстрі даних про осіб у яких раніше було відібрано біологічні зразки. Так у випадку виявлення збігів, у висновку молекулярно-генетичної експертизи буде зазначено інформацію про процент збігу геномної інформації певної особи з іншою (іншими) особами. Типовим використанням вищевказаного реєстру, під час встановлення особи невпізаного трупа або виявлення його частин, є порівняння з вже внесеними у реєстр даними, що були відібрані до моменту виявлення трупа або його частин.

На етапі досудового розслідування встановлюються особи, що можуть мати зв'язок з трупом або його частинами, а саме: батьками, дітьми, рідними братами та сестрами. У випадку виявлення таких осіб, у них відбираються зразки букального епітелію для подальших дослідів та пошуку збігів.

Якщо осіб, що можуть бути родичами трупа, встановити не виявилось можливим, інформація у геномному реєстрі зберігається в подальшому, для встановлення збігів у майбутньому.

З метою наповнення бази даних Електронного реєстру геномної інформації людини, відібрання зразків може відбуватись, в обов'язковому та добровільному порядку.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» проводиться обов'язкова державна реєстрація геномної інформації. Прикладом може послужити пункти:

1) осіб, яким повідомлено про підозру у вчиненні умисних тяжких чи особливо тяжких злочинів проти основ національної безпеки України, життя, здоров'я, волі, честі, гідності, статевої свободи та статевої недоторканості особи;

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини», добровільна державна реєстрація геномної інформації проводиться на підставі письмової заяви особи про відбір у неї біологічного матеріалу, проведення молекулярно-генетичної експертизи (дослідження) та внесення геномної інформації до Електронного реєстру, що вважається згодою цієї особи на обробку її персональних даних відповідно до Закону України «Про захист персональних даних».

Список використаних джерел

1. Наказ № 534 від 28.06.2023 «Про затвердження Інструкції з формування та ведення бази даних «Розшук» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1486-23#Text>.

2. Наказ №785 від 11.09.2001 «Про затвердження Інструкції про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1066-01#Text>.

3. Закон України Про державну реєстрацію геномної інформації людини. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20#Text>.

Ляшенко Олексій Миколайович,
аспірант Науково-дослідного
інституту публічного права

СТАДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ, ЩО ВЧИНЯЄТЬСЯ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Широкомасштабне військове вторгнення Російської Федерації в Україну підвищило вразливість населення до потрапляння в ситуацію торгівлі людьми. Міграція виступає однією з суттєвих детермінант її організованих, передусім транснаціональних, форм, а з іншого – є необхідним елементом такої прибуткової сфери транснаціональної організованої злочинної діяльності, як торгівля людьми з метою їх кримінальної експлуатації [1, с. 351].

Протидія кіберзлочинності та торгівлі людьми є сьогодні одним з першочергових завдань, яке стоїть перед правоохоронними органами не тільки України, але й світу. Практика засвідчує, що обидва названі

напрями злочинної діяльності перебувають в активній фазі розвитку, а інколи навіть перетинаються, сприяючи утворенню взаємовигідних конгломератів злочинних угруповань. Останнє пояснюється почастилим застосуванням інформаційних технологій для вчинення злочинів торгівлі людьми, і, навпаки, – опануванням кіберправопорушниками нових прибуткових видів злочинного бізнесу, пов'язаного з «живим товаром» [2, с. 12].

Опитування респондентів свідчить про те, що складність виявлення та документування правоохоронними органами фактів вчинення торгівлі людьми, що вчиняється з використанням мережі Інтернет обумовлено такими факторами як: анонімність і неперсоніфікованість – 87 %; доступність та дистанційність – 83 %; транскордонний характер – 81 %; недосконалість нормативно-правового регулювання щодо виявлення та документування торгівлі людьми, що вчиняється з використанням мережі Інтернет – 79 %; інше – 67 %.

З огляду на поступове зміцнення позицій організованої злочинності, зумовлене підвищенням рівня її професіоналізму, технічної оснащеності, розширенням мережі транснаціональних та корумпованих зв'язків, існує нагальна потреба в розробленні якісно нових пропозицій та рекомендацій щодо тактичних основ протидії окремим видам злочинів, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями, які повинні ґрунтуватися на позитивному міжнародному досвіді правоохоронних органів та відповідати сучасним потребам практики [3, с. 348–349].

Таким чином, враховуючи особливості злочинів у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, важливе значення для результативності їх виявлення та документування має значення стадій вчинення цього виду злочину.

Торгівля людьми, що вчиняється з використанням мережі Інтернет становить собою складний, багатоетапний процес, кожна стадія якого супроводжується певними діями, спрямованими, насамперед, на поставлення жертви в повну залежність від торгівця людьми і забезпечення досягнення основної мети – експлуатації.

Аналіз наукової літератури [4] та вивчення матеріалів практики свідчить про те, що торгівлі людьми, що вчиняється з використанням мережі Інтернет притаманні всі стадії цієї злочинної діяльності хоча з деякими особливостями, що передбачають використання інформаційних технологій на різних стадіях торгівлі людьми для:

вербування жертв (спеціально створенні веб-сайти; комп'ютерні соціальні мережі; дошки оголошень);

контролю та експлуатації жертв (онлайн-порностудії; мережні сховища; веб-сайти з надання послуг, пов'язаних з торгівлею людьми);

комунікації, (електронна пошта; мультимедійні засоби спілкування);

анонімності та безпечної передачі інформації в мережі;

одержання та відмивання коштів (електронні гроші; площадки, які можуть бути використані для легалізації).

Список використаних джерел

1. Севрук В. Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 1092 с.

2. Сокурєнко В.В. Актуальні питання діяльності правоохоронних органів у сфері протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми. Актуальні питання протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми. Харків, 2017. С. 12–15.

3. Павленко С.О. Основи оперативно-розшукової тактики: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 624 с.

4. Виявлення, попередження та розслідування злочинів торгівлі людьми, вчинених із застосуванням інформаційних технологій: навчальний курс / [А. Вінаков, В. Гузій, Д. Девіс, В. Дубина, М. Каліжевський, О. Манжай, В. Марков, В. Носов, О. Соловйов]. К., 2017. 148 с.

Марків Тарас Олегович,

аспірант кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ

ОКРЕМІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНАМИ ДБР ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ ОРГАНІЗОВАНІ ГРУПИ ТА ЗЛОЧИННІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Аналіз практики інформаційно-аналітичного забезпечення протидії злочинності дозволяє зробити однозначний висновок про те, що в сучасній Україні в системі правоохоронних органів використовувані організаційні підходи до налагодження та врегулювання цих відносин не є адекватними характеру і масштабам загроз національній безпеці з боку злочинності [1].

Слід констатувати, що основною причиною незадовільного стану інформаційно-аналітичного забезпечення протидії злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями є організаційно-правовий характер, що проявляється у відсутності

єдиної системи щодо збору, накопичення, аналізу, узагальнення та використання інформації [2].

Основою нормативно-правового регулювання інформаційно-аналітичного забезпечення протидії організованій злочинності є Конституція та Закони України. Стаття 3 Конституції України проголошує найвищою соціальною цінністю людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку [3].

Закон України «Про Національну поліцію» виділив як один із напрямів діяльності – інформаційно-аналітичну діяльність. Різноманітність функцій і завдань, що вирішуються в процесі функціонування системи МВС України, обумовлює застосування різних форм діяльності [4].

Стаття 25 «Повноваження поліції у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення» Закону України «Про Національну поліцію» передбачає, що поліція в рамках інформаційно-аналітичної діяльності: формує бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України; здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу; користується базами (банками) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади; здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями [5]. Відповідно до п. 18 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» підрозділи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, мають право створювати і застосовувати автоматизовані інформаційні системи [6; 7].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції. Виконання завдань визначених в статті 1 профільного закону реалізується за допомогою повноважень Державного бюро розслідувань, одним із яких відповідно до статті 6 є здійснення інформаційно-аналітичних заходів щодо встановлення системних причин та умов проявів організованої злочинності та інших видів злочинності, протидію яким віднесено до компетенції Державного бюро розслідувань, вживання заходів до їх усунення [8]. Базовими елементами та засобами реалізації інформаційно-аналітичної діяльності виступають інформаційні системи, системи зв'язку та передачі даних, сучасна інформаційно-телекомунікаційна інфраструктура, бази даних правової інформації, технічні, програмні, лінгвістичні, правові, організаційні засоби. Це знайшло втілення у ст. ст. 25–27 Закону України «Про Національну поліцію» [5; 9].

Як слушно зазначають з цього приводу видатні фахівці у сфері оперативно-розшукової діяльності С. М. Князев, С. С. Чернявський і М. Л. Грібов, наразі маємо розбалансовану гібридну модель діяльності оперативних підрозділів із нечіткими змістом і критеріями співвідношення оперативно-розшукової, кримінальної процесуальної, пошукової діяльності. Зазначена концептуальна неузгодженість перманентно виявляє наявні прогалини та спричиняє нові проблеми законодавчого, відомчого (міжвідомчого) нормативно-правового й організаційного характеру, які на практиці потребують невідкладного й ефективного вирішення [10; 11; 12].

Таким чином, маємо всі підстави зробити висновок про необхідність зміни підходів до інформаційно-аналітичного забезпечення боротьби зі злочинністю. Воно не повинно бути епізодичним, як форма реагування на нові відомчі настанови. В організаційному плані варто вести мову про деяке зміщення акцентів убік оперативних обліків на відміну від інформації, отриманої процесуальним шляхом [1]. Також удосконалення правового регулювання інформаційно-аналітичного забезпечення протидії органами ДБР злочинам, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями повинно здійснюватися із запровадженням ефективного зарубіжного досвіду.

Список використаних джерел

1. Гладкова Є. О. Удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення боротьби зі злочинністю. Актуальні питання діяльності правоохоронних органів у сфері протидії кіберзлочинності : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 12 листоп. 2014 р. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. X. : Права людини, 2014. С. 129–133.

2. Севрук В.Г. Окремі аспекти інформаційно-аналітичного забезпечення протидії злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі. Держава та регіони. Серія: Право, 2021 р. № 2 (72). С. 104–113. DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2021.2.17>.

3. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

4. Шраго А. О. Нормативно-правові аспекти забезпечення виявлення та розслідування збуту і розповсюдження порнографії у мережі Інтернет. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності підрозділів кримінальної поліції: зб. наук. статей за матеріалами доп. Всеукр. наук.-практ. семінару (Львів, 23 берез. 2018 р.) / упорядники А. В. Баб'як, В. В. Сенік, Т. В. Магеровська. Львів: ЛьвДУВС, 2018. С. 186–193.

5. Про Національну поліцію: Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 40–41. Ст. 379.

6. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-ХІІ із змін. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

7. Севрук В. Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 1092 с.

8. Школьніков В. І., Калиновський О. В. Застосування кримінального аналізу в діяльності управління інформаційно-аналітичної розвідки Державного бюро розслідувань. Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 16 червня 2018 р., м. Одеса / редкол.: Г. О. Ульянова (голова) [та ін.]. Одеса : Юридична література, 2018. С. 24–27.

9. Єсімов С. С. Юридична природа інформаційно-аналітичної діяльності Національної поліції. ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні: конф. (Київ, 18 листоп. 2016 р.). URL: <http://aphd.ua/publication-151/>.

10. Князев С., Чернявський С., Грібов М. Законодавче регулювання оперативно-розшукової діяльності: проблеми та шляхи їх розв'язання. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2021. № 2 (20). С. 9–10.

11. Павленко С. О. Основи оперативно-розшукової тактики : монографія. Київ : Людмила, 2022. 624 с.

12. Павленко С. О. Сучасний стан та проблеми правового регулювання оперативно-розшукової тактики. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2021. № 53. С. 132–137.

Медведюк Леонід Віталійович,
старший викладач кафедри кримінального
процесу та криміналістики
Навчально-наукового гуманітарного
інституту Національної академії
Служби безпеки України

РОЗШУКОВА РОБОТА СЛІДЧИХ ОРГАНІВ БЕЗПЕКИ

Основним напрямком розшукової діяльності слідчого беззаперечно є діяльність, пов'язана з організацією розшуку підозрюваних, які ухиляються від досудового розслідування у конкретному кримінальному провадженні. Таку діяльність регламентує ст. 281 КПК України «Розшук підозрюваного».

Так, якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме або він виїхав та/або перебуває на тимчасово

окупованій території України чи за межами України та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого, прокурора за умови його належного повідомлення про такий виклик, слідчий, прокурор оголошує розшук такого підозрюваного.

До оголошення підозрюваного в розшук слідчий, прокурор зобов'язаний вжити заходів щодо встановлення його місцезнаходження.

Про оголошення розшуку виноситься окрема постанова, якщо досудове розслідування не зупиняється, або вказується в постанові про зупинення досудового розслідування, якщо таке рішення приймається, відомості про що вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Здійснення розшуку підозрюваного може бути доручено оперативним підрозділам.

Тобто, слідчий вживає відповідні розшукові заходи, щоб встановити місцезнаходження та належним чином повідомити особу про виклик і розшукові заходи, пов'язані з безпосереднім розшуком підозрюваного.

У той же час, слідчий під час здійснення досудового розслідування кримінального провадження практично здійснює розшукові заходи для встановлення фактичного місця перебування свідків і потерпілих, у тому числі й осіб безвісті зниклих унаслідок різних проявів російської агресії. У тому числі осіб, які перебувають на тимчасово окупованій території України.

Для здійснення розшукових заходів слідчими органів безпеки обов'язково використовуються можливості, сили та засоби Міністерства внутрішніх справ України, у тому числі Національної поліції.

У постанові про розшук підозрюваного слідчим зазначається, якому саме оперативному підрозділу доручається здійснення такого розшуку. Крім того, слідчим у порядку, передбаченому ст. 40, 41 КПК України складається письмове доручення такому оперативному підрозділу про здійснення розшуку підозрюваного, в якому зазначаються всі відомі у кримінальному провадженні та необхідні для розшуку відомості про підозрюваного. Задля розшуку інших осіб, слідчим також надаються письмові доручення оперативним підрозділам, у тому числі підрозділам Національної поліції, про проведення слідчих дій та інших заходів, спрямованих на встановлення місця перебування таких осіб або відомостей про них.

У таких дорученнях слідчим зазначаються крім загальних характеристик особи, таких як стать, вік, опис зовнішності, прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце реєстрації та фактичного проживання, також родинні зв'язки, коло друзів, знайомих, які підтримують тісні стосунки, колеги по роботі, хобі, співслужбовці по строковій службі в армії та подібні дані. В обов'язковому порядку вказуються всі відомі номери телефонів

розшукуваних осіб (IMEI, історія використання SIM-картки, історія використання IMEI телефонів), інші засоби зв'язку (поштові, електронні адреси та скриньки, акаунти у соціальних мережах, месенджерах і інтернетдодатках) та інші дані про облікові записи, якими користувалась особа; відомості про транспортні засоби; відомості про банківські картки та рахунки; дані про особливі прикмети, прізвиська, позивні. За наявності, до доручення додаються фото розшукуваної особи або посилання на фото-, відеозображення особи у мережі Інтернет, дані про історію виїздів за кордон, відомості про історію геолокації мобільних засобів, геолокацій наявних у мережі фото-, відеоматеріалів. Окремо зазначається наявність або відсутність інформації про розшукувану особу у базі «Розшук» інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України».

До доручень про розшук підозрюваних, як правило додаються відповідні рішення суду про затримання особи і доставку в суд під вартою для обрання запобіжного заходу.

Також, слідчими СБ України вживаються відповідні заходи та надається доручення Державній прикордонній службі України щодо розшуку підозрюваного у пунктах пропуску через державний кордон України, до якого додаються відповідні рішення суду про затримання особи.

У разі наявності інформації про можливе перебування підозрюваного за кордоном, слідчим вживаються відповідні заходи для оголошення міжнародного розшуку через відповідні підрозділи НЦБ Інтерполу в Україні.

Практики відмічають проблему, що нерідко розшукувані підозрювані підтримують сталі зв'язки із своїми родичами та оточенням, використовуючи раніше невідомі слідству засоби зв'язку, виявити які можливо лише у разі проведення НСРД стосовно такого оточення підозрюваного. Однак, отримати в суді відповідні дозволи на проведення таких заходів не видається за можливе, оскільки на думку суду це призведе до втручання у приватне життя осіб, які не вчинили кримінальне правопорушення. Тому суди відмовляють у наданні дозволу на проведення таких заходів, а отримувати таку інформацію про підозрюваного приходиться тільки оперативним шляхом.

При визначення шляхів розв'язання цієї проблеми необхідно врахувати баланс між дотриманням конституційних прав і свобод осіб, не причетних до вчинення кримінального правопорушення та суспільного інтересу з розкриття кримінального правопорушення, що потребує подальшого наукового дослідження.

Миргородська Кристина Геннадіївна,
аспірант наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ

АСПЕКТИ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПРОТИДІЇ СПЕЦІАЛЬНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ПОЛІЦІЇ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ З ПРОТИПРАВНИМ ЗАВОЛОДІННЯМ МАЙНОМ ПІДПРИЄМСТВА, УСТАНОВИ, ОРГАНІЗАЦІЇ

Сучасні процеси глобалізації, інтернаціоналізації та триваючої конвергенції потребують глибшого знання не тільки власного законодавства, а й законодавства, зокрема кримінального та кримінально-процесуального зарубіжних країн. Тим паче, що сьогодні Україна прагне стати повноправним членом Європейського Союзу і НАТО, а тому має привести своє законодавство у відповідність до європейських стандартів [1].

На сучасному етапі становлення України як європейської держави реалізується комплекс стратегічних заходів, спрямованих на розвиток економіки в умовах євроінтеграції [2]. Але, кризові явища в сучасній ринковій економіці зумовили нарощування в суспільстві криміногенного потенціалу. У цих умовах особливого значення набувають питання, пов'язані зі зміцненням системи національної безпеки, і, насамперед, безпеки економічної, орієнтованої на забезпечення стабільного розвитку суспільства і держави, їх захищеності від кримінальних загроз. Однією з таких порівняно нових для української кримінологічної дійсності загроз виступає феномен протиправного заволодіння майном підприємств, установ, організацій, так зване рейдерство. Це економічне за своєю суттю і кримінальне за формою і змістом явище в останні роки отримало досить широке поширення в Україні. Це, своєю чергою, дуже негативно впливає на економіку країни [3, с. 74].

Слід відзначити, що стосується реального стану й масштабів рейдерства, то варто зазначити, що інтегрованої офіційної статистики злочинів, пов'язаних із цим явищем, сьогодні не існує. Наявні офіційні дані щодо застосування ст. 206² Кримінального кодексу (далі – КК) України (протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації), на жаль, жодним чином не відображають дійсного поширення рейдерства [4, с. 138–139].

У зв'язку із тим, що рейдерство направлене на здійснення злочинних посягань на право власності та на економічний порядок, що безпосередньо загрожує економічній та національній безпеці України державна політика протидії злочинам, що пов'язані із протиправним заволодінням майном підприємства, установи, організації повинна

бути спрямована на запровадження позитивного зарубіжного досвіду щодо визначення можливих шляхів їх вирішення (запобігання та протидії) з урахуванням сучасних умов в Україні.

Зауважимо, що дослідження зарубіжного досвіду може дозволити відкрити нові напрями кримінологічної діяльності поліції, ефективні в контексті протидії вчиненню кримінальним правопорушенням. Крім того, такий аналіз потенційно дозволить виявити певні помилки, які були допущені іншими державами у цій сфері, які доречно врахувати у вітчизняних реаліях [5, с. 263].

І.М. Федулова зазначає, що у більшості європейських держав відсутня стаття, що регламентує кримінальну відповідальність за протиправне заволодіння майном юридичної особи (що дослідниця трактує як синонім рейдерства). На її думку це пов'язано з ефективним регулюванням корпоративних правовідносин за допомогою норм цивільного, господарського, податкового законодавства, що виключає потребу у вжитті заходів кримінальної репресії [6, с. 46–47; 7].

Так, на Заході під рейдерством розуміють «ситуацію, в якій одна компанія намагається заволодіти іншою компанією без схвалення цього дирекцією компанії-мети, тобто відбувається поглинання компанії проти волі її керівництва і ради директорів» [8, с. 6; 3, с. 75].

Велика увага приділяється удосконаленню запобіжної діяльності правоохоронних органів. У зарубіжних країнах існують відомчі центри в межах судових, слідчих, пенітенціарних та пост пенітенціарних закладів. Більш того, існує також чимало дрібних диференційованих установ, які ведуть кримінологічні дослідження і спеціалізуються на розробці заходів захисту невеликих підприємств від різних організованих форм злочинності [9].

Таким чином, варто зробити висновок, що на американському ринку корпоративного контролю дружні поглинання підприємств сприяють підвищенню ефективності та конкурентоспроможності підприємств, а ворожі поглинання (рейдерські акції) здійснюються нечасто. Це зумовлено тим, що в США рейдерські акції почали активно реалізовуватися ще в 1970-х роках. Отже, протягом майже 40 років у США було вироблено та впроваджено дієвий механізм протидії рейдерству як явищу, розроблено державну політику, що має сприяти реформуванню рейдерства у необхідну для національної економіки форму активності та сформувати основи для інноваційного розвитку економіки країни [10, с. 12].

Усі захисні дії в США поділяються на: – превентивні (ті, що застосовуються до моменту появи пропозиції про поглинання): справедлива ціна; кваліфікована більшість для схвалення; рада директорів з щорічним частковим оновленням; умови про спеціальні класи акцій; кумулятивне голосування при настанні певних умов; «отруйні пігулки»; – тактичні (ті, що застосовуються після появи

пропозиції про поглинання): звинувачення в порушенні законодавства та початок судового процесу; реструктуризація активів; реструктуризація пасивів; стоп-згода; цільовий викуп; компенсаційні парашути; захист «Пек Мен»; захист «білий лицар» [11, с. 43; 12].

За результатами вивчення особливостей здійснення поглинань підприємств у Великобританії протягом останніх 20 років варто зробити висновок, що особливості здійснення рейдерських захоплень підприємств (кількість акцій, форми та засоби їх реалізації) багато в чому залежать від політичної, правової та інституційної ситуації в державі. Також слід підкреслити, що занадто розпорощена структура власності сприяє збільшенню кількості ворожих поглинань у Великобританії [10, с. 12–13].

У Великій Британії злиття та поглинання регулюють за допомогою Companies Act (Акт про компанії), що визначає рішення, які приймаються спеціальною резолюцією (не менше 75 %). До них відносять: зміну статуту компанії; зміну найменування компанії; перереєстрацію публічної компанії в приватну і навпаки; перетворення компанії з необмеженою відповідальністю в компанію з обмеженою відповідальністю; відмову від застосування переважного права акціонерів на придбання акцій; зменшення капіталу компанії; поза ринкове придбання компанією власних акцій; виплати з капіталу для погашення або придбання власних акцій [13; 12].

Для корпоративного ринку країн Азії, на відміну від США та країн Західної Європи, характерним є слабкий розвиток такого механізму корпоративного впливу, як рейдерська атака, та використання інституту ради директорів. Зазначимо, що це зумовлено насамперед високою концентрацією акціонерної власності. На нашу думку, саме з огляду на це ринок корпоративного контролю країн Азії можна охарактеризувати як достатньо спокійний, для якого рейдерські атаки надзвичайно рідкісні [10, с. 13].

Підсумовуючи вище викладене, необхідно відзначити, незважаючи на те що рейдерство в Україні постійно трансформується, запозичення позитивного досвіду інших країн щодо протидії спеціальними підрозділами поліції злочинам, що пов'язані із протиправним заволодінням майном підприємства, установи, організації вкрай необхідно. Відповідно систематизація українського законодавства та його та удосконалення повинно бути спрямоване на протидію рейдерству. Слід відзначити, що досвід інших країн є досить різноманітним, але опробування українськими правоохоронними органами інноваційних методів протидії, що використовуються зарубіжними спеціальними підрозділами поліції лише позитивно відобразиться на протидії злочинам, що пов'язані із протиправним заволодінням майном підприємства, установи, організації в Україні. Під час подальших наукових пошуків щодо протидії зазначеному

злочину необхідно більш детально здійснити дослідження досвіду діяльності спеціальних підрозділів поліції сусідніх держав, які входять до складу ЄС.

Список використаних джерел

1. Шубіна С.А. Зарубіжний досвід запобігання привласненню, розтраті майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем у сфері житлово-комунального господарства. Юридичний науковий електронний журнал. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2023/98.pdf.

2. Yunin O., Sevruc V., Pavlenko S. Priorities of economic development of Ukraine in the context of european integration. Baltic Journal of Economic Studies. Riga: Publishing House "Baltija Publishing", 2018. Vol. 4. N. 3. P. 358–365.

3. Ополінський А.О. Особливості рейдерства в Україні: інструменти запобігання і протидії протиправному заволодінню майном підприємства, установи, організації. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. Випуск 53. Том 2. 2018. С. 74–77.

4. Луговий О. М. Правове регулювання протидії рейдерству в Україні. Національний юридичний журнал: теорія та практика. Січень, № 1 (41), 2020. С. 138–142.

5. Фоменко А. Є. Досвід кримінологічної діяльності поліції республіки Польща. Юридична наука. № 7(97). 2019. С. 262–269.

6. Федулова І.М. Кримінальна відповідальність за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2019. 216 с.

7. Коломійчук В.О. Правові засади кримінальної відповідальності та протидії рейдерству в Україні: дис. ... док-ра. філософії: 081. Хмельницький, 2022. 257 с.

8. Шляхи подолання рейдерства: удосконалення законодавства та посилення реагування правоохоронних органів на протиправні дії його організаторів і виконавців: аналітична довідка. К.: Міжвідом. наук.-дослід. центр з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО, 2008. 127 с.

9. Гіденко Є.С. Зарубіжний досвід та українські реалії в боротьбі зі злочинністю. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/1329/1/62.pdf>.

10. Колесник М. А. Зарубіжний досвід протидії рейдерству та можливості його використання в Україні. Право і безпека. 2010 р. № 5 (37). С. 11–16.

11. Беліков О. Рейдерство в Україні – реалії сьогодення. URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2638>.

12. Когут В.Є., Хорт І.В. Протидія рейдерству: досвід США, Великобританії та Австралії. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/10/93.pdf>.

13. Закон про компанії (Акт про компанію) / Парламент Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії від 08.11.2006. URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents>.

Миронюк Карина Віталіївна,

здобувач вищої освіти Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Марков Михайло Миколайович,

професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ВИКОРИСТАННЯМ СУЧАСНИХ І НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ (ЗАСОБІВ)

Як наслідок неспровокованої збройної агресії з боку РФ проти України, боротьба з організованою злочинністю в умовах воєнного стану стикається з новими викликами, особливо щодо застосування сучасних технологій. Зміни, які відбулися в сучасному українському суспільстві, призвели до збільшення ризиків з боку організованої злочинності. Це посилює негативний вплив на роботу державного апарату та всю структуру правоохоронних органів України. Злочинні організації створюють загрози глобального рівня, що мають бути ретельно досліджені та осмислені. Національна поліція України та інші силові відомства, до функції яких входить протидія організованам злочинним угрупованням, розробляють нові стратегії для боротьби з кримінальними проявами злочинного світу. Організована злочинність сьогодні намагається змінити тактику, заходи, форми та методи нових кримінальних правопорушень та максимально легалізуватися у новій економічній системі. Зростання злочинності, а саме організованої, у всьому світі призвело до необхідності розробки комплексних, інноваційних та сучасних методів, технологій щодо протидії боротьби з організованою злочинністю. Фахівці та експерти вважають, що майбутні тенденції організованої злочинності будуть формуватися під впливом

глобальних змін у таких сферах, як демографія, міграція, урбанізація, військові конфлікти та економіка.

Сучасна організована злочинність протидіє державі у різних сферах її життєдіяльності. Ситуація, яка склалася на сьогоднішній день, потребує неординарних і кардинальних рішень з протидії цьому негативному явищу. Головне питання, яке в теперішній час існує в системі Національної поліції України – це формування якісного та професійного ядра працівників поліції, який спроможний виконувати поставлене завдання щодо протидії організованій злочинності, а також створення та використання сучасних та новітніх технологій (засобів) щодо протидії організованої злочинності.

Крім розповсюджених всім відомих злочинів, які вчиняють представники організованої злочинності, сьогодні вони, використовуючи новітні інформаційні технології та сучасну техніку, вчиняють загальнокримінальні та економічні злочини в інтернет-просторі (інтернет-шахрайство); розповсюджують вірусні програми з метою вимагання коштів за нерозголошення приватної та комерційної інформації; користуються послугами мережі ДАРКНЕТ тощо.

З метою приховування та отримання коштів від своєї незаконної діяльності, вони використовують різноманітні сучасні системи оплати, які дозволяють їм максимально знаходитися в тіні (криптовалюта, електронні гаманці, банківські системи та мобільні додатки).

Оперативно-технічні засоби та технології, що використовуються оперативними підрозділами Національної поліції України щодо протидії злочинам, які вчиняють представники організованої злочинності не в повній мірі відповідають тим сучасним та якісним критеріям, які потрібні в теперішній час, особливо, коли наша держава захищає власний суверенітет від агресора.

З метою протидії новітнім та сучасним викликам організованої злочинності, відсічі діям агресора та в умовах, що склалися на сьогоднішній день на території України, ми вважаємо за необхідне почати розбудову освітнього, навчального та аналітичного Центру МВС України на промисловій основі з філіями у регіонах країни для створення та розвитку сучасних інноваційних (інформаційних) технологій та спеціальних засобів.

Центр має працювати на основі новітніх досягнень сучасної та передової науки та техніки.

Стратегічною метою створення Центру повинна бути :

– розробка, створення, вдосконалення та використання у практичній діяльності оперативних підрозділів Національної поліції України та підрозділів, що здійснюють захист суверенітету та цілісності держави інноваційних (інформаційних) технологій та спеціальних технічних засобів;

– впровадження в освітній процес закладів вищої освіти МВС України вдосконаленої моделі підготовки спеціалістів за відповідним напрямком діяльності.

Діяльність Центра МВС України повинна будуватися та працювати за наступною схемою:

1) заклади вищої освіти з різних напрямків професійної діяльності (відомчі, цивільні, воєнні, приватні, комунальні, міжнародні);

2) підприємства, організації, установи незалежно від форм власності; науково-дослідні інститути; наукові лабораторії;

3) споживач (замовник).

До діяльності Центру планується залучати державні органи, приватний сектор та міжнародні організації на партнерських засадах.

Замовником та споживачем діяльності Центру виступає:

а) МВС України: Національна поліція України - оперативні підрозділи, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю; Державна служба з надзвичайних ситуацій; Національна Гвардія, Державна прикордонна служба України – підрозділи, які беруть участь у бойових діях;

б) заклади вищої освіти МВС України: для вдосконалення освітнього процесу та підготовки спеціалістів з різних напрямків та діяльності у сфері забезпечення правопорядку та безпеки у державі.

Кінцевим результатом діяльності Центру для замовника (споживача) є відповідний продукт:

1) інформаційно-аналітичні інструменти: програмне забезпечення, інформаційні технології, штучний інтелект тощо;

2) сучасні та модернізовані спеціальні технічні засоби (безпілотні літальні апарати, тепловізори, прилади нічного бачення, засоби радіоелектронної боротьби, сканери, радіостанції, мобільні комплекси, GPS трекери, засоби спостереження та фото-, відеофіксації; спеціальні засоби маскування та спеціальний одяг тощо).

Такий продукт Центру у цілому або в конкретному випадку буде дуже корисливим не тільки для підрозділів, діяльність яких пов'язана із боротьбою з організованою злочинністю, але і інших підрозділів Національної поліції України, які займаються розшуковою роботою не тільки на звільнених, але і на тимчасово окупованих територіях України.

Яскравим прикладом співпраці державних органів, приватних секторів та міжнародних організацій є: підприємство ТОВ НВП «ТЕМП-3000». Вони займаються створенням та популяризацією потрібного українського продукту -броні. З переваг компанії це прагнення до розвитку власних технологій, яке підсилить

технологічний суверенітет України та буде сприяти розвитку національного промислового воєнного потенціалу [1].

Також прикладом співпраці між країнами можна віднести запуск першої спільної інституції України та НАТО – JАТЕС. Робота Центру спрямована на досягнення повної взаємосумісності Збройних Сил України та сил країн НАТО[2].

Отже, в умовах воєнного стану, складної політичної, соціально-економічної ситуації, яка склалася в державі, а також щодо вдосконалення заходів, методів та форм для протидії організованих злочинності потрібно створювати та впроваджувати у практичну площину сучасні інформаційно-аналітичні інструменти, інноваційні технології, спеціальні технічні засоби, які можуть і повинні стати справжньою зброєю нового покоління.

Список використаних джерел

1. Сила нації – в її промисловому потенціалі: українське виробництво бронезилетів «ТЕМП-3000» нарощує потужності URL: ТЕМП 3000 « Новини | Цензор.НЕТ (censor.net)ТЕМП 3000 « Новини | Цензор.НЕТ (censor.net).

2. «У Польщі розпочала роботу команда із запуску першої спільної інституції України та НАТО – JАТЕС» URL: Україна-НАТО: Команда із запуску JАТЕС почала роботу в Польщі «Новини | Цензор.НЕТ (censor.net).

Містюк Андрій Петрович,

здобувач наукової лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

ОКРЕМІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ ЗБРОЇ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ ОРГАНІЗОВАНІ ГРУПИ ТА ЗЛОЧИННІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Кримінальні правопорушення, вчинені за участі організованих груп і злочинних організацій, дедалі більше характеризуються транснаціональними зв'язками їх учасників, високим рівнем конспірації і маскування вчинюваних ними діянь, застосуванням різних видів зброї та вибухівки [1, с. 8]. Щонайперше – це їх організованість, професіоналізм, озброєність, технічна оснащеність злочинності, яка набуває дедалі більш зухвалих і небезпечних форм [2; 3, с. 173]. Організована злочинність існує в усіх країнах і регіонах та має свій напрям й різниться лише мірою згуртованості, що залежить

від історичних, етнічних, економічних, соціальних шляхів розвитку того чи іншого суспільства [4, с. 344; 5, с.76]. Відповідно організовані угруповання постійно видозмінюється, використовує сучасні технічні засоби маскуванню та протидії правоохоронним органам [6; 7], а у зв'язку із збройною агресією РФ, збільшилась кількість таких організованих груп, що причетні до незаконного обігу зброї [8, с. 358]

П. С. Єпринцев на основі аналізу статистичних показників за 2015–2022 рр., наголошує, що ОЗ характеризується щорічним збільшенням кількості особливо тяжких злочинів, учинених у складі організованих груп і злочинних організацій, у тому числі шляхом застосування вогнепальної зброї, вибухових речовин, неконкурентних методів фінансово-господарської діяльності, зрощування з корумпованим чиновництвом і професійним криміналітетом, що негативно впливає на забезпечення національної безпеки в умовах війни [9, с. 6].

Отже, аналізуючи норми, де зброя та аналогічні їй засоби є предметом злочину, законодавець вказує такі їх види:

- зброя (статті 201, 410, 411, 412, 413, 414 КК України);
- вогнепальна зброя (статті 2631, 264 КК України);
- вогнепальна зброя, крім гладкоствольної мисливської зброї (статті 201, 262, 263 КК України);
- вибухові речовини (статті 201, 262, 263, 2631, 267, 269, 410, 414 КК України);
- вибухові пристрої (статті 262, 263, 2631 КК України);
- бойові припаси (статті 262, 263, 2631, 264, 410, 411, 412, 413, 414 КК України);
- бойові припаси, крім боеприпасів до гладкоствольної мисливської зброї (ст. 201 КК України);
- кинджали, фінські ножі, кастети чи інша холодна зброя (ст. 263 КК України);
- ядерний вибуховий пристрій, пристрій, що розсіює радіоактивний матеріал або випромінює радіацію (ст. 2651 КК України);
- зброя масового знищення (ст. 440 КК України);
- бойові речовини (ст. 410 КК України) [10, с. 14].

Природа наведених об'єктів, що становлять підвищену небезпеку для оточення, полягає в тому, що вони є джерелами підвищеної небезпеки для життя і здоров'я людей, майна та довкілля. Ця внутрішня, притаманна їм здатність ушкодження людей та тварин, знищення чи пошкодження навколишнього середовища, тобто володіння вражаючим ефектом, а також створення спеціально для його застосування є об'єктивними та основними ознаками, що характеризують їх як зброю. Ми підтримуємо висловлювання

правників, що норми КК України щодо зброї потребують удосконалення, адже це пов'язано з низкою сучасних експертних, адміністративно та кримінально-правових понять щодо зброї: призначення, вимог та критеріїв, класифікації, видової належності, права власності на види зброї, правил придбання, користування, реєстрації, умов збереження, видачі дозволу, порядку застосування, прав та обов'язків власників різних видів зброї, нелегального обігу зброї та ряду інших питань [11, с. 15].

Слід відзначити, що однією із головних функцій органів НП України є: здійснення організаційно-методичного забезпечення діяльності підпорядкованих підрозділів з попередження, виявлення злочинів, насамперед тяжких та особливо тяжких, а також тих, що набули суспільного резонансу, учинених із застосуванням вогнепальної чи холодної зброї, вибухових речовин, групою осіб, серійного характеру, розшуку підозрюваних та обвинувачених, осіб, які зникли безвісти, та ідентифікації невідомих трупів; здійснення контролю за організацією та ефективністю діяльності підрозділів карного розшуку із запобігання, виявлення, припинення та розкриття злочинів, пов'язаних з протиправною діяльністю учасників організованих груп, злочинних організацій, бандитських формувань, злочинних проявів у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових речовин та радіоактивних матеріалів [12].

Отже, слід відзначити, що протидія незаконному обігу зброї, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями неможлива без злагодженої взаємодії органів НП України з іншими суб'єктами протидії даному злочину. Акцентовано, що органи НП України під час протидії незаконному обігу зброї, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями взаємодіють з органами ОГП, СБУ, ДПСУ, ДМС, НГУ, МОУ, експертно-криміналістичними підрозділами, міжнародними органами та спеціальними органами інших країн тощо.

Слушною з цього приводу є думка о. І. Хараберюша, що вдосконаленню організації взаємодії правоохоронних органів під час оперативно-розшукового забезпечення протидії контрабанді із використанням оперативної техніки сприятиме впровадження новітніх форм аналітичного пошуку, а саме: – пошук інформації засобами системи Інтернет та використання його як джерела отримання оперативної інформації (підтримало 68 % опитаних); – формування правоохоронними органами регіональних банків інформації за напрямками діяльності (75 %); створення міжвідомчого централізованого інформаційного банку інформації з різних видів правопорушень (75 %); – використання новітніх оперативно-технічних

заходів та негласних слідчих (розшукових) дій: зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (64 %), зняття інформації з електронних інформаційних систем (51 %), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (78 %) [13, с. 29].

Список використаних джерел

1. Севрук В. Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 1092 с.

2. Павленко С. О. Деякі особливості протидії хабарництву, вчиненому службовими особами, які займають відповідальне становище. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2013. № 2 (30). С. 279–288.

3. Павленко С. О. Основи оперативно-розшукової тактики : монографія. Київ : Людмила, 2022. 624 с.

4. Севрук В. Г. Протидія організованій злочинності циганських етнічних угруповань на території України. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2012. Вип. 1. С. 343-350. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2012_1_41.

5. Sevruc V. Ethnic crime in Ukraine. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ України. 2016. № 1 (11). С. 73–83.

6. Албул С. В. До питання актуалізації напрямів наукових досліджень оперативно-розшукової протидії наркозлочинності в Україні. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/845/1/Albul-Narko.pdf>.

7. Павленко С. О., Шляховський О. А. Окремі напрями протидії незаконному збуту наркотичних засобів, що вчиняється організованими групами та злочинними організаціями. Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 30 берез. 2023 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 120–124.

8. Містюк А. П. Окремі засади протидії органами НП України незаконному обігу зброї, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями. Актуальні проблеми кримінального права : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 23 листоп. 2023 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 358–361.

9. Єпринцев П. С. Теорія і практика запобігання організованій злочинності в Україні. автореф. дис.. на здоб. наук. ступ. докт. юр.

наук за спеціальністю 12.00.08 (кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право). Донецький державний університет внутрішніх справ, Кропивницький, 2023. 40 с.

11. Щербаковський М. Г., Андреев Д. В. Розслідування незаконного обігу зброї: монографія. Харків, 2021. 192 с.

12. Зброєзнавство: правові основи обігу вогнестрільної зброї. Порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства: Україна. Європа. Світ.: монографія / П.Д. Біленчук, А.В. Кофанов, О.Ф. Сулява; за ред. П.Д. Біленчука. К.: Міжнародна агенція «BeeZone», 2004. 464 с.

13. Про затвердження Положення про Департамент карного розшуку Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 11 червня 2015 року № 687.

14. Харабериш О. І. Оперативно-розшукове забезпечення протидії контрабанді в Україні: автореф. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Дніпропетровськ, 2016. 36 с.

Ніжнік Дар'я Володимирівна,

здобувач вищої освіти Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Корольчук Віктор Володимирович,

начальник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ТАКТИКА ДОПИТУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ

Допит традиційно вважається однією з найбільш поширених та складних слідчих (розшукових) дій, під час проведення якої слідчий отримає значний обсяг необхідної для розслідування інформації.

За своєю суттю, це процесуальна дія, яка є регламентованим кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічним процесом спілкування осіб, які беруть у ньому участь, та спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини [1].

У процесі розслідуванні корисливо-насильницьких злочинів, цю слідчу (розшукову) дію можна віднести до одних із найважливіших та значущих.

До корисливо-насильницьких злочинів, науковці відносять: бандитизм (ст. 257 КК України), грабежі (ст. 186 КК), розбої (ст. 187 КК), у т.ч. поєднані із вбивством (п. 6 ч. 2 ст. 115 КК), вимагання (ст. 189 КК), викрадення і вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів (ч. 3 ст. 262 КК), наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів (ч. 2 і 3 ст. 308 КК), вчинені із застосуванням відповідних форм насильства [3].

Слідчі, які розслідують зазначену категорію кримінальних правопорушень повинні розбиратися в психології людей, володіти і аналізувати їх поведінку, володіти тактичними прийомами логіко-психологічного впливу, правильно інтерпретувати показання в процесі допиту з метою встановлення їх справжності, достовірності, повноти, визначення позицій допитуваного [6].

Необхідно зазначити, що допит є слідчою (розшуковою) дією, яка вирішує ряд тактичних завдань: викриття особи в брехні; перевірка висунутих версій; з'ясування раніше невідомих обставин, тощо.

Важливим у процесі здійснення допиту є його планування, що відображається в тактичній побудові зазначеної слідчої (розшукової) дії. Ключовим є той факт, що допит, здійснений на стадії досудового розслідування не є доказом на етапі судового розгляду, а тому, слідчий повинен опиратися на мету проведення допиту та шляхи досягнення ефективного результату.

У загальному вигляді послідовність стадій проведення допиту може бути визначена як: підготовка до проведення; проведення; фіксація ходу та результатів; оцінка отриманих результатів та визначення їх значимості, місця в системі доказової інформації у кримінальному провадженні.

Доцільно дещо розширити перелік стадій підготовки. Так, тактика проведення допиту учасників кримінального провадження у вчиненні корисливо-насильницьких злочинів повинна включати такі етапи підготовки:

- постановка завдань допиту;
- вивчення особи-злочинця;
- визначення переліку запитань;
- інформаційне забезпечення проведення допиту;
- визначення доцільності залучення спеціаліста;
- технічна підготовка до допиту;
- визначення часу, способу та місця здійснення зазначеної слідчої (розшукової) дії.

Особливістю отримання доказів при розслідуванні корисливо-насильницьких злочинів відрізняється допит потерпілих-іноземців.

Плануючи такий допит слідчому необхідно враховувати, крім особливостей їхнього правового статусу, також наявний для них у більшості випадків мовний бар'єр і низку психологічних факторів:

- а) незвичайність обстановки для іноземця;
- б) недостатня обізнаність зі способом життя, правилами поведінки, звичаями, традиціями і законами нашої країни, тощо.

Перед допитом слідчий повинен мати хоча б загальну уяву про політичний лад, правові принципи і звички, історію та географію країни допитуваного [4].

Під час допиту потерпілого слідчому необхідно приділяти особливу увагу з'ясуванню деталей, які можуть бути зіставлені з іншими зібраними доказами; конкретних дій кожного з підозрюваних; власних дій потерпілого; передуючих стосунків з підозрюваним; причин протиріч між показаннями потерпілого з цих питань та показаннями, поясненнями і заявами інших осіб; чи не має погроз на його адресу з боку підозрюваного або інших зацікавлених осіб [5].

В свою чергу, при допиті свідка, метою є отримання інформації не лише безпосередньо про події кримінального правопорушення, а й інших відомостей, наприклад, про події, які передували злочину (передумови злочину), особу злочинця й такі, що можуть бути використані у процесі розслідування для виявлення нових доказів та перевірки й оцінки наявних. Змістом показань свідка можуть бути не тільки відомості про фактичні дані, а й його аргументи, судження, умовиводи [2].

Якщо у кримінальному провадженні проходить декілька свідків, то слідчий повинен враховувати послідовність проведення допитів. У першу чергу доцільно допитувати тих осіб, які в силу сприятливих умов сприйняття злочинної події, життєвого досвіду чи інших обставин можуть більш повно та об'єктивно викласти обставини злочину та розповісти про факти, що мають значення для провадження [7].

Тактика допиту залежить від багатьох чинників, основними з яких є: механізм вчинення злочину; характеристика особи-злочинця, потерпілого, свідка; наявність у слідчого достатніх спеціальних знань; визнання вини підозрюваним; місце вчинення злочину; кількість суб'єктів, що вчинили злочин; потерпілим є фізична особи чи юридична та інші.

Саме тому слідчий повинен мати певний набір запитань, відповідно щодо підозрюваного, потерпілого, свідка з врахуванням зазначених вище чинників.

Проблематика тактики допиту при розслідуванні корисливо-навальницьких злочинів є динамічною і потребує постійного дослідження та оновлення.

Список використаних джерел

1. Криміналістика : підручник / [В. М. Глібоко та ін.] ; за ред. В. Ю. Шепітька. Київ : Ін Юре, 2001. 684 с.

2. Олійник О. Допит свідка і потерпілого. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/1723/>.

3. Тіщенко В. В. Концептуальні основи розслідування корисливонасильницьких злочинів : автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / В. В. Тіщенко ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2003. 34 с.

4. Тактика проведення процесуальних дій з іноземцями при розслідуванні незаконного переправлення осіб через державний кордон / О. М. Брисковська, Д. О. Алексеєва-Процюк // Право.ua. 2017. № 2. С. 105–110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pravo_2017_2_19.

5. Тертишник В. М. Допит на попередньому слідстві / Тертишник В. М., Фурман Н. А. Харків: Ксилон, 1996.

6. Удалова Л. Д. Вербальна інформація у кримінальному процесі України: монографія. Київ: Вид. ПАЛІВОДА, 2006. 324 с.

7. Чаплинський, К.О. Тактика проведення окремих слідчих дій: монографія / К.О. Чаплинський; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпропетровськ : ДДУВС, 2006 (Дніпропетровськ : РВВ ДДУВС, 22.05.2006). 308 с.

Околотенко Дмитро Сергійович,
здобувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

РОЛЬ ВІДОМЧОГО КОНТРОЛЮ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СВОЄЧАСНОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Одним із суб'єктів, який дотичний до забезпечення належних часових характеристик досудового розслідування є керівник органу досудового розслідування, який в межах своїх повноважень здійснює відомчий контроль. Такий вид контролю хоча прямо не передбачений КПК України, однак його цілком справедливо в теорії кримінального процесу відносять до системи кримінально-процесуальних гарантій.

У науковій літературі відомчий контроль диференціюють на два його види: відомчий організаційний та відомчий процесуальний контроль. Враховуючи наведений підхід надалі вважаємо за доцільне розкрити зміст відомчого контролю за кримінальними процесуальними строками у двох площинах: процесуальній та організаційній.

Очевидно, що функцію відомчого процесуального керівництва досудовим розслідуванням реалізує керівник органу досудового розслідування, правовий статус якого регламентований у ст. 39 КПК України. Водночас є ряд запитань щодо формулювання повноважень керівника органу досудового розслідування у положеннях національного законодавства. Так, відповідно до ч. 5 ст. 38 КПК України орган досудового розслідування зобов'язаний застосовувати всі

передбачені законом заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування. У той же час керівник уповноважений призначити іншого слідчого у разі неефективного досудового розслідування. Водночас критерії неефективності законодавець не уточнює.

У юридичних джерелах ефективність розслідування пов'язують із поточними результатами доказової діяльності слідчого, перспективами викриття осіб, що причетні до вчинення кримінального правопорушення та притягнення їх до кримінальної відповідальності, відшкодування шкоди потерпілим. На оцінку ефективності розслідування повинна впливати також складність встановлення обставин провадження, поведінка його учасників, процесуальні строки здійснення розслідування [1, с. 131].

Власне відповідно до практики ЄСПЛ ефективність розслідування з-поміж іншого включає вимоги щодо оперативності та розумної швидкості (ст. 65 рішення ЄСПЛ у справі «Космат проти України»). Навіть, якщо існують перешкоди або труднощі, які перешкоджають прогресу розслідування у конкретній ситуації, оперативне реагування національних органів влади є надзвичайно важливим для підтримання громадської віри в їхню відданість принципам верховенства права та їхню здатність запобігати проявам сприяння незаконним діям або терпимості до них. Крім того, з перебігом часу перспектива проведення будь-якого ефективного розслідування зменшується. Отже на оцінку керівником ефективності розслідування повинен впливати серед іншого рівень оперативності та розумної швидкості та здійснення його в межах встановлених законодавством строків.

З огляду на викладене можна зробити висновок, що недотримання процесуальних строків та невинуватена тяганина є підставою призначення іншого слідчого у провадженні для здійснення досудового розслідування, що, на нашу думку, потребує відповідного уточнення у положеннях ст. 39 (39-1) КПК України. У цьому контексті звернемо увагу на деякі аспекти регламентації правового статусу керівника органу розслідування у КПК Молдови, де у ч. 3 ст. 56 [2] зазначено, що розподілені офіцеру з кримінального переслідування матеріали та кримінальні справи можуть бути передані іншому офіцеру за кримінальним переслідуванням у разі:

1) його переведення, направлення, відрядження, усунення або звільнення з посади відповідно до закону;

2) його відсутності за наявності об'єктивних причин, що обґрунтовують терміновість справи та неможливість повернення офіцера;

3) необґрунтованого нездійснення ним кримінального переслідування протягом понад 30 днів;

4) встановлення щодо нього через повноваження або на підставі скарги на суттєве порушення прав учасників кримінального процесу або допущення непоправних помилок у процесі збирання доказів.

Враховуючи вищевикладене, вважаємо за необхідне уточнити положення ст. 39 КПК України та чітко визначити підстави визначення іншого слідчого для здійснення розслідування. Однією з таких підстав має бути нездійснення процесуальних дій, направлених на встановлення обставин кримінального правопорушення протягом тривалого часу.

На організаційному рівні відомчий контроль забезпечується відомчими нормативно-правовими актами. Так, зокрема діяльність керівників органів досудового розслідування Національної поліції України регламентується наказом Міністерства внутрішніх справ України «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України» № 570 від 6 липня 2017 року, яким затверджено Положення про слідчі підрозділи Національної поліції України та Інструкцію з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України.

Так, відповідно до ст. 4 розділу V (Повноваження керівників слідчих підрозділів органів Національної поліції) зазначеного вище Положення начальник слідчого відділу територіального (відокремленого) підрозділу Національної поліції України, крім повноважень, передбачених КПК України серед іншого керує діяльністю слідчого відділу та є відповідальним за виконання покладених на нього завдань, дотримання підпорядкованими слідчими вимог законодавства України. Однією з основних вимог законодавства є дотримання процесуальних строків, яка визначена у положеннях ст. 28, ч. 1 ст. 40, ст. 113 КПК України.

Поруч з цим, аналіз положень наказу дозволяє припустити, що відомчий контроль за дотриманням процесуальних строків на стадії досудового розслідування окрім керівника органу досудового розслідування покладається і на інших посадових осіб. Зокрема на окрему увагу стосовно відомчого контролю за ефективним розслідуванням в частині його своєчасності заслуговує такий суб'єкт як слідчий-методист, до обов'язків якого серед іншого входить: аналіз дотримання строків кримінального провадження; витребування не рідше одного разу на місяць в підрозділах інформаційного забезпечення Національної поліції, ГУНП списків кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення, які розслідуються понад установлені КПК України строки, виявлення причин недотримання строків досудового розслідування, внесення керівникові слідчого підрозділу пропозицій щодо вжиття заходів для їх усунення; забезпечення своєчасної підготовки матеріалів для продовження процесуальних строків у кримінальних провадженнях; організація

заслуховування результатів розслідування у цих кримінальних провадженнях у керівника слідчого підрозділу (ст. 3 розділ VII. Слідчий – працівник організаційно-методичного підрозділу).

Деякі аспекти діяльності керівників інших органів досудового розслідування, визначених у ст. 38 КПК України передбачено: наказом Бюро економічної безпеки «Про затвердження Інструкції про порядок приймання, реєстрації та розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, віднесені законом до підслідності Бюро економічної безпеки України» від 29 квітня 2022 року № 472/37808; наказом Державного бюро розслідувань «Про затвердження Інструкції з організації обліку, руху та зберігання кримінальних проваджень в органах досудового розслідування Державного бюро розслідувань» від 05 лютого 2024 року № 56 та ін. В контексті дослідження зазначені нормативно-правові акти регламентують окремі питання відомчого контролю за станом організації досудового розслідування, що певною мірою впливає на дотримання слідчими встановлених законодавством термінів.

Список використаних джерел

1. Крикунов О. Неєфективність досудового розслідування як підстава для відсторонення слідчого від здійснення кримінального провадження. Історико-правовий часопис. 2017. №2 (10). С. 129–134.

2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova : COD Nr. 122 din 14-03-2003. URL: https://continent-online.com/Document/?doc_id=30397729#pos=340;-52.

Олійник Олександр Андрійович,
аспірант Науково-дослідного інституту
публічного права

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ, ОРГАНАМИ ДІЗНАННЯ ТА ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА ПРАВА НА ЗАХИСТ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Через збройну агресію рф проти України в нашій країні оголошено та діє воєнний стан. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» «воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії ... та передбачає надання відповідним органам державної влади, ... повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії ..., а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб ... [1]. Це не може не позначитися

на правових, процесуальних та організаційних умовах діяльності оперативних підрозділів, органів дізнання та досудового слідства з виконання ними службових завдань під час здійснення оперативно-розшукових заходів, а також слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій під час кримінального провадження.

Реагуючи на зміну соціально-правових умов, в яких здійснюються ті чи інші заходи в умовах воєнного стану, законодавцем були внесені до Кримінального процесуального кодексу України зміни до окремих його статей, а також включено до нього розділ IX-1 «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану». Основна мета уведення та зміст відповідних змін у нормативно-правовому регулюванні діяльності оперативних підрозділів, а також органів дізнання та досудового слідства – забезпечити ефективність та дієвість їх дій в умовах продовжуваної збройної агресії РФ проти України та обмежень, які обумовлені уведенням та дією воєнного стану, під час виконання завдань по запобіганню, виявленню, припиненню та розкриттю кримінальних правопорушень. Зокрема це стосується завдань з організації розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, осіб, зниклих безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законодавством, а також установа осіб невпізнаних трупів уповноваженими підрозділами в умовах воєнного стану.

В цілому, можна зауважити, що відповідні зміни до вказаних вище нормативно-правових актів забезпечили ефективність та дієвість правового регулювання діяльності оперативних підрозділів, а також органів дізнання та досудового слідства з виконання покладених на них завдань у вказаних умовах воєнного часу, що був оголошений в країні.

Однак, варто звернути увагу на ту обставину, що результати діяльності вказаних підрозділів безпосередньо спрямовані на забезпечення виконання правоохоронної функції держави в такій сфері як кримінальне судочинство. Специфіка цієї сфери полягає у тому, що результати проведення оперативно-розшукових та процесуальних дій мають бути належним чином оформлені відповідно до вимог процесуального законодавства, а отримані фактичні відомості мають відповідати вимогам належності, допустимості, достовірності та достатності. До того ж специфіка кримінального судочинства нашої країни полягає у тому, що однією з засад його здійснення є те, що воно відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 129 Конституції України здійснюється на ґрунті засади змагальності. Це обумовлює виділення та наділення відповідними процесуальними правами сторони захисту (підозрюваного, обвинуваченого, законного представника вказаних осіб, захисника).

У певних випадках уведення у кримінальне провадження результатів оперативно-розшукових заходів як доказів, використання результатів слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, а також результати проведення процесуальних дій передбачає залучення до відповідних правовідносин представників сторони захисту. І якщо окремі процесуальні дії за участі сторони захисту в умовах воєнного часу можуть мати певні особливості (в порядку дій, часі або способі їх проведення, колі осіб, які до них залучено тощо), то частина, особливо пов'язана із реалізацією конституційних прав і свобод особи, навіть в умовах воєнного часу, обмежена бути не може.

Так, ст. 64 Конституції України встановлює, що в умовах воєнного або надзвичайного стану не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції. Відповідно слід вести мову про необхідність забезпечення в таких умовах в повному обсязі оперативними підрозділами, органами дізнання та досудового слідства прав підозрюваного, обвинуваченого на захист та низку пов'язаних із виділенням сторони захисту правових можливостей цих осіб. Зокрема це проявляється у тому, що права цих учасників кримінального провадження з боку вказаних органів та їх посадових осіб мають в повному обсязі бути забезпечені, а підозрюваний, обвинувачений отримати сприяння у реалізації своїх прав та свобод.

Наприклад, за умов оголошення підозрюваного в розшук відповідно до ст. 281 КПК України, частина четверта цієї статті передбачає, що копія постанови про оголошення підозрюваного в розшук надсилається стороні захисту. Зокрема, це може бути захисник або законний представник підозрюваного. Ця вимога в умовах воєнного стану має бути виконана само і у випадку винесення постанови про відновлення досудового розслідування (ст. 282 КПК України).

Також це стосується затримання підозрюваного, коли поза усяких обставин уповноважена особа, яка здійснила затримання, має виконати вимоги ч.ч. 4, 5 ст. 208, 210 КПК України, а за певних обставин дотриматися вимог п. 6 ч. 1 ст. 615 КПК України. При цьому з урахуванням дії відміченої вище ст. 64 Конституції України затримана особа має можливість у повному обсязі скористатися правом на професійну правничу допомогу, тобто право мати захисника і зустріч із ним незалежно від часу в робочі, вихідні, святкові, неробочі дні до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування. Як вбачається, ці обов'язки на уповноважених особах лежать і у випадку затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою його приводу, коли таку особу оголошено у розшук (ст. 188 КПК України).

У випадку затримання особи в порядку ст. 208 КПК України письмове повідомлення про підозру затриманій особі вручається не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання (ч. 2 ст. 278 КПК України). Ця вимога в умовах воєнного стану за загальним правилом має бути виконана. Але з урахуванням п. 7 ч. 1 ст. 615 КПК України у разі наявності об'єктивних обставин, що унеможливають вручення затриманій особі письмового повідомлення про підозру у строки, встановлені ст. 278 КПК України, якщо такі процесуальні дії здійснюються в умовах воєнного стану, строк для вручення письмового повідомлення про підозру затриманій особі може бути продовжено до сорока восьми годин. При цьому слід зазначити, що наявність таких обставин має бути підтверджена з боку сторони обвинувачення.

Про результати проведення оперативно-розшукових заходів, якщо в наслідок цього отримано докази, про результати слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема наслідком яких стало установлення осіб невідомих трупів уповноваженими підрозділами, сторона захисту (підозрюваний, захисник або законний представник підозрюваного) в умовах воєнного стану мають бути в повному обсязі поінформовані під час відкриття матеріалів іншій стороні в порядку ст. 290 КПК України.

В результаті проведеного дослідження можна констатувати, що в умовах воєнного стану існують окремі особливості забезпечення оперативними підрозділами, органами дізнання та досудового слідства права на захист підозрюваного та обвинуваченого. Доведено, що реалізація конституційних прав та свобод цих осіб пов'язана із необхідністю належного захистом їх від обвинувачення, де навіть в умовах воєнного стану це має здійснюватися без будь-яких обмежень. Такий механізм не тільки забезпечує належну реалізацію засади змагальності як прояву демократичного та правового характеру нашої держави, а, що є не менш важливим, створює умови для належної реалізації, а також охорони та захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Останній момент, як відомо, є одним з основних завдань кримінального провадження навіть в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон, Верховна Рада України від 12.05.2015 № 389-VIII Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст. 250. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

Оніпко Анжела Віталіївна,
здобувач вищої освіти Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Никипорець Сергій Миколайович,
старший викладач кафедри оперативного-
розшукової діяльності Національної
академії внутрішніх справ

ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ЄВРОПОЛОМ У РОЗШУКУ ОСІБ, ЯКІ УХИЛЯЮТЬСЯ ВІД СЛІДСТВА ТА СУДУ

Координація роботи Національної поліції з Європейським поліцейським офісом (далі – Європол) є надзвичайно важливим аспектом в забезпеченні безпеки та зниженні злочинності. В цій статті ми розглянемо основні завдання цього процесу та проаналізуємо розшукову діяльність, яка здійснюється у рамках співробітництва з Європол.

В Угоді між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво закріплено, що крім обміну інформацією, відповідно до визначених Рішенням Ради Європу завдань Європолу, здійснюється обмін спеціальними знаннями, загальними зведеннями, результатами стратегічного аналізу, інформацією щодо процедур кримінальних розслідувань, інформацією про методи запобігання злочинності, участь у навчальних заходах, а також надання консультацій та підтримки в окремих кримінальних розслідуваннях.

Компетенція Європолу поширюється на боротьбу з організованою злочинністю, тероризмом та іншими формами тяжких злочинів (незаконний обіг наркотиків, нелегальна діяльність, пов'язана з відмиванням коштів, торгівля людьми, вбивство, заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, нелегальна торгівля людськими органами і тканинами, підробка грошових знаків та платіжних засобів, корупція та ін.), які зачіпають дві або більше держави-члени у такий спосіб, що потребує спільного підходу держав-членів, зважаючи на масштаб, значущість та наслідки таких злочинів [1].

За загальним правилом, взаємодія України з Європол здійснюється через Департамент міжнародного поліцейського співробітництва Національної поліції України.

Поряд з цим, допускається прямиий обмін інформацією між Європол та іншими компетентними органами України (*зокрема, Національне антикорупційне бюро України, Генеральна прокуратура України (Офіс Генерального прокурора) та ін.*).

В рамках міжнародного співробітництва України з Європолом правоохоронними органами України здійснюється робота в міжнародних спільних слідчих групах, оперативний обмін інформацією у кримінальних провадженнях, встановлення місцезнаходження осіб в різних країнах та притягнення винних осіб до відповідальності [2].

Спільна робота між українськими правоохоронними органами та європейськими колегами дозволяє ефективно вирішувати складні кримінальні справи та затримувати осіб, які намагаються уникнути відповідальності за вчинені злочини. Основні завдання координації роботи Національної поліції з Європолом:

1. Збір та обмін інформацією. Одним із основних завдань координації роботи національної поліції з Європолом є забезпечення ефективного збору та обміну оперативної інформації. Це включає обмін даними про кримінальні розшуки, наявність злочинців, методи їх діяльності та іншої інформації, необхідної для розслідування злочинів.

2. Планування спільних операцій. Національна поліція спільно з Європолом розробляє та здійснює спільні оперативні операції для протидії трансграничній злочинності. Ці операції базуються на обміні інформацією та координації дій між національними поліцейськими силами та Європолом з метою притягнення до відповідальності злочинців та запобігання злочинам [3].

3. Підтримка у проведенні розслідувань. Національна поліція співпрацює з Європолом для отримання допомоги та підтримки у проведенні розслідувань злочинів. Це включає передачу інформації, обмін експертними даними та технічними засобами, залучення спеціалістів для аналізу доказів та інші види співпраці.

4. Забезпечення кваліфікованої підготовки. Національна поліція співпрацює з Європолом у сфері навчання та підвищення кваліфікації поліцейських. Європол надає фахівців, тренерів та програми навчання для покращення професійних навичок поліцейських, що забезпечує впровадження однакових процедур та стандартів в роботу поліцейських сил різних країн.

Розшукова діяльність у співпраці з Європолом є невід'ємною частиною роботи Національної поліції та Європолу. У рамках співпраці з Європолом національна поліція займається наступними завданнями в сфері розшуку [1]:

1. Встановлення та затримання злочинців. За допомогою обміну оперативною інформацією та планування спільних операцій національна поліція спільно з Європолом працює над встановленням та затриманням осіб, які вчинили злочини.

2. Аналіз доказів. Національна поліція співпрацює з експертами Європолу у сфері аналізу доказів, що дозволяє ефективніше проводити розслідування та збирати достовірні докази для подальшого притягнення осіб до відповідальності.

3. Відновлення майна. Національна поліція співпрацює з Європолем для відновлення майна, яке було викрадено чи використано під час вчинення злочинів. Це включає залучення спеціалістів з розшифрування даних, економічного аналізу та інших напрямів роботи [4].

4. Профілактика злочинності. Важливою складовою розшукової діяльності є профілактика злочинності. Національна поліція співпрацює з Європолем для розробки та впровадження стратегій злочинності, які допомагають запобігати вчиненню злочинів та забезпечувати активну безпеку [5].

Підсумовуючи вищесказане слід зазначити, що координація роботи Національної поліції з Європолем є важливим кроком у забезпеченні безпеки та боротьбі з злочинністю. Забезпечення ефективного збору та обміну інформацією, планування спільних операцій, підтримка у проведенні розслідувань та навчання – основні завдання цього процесу. Розшукова діяльність у співпраці з Європолем включає встановлення та затримання злочинців, аналіз доказів, відновлення майна та профілактику злочинності. Співпраця з Європолем робить роботу національної поліції більш ефективною та дозволяє забезпечити безпеку громадян. Завдяки співпраці Національна поліція України може ефективно впроваджувати сучасні методи розшуку та спільно працювати з іншими країнами для розслідування злочинів. Це сприяє підвищенню рівня безпеки та сприяє зміцненню довіри до правоохоронних органів. Таким чином, взаємодія Національної поліції України з Європолем у розшуку осіб, які ухиляються від слідства та суду, є дієвим механізмом в боротьбі зі злочинністю та сприяє зміцненню міжнародної безпеки.

Список використаних джерел

1. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво від 14 грудня 2016 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-16#n156.

2. Моїсєєва А.А. Що потрібно знати про Європол та його співпрацю з Україною? URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/shho-potribno-znati-pro-yevropol-ta-jogo-spivpraczuu-z-ukrayinoyu/>.

3. Право Європейського Союзу (в питаннях і відповідях) : навч.-довідк. посіб. / Т.В. Комарова та ін. ; за заг. ред. І.В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 178 с.

4. Європейське право і національне законодавство: збірник наук. праць / ІНІСН РАН. М., 2007.

5. Бірюков М.М. Європейське право: навч. посібник для студ. вузів, 3-є вид., доп. М: ОмегаЛ, 2008.

Петров Олександр Євгенійович,
здобувач кафедри оперативно-розшукової
діяльності Національної академії
внутрішніх справ

ОКРЕМІ НАПРЯМИ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Корупція є транснаціональним явищем і в зв'язку з цим становить загрозу всій світовій спільноті. Протидія їй в різних країнах здійснюється з різною ефективністю і за різними напрямками, але очевидним є те, що необхідна міжнародна антикорупційна стратегія протидії, що складатиметься з різних профілактичних і репресивних заходів [1, с. 213–214].

Сучасні організовані групи тісно пов'язані корупційними зв'язками з посадовими особами органів державної влади та працівниками правоохоронних органів України. Саме корупція забезпечує імунітет цих груп від соціального та правового контролю та створює сприятливі умови для їхньої злочинної діяльності шляхом підкупу, хабарництва, одержання неправомірної вигоди, а також протидії цілеспрямованій діяльності правоохоронних органів і контррозвідувальним заходам у власному середовищі [2, с. 323].

Запозичення позитивного досвіду, застосування окремих підходів або елементів є безумовно корисними, так як вивчення здобутків інших завжди збагачує власну діяльність, дає змогу скорегувати її, розкриває ще не використані можливості [3, с. 323].

Заслужує на увагу досвід боротьби з корупцією у європейських країнах, які в більшій мірі орієнтовані на запобігання корупції, ніж на боротьбу з нею. Для прикладу, ключовим елементом антикорупційної політики скандинавських країн є концепція державного управління «Добре управління» (Good Governance). Ця система державного управління у сфері боротьби з корупцією характеризується, зокрема, участю громадян у прийнятті рішень; прозорістю доходів, рішень, дій державних службовців; оперативною реакцією на потреби суспільства; підконтрольністю державних органів громадськості [4].

У Швеції, як і у більшості Скандинавських країн, немає спеціалізованих антикорупційних органів, які контролювали б виконання антикорупційного законодавства, а основним законодавчим актом, яким передбачається покарання за неправомірне отримання винагороди службовими особами, є Кримінальний кодекс Швеції [5,

с. 282]. Що стосується відсутності спеціальних антикорупційних органів, то можна зазначити, що хоча Швеція не має антикорупційного агентства, проте вона має ряд органів, які можуть спільно розглядатися як такі, що виконують еквівалентну функцію. Це, перш за все, Національний антикорупційний підрозділ прокуратури (National Anti-Corruption Unit), нещодавно створена Національна антикорупційна група поліції (National Corruption Group) та давній Шведський антикорупційний інститут (Institutet Mot Mutor). До інших суб'єктів, діяльність яких спрямовується на протидію корупції, відносять Шведську асоціацію органів місцевої влади та регіонів (SKL) та Transparency International Швеція (TIS) [6].

У Нідерландах існує трирівнева система боротьби з корупцією. Більшість випадків корупції державні організації та інститути, такі як в'язниці, департамент державних зборів, міністерство оборони тощо, розбирають самі (всередині своїх організацій). Для цих цілей у держустановах існують власні відділи внутрішніх справ, або внутрішні служби безпеки. Як правило, організації карають тих, хто провинився, зміщенням із посади, стягуванням компенсації за порушення або ж звільненням [7, с. 34].

В Данії функціонує низка уповноважених осіб та установ, зокрема: 1) Національний аудиторський офіс (Rigsrevisionen), який був створений задля перевірки парламентських витрат та рахунків державних компаній; 2) Секретаріат із відмивання грошей (MLS) – це національний підрозділ фінансової розвідки, відповідальний за аналіз потенційної можливості відмивання коштів, фінансування тероризму та інших незаконних фінансових дій; 3) Данський парламентський омбудсмен – має у штаті 100 працівників та контролює адміністрацію уряду та муніципалітетів; 4) інші зацікавлені сторони – а) ЗМІ; б) громадянське суспільство [8; 9 с. 128].

Таким чином, ефективна боротьба проти корупції в Україні в умовах воєнного стану продовжується, окрім наявності відповідної політичної волі, така діяльність вимагає належного законодавчого забезпечення (комплекс нормативно-правових приписів, що регулюють механізми запобігання корупції, а також відповідальність за вчинення корупційних порушень), формування дієвої системи державних органів, забезпечення належного координування формування та реалізації антикорупційної політики, превентивні заходи запобігання корупції, а також її подолання в умовах воєнного стану. Побудова такої інституційної системи повинна відповідати міжнародним стандартам (зокрема, конвенціям Організації об'єднаних націй та Ради Європи проти корупції, а також рекомендаціям ГРЕКО

та Стамбульського плану дій антикорупційної мережі ОЕСР (організації економічного співробітництва й розвитку) і передовій світовій практиці, а також враховувати особливості української юридичної системи [10, с. 92].

Список використаних джерел

1. Гречко О.В. Зарубіжний досвід діяльності суб'єктів протидії корупції та можливості використання в Україні. *Право*. 2023. № 4. С. 213–218.

2. Севрук В.Г. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали II Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 8 груд. 2017 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ. С. 321–324.

3. Павленко С.О. Основи оперативно-розшукової тактики: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 624 с.

4. Шевчук О. А. Світовий досвід боротьби з корупцією та можливість його запровадження в Україні. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2019. Вип. 2. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadpcurn_2019_2_9.

5. Боднарчук О. Скандинавський досвід у сфері боротьби з корупцією наприкладі Швеції, Фінляндії. *Юридичний вісник*. 2014. № 2. С. 279–284.

6. Франков О.С. Зарубіжний досвід протидії корупції та організованій злочинності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 7. С. 215–219. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-7/54>.

7. Мельник О. Г. Міжнародний досвід запобігання та протидії корупції як вектор формування національної антикорупційної політики в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 32–35.

8. Denmark: Overview of corruption and anti-corruption. Т. I. URL: <https://knowledgehub.transparency.org/assets/uploads/helpdesk/Country-profileDenmark-2018-PR.pdf>.

9. Абдуллаєв В.А. Державна політика у сфері запобігання та протидії корупції: порівняння досвіду України та Азербайджанської Республіки: дис. ... д-ра філос.: 28. Миколаїв, 2023. 250 с.

10. Шило С.М. особливості застосування законодавства щодо запобігання корупції в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. Серія ПРАВО. Випуск 74: частина 2. С. 86–93.

Подубінський Іван Богданович,
аспірант кафедри оперативно-розшукової
діяльності факультету № 2 Інституту
з підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції Львівського
державного університету внутрішніх справ

ВИЯВЛЕННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПОРУШЕНЬ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

В умовах військової агресії РФ, коли злочинність у сфері економіки, зокрема в її бюджетному секторі, набуває витончених та організованих форм, все актуальнішою стає необхідність вдосконалення організації і тактики оперативно-розшукової діяльності підрозділів Національної поліції, насамперед такої її форми, як виявлення осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес. Відомості про це, як правило, є надбанням обмеженого кола осіб, зацікавлених у приховуванні цієї інформації, для чого застосовують різноманітні способи конспірації.

Загальновідомо, що завдяки бюджетним коштам фінансуються всі без виключення заходи забезпечення обороноздатності держави, заходи забезпечення економічної та соціальної стабільності в умовах воєнного стану; за потреби бюджетні ресурси оперативно перерозподіляються з метою ліквідації критичних наслідків військової агресії росії або ж для запобігання настанню загрозливих ситуацій у енергетичній, економічній, соціальній та інших життєво необхідних суспільству і державі сферах. Відтак важливим напрямом державної політики є потреба зниження бюджетних ризиків і несприятливих наслідків від управлінських рішень, які прямо впливають на причини та умови злочинної діяльності службових осіб, які, по суті, контролюють процес як накопичення (збору), так і витрачання (розподілу) фінансових ресурсів країни, які повинні скеровуватися на забезпечення її життєдіяльності. Крім того, проблематика відносин у бюджетній сфері обумовлена їхнім неоднозначним регулювання великою кількістю законодавчих та підзаконних (відомчих) актів, що, в свою чергу, супроводжується оформленням множинних фінансово-облікових документів, що створює передумови для різного роду службових зловживань.

Погоджуємося із твердженням, що корупція та зловживання в органах публічної влади є настільки масштабними, що на боротьбу із ним вже готові витратити чималі кошти, адже через них втрачається багато більше [1, с. 89]

На широкий загал під корупцією у бюджетних правовідносинах розуміють використання суб'єктами цих відносин та учасниками

бюджетного процесу свого службового становища, перевищення владних повноважень для неправомірного збагачення як власного, так і групового (колективного). На думку окремих вчених основними факторами, які сприяють корупції в органах публічної влади у бюджетному процесі в Україні, є законодавчі проблеми, непрозорість прийняття та виконання актів про бюджет; неналежний рівень притягнення до адміністративної та кримінальної відповідальності посадових осіб за вчинені ними правопорушення; обмеженість участі громадськості у бюджетному процесі та практичне неврахування думки громадян щодо вирішення тих чи інших фінансово-бюджетних проблем; лобіювання та підтримка у Верховній Раді України інтересів окремих політичних груп, навіть окремих громадян, які досить часто є представниками влади на місцях [2, с. 312–313].

Для того, щоб успішно здійснювати пошукову роботу, оперативні працівники Національної поліції повинні мати уявлення про її суть і завдання, знати місця її здійснення, способи використання джерел оперативної інформації, можливості інших служб Національної поліції, володіти навичками оперативного розпізнавання осіб, фактів та предметів (документів), що становлять оперативний інтерес.

Враховуючи високий рівень латентності кримінальних правопорушень, що вчиняються в процесі обігу бюджетних коштів, перед оперативними працівниками постає завдання здійснити активний оперативний пошук за трьома напрямками:

- а) виявлення фактів вчинення злочинів;
- б) виявлення предметів та документів, що містять сліди злочинної діяльності;
- в) виявлення осіб, які за зовнішніми ознаками (поведінкою, діями, за рівнем матеріального забезпечення тощо) можуть бути віднесені до категорії підозрюваних у злочині, потерпілих, очевидців (або осіб, які можуть надати інформацію про вчинення злочину) [3, с. 98–100].

Звісно, у залежності від сфери бюджетного фінансування конкретної бюджетної установи, рівня та режиму оперативного обслуговування цього об'єкта, а також оперативної обстановки на об'єкті, рівня обізнаності оперативного працівника з обстановкою на об'єкті, від кількості та якості оперативних джерел інформації та способу вчинення злочину кваліфікація дій осіб за певною статтею Кримінального кодексу планування дій щодо отримання первинної інформації про ознаки кримінального правопорушення буде відрізнятися.

Виявлення осіб та фактів, що становлять оперативний інтерес при здійсненні пошуку, відбувається за невстановленими і наперед індивідуально невизначеними ознакам. У цьому випадку оперативні підрозділи не мають певної, заздалегідь визначеної інформації про

об'єкт оперативного пошуку. Пошук його здійснюється за ознаками, які задані не матеріалами конкретного кримінального провадження, а на основі загальних уявлень про нього. Розпізнавання досягається шляхом порівняння ознак, властивих тому або іншому об'єкту, з ознаками окремих видів кримінальних правопорушень. Під час пошуку надходить орієнтуюча інформація, робляться певні припущення, що здобуті відомості стосуються якогось кримінального правопорушення, тобто встановлюється формальна тотожність отриманих відомостей з абстрактною моделлю протиправного діяння, що існує в свідомості оперативного працівника. Ця ж модель кримінального правопорушення зумовлюється положеннями, що містяться у кримінально-правовій науці, криміналістиці, криминології, теорії ОРД, та спирається на професійний досвід конкретних оперативних працівників, які здійснюють пошук. Процес виявлення

кримінальних правопорушень і осіб, які їх готують або вчинили, заснований на пізнанні події кримінального правопорушення шляхом виявлення з навколишнього середовища змін, що виникли у зв'язку з його підготовкою або вчиненням. Ці зміни можуть бути виявлені за залишеними слідами на предметах, об'єктах, зокрема документах, а також у свідомості особи, яка спостерігала за подіями, що становлять оперативний інтерес. Пошук ведеться постійно, незалежно від наявності відомостей про нерозкриті кримінальні правопорушення з метою виявлення максимальної кількості осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес.

Оперативний працівник під час оперативного пошуку зустрічається з необхідністю вивчення (пошуку) слідів, що виникли (виникають) при вчиненні злочину як в ідеальній, так і у матеріальній сферах. Причому об'єктивні передумови виявлення оперативно значимої інформації реалізуються через суб'єктивний процес – свідому діяльність.

Суб'єктивними чинниками, які сприяють втіленню об'єктивно існуючої можливості виявлення оперативної інформації є:

знання суб'єктом оперативного пошуку загальних закономірностей виникнення інформації про кримінальне правопорушення;

знання ситуаційних особливостей механізму виникнення інформації про кримінальні правопорушення у бюджетній сфері;

знання прийомів і засобів відбору орієнтовних інформаційних сигналів та вміння застосувати ці прийоми і засоби;

наявність необхідних суб'єктивних якостей (спостережливість, увага, здатність логічно мислити тощо).

Перед оперативним працівником стоїть конкретне завдання викрити кримінальне правопорушення і встановити осіб, які його готують, вчиняють або вчинили. Для цього він здійснює оперативно-розшукові заходи, спрямовані на активне здобування первинної

інформації, одночасно застосовуючи аналітичні методики, що дозволяють оцінювати, інтерпретувати, систематизувати і аналізувати отриману первинну інформацію.

Оперативні працівники повинні суворо дотримуватися послідовності етапів пошуку – початок нового етапу можливий лише після того, як на попереднє питання отримано позитивну відповідь.

Щоб усвідомити потреби в силах та засобах оперативно-розшукової діяльності для боротьби із досліджуваним видом кримінальних правопорушень необхідно, як ми вважаємо, щоразу переосмислювати обсяги шкоди, яка завдається, та пов'язані із нею інші небезпечні наслідки, які можуть стати критичними для країни, яка захищається від військової агресії та терористичних атак (актів) рф. Проте, сьогодні Національна поліція докладася усіх зусиль для боротьби із різного роду зловживаннями в бюджетній сфері

Список використаних джерел

1. Ямненко Т.М. Проблеми доказування зловживання владою у фінансових правовідносинах. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Ужгород. 2015. С. 89–92.

2. Музика-Стефанчук О.А. Органи публічної влади як суб'єкти бюджетних правовідносин [монографія]. Хмельницький університет управління та права. Хмельницький. 2011. 384 с.

3. Ортинський В.Л., Захаров В.П., Некрасов В.А., Баб'як А.В. Попередження та розкриття злочинів, пов'язаних з порушенням бюджетного законодавства: навч. посібник. Львів: ВАТ «Львівська книжкова фабрика АТЛАС», 2009. 198 с.

Поярков Андрій Юрійович,

аспірант кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ ОРГАНІЗОВАНІ ГРУПИ, ЗЛОЧИННІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Одним із наслідків глобалізації стало посилення криміналізації суспільних відносин як на національному, так і на міжнародному рівнях [1]. Діяльність організованих груп та злочинних організацій у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів становить собою одну із найбільш небезпечних форм організованої злочинності.

Питання взаємодії під час протидії кримінальним правопорушенням, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів є завжди актуальною проблемою. Це і через різноманітний характер діяльності організованих груп та злочинних організацій, їх транснаціональний характер, постійне реформування правоохоронних органів (то створення нових, то розформування вже діючих), зміни в законодавстві з прийняттям низки нових норм, ізольованість правоохоронних органів один від одного, недостатня професійна підготовка. Особливо це неузгодженість спільних дій в структурі одного відомства [2, с. 663].

Завданням взаємодії є своєчасне запобігання кримінальним правопорушенням, їх виявлення, а також забезпечення їх повного, всебічного та об'єктивного розслідування, притягнення винних осіб до встановленої законом відповідальності, відшкодування заподіяної злочинами шкоди, відновлення порушених прав громадян [3].

У практичній площині співробітництво в боротьбі зі злочинністю здійснюється на двох рівнях: 1) внутрішньодержавний, що становить систему поліцейських органів, які діють відповідно до національного і міжнародного права; 2) міжнародний рівень – це органи і системи органів та організацій, створених з метою боротьби із загальнокримінальною злочинністю (Інтерпол) та для контролю, припинення й боротьби з організованою злочинністю і наркотиками (наприклад, Управлінням ООН з наркотиків та злочинності) [4, с. 95].

Під час виявлення та розслідування злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, що вчиняються організованими групами, злочинними організаціями працівники оперативних підрозділів Національної поліції України взаємодіють майже з усіма службами та підрозділами правоохоронних органів, особливо, під час проведення комплексних оперативно-профілактичних операцій («Допінг», «Мак», «Канал», «Батискаф» тощо). До процесуальних форм взаємодії, варто віднести: надання слідчим доручення на проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідному оперативному підрозділу; надання оперативними підрозділами допомоги слідчому при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; право слідчого доручати оперативному підрозділу виконання заходів забезпечення кримінального провадження; право слідчого доручати оперативному підрозділу встановлення місцезнаходження підозрюваної особи, яку оголошено в розшук [5].

Взаємодія між слідчими й оперативними підрозділами здійснюється в таких непроцесуальних формах: обмін інформацією; спільне обговорення думок, пропозицій, висновків за матеріалами

провадження і з питань взаємодії; спільне планування; спільна участь у проведенні окремих запобіжних заходів [5].

Участь України в діяльності міжнародних організацій обумовлена існуванням у світовому геополітичному просторі транснаціональних злочинних організацій, що захопили світові ринки наркообігу. Міжнародне співробітництво правоохоронних органів як необхідна складова запобігання транснаціональній наркозлочинності може здійснюється у формах: обміну інформацією про злочинні організації та осіб, які беруть участь у їх діяльності; виконання запитів і доручень про міжнародну правову допомогу; організації та проведення спільних оперативних заходів, процесуальних дій і транскордонних операцій із виявлення та припинення організованої наркодіяльності; сприяння у поверненні фінансових (банківських) активів, екстрадиції членів організованих груп, злочинних організацій та правової допомоги на різних етапах кримінальних проваджень; проведення кримінологічного аналізу наркозлочинності, вивчення причин та інших проблем наркозлочинності; підготовки кадрів, організації обміну досвідом, стажувань та спільних навчань фахівців боротьби з наркозлочинністю.

Таким чином, варто наголосити, що процеси глобалізації зумовлюють посилення криміналізації суспільних відносин як на національному, так і на міжнародному рівнях. Діяльність організованих груп та злочинних організацій у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів становить собою одну із найбільш небезпечних форм організованої злочинності. Таким чином актуалізувалася потреба у взаємодії на внутрішньому (оперативні підрозділи Національної поліції України, окрім безпосередньої взаємодії зі слідчими, кіберполіцією, прокуратурою та експертно-криміналістичними підрозділами в більшості випадків взаємодіють з Державною прикордонною службою України, СБУ, Державною митною службою, Бюро економічної безпеки, працівниками служб безпеки банків, засобами медіа, громадськістю, Державною службою України з лікарських засобів та контролю за наркотиками, Державною кримінально-виконавчою службою України, Держфінмоніторингом та Агентством з розшуку та менеджменту активів (АРМА)) та зовнішньому (між відповідними службами різних відомств та міжнародними й зарубіжними правоохоронними інституціями, зокрема Інтерполом (ІСРО) та Європолом (ЕРО)) на всіх рівнях.

Список використаних джерел

1. Краснов О. Транснаціональна організована злочинність: риси та напрями протидії. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Юридичні науки. 2019. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadpcurn_2019_3_11.

2. Севрук В. Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 1092 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

4. Жаровська Г. П. Міжнародно-правові засади боротьби з транснаціональною злочинністю: проблеми і перспективи. Альманах міжнародного права. 2014. № 6. С. 90–100.

5. Бойко О. П., Кобзар О. Ф., Рогальська В. В., Черняк Н. П. Організація взаємодії підрозділів Національної поліції під час проведення досудового розслідування: навч. посіб. Дніпро: ДДУВС, 2017. 84 с.

Рудавін Андрій Євгенович,

аспірант кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ

ОЗНАКИ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБОВОЇ ОСОБИ ЯК НОСІЯ ОПЕРАТИВНО ЗНАЧУЩОЇ ПОВЕДІНКИ ПІД ЧАС ВЧИНЕННЯ СЛУЖБОВИХ ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Військова службова особа як носій оперативно-значимої поведінки під час вчинення службових військових кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану має ряд ознак, які можна згрупувати у залежності від їх об'єктивної реалізації, виокремленої у нормативних актах.

Суб'єктні ознаки, що характеризують приналежність особи до категорії військовослужбовців, тобто осіб, які здійснюють військову службу відповідно встановленого законодавством України порядку несення або проходження військової служби, що визначений низкою відповідних законів України, військовою присягою, військовими статутами, положеннями про проходження військової служби різними категоріями військовослужбовців, наказами відповідних начальників та іншими нормативно-правовими актами. До складу цього порядку належать: порядок підлеглих та військової честі; порядок проходження військової служби; порядок експлуатації озброєння і військової техніки та користування військовим майном; порядок несення спеціальних служб; порядок зберігання військової таємниці; порядок здійснення своїх повноважень військовими службовими особами Збройних Сил України та інших військових формувань;

порядок виконання військового обов'язку в бою та в інших особливих умовах; порядок дотримання звичаїв та правил ведення війни;

Суб'єктні ознаки, що характеризують приналежність військовослужбовця до категорії службовців певних військових формувань, до яких відносяться військовослужбовці Збройних Сил України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Національної гвардії України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, поліцейські поліції особливого призначення Національної поліції України, які під час дії воєнного стану залучені до безпосередньої участі у бойових діях;

Суб'єктні ознаки, що характеризують приналежність особи до категорії службових осіб збройних формувань, тобто військові начальники, а також інші військовослужбовці, які обіймають постійно чи тимчасово посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним дорученням повноважного командування, де:

– організаційно-розпорядчі обов'язки стосовно військових службових осіб полягають у командуванні (керівництві, управлінні) особовим складом, яке проявляється у можливості видавати накази і розпорядження по військовій службі, в організації роботи по підтриманню бойової і мобілізаційної готовності підрозділів і військових частин, установ і організацій, у безпосередньому керівництві бойовою підготовкою підлеглих тощо;

– адміністративно-господарські обов'язки військових службових осіб проявляються головним чином у розпорядженні матеріальними і фінансовими ресурсами (військовим майном, грошима і іншими матеріальними цінностями). Всі військовослужбовці, незалежно від посади, яку обіймають, уповноважені якої входить розпорядження матеріальними цінностями, облік і контроль над їх витрачанням, організацією відправлення, отримання і відправки матеріальних цінностей, отримання і видача грошових коштів з оформленням відповідних документів, облік виконаної роботи і нарахування винагородити за працю тощо, є службовими особами за ознакою наявності у них адміністративно-господарських обов'язків;

– виконання обов'язків за спеціальним дорученням повноважного командування полягає у тому, що військова службова особа, яка діє за спеціальним дорученням повноважного командування, характеризується тим, що вона не заміщує посаду, яка відповідає обов'язкам, що виконуються, а лише наділяється певними розпорядчими повноваженнями. У даний час спеціалісти достатньо одностайні у тому, що спеціальні повноваження, на підставі яких

особи виконують функціональні обов'язки представника влади, організаційно-розпорядчі, адміністративно-господарські обов'язки, повинні бути належним чином і з дотриманням встановленого порядку юридично оформлені (наказом, письмовим розпорядженням уповноваженої службової особи, іншим офіційно виданим документом тощо). При цьому службовою особою необхідно вважати лише особу, яка у відповідній правовій формі дала згоду виконувати обов'язки службової особи.

Компетанційні обмежувальні ознаки, зокрема поліцейські поліції особливого призначення Національної поліції України хоча відносяться до категорії військовослужбовців, але як службові особи відносяться до іншої категорії ніж військові службові особи (оскільки відносяться до категорії службових осіб правоохоронних органів) , і тому не можуть розглядатися як носії оперативно-значимої поведінки під час вчинення службових військових кримінальних правопорушень;

Темпоральні ознаки, що визначають часові проміжки належності особи до категорії військовослужбовців та/або військових службових осіб, оскільки суб'єктом військових злочинів особа може бути тільки у відповідних часових межах, які визначені у ст. 24 Закону України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу», після початку і до закінчення проходження військової служби: початком проходження військової служби вважається: день прибуття до військового комісаріату для відправлення у військову частину, для призовників і офіцерів, призваних із запасу; день зарахування до списків особового складу військової частини (військового закладу, установи тощо), для військовозобов'язаних і жінок, які вступають на військову службу за контрактом; день призначення на посаду курсанта (слухача) вищого військового навчального закладу, військового навчального підрозділу вищого навчального закладу, для громадян, які добровільно вступають на військову службу; день призначення на посаду-для громадян, які прийняті на військову службу до СБ України.

Закінченням проходження військової служби вважається день, з якого військовослужбовець виключений наказом по військовій частині (військовому закладу, установі тощо) зі списків особового складу.

Темпоральні ознаки, що визначають часові проміжки знаходження особи в умовах певного правового режиму, зокрема у ряді кримінальних правопорушень, що можуть вчинюватися військовою службовою особою і передбачені розділом XIX КК України, зокрема у ст. ст. 410, 425, 426, 426¹ наявна особливо кваліфікуюча ознака «воєнний стан», де воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає

надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. Так, воєнний стан введено із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією РФ проти України Указом Президента України №64/2022 від 24 лютого 2022 року.

Також ми виокремлюємо об'єктові ознаки, що характеризують особу, як об'єкт пошукової діяльності

Сайинов Руслан Чаримуродович,
аспірант кафедри оперативно-розшукової
діяльності Національної академії
внутрішніх справ

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Забезпечення безпеки особи, суспільства та держави від загроз злочинних посягань – найбільш пріоритетне завдання всіх інститутів державної влади в Україні. Так, у ст. 1 Основного закону Україна визначена як суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава, а у ст. 3 – людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а держава відповідає перед людиною за свою діяльність [1]. Важливість згоди на визнання суверенності й незалежності на рівні однієї з ключових установчих норм Українського суспільного договору важко переоцінити. Однак ще важче її дотримати, реалізувати, утримати, а надто в умовах гострих викликів воєнно-політичного, інформаційного, соціально-економічного характеру, грубого, агресивного, з порушенням норм міжнародного права, силового втручання іноземних держав у внутрішні справи України, відвертого посягання на її територіальну цілісність, недоторканність кордонів. І саме в цих умовах стає очевидною значущість потужностей вітчизняного оборонно-промислового комплексу.

Оборонно-промисловий комплекс України (далі - ОПК) входить до складу сектору безпеки і оборони, головним завданням якого є забезпечення оперативних спроможностей сил та засобів сектору безпеки і оборони шляхом постачання нових і модернізації наявних зразків озброєння, військової та спеціальної техніки. Відповідно до закону України «Про національну безпеку України» (2018 р.) такий комплекс включає в себе сукупність органів державного управління, підприємств, установ і організацій промисловості та науки, що розробляють, виробляють, модернізують і утилізують продукцію військового призначення, надають послуги в інтересах оборони для оснащення та матеріального забезпечення сил безпеки і сил оборони, а також здійснюють постачання товарів військового призначення та подвійного використання, надання послуг військового призначення під час виконання заходів військово-технічного співробітництва України з іншими державами [2].

Державний сектор ОПК представлено підприємствами (машинобудівні, авіабудівні, суднобудівні та судноремонтні, бронетанкові заводи, дослідницько-проектні центри, зокрема, конструкторське бюро, а також науково-виробничі й науково-дослідні комплекси, інститути тощо), об'єднаним раніше концерном (ДК) «Укроборонпром», а нині АТ «Українська оборонна промисловість», яка є суб'єктом делегованих повноважень щодо управління об'єктами державної власності. Унаслідок зазначеного, посадові особи мають діяти виключно на підставі, у межах визначених повноважень та у способи, що передбачає Конституція та інше законодавство України, під час реалізації ввірених їм повноважень [1; 3, с. 123].

Втім, будь-яка сфера відносин, в якій йдеться про управління коштами, а особливо державними, характеризується підвищеними корупційними ризиками. І саме неналежний оперативно-розшуковий супровід функціонування оборонно-промислового комплексу в Україні призвів до того, що з-поміж інших криміногенних факторів наявна проблема вчинення службовцями (посадовими) кримінальних правопорушень. Особливою латентністю в цьому відношенні вирізняються посади категорії «А», тобто найвищого корпусу державної служби.

Збільшення кількості кримінальних правопорушень [4], посилення рівня й масштабів їх учинення, ігнорування проблеми корупції в умовах воєнного стану як з боку законодавця, так і з боку правоохоронних органів, а отже, безкарність основної маси корупціонерів, закономірно викликає обурення в суспільстві. Саме тому в засобах медіа набувають популярності заклики щодо посилення засобів захисту державних інтересів, суспільних відносин, власності

тощо. Діяльність по забезпеченню безпеки виникає як соціальний феномен щодо подолання суперечностей між об'єктивною реальністю – небезпекою і потребами особи, соціальних груп, суспільства і держави на засадах запобігання, локалізації та обмеження. Небезпека як така є об'єктом управлінської діяльності по усуненню загроз. До предмета цієї діяльності слід віднести конкретні загрози безпеки (військові, політичні, економічні та ін.), а також конкретні матеріальні носії цих загроз (природні, соціально-економічні та інші явища) [5, с. 24–25].

Варто наголосити, що характерним для оборонно-промислового комплексу є професійне приховування фігурантами слідів та ознак злочинних дій шляхом використання мережі різних господарюючих суб'єктів недержавного сектору та корупційних зв'язків. Латентність незаконної господарської діяльності та кримінальних правопорушень, що вчиняються з використанням незаконно діючих суб'єктів господарювання у сфері функціонування оборонно-промислового комплексу України, визначає пріоритетність роботи оперативних підрозділів щодо пошуку та виявлення ознак вчинення кримінальних правопорушень у сфері оборонно-промислового комплексу України.

Відтак, оперативно-розшукове забезпечення безпеки оборонно-промислового комплексу України в умовах воєнного стану постає однією з ключових задач у комплексі забезпечення національної безпеки, підвищення обороноздатності країни, посилення захищеності громадян, а досягнутий за роки незалежності ступінь криміналізації цієї галузі не залишає сумнівів у необхідності розгортання широкомасштабного, системного кримінально-обструктивного й оперативно-розшукового впливу.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Про національну безпеку України : Закон від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>.
3. Ярусевич А. С. Адміністративно-правовий статус суб'єктів управління об'єктами державної власності в оборонно-промисловому комплексі: дис. ...док. філософ. 081. Суми. 2023. 240 с.
4. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіс Генерального прокурора України. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>.
5. Предборський В. А. Детінізація економіки: у контексті трансформаційних процесів: монографія. К.: Кондор, 2004. 690 с.

Севрук Ірина Юрійвна,
аспірант наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ

ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ШАХРАЙСТВУ, ЩО ВЧИНЯЄТЬСЯ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

В наш час зіткнутися з шахрайством дуже легко, адже воно зустрічається не тільки на вулицях міста, або ж коли шахраї приходять просто до твоєї оселі, а ще й по телефону та мережі Інтернет, тому потрібно бути обережним, адже кожен може постраждати від даного виду правопорушень. Але на даний момент все частіше ми чуємо не про шахраїв «дилетантів», а про шахраїв «професіоналів», які діють в рамках організованих груп та детально планують кожен свій крок, дані злочинці являються надзвичайно небезпечними, саме тому питання щодо виділення найбільш проблемних аспектів сьогодення, які стосуються правового регулювання оперативно-розшукової протидії, попередження та запобігання шахрайствам, які вчиняються особами, що входять до складу організованих груп набуває все більшої актуальності та важливості [1, с. 156]. Отже, сьогодні всесвітня павутина – це простір для вчинення неправомірних дій організованими злочинними угрупованнями або злочинцями-одинаками. Злочини в мережі відбуваються найрізноманітніші: вимагання з погрозою знищення або блокування баз даних, інформація про теракти, компромат, розкрадання інтелектуальної власності або майна. Комп'ютер все частіше стає зряддям для вчинення і більш традиційних злочинів. Шахраї в Інтернеті можуть використовувати віртуальну мережу для розтрат, розкрадань та привласнення грошових коштів, підробки грошових купюр, документів і кредитних карт, посягання на авторські права і багато чого іншого [2, с. 27].

Департамент кіберполіції зазначає, що найбільше проблем сьогодні виникає через Інтернет-магазини. Явище електронної комерції зростає щодня, так само зростає і грошовий обіг в мережі Інтернет, а тому відповідно збільшується кількість Інтернет-шахраїв. Злочинці швидко пристосовуються до нових технологій і активно використовують їх для реалізації схем по заволодінню коштами простих громадян. Водночас вражає різноманітність цих схем: від використання масштабних Інтернет-аукціонів і торгових платформ до створення фейкових сторінок або груп з продажу неіснуючих товарів [3, с. 44–45; 4]. Як слушно відзначають О. Ю. Іванченко та С.О. Павленко, що злочинці, які вчиняють злочини у сфері інформаційно-телекомунікаційних технологій, як правило, є членами

добре організованих, мобільних і технічно оснащених висококласним обладнанням і спеціальною технікою (нерідко оперативно-технічного характеру) злочинних груп і співтовариств. Осіб, які входять до їх складу, загалом можна характеризувати як висококваліфікованих спеціалістів із вищою юридичною, економічною (фінансовою) і технічною освітою. Злочини носять багатоепізодний характер, обов'язково супроводжуються діями, спрямованими на приховання злочинів [5, с. 174; 6, с. 218]. У зв'язку із чим саме ефективна протидія шахрайству, що вчиняється з використанням мережі Інтернет відіграє ключову роль у подоланні цього суспільно-небезпечного явища.

Отже, протидія злочинності – це безперервний процес, у межах якого одночасно й паралельно здійснюються загальносоціальні та спеціальні заходи, що спрямовані на виявлення й розкриття злочинів [7, с. 288]. У зв'язку із вище вказаним, О. І. Кривенко за результатами вивчення емпіричного матеріалу, констатує про нагальну потребу в науковому дослідженні з подальшою розробкою теоретико-прикладних засад удосконалення протидії шахрайствам через мережу Інтернет, зокрема в таких напрямках: оперативно-розшукова характеристика шахрайств, які вчиняються через мережу Інтернет; правове регулювання оперативно-розшукової протидії шахрайствам, які вчиняються через мережу Інтернет; шляхи підвищення ефективності інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової протидії шахрайствам, які вчиняються через мережу Інтернет; перспективні напрями вдосконалення внутрішньої взаємодії оперативних підрозділів Національної поліції України під час оперативно-розшукової протидії шахрайствам, які вчиняються через мережу Інтернет; зовнішня взаємодія оперативних підрозділів Національної поліції України під час оперативно-розшукової протидії шахрайствам, які вчиняються через мережу Інтернет; тактичні особливості здійснення оперативно-розшукової протидії шахрайствам, які вчиняються через мережу Інтернет; особливості тактики проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій оперативними підрозділами Національної поліції України під час досудового розслідування шахрайств, які вчиняються через мережу Інтернет [8, с. 86].

Як слушно відзначає В. П. Сабадаш, що основними напрямками протидія Інтернет-шахрайству є: 1) розробка нового програмного обладнання та антивірусних програм; 2) удосконалення нормативно-правової бази у сфері боротьби з Інтернет-шахрайством (жодні технології протидії без відповідної нормативно-правової та методологічної підтримки не зможуть подолати кіберзлочинність); 3) створення системи аутентифікації Інтернет-адресів для перевірки відповідності введеної користувачем адреси дійсному серверу; 4) підвищення загального рівня грамотності Інтернет-користувачів та

більш широке поширення інформації про відомі види Інтернет-шахрайства користувачам Інтернету; 5) проведення різного роду науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів за участю теоретиків та практичних працівників [9, с. 282]. Окрім, вище вказаних напрямів протидії шахрайству, що вчиняється з використанням мережі Інтернет необхідно відзначити, що перспективними напрямами з зазначеної проблематики є такі: систематизація наукових досліджень, що присвячені різним аспектам протидії правоохоронними органами шахрайству, що вчиняється з використанням мережі Інтернет; узагальнення позитивного зарубіжного досвіду протидії шахрайству, що вчиняється з використанням мережі Інтернет та впровадження його окремих ефективних засад у національну практику; постійне вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності правоохоронних органів України щодо протидії шахрайству, що вчиняється з використанням мережі Інтернет; активізація зовнішньої та внутрішньої взаємодії органів НП України з іншими суб'єктами протидії шахрайству, що вчиняється з використанням мережі Інтернет; запровадження нових підходів щодо пошуку інформації щодо шахрайства, що вчиняється з використанням мережі Інтернет; удосконалення тактичних прийомів документування шахрайства, що вчиняється з використанням мережі Інтернет; розроблення рекомендацій, що спрямовані на вдосконалення правового регулювання проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування шахрайства, що вчиняється з використанням мережі Інтернет.

Підсумовуючі вище викладене, слід наголосити, що саме дослідження проблематики засад протидії шахрайству, що вчиняється з використанням мережі Інтернет є актуальним і перспективним та потребує постійної уваги на всіх рівнях правоохоронних органів України у реаліях сьогодення.

Список використаних джерел

1. Єгоров С.О., Федорова А.І. Регулювання оперативно-розшукової протидії шахрайствам, які вчиняються організованими групами в умовах воєнного стану. Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 13 жовтня 2023 р.). Одеса: ОДУВС, 2023. С. 155–158.

2. Балик В. Р. Кіберзлочинність: правові аспекти та механізми забезпечення протидії. Протидія кіберзагрозам та торгівлі людьми (26 листоп. 2019 р., м. Харків) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Координа- тор проектів ОБСЄ в Україні. Харків : ХНУВС, 2019. С. 26–28.

3. Кравцова М. О. Запобігання кіберзлочинності в Україні : монографія / за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків : Панов, 2016. 212 с.

4. Сапужак С.Ф. Кіберзлочинність: характеристика поняття та способи захисту. Протидія кіберзагрозам та торгівлі людьми (26 листоп. 2019 р., м. Харків) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Координа- тор проектів ОБСЄ в Україні. Харків : ХНУВС, 2019. С. 203–205.

5. Іванченко О. Ю. Кримінологічна характеристика кіберзлочинності, запобігання кіберзлочинності на національному рівні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. № 3. С. 172–177.

6. Павленко С. Тактика запобігання доведенню неповнолітніх до самогубств через соціальні мережі (Інтернет-спільноти): сучасні вітчизняні реалії та зарубіжний досвід. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 11. С. 217–225. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/11/42.pdf>.

7. Севрук В. Протидія Національної поліції України злочинам, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі. Підприємство, господарство і право. 2017. № 2. С. 288–293.

8. Кривенко О. І. Генезис наукових досліджень, присвячених оперативно-розшуковій протидії шахрайствам через мережу Інтернет. Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. 2017. № 4 (80). С. 81–88.

9. Сабадаш В. П. Інтернет-шахрайство: реалії сучасності та криміналістичні аспекти протидії. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки». Том 26 (65). 2013. № 1. С. 278–283.

Семірозум Ігор Михайлович,

здобувач вищої освіти Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Варваринець Василь Іванович,

викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ

ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ПОШУКУ ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕХОВУЮТЬСЯ ВІД ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Так, з моменту повномасштабного вторгнення рф на територію України, виникли певні проблеми, які торкнулися багатьох сфер діяльності, у тому числі і сфери оперативно-розшукової діяльності. Постає питання про пошук осіб, які переховуються від органів

досудового розслідування, що може бути зумовлено саме бойовими діями на тій чи іншій території чи переховування таких осіб на окупованих чи непідконтрольних територіях України.

Відповідно до положень п. 1 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначено підстави проведення ОРД, а саме: «наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання» [3].

За наявності певних та достатніх підстав може здійснюватися спеціальне досудове розслідування, що передбачено главою 24¹ ст. 297¹–297⁵ КПК України. Таке досудове розслідування передбачає розслідування кримінального провадження без участі підозрюваної особи, яка переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошений у міжнародний розшук [2]. Проте ця норма застосовується до осіб, яким у встановленому законом порядку оголошено повідомлення про підозру і вона набула статусу підозрюваної, тому щоб віднайти нам осіб без статусу підозрюваної проте є підстави чи докази, що саме вона вчинила той чи інший злочин чи в інших випадках не передбачених ст. 297¹ КПК України здійснюється ОРД щодо пошуку таких осіб. Також на підставі ст. 281 КПК України здійснюється розшук підозрюваного: «Якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме або він виїхав та/або перебуває на тимчасово окупованій території України чи за межами України та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого, прокурора за умови його належного повідомлення про такий виклик, слідчий, прокурор оголошує розшук такого підозрюваного. До оголошення підозрюваного в розшук слідчий, прокурор зобов'язаний вжити заходів щодо встановлення його місцезнаходження», після чого таке досудове розслідування зупиняється [2].

Діяльність правоохоронних органів з розшуку осіб, що вчинили злочини та переховуються від органів досудового розслідування та суду потребує відповідного забезпечення криміналістичними рекомендаціями, що дозволить підвищити їх ефективність. Сучасна ситуація в даному напрямі вимагає від науковців і практиків створення відповідних алгоритмів дій з розшуку таких осіб, застосування можливостей сучасних інформаційних технологій, які дозволяються визначити точне місце знаходження особи, що розшукується [4].

Отже, з метою встановлення місцезнаходження таких осіб, можуть проводитися допити осіб, яким можуть бути відомі факти

місцеперебування особи, яка переховується від органів досудового розслідування, що є доцільним в умовах воєнного стану. Також можуть надсилатися ті чи інші запити на отримання необхідної інформації або на підставі ст. 234 КПК України провести обшук житла чи іншого володіння особи з метою встановлення її місцезнаходження. Щоб негласно отримати ті чи інші відомості замість обшуку пропонується здійснити оперативно-розшуковий захід як негласне обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи шляхом таємного проникнення до них, у тому числі з використанням технічних засобів, що прямо передбачено у ст. 267 КПК України. Якщо ж під час пошуку було встановлено діючий мобільний номер особи, яка розшукується, тоді на підставі ст. 268 КПК України можна встановити місцезнаходження такого радіоелектронного засобу (смартфона). Проте в умовах воєнного стану потрібно зважати на те, що даної особи, яка розшукується, може вже і не бути в живих, тому пропонується відповідно до ст. 274 КПК України здійснити негласне отримання зразків (за умови що такі зразки не можливо отримати в гласному порядку) необхідних для порівняльного дослідження з метою подальшого їх використання і встановлення серед невпізнаних трупів ймовірно розшукувану особу, яка переховувалась від органів досудового розслідування.

Отже, потрібно здійснити певні доповнення до нормативно-правових актів, щодо розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, особливо коли такий пошук здійснюється в умовах воєнного стану, щодо правильності планування та здійснення ОРД чи вибору конкретної НСРД (ОРЗ).

Список використаних джерел

1. Конституція України (відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінально-процесуальний кодекс України (відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9–10, № 11–12, № 13, ст. 88). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
3. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» (відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 22, ст. 303). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.
4. Лисенко О.В. «Розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду». С. 290. URL: <http://surl.li/rmjdj>.
5. Пеньков, С. В., Волошина, М. О. (2023). Регламентування здійснення негласних заходів з метою розшуку осіб, що переховуються від органів досудового розслідування: потреба вдосконалення. In The 13th International scientific and practical conference «Information activity as a component of science development» (April 04–07, 2023) Edmonton, Canada. International Science Group. 2023. 580 p. (p. 142). URL: <http://surl.li/rmdlx>.

Семтюк Софія Дмитрівна,
здобувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

АПОЛОГЕТИЧНИЙ ПОГЛЯД НА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ ПОТЕРПІЛИХ

Без перебільшення можна стверджувати, що в умовах воєнного стану надважливим є встановлення тих орієнтирів, що могли б полегшити участь потерпілих дітей в державі, визначивши пріоритетом їх права. Діяльність представників підрозділів кримінальної поліції не може бути виключенням.

Водночас авторитет моральних цінностей, на наше переконання, «а також перетворення (інтеріоризація) моральних вимог в моральний обов'язок є доволі складним процесом, що вимагає підсиленої уваги» [1, с. 113].

Як зазначає О. Мельник, необхідно «запропонувати розглядати у кримінальному процесі додатковою ознакою моральних вимог – дитиноцетрованість як орієнтованість на кращі інтереси дитини відповідно до тих зобов'язань, що взяла на себе Україна у зв'язку з ратифікацією Конвенції про права дитини» [1, с. 113]. У цьому випадку проблема морального вибору може мати очевидний характер, а мета розкриття кримінального правопорушення не повинна стояти вище інтересів та нівелювати психологічний стан дитини. Про опитування та допит потерпілих дітей докладно описано в роботі М. Попович та О. Мельник [2].

Разом з тим, в своїй статті М. Попович визнає, що «...особливої гостроти набуває розслідування за участю неповнолітнього потерпілого чи свідка. Цей надто тонкий момент, що свідчив би про провокацію з боку потерпілої дитини кримінальної поведінки іншої особи вартій окремого аналізу, зокрема, на досудовому розслідуванні слідчий (дознавач) може надати доручення оперативним співробітникам з метою встановлення таких причин та умов скоєння кримінального правопорушення. Так, оперативний співробітник повинен з'ясувати і ті обставини, що сприяли правопорушенню з боку потерпілого неповнолітнього, особливо якщо він в віці так званого самоствердження, тобто після 12 років. Встановлення вказаних обставин впливає на хід та результати розслідування в цілому. Така взаємодія уповноважених суб'єктів (їх підрозділів між собою) є вирішальною» [3, с. 250].

Стародавні греки були абсолютно праві, коли стверджували, що *aequat causa effectum* (лат. – скопійовано або наслідок є рівнозначним причині). Відповідно встановлення причин скоєння кримінального правопорушення щодо потерпілої дитини неможливо недооцінювати, оскільки в цілому це може впливати на припинення подібних правопорушень в майбутньому не лише до даної потерпілої дитини, а й щодо інших дітей. Встановлення причин та умов скоєння кримінального правопорушення щодо дитини необхідно пізніше доводити керівникам навчальних закладів під час їх загальних зборів, а також офіцерам безпеки, шкільним офіцерам та іншим особам, які працюють в закладах освіти та є дотичними до спілкування з дітьми. Працівникам підрозділів кримінальної поліції бажано було б приєднатися до розв'язання проблеми злочинності проти дітей саме в формі інформування їх та керівництва закладів освіти, батьків на постійній основі. Безумовно, це далеко виходить за межі кримінального процесу, але водночас дозволить підвищити обізнаність дітей та завадить/мінімізує повторні прояви злочинної поведінки. На сьогоднішній день така вимога є директивною моралі, а не закону, саме тому працівники, які проходять навчання в НАВС, в межах профорієнтаційної роботи повсякчас наголошують на цих проблемних моментах під час відвідування навчальних закладів.

Як зазначає О. Марушкіна, посилаючись на точки зору інших вчених, сьогодні важливим, хоча і дуже важким у роботі є завдання звести всі ці знання про дитину воедино, співвіднести їх з віком дитини і з її індивідуальними особливостями й індивідуальним темпом розвитку. Безумовно, це вимагає великих інтелектуальних витрат і професійної майстерності. Автор акцентує увагу, що актуальним є попередження про те, що цілісне вивчення особистості дитини в її взаємодії з навколишнім середовищем повинно лягти в основу всіх досліджень [4, с. 32].

Але, досліджуючи зміст ст. ст. 91 та 485 щодо обставин, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх, визнаємо, що законодавець не передбачає детальний аналіз особи потерпілого (а лише підозрюваного), тому що розглядає для з'ясування саме таке: 1) повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього: його вік (число, місяць, рік народження), стан здоров'я та рівень розвитку, інші соціально-психологічні риси особи, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру. За наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою, повинно бути також з'ясовано, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій і в якій мірі міг керувати ними; 2) ставлення

неповнолітнього до вчиненого ним діяння; 3) умови життя та виховання неповнолітнього; 4) наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення [5].

На наш погляд, представниками підрозділів кримінальної поліції для з'ясування більш повної картини кримінального правопорушення вкрай необхідно встановлювати для слідчого (дознавача) не лише ті обставини, що згадуються в статтях, що перераховані вище, а й ті, що можуть свідчити про особу потерпілої дитини. Тим більше, що до початку допиту уповноважена особа повинна дізнатися якомога більше про потерпілу дитину, щоб не витратити дорогоцінний час на встановлення контакту та адаптацію дитини. Враховуючи, що час для допиту дитини чітко обмежений, а також ту обставину, що під час даної процесуальної дії присутніми є багата кількість осіб (законний представник, педагог або психолог, за необхідності – лікар), то орієнтуюча інформація про самого потерпілого ще до його допиту може слугувати добрим підґрунтям для процесуальної економії сил та засобів особи, яка веде допит.

Апологетичний погляд в цій частині взаємодії слідчого (дознавача) з оперативними працівниками в майбутньому повинен виходити за межі особи підозрюваного, повинен розповсюджуватися і на особу потерпілої дитини.

Список використаних джерел

1. Мельник О.В. Розслідування кримінальних проваджень за участю неповнолітніх потерпілих: нарис про мораль обов'язку та мораль переконання. Право і суспільство. 2024. № 1. С. 235–242.
2. Допит малолітнього або неповнолітнього потерпілого: монографія / Попович М.В. Мельник О.В. Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. 184 с.
3. Попович М.В. Взаємодія слідчого (дознавача) з оперативним співробітником у кримінальних провадженнях за участю неповнолітнього потерпілого. Право і суспільство. 2022. № 6. С. 247–252.
4. Марінушкіна О.Є. Порадник практичного психолога / О.Є. Марінушкіна, Ю. О. Замазій. Х.: Вид. група «Основа», 2007. 240 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Офіційний текст. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 514 с.

Синоверський Андрій Іванович,
аспірант кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ

**НАПРЯМИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ОПЕРАТИВНИМИ
ПРАЦІВНИКАМИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ
ОРГАНІЗОВАНІ ЗЛОЧИННІ ГРУПИ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ**

В умовах воєнного стану, коли є потреба в діяльності органів досудового розслідування в максимально короткі терміни, з максимальною концентрацією зусиль на досягненні поставленої мети – злагоджені і чітко скоординовані, ефективно керовані їх дії набувають особливої актуальності. Тому такі основні підстави взаємодії оперативних і слідчих підрозділів як: однакова юридична сила процесуальних актів слідчого та працівників оперативних підрозділів; спільність мети й завдань оперативних працівників і слідчого (адже при об'єднанні зусиль органи досудового розслідування й оперативні підрозділи зможуть ефективно виконати свої задачі); необхідність використання можливостей оперативного підрозділу та слідчого набувають пріоритетного значення [1, с. 250].

Організована злочинність завжди викликає серйозну загрозу для суспільства та правопорядку. Для ефективного протистояння цьому явищу важливо налагодити ефективну взаємодію між різними суб'єктами правопорядку. Не викликає сумніву той факт, що в структурі методики розслідування кримінальних правопорушень вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану важливе місце займає ефективна організація взаємодії слідчих (детективів) з оперативними підрозділами Національної поліції України.

Окремі науковці під взаємодією правоохоронних органів, в контексті протидії організованій злочинній діяльності, розуміють узгоджену спільна діяльність у межах своїх повноважень чи за лінією обслуговування одного чи декількох органів (відомств, підрозділів), з проведенням оперативно-розшукових заходів, слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, а також постійним обміном інформацією, проведенням спеціальних операцій, з урахуванням оперативної обстановки або оперативно-розшукової ситуації, місця, часу, мети та складності (поставлених) завдань, що виражаються через локальний (місцевий), регіональний та загальнодержавний характер [2, с. 46].

Таким чином, в умовах реформування кримінального процесуального законодавства, особливого значення набуває дослідження проблем та перспектив взаємодії слідчого з оперативними

підрозділами, зокрема під час тактики оперативно-розшукової протидії окремим видам кримінальних правопорушень [3, с. 119].

Щодо визначення основних форм взаємодії слідчого з працівниками оперативних підрозділів Національної поліції України, то з огляду на особливості роботи вказаних органів, їхню процесуальну співпрацю умовно поділяють на три форми: організаційні, процесуальні й результативні [4, с. 218].

В залежності від правової регламентації традиційно виділяють процесуальні (формальні), що регулюються кримінальним процесуальним законом та непроцесуальні (неформальні) форми взаємодії слідчого з оперативними працівниками.

Окремі науковці виділяють такі основні форми взаємодії у протидії організованій злочинності: 1) обмін оперативно-розшуковою, криміналістичною та іншою інформацією; 2) планування оперативно-розшукових заходів, а також негласних слідчих (розшукових) дій та їх спільне проведення; 3) взаємне застосування сил і засобів оперативно-розшукової діяльності у боротьбі з організованою злочинністю (введення та використання негласних працівників, використання оперативно-технічних заходів та можливостей підрозділів оперативної служби тощо); 4) виконання письмових доручень слідчих і прокурорів; 5) виконання запитів міжнародних правоохоронних організацій [5].

Так процесуальні форми взаємодії слідчих із працівниками оперативних підрозділів під час розслідування кримінальних правопорушень вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану втілюються у: спільній діяльності в слідчо-оперативній групі; виконанні доручень слідчого про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, інших розшукових дій; проведення оперативно-розшукових заходів з метою встановлення учасників організованої злочинної групи, та інформування слідчого про результати їх виконання; спільне проведення окремих слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій.

В ході розслідування кримінальних правопорушень вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану важливим є своєчасне виконання доручень слідчого, детектива. Необхідність своєчасного їх виконання обумовлена низкою факторів, таких як: наявність ризиків пов'язаних із втратою чи спотворенням слідів злочинної діяльності організованих злочинних угруповань, використання різноманітних механізмів протидії розслідуванню з боку учасників організованої злочинної групи, удосконалення способів приховування їх злочинної діяльності; надання підозрюваним (обвинуваченим) завідомо неправдивих показань, які необхідно перевірити, широке використання корумпованих зв'язків для впливу

на хід кримінального провадження, перешкоджання проведенню процесуальних дій, затягування розслідування тощо.

Серед оперативних підрозділів Національної поліції України, під час організації взаємодії, при розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану, особливе місце займають оперативні підрозділи Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції. Оперативні співробітники вказаних підрозділів здійснюють збір первинної оперативно-розшукової інформації про діяльність організованої злочинної групи, із подальшою їх передачею слідчому, детективу органу досудового розслідування, оперативне супроводження, спільне проведення оперативно-розшукових заходів.

Таким чином, основними напрямками взаємодії слідчого з оперативними працівниками під час розслідування кримінальних правопорушень вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану є: спільне планування слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій; спільна робота в слідчих групах; безпосереднє спільне проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій; безперервний обмін інформацією про отримані результати, проведені роботи в кримінальному провадженні; координація діяльності задля ефективного використанні оперативно-розшукових обліків, інформаційних систем та баз даних для отримання допоміжної та орієнтуючої інформації; розробка заходів запобігання кримінальних правопорушень вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану.

Особливості механізму вчинення кримінальних правопорушень організованими злочинними групами в умовах воєнного стану, складний характер діяльності організованих злочинних угруповань, розширення способів підготовки, вчинення та приховування злочинної діяльності, що пов'язано із введенням режиму воєнного стану, веденням активних бойових дій на території України, тощо, вимагає необхідності пошуку найбільш оптимальних організаційних форм взаємодії слідчого (детектива) з оперативними працівниками.

Список використаних джерел

1. Чаплинський К. О. Проблемні питання взаємодії слідчих та оперативних підрозділів національної поліції України під час розслідування кримінальних правопорушень. Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. 2022. Випуск 4 (100). С. 247–258.

2. Севрук В. Г. Теоретичні засади взаємодій правоохоронних органів під час протидії злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі Journal «ScienceRise: Juridical Science». № 2 (16). 2021. С. 46. DOI: <http://doi.org/10.15587/2523-4153.2021.234675>.

3. Ортинський, В. Л. Взаємодія підрозділів правоохоронних органів України у протидії контрабанді наркотичних засобів: теоретичні та практичні аспекти. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Юридичні науки, 884, 2017. С. 4–10. DOI: <http://doi.org/10.23939/law2017.884.004>.

4. Павленко С.О. Основи оперативно-розшукової тактики [Текст] : монографія / С. О. Павленко ; Нац. акад. внутр. справ. Київ : Видавництво Людмила, 2022. 623 с.

5. Оперук В. І. Взаємодія оперативних підрозділів у сфері протидії організованій злочинності в умовах воєнного стану. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/36382490-02ca-44d6-83f8-45dc516944f9/content>.

Синоверський Роман Іванович,
аспірант кафедри політики у сфері боротьби
зі злочинністю та кримінального права
Прикарпатського національного
університету ім. В. Стефаника

ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ВОЄННИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ПРОТИ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ

З початку повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України національна система кримінальної юстиції зіткнулася з надзвичайним викликом – забезпечити ефективну протидію абсолютно новому виду злочинності – міжнародним злочинам (воєнним злочинам, злочину агресії, геноциду тощо), кількість яких щоденно зростає майже в геометричній прогресії [1].

Воєнні кримінальні правопорушення, які вчиняє російська федерація на території України є серйозним порушення міжнародного гуманітарного права. При цьому, однією із найбільш вразливих категоріє є цивільне населення.

Так, з початку широкомасштабного вторгнення було зафіксовано масові вбивства, знищення власності, насильство, примусове переміщення, систематичну дискримінацію, погрози та інші форми жорстокості, спрямовані проти цивільного населення. Вказані кримінальні правопорушення порушують основні принципи гуманітарного права та прав людини, такі як принципи недоторканності особи, захисту цивільного населення під час військових конфліктів і заборони вчинення жорстоких, протиправних дій проти будь-якої особи, що в свою чергу зумовлює необхідність

організації ефективної протидії з боку уповноважених органів Національної поліції України.

У широкому значенні в протидії злочинності беруть участь представницькі органи, органи виконавчої влади, судові органи; весь комплекс підприємств, установ і організацій, що функціонують у різних сферах соціальної життєдіяльності; громадські об'єднання та окремі громадяни. Основними напрямками діяльності правоохоронних органів є: забезпечення законності, запобігання виникненню причин та умов учинення суспільно-небезпечних діянь, недопущення їх розвитку і ліквідація наслідків, протидія злочинності й іншим кримінальним правопорушенням [2, с. 624–625].

Серед проблем, які виникають у правоохоронних органів у протидії воєнним кримінальним правопорушенням проти цивільного населення можна виділити такі: велике навантаження на органи досудового розслідування; брак знань щодо специфіки розслідування таких кримінальних правопорушень; брак ресурсів; відсутність механізму документування, розслідування воєнних кримінальних правопорушень; відсутність доступу до місць вчинення воєнних кримінальних правопорушень; наявність недоліків, прогалин законодавства, щодо документування, розслідування, протидії та запобігання воєнним кримінальним правопорушенням; недостатній рівень організації взаємодії між уповноваженими органами, тощо.

Ефективна протидія воєнним кримінальним правопорушенням проти цивільного населення можлива лише за умов чіткої, налагодженої взаємодії уповноважених на те суб'єктів та ефективного здійснення міжнародного співробітництва уповноважених компетентних органів з цих питань.

Зокрема, Інструкція про порядок взаємодії територіальних органів поліції та міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України під час реагування на надзвичайні ситуації, у випадку уведення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану, яка затверджена наказом МВС України від 31.10.2016 № 1129 визначає особливості виконання спеціальних службових завдань територіальними і міжрегіональними підрозділами поліції у випадку уведення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану, а також виконанні завдань територіальної оборони та цивільного захисту в особливий період [3].

У зв'язку з цим, серед основних заходів протидії воєнним кримінальним правопорушенням проти цивільного населення, які забезпечуються спільно підрозділами Національної поліції є: посилене несенні служби поліцейськими, постійне проведення профілактичних відпрацювань прикордонних районів, спрямованих на виявлення та протидію диверсійно-розвідувальним групам, встановлення осіб,

причетних до діяльності диверсійної, терористичної та колабораційної діяльності та співпраці з ворогом, тощо.

Також, одним із напрямів здійснення ефективної протидії кримінальним правопорушенням органами Національної поліції, в тому числі воєнним кримінальним правопорушенням проти цивільного населення є забезпечення належного рівня системи накопичення, концентрації та використання різної інтегрованої інформації, в тому числі оперативно-розшукової.

Задля забезпечення накопичення даних, щодо воєнних кримінальних правопорушень, в нашій державі інформаційно-аналітичні системи:

1) інформаційна система «Книга катів українського народу», в якій містяться верифіковані дані російських військовослужбовців, які вчинили та продовжують вчиняти злочини на території України, збираються в режимі реального часу, тобто інформаційна база цієї системи постійно доповнюється. Крім того, за формою зворотного зв'язку кожен українець, який став жертвою російської агресії, може розпізнати злочинця та надати додаткові відомості, які буде використано для фіксації фактів злочинів країни-агресора в Україні;

2) електронний реєстр геномної інформації людини, який являє собою інформаційно-комунікаційну систему, що забезпечує збирання, реєстрацію, накопичення, зберігання, поновлення, пошук, використання і поширення (розповсюдження, передачу) геномної інформації людини;

3) аналітичний додаток «Воєнні злочинці РФ», який містить відомості стосовно воєнних злочинців за такими окремими ознаками, як вік, ранг, географія тощо. Крім того, містяться відомості про персоналії загарбників [4, с. 81–82].

У сучасних умовах війни правоохоронні органи достатньо активно використовують технології штучного інтелекту за різними напрямками, які суттєво оптимізують вирішення завдань протидії злочинності, підвищують ефективність розслідування воєнних злочинів. Серед них, для прикладу, розпізнавання обличчя та ідентифікація російських військових-окупантів у соціальних мережах та камерах відеозапису, використання безпілотників для збирання доказової інформації умовах війни і ведення активних бойових дій з метою фіксації воєнних злочинів; попередження кримінальних правопорушень з

використанням інтелектуальних систем безпеки з різними пристроями (датчиками) збору інформації [5].

Таким чином, забезпечення ефективної протидії воєнним кримінальним правопорушенням проти цивільного населення з боку органів Національної поліції України вимагає специфічних підходів та пошуку нових дієвих механізмів, розвитку і впровадження заходів із

урахування розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Також важливим є визначення векторів подальшої діяльності органів Національної поліції, зокрема у взаємодії з іншими суб'єктами, щодо оперативного викриття, якісного документування та протидії воєнним кримінальним правопорушення проти цивільного населення.

Список використаних джерел

1. Стандарти розслідування воєнних злочинів. Загальна частина. Методичні рекомендації. Київ. 2023. 112 с. URL: https://justgroup.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/standart-rozsliduvannya_zagalna-chastyna.pdf.

2. Севрук В. Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 1092 с.

3. Інструкція про порядок взаємодії територіальних органів поліції та міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України під час реагування на надзвичайні ситуації, у випадку уведення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: затв. наказом МВС України від 31.10.2016 № 1129. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-17#Text>.

4. Капустіна М. В. Криміналістичне забезпечення протидії воєнним злочинам. Актуальні проблеми протидії злочинності та корупції: збірник тез всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 17 лютого 2023 р.). Харків: Юрайт, 2023. С. 79–82.

5. Kryvoruchko, O., Bebesko, B., Khorolska, K., Desiatko, A., & Kotenko, N. Artificial intelligence face recognition for. Технічні науки та технології, 2020. (2(20), 139–148.

Ткаченко Павло Ігорович,

аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

РОЛЬ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ВСТАНОВЛЕННІ МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ БЕЗВІСТИ ЗНИКЛИХ ДІТЕЙ

На сьогоднішній день, органи Національної поліції України відіграють чи не малу роль в питаннях забезпечення охорони прав та інтересів дітей, оскільки правоохоронна діяльність окремих підрозділів спрямована саме на припинення, розкриття та профілактику кримінальних і адміністративних правопорушень, що вчиняється дітьми та особливо відносно дітей. Відповідно до

статистичної інформації, впродовж 2012 року зареєстровано 7941 заяву щодо безвісного зникнення дітей, у 2013 році – 316, у 2014 році – 4504, у 2015 році – 4524, у 2016 році – 5928, у 2017 році – 8124, у 2018 році – 11305, у 2019 році – 16846, у 2020 році – 14666 заяв про зникнення дитини, у 2021 році надійшло більше 13 тисяч заяв щодо безвісти зниклих дітей [1, с. 316]. За даними Управління ювенальної превенції Національної поліції України від початку запровадження правового режиму – воєнного стану до Національної поліції України надійшло 9631 звернення щодо 9764 дітей, які зникли безвісти. Станом на початок лютого 2023 року 347 дітей перебували у розшуку, 323 дитини з них зникли у зонах бойових дій [2].

Варто зауважити за яких умов дитина вважається безвісти зниклою. У відповідності до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти», особа, зникла безвісти – це фізична особа, стосовно якої немає відомостей про її місцеперебування на момент подання заявником заяви про її розшук [3].

Відповідно до Наказу Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України» №1044 від 19.12.2017 року організацією пошуку зниклої дитини опікуються підрозділи ювенальної превенції. Водночас, протягом тривалого часу, вчені наголошують про необхідність залучення підрозділів кримінальної поліції до організації пошуку безвісти зниклої дитини, зокрема правознавці наполягають на нормативно-правовому закріпленні повноважень оперативних співробітників. Сучасні дослідники наголошують, що сьогодні наявна потреба оперативно-розшукового забезпечення розшуку дітей, які зникають безвісти, зокрема обумовлена такими факторами:

1) високою вірогідністю настання суспільно небезпечних наслідків для дитини, яка зникає безвісти, що потребує оперативного вжиття ефективних заходів із її розшуку та превенції заподіяння шкоди життю, здоров'ю чи психологічному стану;

2) різким збільшенням кількості фактів безвісного зникнення дітей в сучасних умовах;

3) прихованістю готування і вчинення щодо неповнолітніх злочинів, зокрема з використанням інформаційних технологій;

4) прихованістю намірів самих неповнолітніх щодо самовільного залишення місця проживання або вчинення інших дій, що спричиняє їх безвісне зникнення, зокрема самогубств [4, с. 45].

Вчені зазначають, що до основних факторів, які впливають на ефективність оперативно-розшукового забезпечення розшуку дітей, які зникли безвісти, належать: якість організації оперативно-розшукового забезпечення розшуку дітей, які зникли безвісти та матеріально-технічне

забезпечення. Спеціальними причинами, які впливають на ефективність оперативно-розшукового забезпечення розшуку дітей, які зникли безвісти, є: якість нормативно-правового забезпечення; якість інформаційно-аналітичного забезпечення; досвід працівників; своєчасність проведення оперативно-розшукових заходів; правильність оцінки наявної інформації; правильність висунення версій; ігнорування однієї або окремих версій; кількість задіяних працівників [5, с. 306].

В ході розшуку дітей, які зникли безвісти залучаються різні підрозділи Національної поліції України, зокрема оперативні підрозділи кримінальної поліції, ювенальної превенції, досудового розслідування, а також дільничні офіцери поліції, поліцейські офіцери громади, патрульні поліцейській, кінологи, підрозділи поліції особливого призначення. Відомості щодо безвісти зниклої дитини вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань та кваліфікуються за статтею 115 Кримінального кодексу України. Водночас, у разі якщо місцезнаходження дитини не було встановлено протягом 24 годин – заводиться оперативно-розшукова справа [6, с. 20].

Щодо актуальності залучення кінологічних підрозділів сумісно з оперативними підрозділами кримінальної поліції. Саме так, як свідчить практика та більшість наукових досліджень в сфері одорології (науки про запахи), розрізнити та ідентифікувати різні запахи собака здатен краще ніж будь-який технічний інструмент або апарат. Залучення кінологів із службовим собакою для виконання покладених на поліцію обов'язків здійснюється на місці події за рішенням старшого слідчо-оперативної групи на основі інформації (пропозиції) кінолога щодо доцільності такого застосування. В свою чергу кінологи, не можуть подати пропозиції про доцільність застосування собаки, якщо вони не володіють інформацією про подію. Водночас, на думку вченого Селюкова В.С., вищевказане є наслідком недооцінки можливостей службової кінології та недосконалістю взаємодії між підрозділами поліції, що в свою чергу призводить до зниження кількості результативних заходів щодо пошуку зниклих безвісти дітей [7, с. 226].

Своєчасне встановлення місця знаходження дітей, які зникли безвісти, в основному здійснюється у межах доби під час кримінального провадження (до заведення оперативно-розшукової справи) або без заведення ОРС та відкриття кримінального провадження, тобто до реєстрації повідомлення в ЄРДР з подальшою реєстрацією в ЖСО [5, с. 307].

Найпопулярніший стереотип полягає в тому, що звертатись до поліції можна лише на третій день після зникнення дитини. Відповідно до вищевказаної теорії, більшість дітей знаходять протягом доби у разі своєчасного реагування.

Отже, зважаючи на вищевикладене можемо зазначити, що роль оперативних підрозділів, зокрема кримінальної поліції відіграє важливу роль в заходах спрямованих на встановлення місцезнаходження безвісти зниклої дитини. Аналізом нормативно-правової бази, яка регулює питання організації розшуку дітей, які зникли безвісти встановлено, що така потребує кореляції на ряду з розробкою та впровадження належних інструкцій щодо взаємодії підрозділів поліції та інших правоохоронних органів на засадах співпраці в процесі організації розшуку безвісти зниклих дітей. Окрім цього, на нашу думку, така інструкція повинна містити розроблений алгоритм дій із чітким розподілом функціональних обов'язків та повноважень кожного учасника пошукової групи в процесі розшуку безвісти зниклої дитини. Алгоритм повинен ґрунтуватись на актуальних результатах наукових досліджень, зокрема в сфері оперативно-розшукової діяльності та відповідати сучасним викликам.

На сьогоднішній день, питання щодо ролі підрозділів кримінальної поліції у встановленні місцезнаходження безвісти зниклих дітей становлять підґрунтя для наукових досліджень та виокремлення результатів із подальшим впровадженням таких в практичну діяльність підрозділів Національної поліції України.

Список використаних джерел

1. Опацький Р. М. Особливості діяльності підрозділів ювенальної превенції щодо розшуку безвісти зниклих дітей та дітей з розладом аутистичного спектра // Юридичний науковий електронний журнал. Запоріжжя, 2023, № 1, с. 315–317.

2. «Майже 10 тисяч звернень: як поліція розшукує дітей під час війни». Публікація в електронному ЗМІ «Суспільні новини» від 02.11.2023. URL: <https://suspilne.media/373364-majze-10-tisac-zvernenak-policia-rozsukue-ditej-pid-cas-vijni>.

3. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Закон України від 12.07.2018 № 2505-VIII // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19>.

4. Організація діяльності підрозділів ювенальної превенції: навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової; [О. І. Безпалова, Г. В. Джагупов, В. С. Макаренко та ін. ; передм. О. І. Безпалової]; МВС України, Харків: ХНУВС, 2022. 204 с.

5. Літун О. О. Сучасні проблеми оперативно-розшукового забезпечення розшуку дітей, які зникли безвісти, в Україні (за результатами опитування працівників кримінальної поліції) // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2020. № 2 (105). С. 304–308.

6. Бахаєва А. С. Службові собаки як інструмент (згідно з чинним законодавством України) пошуку безвісти зниклих дітей // Особливості організації кінологічної діяльності правоохоронних

органів в Україні : тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 листоп. 2021 р.) / МВС України, ХНУВС. Харків, 2021. С. 19–22.

7. Селюков В. С. Застосування службових собак для розшуку зниклих безвісті дітей // Сучасна європейська поліцейстика та можливості її використання в діяльності Національної поліції України : зб. тез доп. учасників міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 11 квіт. 2019 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2019. С. 225–226.

Тимошко Павло Володимирович,
аспірант Навчально-наукового інституту
публічного права

НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ ЯК МЕТОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ (СТ. 271 КПК УКРАЇНИ) У ФОРМІ СПЕЦІАЛЬНОГО СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

У філософії під методом (грец. «*methodos*») – шлях дослідження та пізнання) розуміють спосіб організації практичного і теоретичного освоєння дійсності, зумовлений закономірностями відповідного об'єкта [1, с. 275–276]. У тлумачному словнику під «методом» розуміється: спосіб пізнання, дослідження або виконання чогось; прийом або система прийомів, що застосовується в будь-якій галузі діяльності (науці, виробництві) [2, с. 523]. За загальномовним значенням «метод» – це спосіб пізнання; прийом або система прийомів, що застосовується в якій-небудь галузі діяльності, спосіб дії, боротьби тощо [3, с. 522].

Під час підготовки та проведення спеціального слідчого експерименту використовуються ряд методів пізнання, які мають різну сутність з точки зору використання під час їх застосування (як філософської категорії) – адже оперативні працівники сприймають оточуючу дійсність, отримуючи інформацію по акустичному каналу (опитування) та по оптичному каналу (спостереження, огляд). Але у процесі спеціального слідчого експерименту ці методи поєднуються у різних конфігураціях (в залежності від виконуваного завдання). Тобто, забезпечуючи заходи, які проводяться під час підготовки до проведення спеціального слідчого експерименту можуть полягати у проведенні ряду НСРД (зокрема, обстеження публічно не доступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України) [4], які є забезпечуваними у випадку виникнення необхідності застосування спеціальних технічних засобів у публічно не доступних місцях, а можуть мати опосередковане відношення щодо проведення

спеціального слідчого експерименту (зокрема, зняття інформації з каналів зв'язку (ст. 263 КПК України), виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України)); оскільки у процесі їх проведення отримується інформація, яка робить можливим та необхідним фіксацію злочинних дій саме шляхом проведення спеціального слідчого експерименту, наприклад виголошення вимоги що до надання неправомірної вигоди або згоди на її отримання.

Під час проведення спеціального слідчого експерименту, формально фіксується факт добровільного виконання особою певних дій, які складають об'єктивну сторону складу злочину, але у процесі його проведення може виникнути необхідність проведення ряду інших НСРД (як системи прийомів) без досягнення цілей яких досягнути цілей контролю за вчиненням злочину (у формі спеціального слідчого експерименту) неможливо, а саме:

- аудіоконтроль особи (ст. 260 КПК України) з метою фіксації розмов особи-об'єкта спеціального слідчого експерименту, оскільки наприклад передача предмета неправомірної вигоди без фіксації мети такої передачі (вчинення певних дій на користь вигодонадавача) не є злочином;

- відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України) з метою фіксації дій особи-об'єкта спеціального слідчого експерименту оскільки наприклад особа може отримати предмет (неправомірної вигоди) без використання вербальних способів спілкування, а вказувати жестами або іншим невербальним способами згоду на його отримання;

- аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України), з метою фіксації злочинних дій у випадку, якщо особа-об'єкт спеціального слідчого експерименту, використовує для передачі предмета (неправомірної вигоди), іншу особу, яка не відома оперативним працівникам і необхідно здійснити її прив'язку до суб'єкта злочину – службової особи, що досягається спілкуванням з «підставною» особою

- спостереження за річчю або місцем у публічно доступних місцях (ст. 269 КПК України), з метою фіксації

- спостереження за особою в публічно доступних місцях (ст. 269 КПК України) з метою процесу переміщення «підставної» особи та факту передачі нею предмета (неправомірної вигоди) – основному фігуранту (посадовій особі);

- установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) (ст. 268 КПК України), наприклад на випадок необхідності контролю переміщення предмету (неправомірної вигоди);

Також під час проведення НСРД – контролю за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України) у формі спеціального слідчого експерименту засобами забезпечення є: заздалегідь ідентифіковані

(помічені) та/або несправжні (імітаційні) засоби; засоби кондиціональної техніки; пошукові засоби. Зазначені засоби мають неоднорідну, так би мовити, змішану правову природу, оскільки регулюється низкою норм матеріального права (ст. 43 КК України, ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [5] тощо), а результати їх застосування уповноваженими суб'єктами, також і процесуальними нормами (ст. 273 КПК України [4], міжвідомчі накази, інструкції тощо), тобто їх застосування оформлюється окремими документами. Що також свідчить про їх забезпечуючий характер відносно НСРД – контролю за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України) у формі спеціального слідчого експерименту.

Список використаних джерел

1. Сучасний тлумачний словник української мови : 60 000 слів / за заг. ред. докт. філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. Х. : ВД «ШКОЛА», 2007. 832 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. ; Ірпінь : «Перун», 2009. 1736 с.
3. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / уклад.: В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. [2-ге вид., виправл.]. К. : АКОНІТ, 2001. Т. 2 : К-П, 2001. 720 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітн. 2012 р. № 4651-VI. Голос України від 19.05.2012. № 90-91.
5. Про оперативно-розшукову діяльність. Закон України від 18 лют.1992. № 2135-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. ст. 303.

Тодоров Віталій Петрович,
аспірант Науково-дослідного
інституту публічного права

ПРАЦІВНИК ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ ЯК СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

Відсутність єдиного тлумачення поняття «правоохоронний орган» у профільних законах негативно позначається на якості законодавчого регулювання правоохоронної діяльності в цілому, породило цілу низку суперечностей, плутанину та неузгодженість. Розглядаючи питання виокремлення службових осіб правоохоронних органів, як суб'єктів одержання неправомірної вигоди слід відзначити, що до правоохоронних органів відносяться ті, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції. Науковці вважають, що з

урахуванням приписів статей 18–21 Закону України «Про національну безпеку України» сучасна система правоохоронних органів (органів правопорядку) має складатися з таких (чотирьох) складових: правоохоронні органи загального призначення (НПУ, ДБР, ДСНС, ДМСУ); правоохоронні органи спеціального призначення (ДПСУ, НАБУ, ДКВСУ, БЕБ); державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями (СБУ, УДО, НГУ); інші правоохоронні органи (Державна лісова охорона, органи фінансового контролю, рибоохорони та ін.) [1].

Ст. 216 КПК України [2] повноваження з досудового розслідування одержання неправомірної вигоди, вчинених працівниками правоохоронних органів, віднесено до підслідності ДБР, а щодо злочинів, вчинених службовими особами вищого складу правоохоронних органів – НАБУ (що визначає специфіку у питаннях організації досудового розслідування за даною категорією кримінальних проваджень, зокрема щодо взаємодії, координації, планування та проведення тактичних операцій тощо) [3, с. 27].

Формально, правоохоронними вважаються державні органи, які забезпечують законність та охорону правопорядку в державі, охорону законних прав та інтересів громадян, юридичних осіб, суспільства і держави в цілому. Але кожен науковець самостійно визначає ознаки, за якими ті чи інші органи відносить до правоохоронних. Зокрема, П. І. Хамула, розглядаючи місце правоохоронних органів в системі органів державної влади, виділяє такі ознаки правоохоронних органів: це орган державної влади (державно-владний характер діяльності правоохоронного органу); до його повноважень належить застосування державного примусу; на нього покладено виконання спеціальних повноважень із реалізації правоохоронної функції держави як мета і основний напрямок діяльності, що здійснюється на професійній основі; його діяльність вимагає спеціального матеріально-технічного та кадрового забезпечення діяльності (зброя, спецзасоби, криміналістична техніка тощо); існують спеціальні вимоги та обмеження щодо його кадрового складу, особливий порядок їх добору, проходження служби, а також відповідальність, додаткові гарантії діяльності; підзаконний характер діяльності, тобто здійснення наданих повноважень у чітко визначених законодавством процесуальних формах; правозастосовний характер рішень [4, с. 5]. М. В. Ковалів виділяє правоохоронні органи серед інших, базуючись на наступних ознаках: державний орган, уповноважений законодавством на здійснення правоохоронної діяльності; повноваження правоохоронного органу спрямовані на виконання ними своєї діяльності, водночас їх порушення тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, матеріальну, кримінальну відповідальність; законні та обґрунтовані рішення правоохоронних

органів є обов'язковими до виконання посадовими особами і громадянами; ознакою правоохоронних органів слід вважати професійність реалізації своїх повноважень, тому законодавством визначено особливі умови проходження співробітниками правоохоронних органів спеціальної професійної підготовки; правоохоронні органи у разі необхідності виконання своїх функцій, пов'язаних з виявленням та розслідуванням порушень закону, за передбачених законом умов можуть відхилятися від правових приписів, обов'язкових для усіх інших суб'єктів суспільних відносин [5, с. 171].

Визначаючи такі ознаки правоохоронних органів, науковці не звертають уваги, що по-перше, у пункті 2 ст. 131-1 Конституції України [6] вжито термін «органи правопорядку», нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями яких забезпечує прокуратура. З цього випливає, що органи правопорядку уповноважені проводити НСРД, а відповідно до змісту ч. 6 ст. 246 КПК України це має право робити слідчий, який здійснює досудове розслідування кримінального правопорушення, або за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи НПУ, СБУ, НАБУ, ДБР, БЕБ, органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів ДКВС України, ДПСУ.

Тому найбільш оптимальним варіантом усунення зазначеного недоліку, ми вважаємо законодавче закріплення системи правоохоронних органів держави із чітким визначенням критеріїв віднесення органу до категорії правоохоронних. Окрім того, що перелік правоохоронних органів повинен бути визначений безпосередньо у нормативних актах - існує ще один критерій, який робить недостатнім таке рішення. Він пов'язаний з тим, що посади в таких органах нерівнозначні з точки зору виконання завдань правоохоронної діяльності і не всі посади передбачають наявність суто правоохоронних функцій. У складі правоохоронного органу є різні підрозділи (частини з яких не надано правоохоронні функції), а у складі цих підрозділів є особи, які також не мають правоохоронних функцій. Ураховуючи окреслені вище складнощі, Касаційний кримінальний Суд Верховного Суду у своїй постанові від 25 жовтня 2021 року наголосив: «визначаючи поняття «працівник правоохоронного органу», слід виходити не лише з того, виконує чи не виконує конкретний орган правоохоронну функцію, а й з комплексного аналізу норм КК, рішень Конституційного Суду України та положень нормативно-правових актів, які регулюють правовий статус конкретного органу, де міститься вказівка, зокрема, про здійснення цим органом правоохоронної функції» (у даному рішенні зазначено, що начальник Територіального

сервісного центру МВС Регіонального сервісного центру МВС у Волинській області не є працівником правоохоронного органу) [7].

З огляду на вказане слід також у відомчих нормативно-правових актах (які регламентують посадові обов'язки працівників) зазначати чи має конкретна посада в правоохоронному органі статус службової особи, яка виконує правоохоронну функцію.

Враховуючи зазначене ми формулюємо визначення працівника правоохоронного органу як суб'єкта одержання неправомірної вигоди – атестована службова особа державного органу, який наділений владними повноваженнями у сфері охорони правопорядку з визначеним законом правовим статусом, основним завданням діяльності якого є охорона конституційного ладу, інтересів суспільства і держави, прав, свобод і законних інтересів громадян від протиправних посягань, забезпечення публічної безпеки та порядку, запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування правопорушень.

Список використаних джерел

1. Труба Р. М. Адміністративно-правове регулювання діяльності Державного бюро розслідувань: дис. ... доктора філософії за спеціальністю 081–Право. К., 2020. 254 с.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. Голос України. 2012. № 90–91 від 19.05.2012.

3. Таркан О. М. Методика розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою органу поліції: дис. ... доктора філософії за спеціальністю 081–Право. Х., 2021. 244 с.

4. Хамула П.І. Правоохоронні органи в системі органів державної влади: автореф. ... дис. канд. юрид. наук; 12.00.01. Х. 2016. 21 с.

5. Ковалів М.В. Адміністративно-правове регулювання діяльності правоохоронних органів у демократичній державі. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2018. № 1. С. 166–173.

6. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

7. Постанова Верховного Суду за судовим провадженням № 51-2227км20. Категорія справи №159/1383/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100579483>.

Устимчук Владислава Петрівна,
аспірант наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ ОРГАНІЗОВАНІ ГРУПИ ТА ЗЛОЧИННІ ОРГАНІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Початок широкомасштабної агресії російської федерації поставив перед нашою державою, всім Українським народом непересічні виклики щодо збереження права на саме існування. Збройна агресія, тимчасова окупація окремих територій України, супутні їй масові воєнні злочини протягом останнього року сформували осердя загроз національній безпеці. Разом з тим організованої злочинності, що постала додатковим деструктивним фактором як для функціонування державного апарату, так і всій системі національного супротиву агресорові. Поруч з цим організовані злочинні організації сформували й загрози глобального рівня, що мають бути належним чином осмислені, визначені адекватні заходи реагування, протидії [1, с. 72]. Кримінальні правопорушення, вчинені за участі організованих груп і злочинних організацій, дедалі більше характеризуються транснаціональними зв'язками їх учасників, високим рівнем конспірації і маскуванню вчинюваних ними діянь, застосуванням різних видів зброї та вибухівки, що доповнюється єдністю за етнічною (національною) ознакою [2, с. 8]. Так, встановлення контролю над злочинністю та напроцювання конкретних практичних заходів, спрямованих на стримування виникнення та розвитку процесів кримінального характеру, залежить від багатьох факторів, «нестабільні і непродумані трансформації економічної, політичної, соціальної і культурної сфер життя, порушення принципу рівності, несправедлива приватизація, різке соціальне розмежування, безробіття, інфляція, корупція, бідність, конфлікти у суспільстві, – ось соціальна основа злочинності» [3, с. 38].

Водночас, попри поступове нарощування потенціалу органів досудового розслідування та підвищення ефективності вжитих ними заходів оперативно-розшукової протидії цим злочинам, на результатах їхньої діяльності позначаються певні стримувальні фактори, зокрема: низький рівень взаємодії між оперативними підрозділами різних правоохоронних органів, а також з іншими суб'єктами (інституціями) сектору безпеки та громадськістю; відірваність теоретичних знань,

набутих оперативними та слідчими працівниками, від реальних потреб практики, що зумовлено необхідністю оновлення наукових положень і рекомендацій [4].

Отже, організаційні форми взаємодії оперативних підрозділів правоохоронних органів України передбачені спільними відомчими нормативними актами МВС, СБУ, ДМСУ, ДПСУ, ДПтСУ або витікають з їхніх вимог. Згідно зі ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативні підрозділи зобов'язані здійснювати взаємодію між собою та іншими правоохоронними органами, зокрема відповідними органами іноземних держав та міжнародними антитерористичними організаціями, з метою швидкого і повного попередження, виявлення та припинення злочинів [5].

Основними завданнями взаємодії оперативних підрозділів Національної поліції з іншими структурними підрозділами територіальних органів поліції, міжрегіональними територіальними органами поліції у протидії організованій злочинності є, зокрема: 1) запобігання кримінальним правопорушенням, вчинених організованими групами та злочинними організаціями (далі – ОГ і ЗО), їх виявлення, припинення та розкриття; 2) притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, які учинили кримінальні правопорушення; 3) відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди; 4) відновлення порушених прав та інтересів фізичних і юридичних осіб [6].

Взаємодія з органами прокуратури залишається, безумовно, найголовнішим напрямом під час протидії злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями. Особливості взаємодії прокурора і слідчого визначаються їх процесуальним статусом і основним завданням діяльності на стадії досудового розслідування. У такому самому контексті потрібно розглядати і питання взаємодії прокурора та оперативних підрозділів (наприклад, під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій) [7; 8].

Крім того, на Національну поліцію також покладено завдання у період настання надзвичайної ситуації здійснювати та сприяти діяльності: Службі безпеки України у проведенні оперативно-розшукових заходів у протидії підіривної діяльності іноземних спецслужб, організованої злочинності, наркоманії, тероризму, особлива увага приділяється протидії кіберзлочинності. [9, с. 262].

До основних видів міжнародного співробітництва у сфері протидії організованій злочинності належать: взаємодія у межах правової допомоги у кримінальних провадженнях щодо організованих груп та злочинних організацій (далі – ОГ і ЗО); укладення угод про співпрацю у сфері протидії організованій злочинності; участь у проведенні оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій на території іншої держави; проведення спільних оперативних

розробок та розслідувань у сфері протидії організованій злочинності; обмін інформацією щодо діяльності ОГ і ЗО; участь у спільних міжнародних операціях і проєктах проти організованої злочинності [10, с. 9–10].

Підсумовуючи, зауважимо, що, зважаючи на стан, в якому перебуває суспільство і держава, з метою тримання в готовності до негайних дій необхідного резерву сил та засобів, виникла гостра необхідність у забезпеченні регламентованої чіткої взаємодії між органами Національної поліції України, і зокрема Департаментом стратегічних розслідувань, та територіальними підрозділами Служби безпеки України, її координаційними групами при Антитерористичному центрі, військовими частинами (підрозділами) Збройних сил України, Національної Гвардії України, Державної прикордонної служби України, Державної спеціальної служби транспорту [1, с. 85].

Список використаних джерел

1. Герасименко О. В., Орлов Ю. В. Проблеми протидії організованій злочинності в умовах війни: від актуальних викликів до стратегічного управління. Вісник Кримінологічної асоціації України, 28(1), С. 72–86. <https://doi.org/10.32631/vca.2023.1.06>.

2. Севрук В. Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 1092 с.

3. Тимошенко В. І. Соціальна основа злочинності. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2018. № 2. С. 35–39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmj_u_2018_2_11.

4. Павленко С. О. Основи оперативно-розшукової тактики : монографія. Київ : Людмила, 2022. 624 с.

5. Грень Р. Р. Взаємодія оперативних підрозділів правоохоронних органів України у протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів. Науковий вісник Ужго-родського національного університету. Серія: Право. 2016. Вип. 38(2). С. 100.

6. Яблонський Р. С. Основні напрями взаємодії оперативних підрозділів у сфері протидії організованій злочинності в умовах воєнного стану. Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах : матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції (21 жовт. 2022 р.) / упор. Л. В. Павлик, У. О. Цмоць. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 381–384.

7. Бортун М. Взаємодія прокурора зі слідчим, слідчим суддею на стадії досудового розслідування. Вісник Національної академії прокуратури України. 2013. № 4. С. 95.

8. Форми процесуальної взаємодії. URL: <https://lektsii.org/12-17848.html>.

9. Назар Ю. С., Хитра О. Л. Роль Національної поліції в умовах російської агресії. Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах : матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції (21 жовт. 2022 р.) / упор. Л. В. Павлик, У. О. Цмоць. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 260–263.

10. Мовчан А. В. Міжнародне співробітництво у сфері протидії злочинам, пов'язаним із торгівлею людьми : навч. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2021. 156 с.

Фаста Марина Олександрівна,

здобувач вищої освіти Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Марков Михайло Миколайович,

професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ НАСЕЛЕННЯ З ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Правову парадигму діяльності підрозділів кримінальної поліції визначають положення статті 19 Конституції України, згідно з якою органи державної влади, до яких відноситься і Національна поліція, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1]. У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану на період дії правового режиму воєнного стану, тимчасово, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34 (недоторканість житла (ст. 30), таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31), конфіденційність інформації про особу (ст. 32), свобода пересування, вільний вибір місця проживання (ст. 33), право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34)), 38 (право брати участь в управлінні державними справами, вільно обирати і бути обраними) 39 (право збиратися мирно), 41–44 (право приватної власності (ст. 41), право на підприємницьку діяльність (ст. 42), право на працю (ст. 43), право на страйк (ст. 44), 53 (право на освіту) Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності тощо.

На думку С.Г. Братель, взаємодія кримінальної поліції з інститутами громадянського суспільства – це спільна діяльність, спрямована на найбільш ефективне виконання правоохоронних завдань та оптимальне використання наявних можливостей. Взаємодія поліції з громадськістю є необхідною умовою їхньої ефективної та прозорої діяльності [3].

Оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності за наявності передбачених статтею 6 цього Закону підстав надається право: мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників; використовувати конфіденційне співробітництво згідно з положеннями статті 275 Кримінального процесуального кодексу України; отримувати від юридичних чи фізичних осіб безкоштовно або за винагороду інформацію про кримінальні правопорушення, що готуються або вчинені, та про загрозу безпеці суспільства і держави;

використовувати за згодою адміністрації службові приміщення, транспортні засоби та інше майно підприємств, установ, організацій, а так само за згодою осіб - житло, інші приміщення, транспортні засоби і майно, які їм належать[2].

Під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених КПК.

Забороняється залучати до конфіденційного співробітництва під час проведення негласних слідчих дій адвокатів, нотаріусів, медичних працівників, священнослужителів, журналістів, якщо таке співробітництво буде пов'язане з розкриттям конфіденційної інформації професійного характеру [4].

Особа, яка залучається до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, перебуває під захистом держави.

Співробітництво особи з оперативним підрозділом зараховується до її загального трудового стажу в разі укладення з нею трудової угоди. Якщо у зв'язку з виконанням такою особою завдань оперативно-розшукової діяльності настала її інвалідність або смерть, на неї поширюються пільги, передбачені у таких випадках для працівників оперативних підрозділів [2].

До форм взаємодії кримінальної поліції з громадськістю, зокрема у період дії режиму воєнного стану, можна віднести: 1) залучення громадськості до участі у правозахисній роботі; 2) участь громадян у підтриманні публічної безпеки та порядку; 3) інформування громадянами поліції про вчинені або ті, що готуються, злочини та осіб, причетних до їх вчинення (готування); 4) організаційну допомогу інформативного характеру з приводу

розшуку безвісти зниклих осіб; 5) участь громадськості в підвищенні кваліфікації поліцейських щодо формування знань вузькогалузевої спрямованості для задоволення потреб населення; 6) надання матеріально-технічної підтримки з метою удосконалення діяльності поліції; 7) реалізацію програм правового та патріотичного виховання населення тощо[5].

До основних ознак взаємодії кримінальної поліції з іншими суб'єктами забезпечення публічної безпеки в умовах воєнного стану необхідно віднести такі:

- відносини, які виникають між суб'єктами забезпечення публічної безпеки, є адміністративно-правовою взаємодією, яка попередньо може ґрунтуватися на управлінській діяльності з координації у межах єдиної державної системи запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків;

- суб'єктів взаємодії об'єднує єдина мета щодо виконання спільних завдань;

- взаємодія полягає в узгодженні дій суб'єктів за цілями, часом, місцем проведення і програмою, наслідком чого має бути підвищення ефективності їх діяльності;

- тяжкі та особливо тяжкі злочини;

- поліція щодо забезпечення публічної безпеки в умовах воєнного стану взаємодіє з іншими суб'єктами ОРД а саме: Державного бюро розслідувань, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, управління державної охорони, розвідувального органу Міністерства оборони України, Національного антикорупційного бюро України, Бюро економічної безпеки України [6].

Отже, виконання поліцією завдань щодо забезпечення публічної безпеки, зокрема в умовах воєнного стану, значною мірою залежить від її взаємодії з органами, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом, іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування та інституціями громадянського суспільства. У ході такої взаємодії відбувається постійний обмін інформацією з проблемних питань та усунення факторів, які дестабілізують обстановку в регіоні, погоджуються дії з представниками громадськості, координаторами від засобів масової інформації, місцевим населенням, яке залучається до підтримання публічного порядку, державними та приватними організаціями, які надають послуги охорони, доставки тощо для ефективного контролю за оперативною обстановкою та реалізації спільних заходів у разі виникнення реальної терористичної загрози.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (редакція від 01.01.2020). Відомості Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp#Text>.

2. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.

3. Братель С.Г. Громадський контроль за діяльністю поліції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2007. 22 с.

4. Кримінальний процесуальний кодекс (редакція від 08.06.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n2480>.

5. Про Національну поліцію. Закон України № 580 від 02.07.2015 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

6. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

Філонов Володимир Володимирович,
здобувач Навчально-наукового інституту
публічного права

ФОРМИ ОПЕРАТИВНО ЗНАЧУЩОЇ ПОВЕДІНКИ В ПРОЦЕСІ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Оперативно-розшукова характеристика колабораційної діяльності передбачає виокремлення форми оперативно-значимої поведінки, які власне можуть складати таку діяльність.

Публічні заклики (де заклики – спроби активного впливу, тобто усно, із використанням технічних засобів, пристосованих до передання вербальної інформації, – магнітофона, гучномовця тощо – на невизначену кількість людей) до:

- підтримки рішень держави-агресора,
- підтримки дій держави-агресора,
- підтримки рішень збройних формувань держави-агресора
- підтримки рішень окупаційної адміністрації держави-агресора,
- співпраці з державою-агресором;
- співпраці зі збройними формуваннями держави-агресора
- співпраці з окупаційною адміністрацією держави-агресора;
- невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України;
- до проведення незаконних виборів та/або референдумів до незаконних органів влади, створених на тимчасово окупованій території.

Публічне заперечення (де заперечення – невизнання окремих фактів чи подій):

- здійснення збройної агресії проти України;

– встановлення та утвордження тимчасової окупації частини території України.

Добровільне зайняття (з власної волі, внаслідок вольового свідомого акту поведінки особи без примушування фізичного або психологічного) громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, зокрема й в окупаційній адміністрації держави-агресора.

Добровільне зайняття посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора,

Здійснення пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою:

– сприяння здійсненню збройної агресії проти України,
– встановленню та утвордженню тимчасової окупації частини території України,

– уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України,

Впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти.

Проведення господарської діяльності у взаємодії (спільні діяння, що становлять небезпеку для суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності, обороноздатності, державної, економічної чи інформаційної безпеки України) з:

– державою-агресором
– незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора.

Добровільне обрання до незаконних органів влади, створених на тимчасово окупованій території.

Участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів до незаконних органів влади, створених на тимчасово окупованій території.

Організація та проведення заходів політичного характеру (де озвучувалися питання, які суперечать конституційному устрою України – за відсутності ознак державної зради) спрямованих на:

– підтримку держави-агресора,
– підтримку окупаційної адміністрації держави-агресора
– підтримку збройних формувань держави-агресора
– уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України.

Здійснення інформаційної діяльності (створення, збирання, одержання, зберігання, використання та поширення відповідної антиукраїнської інформації) у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією,

Активна участь у заходах спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради:

Добровільне (з власної волі – без психологічного або фізичного примушування) зайняття посади в незаконних судових або правоохоронних органах (утворених всупереч Конституції України), створених на тимчасово окупованій території.

Добровільна (з власної волі – без психологічного або фізичного примушування) участь в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або у збройних формуваннях держави-агресора.

Добровільне (з власної волі – без психологічного або фізичного примушування) надання незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створених на тимчасово окупованій території, та/або збройним формуванням держави-агресора допомоги у веденні бойових дій проти Збройних сил України (інших військових формувань, утворених відповідно до законів України), добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України.

Необхідно зауважити, що носієм зазначених форм оперативно-значимої поведінки може бути лише громадянин України (не може бути іноземець та особа без громадянства).

Хижний Богдан Віталійович,
аспірант кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

**ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТА ДО ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ
(РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ
ПІДРОБЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ПОДАНИХ
ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ
ОСОБИ ТА ФІЗИЧНИХ ОСІБ – ПІДПРИЄМЦІВ**

Для розслідування підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців потрібно використовувати спеціальні знання, зокрема для з'ясування чи вносились зміни у документ, встановлення способу підроблення сумнівного документа, встановлення особи, яка внесла у нього зміни або засобів, які були використані для досягнення злочинної мети тощо. Дійсно, усі ці та багато інших питань, які

виникають під час досудового розслідування таких видів злочинів неможливо встановити без використання спеціальних знань.

Однією із основних форм використання спеціальних знань у розслідуванні вказаної категорії кримінальних правопорушень є залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій. Відповідно до ч. 3 ст. 214 КПК України, під час розслідування злочинів, що розглядаються, спеціаліст може бути залучений сторонами кримінального провадження для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) [1].

У криміналістичній літературі приділено достатньо уваги участі спеціаліста в С(Р)Д. Наприклад, на думку І. В. Пирога спеціаліст-криміналіст під час досудового розслідування відіграє важливу роль, і безпосередньо надає криміналістичну, методичну, технічну та консультативну види допомоги [2, с. 122].

Такої ж думки Копча Н. В., яка вважає, що спеціаліст, долучаючись до проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування службового підроблення, реалізує такі функції: 1) практичну (підготовка, організація та проведення окремих слідчих (розшукових) дій; пошук, виявлення, огляд і фіксація слідів вчинення кримінального правопорушення, речових доказів; відібрання зразків для порівняльного дослідження); 2) методичну (консультування слідчого щодо науково обґрунтованих методик, способів організації та проведення слідчих (розшукових) дій тощо; 3) технічну (обрання та застосування належних науково-технічних і техніко-криміналістичних засобів, необхідних для якісного виявлення та фіксації слідів кримінального правопорушення та речових доказів); 4) консультаційну, яка полягає в наданні роз'яснень з питань, що виникають у кримінальному провадженні); 5) процесуальну, що передбачає фіксацію в протоколі слідчої (розшукової) дії інформації, наданої спеціалістом; постановку запитань спеціалістом тощо [3, с. 200].

Серед усіх видів С(Р)Д, у більшості випадків, залучення спеціаліста-криміналіста відбувається до проведення огляду місця події. Це пов'язано із складністю роботи на місці події та необхідністю кваліфіковано зібрати максимальну кількість речових доказів, які залишилися після вчинення злочинів, що досліджуються. Наприклад, навряд чи слідчий знає, що застосування парів йоду для виявлення слідів папілярних ліній може у подальшому стати перешкодою для проведення експертизи матеріалів документів. Саме тому, до огляду залучається спеціаліст-криміналіст. Однак, слідчий в праві залучити спеціаліста не лише до огляду, але і до будь-якої С(Р)Д і мета такої участі буде майже однакова – забезпечення якісного використання науково-технічних засобів фіксації та зібрання (виявлення, фіксації,

вилучення) всієї слідової інформації, повноти відображених про це даних у протоколі та додатках до нього [4, с. 18].

Враховуючи зміст ч. 2, 4 ст. 71 КПК України та результати проведеного нами опитування слідчих Національної поліції України залучення спеціаліста до С(Р)Д під час розслідування підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців, здійснюється для: 1) надання безпосередньої технічної допомоги у фіксації (фото, відео) ходу і результатів проведення відповідної С(Р)Д, складання схем, планів, креслень, тощо (64,3 % опитаних); 2) застосування технічних засобів, приладів та спеціального обладнання, методів виявлення, фіксації та вилучення документів, речей, предметів, слідів та інших речових доказів (77,4 %); 3) надання допомоги у формулюванні описової частини протоколу (вилучених документів, їх копій, комп'ютерної техніки, матеріалів, що використовуються для виготовлення фіктивних документів тощо) (38,2 %); 4) підготовки до проведення слідчої (розшукової) дії (підібрати доцільні та необхідні технічні засоби її фіксації, обрати відповідну тактику проведення, підібрати інших спеціалістів з інших галузей знань (2,3 %); 5) надання консультації з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок (наприклад, які саме документи можуть мати відношення до події такого виду злочину, упакування та зберігання вилученого персонального комп'ютера та принтера або матеріалів, які використовували для виготовлення фіктивних документів тощо) (34,2 %); 6) для відбору зразків для проведення експертизи (3,6 %); 6) надання довідки з питань, що належать до сфери знань спеціаліста, у випадках, передбачених ч. 3 ст. 245 КК України (зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису) (12,4 %).

Для участі в процесуальних діях під час розслідування підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців, слідчий має право запросити спеціаліста будь-якої галузі знань. Однак, аналіз кримінальних проваджень, відкритих за ст. 205-1 КК України, дозволив стверджувати, що у більшості випадків залучалися: спеціаліст-криміналіст у складі слідчо-оперативної групи (у 83,6 % опрацьованих кримінальних проваджень) та спеціалісти у галузі комп'ютерно-технічних досліджень (4,4 %).

Як видно з наведеного, під час розслідування злочинів, що розглядаються залучення спеціалістів до С(Р)Д хоч і має добровільний характер (на розсуд слідчого, прокурора), але без таких осіб дуже важко кваліфіковано зібрати криміналістично значущу інформацію, і особливо, запобігти її втраті.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпропетровськ : ДДУВС ; Ліра ЛТД, 2015. 432 с.
3. Копча Н. В. Використання спеціальних знань під час розслідування службового підроблення: дис. на здобуття ступ. доктора філософії за спец. 081 – Право. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2022. 264 с.
4. Участь спеціаліста-криміналіста під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій: Навчальний посібник / [Є.Ю. Свобода, А.В. Кофанов, А.В. Самодін та ін.] Вінниця: Нілан-ЛТД, 2018. 432 с.

Худенко Дмитро Миколайович,
ветеран Національної поліції України

СУДОВА ПРАКТИКА Й ЕФЕКТИВНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ В РОЗШУКОВІЙ РОБОТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах, коли Україна зіткнулася з безпрецедентними викликами через воєнний стан та необхідність ефективного вирішення кримінальних справ, роль кримінального аналізу в розшуковій роботі стає особливо актуальною. Кримінальний аналіз, як інструмент правоохоронних органів, спрямований на виявлення, аналіз та прогнозування кримінальних явищ, забезпечує нові можливості для підвищення ефективності розшукової роботи та правосуддя. У контексті воєнного стану, коли зростає ризик вчинення злочинів і змінюється характер кримінальної діяльності, аналіз судових рішень, пов'язаних з кримінальним аналізом, набуває стратегічного значення для розробки ефективних методів протидії.

Нажаль, до 2014 року ці питання досліджувались фрагментарно, а з початком у 2022 році воєнної агресії науковий інтерес активувався [1]. Втім, відповідної аналіз судової практики відсутній.

Дослідження має важливе практичне значення, оскільки результати аналізу судових рішень можуть бути використані для удосконалення механізмів кримінального розслідування та розшукової роботи. Вивчення практики застосування кримінального аналізу в умовах воєнного стану дозволить правоохоронним органам оптимізувати свої ресурси, підвищити ефективність розкриття злочинів, а також сприятиме формуванню рекомендацій щодо

вдосконалення законодавчої бази. Також, результати дослідження можуть бути корисними для науковців, що займаються оперативно-розшуковою наукою, криміналістикою та кримінальним правом, студентів юридичних спеціальностей, та практичних правників.

Метою дослідження є аналіз судових рішень, пов'язаних з кримінальним аналізом у кримінальних справах, для визначення ролі та ефективності кримінального аналізу в розшуковій роботі під час воєнного стану. Дослідження передбачає ідентифікацію ключових тенденцій та особливостей застосування кримінального аналізу, оцінку його впливу на процесуальні рішення судів, та розробку рекомендацій з покращення механізмів використання кримінального аналізу в правоохоронній практиці.

Емпірична основа нашого дослідження базується на аналізі судових рішень, оприлюднених в Єдиному державному реєстрі судових рішень України [2] з моменту його заснування.

Станом на 15.02.2024 нами за допомогою методу контекстного пошуку відібрано 467 відкритих судових рішень у кримінальних справах, які стосуються кримінального аналізу.

Із загальної кількості відібраних судових рішень 22 або 5 % пов'язано із розшуковою роботою. Однак, 5 з них не були враховані, оскільки вони стосуються застосування кримінального аналізу до введення в Україні правового режиму воєнного стану.

Отже, будемо вважати, що 17 судових рішень [3] безпосередньо відносяться до використання підрозділів кримінального аналізу (далі – ПКА) в розшуковій роботі у період воєнного стану, з них 15 ухвал та 2 – постанови, а також по 16 кримінальних провадженнях та судових справах.

Більшість рішень (14) були ухвалені у 2023 році, що підкреслює активізацію судової практики в умовах воєнного стану, тоді як 3 рішення датуються 2022 роком. Водночас, 12 рішень містили інформацію про подію кримінального правопорушення, скоєну до його введення.

Судові рішення прийнято найбільше у м. Києві, де їх нараховано 8, з них 2 – Голосіївський районний суд міста Києва, Деснянський районний суд міста Києва, Святошинський районний суд міста Києва, а також Подільський районний суд міста Києва та Солом'янський районний суд міста Києва – по 1. По 2 таких рішення у Вінницькій (Вінницький міський суд Вінницької області, Гайсинський районний суд Вінницької області) та Закарпатській областях (Закарпатський апеляційний суд, Ужгородський міськрайонний суд Закарпатської області), по 1 – Дніпропетровська (Ленінський районний суд м. Дніпропетровська), Сумська (Білопільський районний суд Сумської області) та Чернігівська області (Деснянський районний суд

м. Чернігова). Згадане демонструє географічну різноманітність розгляду справ.

Судові рішення в основному зосереджені на процесуальних питаннях, зокрема, через подання правоохоронних органів, за клопотанням слідчого, прокурора та інших осіб (12 рішень щодо застосування запобіжних заходів та надання дозволу про затримання з метою приводу або рішення слідчого, прокурора про зупинення досудового розслідування), за скаргами на дії та рішення правоохоронних органів, на дії чи бездіяльність слідчого, прокурора та інших осіб під час досудового розслідування (1), а також інші (4).

На нашу думку, використання інформації за результатом кримінального аналізу про перетин кордону при прийнятті рішення щодо застосування запобіжних заходів та надання дозволу про затримання з метою приводу можна розглядати, як один із прикладів реалізації проактивного підходу. Але за умови, якщо особу ще не оголошено в розшук.

Аналіз тексту судових рішень свідчить, що суть розшукової роботи безпосередньо стосувалась 3 фактів збройної агресії, через яку зафіксовано безвісне зникнення 2 військовослужбовців з Національної гвардії України та Державної прикордонної служби України, а також один щодо військовослужбовця зс рф, яким вчинено кримінальне правопорушення, передбачене ст. 438 КК України. Інші рішення або 14 пов'язано з розшуком злочинців, які переховуються від правосуддя. З останньої кількості злочинці переховувались за скоєння таких кримінальних правопорушень, передбачених: ч. 2 ст. 115 КК України; ч. 1 ст. 121 КК України; ч. 3 ст. 185 КК України; ч. 4 ст. 185 КК України; ч. 5 ст. 185 КК України; ч. 2 ст. 186 КК України; ч. 2 ст. 187 КК України; ч. 3 ст. 15, ч. 4 ст. 190 КК України, ч. 3 ст. 206-2 КК України; ч. 4 ст. 191 та ч. 1 ст. 366 КК України; ч. 2 ст. 260 КК України; ст. 287 КК України; ч. 1, 2 ст. 307 КК України; ч. 3 ст. 28, ч. 2 ст. 306, ч. 3 ст. 307, ч. 3 ст. 313 КК України.

Судами під час прийняття рішень у всіх відібраних нами випадках враховуються результати відповідей ПКА (16 рішень) або необхідність очікування відповіді (одне рішення). Зміст із відповіді, на який посилався суд розкривав інформацію щодо перетину державного кордону у 11 документах, проведеного кримінального аналізу загалом та перетину державного кордону зокрема (2), проведеного кримінального аналізу, отримання інформації про факт служби у зс рф або перебування в полоні (по 1). Слід звернути увагу, що у 12 випадках задіяння ПКА отримана від них інформація сприяла попередньому встановленню місце перебування безвісно зниклих або злочинців.

ПКА структурно належали до таких відомств, як Національна поліція Україна (далі – НПУ), по яких налічуємо 15 рішень, та

Державна прикордонна служба України (далі – ДПСУ) – 2. При цьому, було задіяно можливості ПКА НПУ зі складу Департаменту кримінального аналізу НПУ в одному випадку, ГУНП в м. Києві, у т.ч. Деснянського та Святошинського управління поліції, – 7, ГУНП у Вінницькій області – 3, ГУНП в Закарпатській області – 2, ГУНП в Донецькій області, ГУНП в Черкаській області – по 1, а також до ДПСУ.

Таким чином, можна стверджувати про таке: використання методів контекстного пошуку та аналізу змісту судових рішень дозволило відібрати значну кількість судових рішень, пов'язаних із кримінальним аналізом у кримінальних справах, що свідчить про їх ефективність у наукових дослідженнях; роль кримінального аналізу в розшуковій роботі під час воєнного стану є значною, що підтверджується аналізом судових рішень, з яких 14 безпосередньо пов'язані з діяльністю підрозділів кримінального аналізу; географічний та часовий розподіл судових рішень вказує на активізацію розшукової роботи в певних регіонах, особливо у місті Києві, та її концентрацію протягом періоду воєнного стану; процесуальне вирішення судових рішень демонструє важливість кримінального аналізу у вирішенні процесуальних питань; вплив кримінального аналізу на розслідування злочинів, пов'язаних з збройною агресією та безвісним зникненням військовослужбовців, підкреслює його значення в умовах воєнного часу.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми нормативно-правового визначення статусу військовополонених : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 10 листоп. 2022 р.) / [редкол.: С. С. Чернявський, Є. Ю. Бараш, В. В. Корольчук]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. 253 с.

2. Єдиний державний реєстр судових рішень України // URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>.

3. Ухвала Закарпатського апеляційного суду від 11.05.2022 у справі № 300/836/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104318331>; Ухвала Голосіївського районного суду міста Києва від 28.06.2022 у справі № 752/19910/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105097014>; Ухвала Гайсинського районного суду Вінницької області від 20.12.2022 у справі № 129/2962/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107968705>; Ухвала Деснянського районного суду міста Чернігова від 16.03.2023 у справі № 750/3669/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109583880>; Ухвала Голосіївського районного суду міста Києва від 27.03.2023 у справі № 752/2819/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110457344>; Ухвала Вінницького міського суду Вінницької області від 30.03.2023 у справі № 127/11287/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110169380>; Ухвала Святошинського районного суду міста

Києва від 27.04.2023 у справі № 759/7501/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110518545>; Ухвала Подільського районного суду міста Києва від 22.05.2023 у справі № 758/4960/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111291327>; Ухвала Ленінського районного суду міста Дніпропетровська від 10.07.2023 у справі № 205/7002/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112075028>; Постанова Білопільського районного суду Сумської області від 12.09.2023 у справі № 573/1620/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113394706>; Ухвала Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 20.09.2023 у справі № 308/54/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114245010>; Ухвала Вінницького міського суду Вінницької області від 05.10.2023 у справі № 127/18002/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114008099>; Ухвала Деснянського районного суду міста Києва від 10.11.2023 у справі № 754/16252/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114964749>; Ухвала Солом'янського районного суду міста Києва від 15.11.2023 у справі № 760/25851/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115135405>; Ухвала Святошинського районного суду міста Києва від 22.11.2023 у справі № 759/22930/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115094951>; Постанова Білопільського районного суду Сумської області від 23.11.2023 у справі № 573/1620/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115150636>; Ухвала Деснянського районного суду міста Києва від 01.12.2023 у справі № 754/17415/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115340698>.

Церкуник Людмила Василівна,
аспірант кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ У РАЗІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗШУКУ ПІДОЗРЮВАНОВОГО ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Відповідно до положень статті 280 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), досудове розслідування може бути зупинене після повідомлення особі про підозру у разі, якщо: 1) підозрюваний захворів на тяжку хворобу, яка перешкоджає його участі у кримінальному провадженні, за умови підтвердження цього відповідним медичним висновком; 2) оголошено в розшук підозрюваного; 2-1) слідчий суддя відмовив у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування; 3) наявна необхідність виконання процесуальних дій у межах

міжнародного співробітництва; 4) наявні об'єктивні обставини, що унеможливають подальше проведення досудового розслідування в умовах воєнного стану; 5) уповноваженим органом прийнято рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та підозрюваним надано письмову згоду на проведення такого обміну.

За відомостями веб-сайту Офісу Генерального прокурора, а саме даних розділу «Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування» встановлено, що станом на грудень 2023 року всього зупинено досудове розслідування у 4277 кримінальних провадженнях.

З указаної кількості зупинених кримінальних проваджень із підстав, передбачених пунктом другим статті 280 КПК України, коли місцезнаходження підозрюваного невідомо, зупинено 3 890 кримінальних проваджень, що становить майже 91 %. За 3012 або 77,4 % з них рішення прийнято підрозділами Національної поліції України.

Розділом VIII Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженої наказом МВС України від 7 липня 2017 року № 575 (далі – Розділ) визначено порядок забезпечення такої взаємодії при зупиненні досудового розслідування.

Відповідно до указанного Розділу, у разі якщо підозрюваний переховується від органів досудового розслідування з метою ухилення від кримінальної відповідальності і його місцезнаходження невідоме, слідчий (дознавач) виносить постанову про зупинення досудового розслідування, яка погоджується прокурором. Якщо досудове розслідування не зупиняється, слідчий (дознавач) виносить окрему постанову про оголошення розшуку підозрюваного та вживає заходів з його розшуку.

Крім того, частиною першою Розділу VIII Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, визначено, що у день прийняття такого процесуального рішення слідчий (дознавач) доповідає про оголошення розшуку підозрюваного керівникові органу досудового розслідування (дознавця) для їх погодження та подальшого направлення керівникові територіального органу, підрозділу поліції або міжрегіонального територіального органу Національної поліції України або його територіального (відокремленого) підрозділу, який здійснює оперативне супроводження кримінального провадження, або матеріали діяльності

якого стали підставою для початку кримінального провадження, для організації розшуку підозрюваного.

Зазначені матеріали повинні містити витяг із ЄРДР, копії письмового повідомлення про підозру, постанови про оголошення розшуку підозрюваного або постанови про зупинення досудового розслідування, ухвали слідчого судді про дозвіл на затримання з метою приводу, довідку про особу або копію документа, який посвідчує особу.

У кримінальних провадженнях про тяжкі та особливо тяжкі злочини, в яких підозрюваного оголошено в розшук, слідчим вносяться за погодженням з прокурором клопотання до слідчого судді про дозвіл на затримання підозрюваного з метою його приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу.

Організація розшукової роботи покладається на керівників відповідних оперативних підрозділів.

Не зважаючи на те, що указаною Інструкцією чітко визначено порядок взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами під час організації розшуку підозрюваних, на практиці досі виникає ряд проблемних питань щодо застосування її положень.

Серед проблемних питань організації розшуку підозрюваних осіб, зокрема, слід виділити неналежну організацію слідчим (дознавачем) розшуку підозрюваного, а саме невчасне направлення матеріалів щодо організації розшуку підозрюваного (не у день прийняття рішення про зупинення досудового розслідування у зв'язку з розшуком підозрюваного), неповнота направлених матеріалів до оперативного підрозділу (часто без копії ухвали слідчого судді про дозвіл на затримання підозрюваного з метою приводу для участі в судовому засіданні з розгляду питання щодо обрання запобіжного заходу), а також неналежне забезпечення розшуку підозрюваного працівниками оперативних підрозділів, недостатній контроль за вжиттям заходів щодо розшуку з боку керівництва територіальних підрозділів Національної поліції, слідчого підрозділу та підрозділу дізнання, тощо.

Зокрема, на практиці зустрічаються недотримання положень частини сьомої зазначеного вище Розділу, відповідно до якої керівник територіального органу, підрозділу поліції спільно з керівниками органу досудового розслідування (дізнання) та оперативного підрозділу із залученням представників підрозділів інформаційного забезпечення щомісяця проводять взаємозвірення кількості підозрюваних, оголошених у розшук, та заведених оперативно-розшукових справ, за результатами якого складається акт такого взаємозвірення, який затверджується керівником територіального органу, підрозділу поліції.

Крім того, часто працівниками оперативного підрозділу не виконуються належним чином вимоги частини четвертої Розділу, відповідно до якої після зупинення досудового розслідування в разі переховування підозрюваного від органів досудового розслідування з метою ухилення від кримінальної відповідальності оперативний підрозділ щомісяця письмово інформує слідчого (дознавача) про заходи, ужиті для встановлення його місцезнаходження.

Разом з тим, з боку слідчого (дознавача) практично не вживаються належні заходи реагування на відсутність такої інформації, а можливість ознайомлення з матеріалами оперативно-розшукових справ (з додержанням режиму секретності) керівником органу досудового розслідування (дознавання), а також слідчим (дознавачем) використовується рідко.

Ще одним недоліком варто визнати те, що після зупинення досудового розслідування слідчим (дознавачем) припиняється проведення будь-яких слідчих (розшукових) дій в кримінальному провадженні.

Варто зауважити, що зупинення досудового розслідування не означає його закінчення. Так, частиною п'ятою статті 280 КПК заборонено після зупинення досудового розслідування проведення слідчих (розшукових) дій.

Однак, як зазначає Наливайко Є., змінюються лише напрями діяльності слідчого (дознавача), обумовлені необхідністю усунення перешкод, що заважають продовженню досудового розслідування [4, с. 378–379]. Зокрема, дозволено виконання тих слідчих (розшукових) дій, які спрямовані на встановлення місцезнаходження підозрюваного.

Список використаних джерел

1. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 7 липня 2017 р. № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#n14>.

2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 року. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n4257>.

4. Наливайко Є. Проблемні питання повідомлення особі про підозру та зупинення досудового розслідування // Публічне право. 2013. № 1. 375–380. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2013_1_53.

Швед Альона Сергіївна,

здобувач вищої освіти Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Корольчук Віктор Володимирович,

начальник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ПРІОРИТЕТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Сучасний світ як ніколи оснащений великою кількістю засобів зв'язку. У сучасному цифровому світі ми не можемо уявити життя без постійного доступу до Інтернету, спілкування в соціальних мережах, розрахунків у магазинах телефоном чи навіть ID-картками на смартфоні. Але є й інша сторона стрімких темпів інформаційного розвитку – кібератаки, під час яких злочинці хочуть викрасти особисті дані, завдати шкоди бізнесу чи викрасти гроші з вашої банківської картки. Саме тому в сьогоднішній Україні постало актуальне питання щодо безпеки в мережевому просторі, а саме кібербезпеці. Що це за термін і чим же він важливий для нас?

Кібербезпека це – система заходів, спрямованих на недопущення несанкціонованого доступу до інформації, несанкціонованої її модифікації або порушення цілісності [1]. Іншими словами, кібербезпека – це захисна стіна, яка вберігає інформаційні системи від кібератак.

Якщо метою фізичної безпеки є захист осіб та матеріальних цінностей від злочинних дій або випадкового пошкодження, то основною метою кібербезпеки є захист комп'ютерних і серверних систем, а також програм користувача та даних, що зберігаються в них. Кібербезпека відіграє вирішальну роль у захисті широкого кола інформації, від персональних даних до складних державних систем, а її важливість полягає в її здатності захищати безперебійну роботу основних служб, які є основою нашого сучасного суспільства. Інтернет служить основою для численних систем керування послугами, які є невід'ємною частиною нашої повсякденної роботи, охоплюючи широкий спектр секторів, таких як фінанси, охорона здоров'я та навіть електромережі, які живлять цілі міста.

Указом Президента України Володимиром Зеленським № 447/2021 від 26 серпня 2021 року затверджено рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про

Стратегію кібербезпеки України» [2], що розкриває нам пріоритетність забезпечення кібербезпеки в Україні, а саме:

- убезпечення кіберпростору задля захисту суверенітету держави та розвитку суспільства ;
- захист прав, свобод і законних інтересів громадян України у кіберпросторі ;
- європейська і євроатлантична інтеграція у сфері кібербезпеки.

У рамках стратегії кібербезпеки України окреслено національні інтереси у сфері кібербезпеки, що охоплює поточні та потенційні кіберзагрози. Стратегія також встановлює цілі та завдання щодо забезпечення кібербезпеки в Україні з кінцевою метою створення безпечного та ефективного кіберпростору, який приносить користь людям, суспільству та державі.

Наші українські фахівці дедалі активніше шукають шляхи співпраці зі світовими організаціями у сфері кіберзахисту, оскільки зустрічаються з численними викликами у своїй роботі та не мають спроможності самостійно протистояти всім формам внутрішніх і зовнішніх загроз національній безпеці України в інформаційному та кіберпросторі.

Метою міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки є декілька ключових аспектів: зміцнення довіри між державами, у сфері кібербезпеки, вироблення спільних заходів для боротьби протидії кіберзагрозам, докладання спільних зусиль для розслідування та запобігання кіберзлочинам, недопущення незаконної експлуатації кіберпростору та забезпечення дотримання Україною своїх зобов'язань за чинними міжнародними угодами щодо співпраці у сфері кібербезпеки з іноземними державами, збройними силами, правоохоронними органами, спецслужбами та міжнародними організаціями.

Саме тому, міжнародні організації закликають держави співпрацювати з іншими зацікавленими сторонами, щоб створити ефективні адміністративні та правові рамки для кібербезпеки. Це включає не лише створення та впровадження необхідного законодавства, але й спільне проведення розслідувань із застосуванням існуючого міжнародного права, наприклад Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність. Тому як ми знаємо НАТО є найвищим органом, який ухвалює рішення стосовно розвитку відносин та спрямовує заходи в плані практичного співробітництва. Це співробітництво охоплює операції з підтримання миру, реформування структур безпеки і оборони, безпосереднє військове співробітництво, оборонні технології та інші.

Як ми знаємо, російська федерація залишається одним з основних джерел загроз національній та міжнародній кібербезпеці. Наразі надається оцінка діям країни-агресора, оскільки вона досі є одним із провідних джерел загроз кіберпростору, активно просуває концепцію інформаційної війни, яка базується на поєднанні деструктивних дій у

кіберпросторі та непрямих операцій інформаційно-психологічного характеру, механізми якої активно застосовуються у гібридній війні проти України. Прогнозується зростання інтенсивності міждержавного протидіяння й розвідувально-підривної діяльності у кіберпросторі. При цьому, збільшується коло держав, які намагаються розвивати власну кіберрозвідку, вивчати сучасні методи збору інформації та підривної діяльності в кіберпросторі, а також посилювати державний контроль над національними сегментами мережами Інтернет. Відповідно до цього, розширюється інструментарій та посилюється тенденція ведення розвідувально-контратакуючих дій у кіберпросторі внаслідок того, що спецслужби російської федерації та міжнародних хакерських угруповань здійснюють цю діяльність для реалізації кібервпливу. У стратегії кібербезпеки також наголошується, що використання кіберпростору терористичними організаціями набуває глобального масштабу.

Підсумовуючи матеріал, можемо сказати, що кібербезпека України потребує подальшого розвитку, задля її вдосконалення та стабільного функціонування, а проблема ефективного забезпечення кібербезпеки потребує комплексного вирішення і вимагає скоординованих дій на національному, регіональному та міжнародному рівнях для запобігання, підготовки, реагування та відновлення інцидентів з боку органів влади, приватного сектора та громадянського суспільства. Важливим фактором посилення заходів кібернетичної безпеки є збереження балансу між комфортом, свободою доступу до інформації та забезпеченням надійного захисту інформації, від яких багато в чому залежить благополуччя громадян і мир в Україні. Однак це завдання непросте, і його доведеться вирішувати ще довгий час.

Список використаних джерел

1. Кібербезпека – це важливо. URL: <https://foxminded.ua/kiberbezpeka-tse/>.

2. Указ Президента України №447/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4472021-40013#:~:text=Пріоритетами%20забезпечення%20кібербезпеки%20України%20є,євроатлантична%20інтеграція%20у%20сфері%20кібербезпеки.>

3. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 05.07.1994 № 80/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>.

Шеліховська Ірина Юріївна,
аспірант наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ВИЯВЛЕННЯ НАРКОЗЛОЧИНІВ

Латентний характер незаконного наркообігу, застосування широкого спектру засобів конспірації особами, що беруть у ньому участь, їх активна протидія викриттю та подальшому притягненню до кримінальної відповідальності зумовлює те, що невід'ємним елементом оперативно-розшукової протидії наркозлочинам є процес їх виявлення.

Необхідність виявлення кримінальних правопорушень, зокрема і тих, що пов'язанні з незаконним наркообігом знаходить свій відбиток на законодавчому рівні. Так, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» виявлення кримінальних правопорушень є одним з обов'язків покладених на суб'єктів цієї діяльності.

При цьому п. 4 ч. 3 ст. 4 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначає повноваження прокурора давати письмові вказівки про проведення оперативно-розшукових заходів з метою виявлення кримінальних правопорушень. Наказ Генерального прокурора «Про організацію нагляду за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність» від 08.09.2023 р. № 253 покладає на керівників прокуратур різного рівня та спеціалізації обов'язок своєчасного виявлення і припинення кримінальних правопорушень (п.п. 1; 2.1.9–2.1.11; 2.2.7; 2.2.8). Це свідчить про встановлення нагляду за тим, щоб, оперативні підрозділи: по-перше, проводили роботу з виявлення кримінальних правопорушень; по-друге, щоб під час цієї роботи вони дотримувались приписів законодавства, не порушували прав людини.

Проте ані закон, ані підзаконні нормативно-правові акти не розкривають поняття та зміст такого виду діяльності оперативних підрозділів як виявлення кримінальних правопорушень. Тому виникає необхідність у визначенні її змісту, ступеня можливого обмеження прав людини при її здійсненні, доцільності прокурорського нагляду за її проведенням, його предмету, меж та засобів.

У теорії ОРД виявлення злочинів оперативними підрозділами, здебільшого, отожднюють з оперативним пошуком, який окреслюють як стадію або ж як форму цієї діяльності. Основною метою оперативного (ініціативного) пошуку слід вважати виявлення фактів підготовки та вчинення кримінальних правопорушень. Теоретики ОРД

майже однотайно наголошують на тому, що метою заходів оперативного (ініціативного) пошуку є саме виявлення фактів злочинної діяльності, збирання первинної оперативно-розшукової інформації. Фундаторами у цьому плані вважаємо М. П. Погорецького та В. П. Шеломенцева, які ще у 2010 році на основі ґрунтовного вивчення практики суб'єктів ОРД та глибокого наукового аналізу наукового доробку аж з радянських часів детально розкрили сутність оперативного пошуку та визначили вичерпний перелік його ознак. Серед іншого, вчені зазначили, що оперативний пошук здійснюється поза зв'язком з конкретною особою або фактом, конкретною справою, виконанням окремих завдань, розкриттям та розслідуванням окремих злочинів [1].

Таке розуміння призначення оперативного пошуку має місце і у сучасних дослідженнях. Так, С. В. Албул підкреслює, що основним його завданням є саме виявлення певних фактів, обставин, речей та осіб до числа яких він відносить: готування та вчинення злочинів, їх сліди, знаряддя та предмети, осіб причетних до вчинення кримінальних правопорушень тощо [2].

А. М. Черняк зазначає, що оперативний пошук злочинів у сфері міжнародного студентського обміну є стадією діяльності оперативних підрозділів з протидії цим злочинам, на якій вони вживають гласних і негласних заходів з метою виявлення зазначеної категорії кримінально караних діянь [3].

Ми поділяємо думку названих вище вчених щодо окреслення діяльності суб'єктів ОРД з виявлення кримінальних правопорушень як оперативного пошуку. Аналіз їх праць дозволяє дійти висновку, що зміст оперативного пошуку становлять окремі заходи, основними рисами яких є: по-перше, відмежування від дій, які є втручанням в особисте життя людини та (або) порушують її права і свободи, по-друге можливість негласного проведення, у тому числі із застосуванням засобів забезпечення конспірації.

Перелік та зміст цих заходів встановлюється відомчими нормативно-правовими актами. Це зумовлює розбіжності у їх кількості, назвах, співвідношенні між собою. Але усі вони мають ту саму ваду: відсутність прямого узгодження із заходами, що можуть бути проведені оперативними підрозділами (без дозволу суду та/або погодження з прокурором) відповідно до їх прав, визначених у ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (п.п. 1, 3, 5, 6, 8, 14–17, 20, 21).

Не вдаючись до аналізу сформульованих розробниками нормативно-правових актів дефініцій пошукових заходів, зазначимо, що через некоректні формулювання немає можливості зрозуміти сутність того чи іншого заходу, відмінності між ними, критерії їх розмежування та взаємозв'язку.

При цьому, відсутність відсилань до конкретних норми Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» не дає змоги встановити наявність правових підстав для того чи іншого заходу оперативно-розшукового пошуку, передбаченого певною інструкцією.

Крім того, відповідно до ч. 3 ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», проведення оперативно-розшукових заходів без заведення оперативно-розшукової справи забороняється. Частина перша цієї статті передбачає, що оперативно-розшукова справа має бути заведена у кожному випадку наявності підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності. Водночас п. 1 ч. 1 ст. 6 зазначеного закону встановлює, що підставами для проведення оперативно-розшукової діяльності є наявність достатньої інформації (про кримінальні правопорушення, що готуються та осіб, які готують вчинення кримінального правопорушення), одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів. Тобто, щоб отримати первинну оперативну інформацію про вчинення наркозлочину спочатку потрібно завести оперативно-розшукову справу та вжити в її межах певних оперативно-розшукових заходів. А для заведення оперативно-розшукової справи необхідно володіти такою інформацією. Таким чином утворюється замкнене коло: для отримання інформації про наркозлочини потрібно завести ОРС і в її межах проводити оперативно-розшукові заходи, а для заведення ОРС потрібна вже наявна інформація.

Саме з цим пов'язано те, що розробники відомчих інструкцій при визначенні найменувань та переліку пошукових заходів, роблять усе, щоб вони не узгоджувалися із законом (адже це призведе до зарахування цих заходів до категорії оперативно-розшукових). Таким чином вони намагаються створити враження розмежування ОРД та оперативно-розшукового пошуку, а також розмежувати оперативно-розшукові та пошукові заходи. Але заходи, що проводяться суб'єктами ОРД з метою виконання завдань ОРД не можуть бути ні чим іншим як оперативно-розшуковими заходами, незалежно від того чи потребує їх проведення попереднього узгодження з прокурором чи рішення слідчого судді.

У наслідок таких особливостей правового регулювання процесу виявлення наркозлочинів, він не охоплюється прокурорським наглядом, оскільки такий нагляд здійснюється лише в межах ОРС.

У площині протидії наркозлочинам це призводить до ситуацій, коли оперативні працівники, прикриваючись здійсненням оперативно-розшукового пошуку, вчиняють незаконні дії для створення штучних показників у роботі. Фактично проводиться широкий спектр оперативно-розшукових заходів, у тому числі і тих, що потребують дозволу слідчого судді. За їх результатами оперативні працівники організовують «випадкове» затримання особи. При цьому факт

проведення оперативно-розшукових заходів, які передували затриманню ретельно приховується. Як правило, він лишається непоміченим ані прокурором, ані захисником.

Проте, як слушно зауважує М. Л. Грібов, існують певні явні та неявні ознаки (маркери, індикатори), за якими як захисник, так і прокурор може дійти висновку про неофіційне використання для викриття підозрюваного, обвинуваченого оперативно-розшукової інформації. До явних ознак належать певні документи (довідки, рапорти, повідомлення, листи), що оформлюються працівниками оперативних підрозділів та потрапляють до матеріалів кримінального провадження [5].

Отже суспільно-корисна діяльність з виявлення наркозлочину та його подальшого припинення часто сполучається з істотними порушеннями закону. Цих порушень можна уникнути в тому разі, коли оперативні працівники проводять усі свої дії у межах провадження в ОРС. Проте заведення ОРС запускає механізм прокурорського нагляду (ч. 3 ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»), має своїм наслідком їх обов'язок повідомляти прокурора про всі проведені заходи (ч. 2 ст. 9 вказаного закону), оформлювати їх матеріали відповідно до вимог режиму секретності та виконувати багато іншої роботи. Усе це спонукає оперативних працівників вигадувати способи уникнення заведення ОРС. Найбільш простий з них та широко розповсюджений – виявлення наркозлочину шляхом оперативного (ініціативного) пошуку з подальшим інсценуванням «випадкового» затримання, викликом слідчо-оперативної групи та внесенням відомостей до ЄРДР.

Загалом такий підхід можна розцінити як суспільно-корисну діяльність, яка проводиться з порушенням вимог закону (якщо відсутні ознаки провокації наркозлочину). Тому виникає необхідність її оцінки з точки зору визначення пріоритету інтересів держави та суспільства та забезпечення прав і свобод конкретної людини. Наша позиція полягає в тому, що більш важливими є інтереси держави та суспільства.

Але окреслений підхід до виявлення і припинення наркозлочинів має негативні юридичні наслідки не лише на стадії оперативного пошуку наркозлочинів, а й ставить під сумнів виконання завдань кримінального провадження. Так, відповідно до ч.1 ст. 87 КПК України недопустимими є докази одержані не лише внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, а й будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини.

Таким чином оперативному пошуку бракує правового урегулювання. Така ситуація зумовлює необхідність внесення змін та доповнень до законодавства з метою урегулювання оперативного пошуку наркозлочинів як невід'ємної частини ОРД та забезпечення його законності засобами прокурорського нагляду.

Список використаних джерел

1. Погорецький М., Шеломенцев В. Пошукові ознаки об'єктів оперативного пошуку: поняття та сутність. Вісник Академії управління МВС. 2010. № 4 (16). С. 114–121.
2. Албул С.В. Оперативний пошук як організаційно-тактична форма оперативно-розшукової діяльності кримінальної поліції України: поняття та сутність. Scientific bases of solving of the modern tasks : Abstracts of XIX international scientific and practical conference. Frankfurt am Main, Germany, 2020. P. 138–144.
3. Черняк А. М. Оперативний пошук фактичних даних про злочини у міжнародному студентському обміні. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2016. № 1. Ч. 2. С. 144–153
4. Тіхонов С. В., Василичук В. І. Стадії оперативно-розшукової діяльності. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2022. Т. 9–10. С 37–44. DOI: 10.18523/2617-2607.2022.9-10.37-44.
5. Грібов М. Л. Виявлення та викриття використання у кримінальному провадженні оперативно-розшукової інформації, отриманої з порушенням прав людини. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 1. С. 445–448 DOI: 10.32782/2524-0374/2023-1/105.

Южека Роман Сергійович,

здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, член Громадської організації «Спілка освітян України»

Науковий керівник:

Крамаренко Юрій Миколайович,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВСТАНОВЛЕННЯ ОСОБИ НЕВПІЗНАНОГО ТРУПА АБО ВИЯВЛЕННЯ ЙОГО ЧАСТИН

У сучасному світі встановлення особи невпізнаного трупа або виявлення його частин є важливою складовою судово-медичної практики. Однак, цей процес не завжди є простим, оскільки вимагає високої кваліфікації та доступу до сучасних технологій.

Встановлення особи невідомого трупа або виявлення його частин є складним завданням, яке потребує комплексного підходу та використання сучасних технологій. Завдяки розвитку науки та техніки з'явилося багато нових методів, які дозволяють ідентифікувати особу навіть у тих випадках, коли традиційні методи не дають результату.

Комп'ютерна томографія (далі – КТ) та магнітно-резонансна томографія (далі – МРТ) являють собою ключові методи дослідження, що використовуються в сучасній судовій медицині для встановлення ідентичності особи за залишками тіла. Ці технології дозволяють отримувати детальні зображення внутрішніх органів та тканин тіла, що надає медикам можливість виявити характерні особливості та ознаки, які можуть бути використані для ідентифікації. Головною перевагою є можливість отримати тривимірне зображення, що дозволяє провести більш точні порівняння та визначити особливості структури органів.

Деякі комп'ютерні програми дозволяють автоматизувати процес ідентифікації залишків тіла за допомогою отриманих зображень, що зменшує людський фактор та підвищує швидкість виявлення. Крім того, розвиток технологій у цій сфері сприяє розробці нових методів обробки зображень, які дозволяють отримувати ще більш точні результати ідентифікації особи [1, с. 98].

Розробка спеціалізованих програмних засобів у сфері судової медицини відкриває нові можливості для автоматизації процесу ідентифікації особи за залишками тіла. Ці програмні засоби дозволяють швидко та ефективно порівнювати отримані дані з базами даних, що значно прискорює процес встановлення ідентичності. Крім того, такі програми можуть використовувати велику кількість параметрів для порівняння, що робить ідентифікацію більш точною та надійною.

Однією з переваг цих програмних засобів є їх здатність адаптуватися до різноманітних умов та типів залишків тіла, що робить їх універсальними у сфері судово-медичної практики. Використання таких програмних засобів сприяє підвищенню точності та швидкості ідентифікації, що є критичним у випадках експертного вирішення судових справ та розслідування злочинів.

При масовій загибелі людей, що супроводжується руйнуванням трупів з втратою багатьох ідентифікаційних ознак, особливого значення набуває ідентифікація особистості по кістковим останкам і зубам, які найбільш стійкі до руйнівних факторів навколишнього середовища. Кістки мають велике число індивідуальних ознак і, що особливо важливо для практики, зберігаються тривалі терміни, які обчислюються роками, в той час, як м'які тканини швидко руйнуються під впливом процесів гниття. По кістках навіть через багато років після смерті можна розпізнати індивідуальні ознаки, що служать підставою для ідентифікації: вроджені вади розвитку, наслідки перенесених протягом життя поранень, їх давність, сліди захворювань

і професійної діяльності. Навіть останки після кремації можуть охоплювати фрагменти голівки плечової, стегнової кісток, тазу, черепа і зубів, які достатні для діагностики прижиттєвих переломів, вад розвитку, захворювань та інших групових ознак [2, с. 78].

Штучний інтелект (далі – ШІ) відіграє важливу роль у сучасній судовій медицині, особливо в контексті ідентифікації особи за залишками тіла або його частин. ШІ може аналізувати великі обсяги даних, що отримані з різних джерел, таких як КТ, МРТ та інші медичні дослідження, та швидко виявляти закономірності, які важливі для ідентифікації. Це дозволяє підвищити точність і швидкість ідентифікації, що може мати вирішальне значення у розслідуванні злочинів або інших правових процесах.

Однією з переваг використання ШІ є його здатність виявляти взаємозв'язки та патерни, які можуть залишитися непоміченими людським оком. Це дозволяє зробити процес ідентифікації більш об'єктивним та надійним. Крім того, використання ШІ у судовій медицині сприяє розвитку нових методів обробки даних та аналізу, що може принести значний внесок у підвищення ефективності судово-медичної практики.

Дактилоскопія є одним з найстаріших та найнадійніших методів ідентифікації особи. Основна ідея полягає у використанні унікальності відбитків пальців, які формуються завдяки папілярним лініям та борознам на шкірі. Ці відбитки не лише унікальні для кожної людини, а й залишаються практично незмінними протягом усього життя. Таким чином, дактилоскопія дозволяє встановити особу з високою ступенем достовірності [3, с. 176].

Однією з основних переваг дактилоскопії є її простота та доступність. Для проведення ідентифікації достатньо лише відбитків пальців, які можуть бути отримані шляхом натискання на спеціальний дактилоскоп або за допомогою сканера. Цей метод використовується не лише в криміналістиці, а й у багатьох інших сферах, де важлива точна ідентифікація особи, таких як охорона здоров'я, соціальні служби та банківська справа.

ДНК-аналіз є одним з найточніших методів ідентифікації особи, оскільки ДНК унікальна для кожної людини, за винятком однойцевих близнюків. Цей метод базується на порівнянні ДНК-профілю особи з відомими ДНК-профілями, що дозволяє з високою точністю визначити особу. ДНК-аналіз може бути використаний у випадках, коли інші методи ідентифікації, такі як дактилоскопія, не можуть бути застосовані, наприклад, у випадках масових катастроф або коли злочин відбувся без залишення слідів.

Однією з ключових переваг ДНК-аналізу є його висока точність та надійність. Цей метод може бути використаний у будь-яких умовах та за будь-яких обставин, що робить його незамінним інструментом

для правоохоронних органів та судово-медичних експертів. Використання ДНК-аналізу у сучасній судовій медицині є однією з ключових стратегій для вирішення складних ситуацій, пов'язаних з ідентифікацією особи за її генетичним кодом.

Наприклад, у 2022 році в Харківській області сталася подія, яка відображає значний прорив у сфері ідентифікації загиблих осіб. До цього часу встановлення ідентичності загиблих осіб часто було складним завданням, проте завдяки використанню передових технологій, таких як ДНК-аналіз, було можливо точно визначити особу солдата та інформувати родину про його смерть.

Процес ідентифікації розпочався зі збору біологічного матеріалу від загиблого та його близьких родичів. Відбір зразків крові, слини та кісток став важливим етапом, що дозволило встановити достовірну інформацію про генетичний код солдата. Подальший крок включав секвенування ДНК та порівняння його з великою базою даних.

Однак, ключовим етапом став аналіз результатів за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення, призначеного для автоматизованого аналізу ДНК-профілів. Це дозволило здійснити швидко та точно порівняння генетичних характеристик, встановити ідентичність загиблого та повідомити про це його родину.

Візуалізація та реконструкція обличчя є важливими методами судово-медичної експертизи, які дозволяють відтворити зовнішній вигляд людини за її черепом. Ці методи можуть бути корисними у випадках, коли інші методи ідентифікації, такі як дактилоскопія чи ДНК-аналіз, не можуть бути застосовані, наприклад, у випадках, коли знайдено лише скелет або череп. Візуалізація та реконструкція обличчя дозволяють створити пристойне зображення особи, що може бути використане для подальшої ідентифікації або розшуку [4, с. 53].

Однією з переваг цих методів є їх можливість відтворювати обличчя з високою ступенем відповідності до реального вигляду людини. Завдяки використанню антропологічних та медичних даних, а також спеціальних програмних засобів, можливо отримати достовірне зображення обличчя, яке може бути важливим доказом у судових справах або розслідуваннях злочинів.

На думку науковців Александренко О. В. та Женутій В. І., «сучасні технології у сфері ідентифікації особи відкривають широкі можливості для правоохоронних органів та судових експертів. Наприклад, комп'ютерна томографія та магнітно-резонансна томографія дозволяють отримати детальні зображення внутрішніх органів та тканин тіла, що допомагає ідентифікувати особу за залишками тіла з високою точністю. Штучний інтелект у свою чергу може аналізувати великі обсяги даних та швидко виявляти закономірності, що підвищує швидкість і точність ідентифікації» [5, с. 13].

Проте, кожен з цих методів має свої обмеження. Наприклад, дактилоскопія не ефективна у випадках, коли відбитки пальців пошкоджені або відсутні. ДНК-аналіз, хоча і дуже точний, може бути дорогим і трудомістким у виконанні. Візуалізація та реконструкція обличчя, хоча і важливі методи, не завжди дають точний результат через складність відтворення зовнішнього вигляду за черепом. Тому, при використанні сучасних технологій важливо бути уважним та здійснювати ідентифікацію з урахуванням всіх можливих обмежень і побічних факторів.

Саме тому, сучасні технології значно полегшують процес встановлення особи невідомого трупа або виявлення його частин. Використання цих технологій дозволяє ідентифікувати особу навіть у тих випадках, коли традиційні методи не дають результату. Проте, важливо пам'ятати, що кожен з методів має свої обмеження.

Узагальнюючи, використання сучасних технологій, таких як комп'ютерна томографія, магнітно-резонансна томографія та штучний інтелект, у судовій медицині дозволяє підвищити точність та швидкість встановлення особи невідомого трупа або виявлення його частин. Такі технології вже застосовуються в практиці й з кожним роком стають все більш доступними та ефективними.

Список використаних джерел

1. Криміналістика : навчально-методичний посібник / Тіщенко В. В., Подобний О. О. Одеса : Видавництво «Юридика», 2022. 236 с.
2. Мішалов В. Д., Войченко В. В., Козлов С. В. Комплексний підхід проведення ідентифікації тіл загиблих осіб в умовах збройного конфлікту. *Morphologia*. 2022;16 (3). С. 76–82.
3. Криміналістична техніка, тактика і методика : навчальний посібник. В. В. Копча, Н. В. Копча. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 286 с.
4. Криміналістика : підручник. В. В. Пяковський, Ю. М. Черноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексеев та ін. К. : «Центр учбової літератури», 2015. 544 с.
5. Александренко О. В., Женутій В. І. Інновації та цифрові технології в криміналістиці та судовій експертизі: сучасні можливості та проблеми застосування. Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці: Матеріали міжнар. «круглого столу», Харків, 12 грудня 2019. Харків: Право, 2019. С. 10–14.

Ясеницький Юрій Ігорович,
аспірант Науково-дослідного інституту
публічного права

ОКРЕМІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

Статус військовополонених надається законним учасникам військових дій (комбатантам). У міжнародному збройному конфлікті – як у війні рф з Україною, комбатанти – це люди, які належать до збройних сил держав, що перебувають у стані війни. У ч. 2 ст. 3 III Женевської Конвенції міститься зобов'язання для держав-учасниць «підбирати поранених і хворих та надавати їм допомогу». Основна частина вимог щодо гуманного поводження з військовополоненими викладена у ст. 3 III Женевської Конвенції, яка визначає: у випадку збройного конфлікту, який не має міжнародного характеру та виникає на території однієї з держав, кожна сторона конфлікту зобов'язана застосовувати як мінімум такі положення: з особами, які не беруть активної участі у воєнних діях, зокрема з тими особами зі складу збройних сил, які склали зброю, а також тими, які припинили участь у воєнних діях у зв'язку з хворобою, пораненням, триманням під арештом чи з будь-якої іншої причини, поводяться за будь-яких обставин гуманно, без будь-якої дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, релігії чи вірування, статі, походження чи майнового становища чи будь-якими іншими аналогічними критеріями [1].

Привілеєм комбатанта є відсутність покарання у зв'язку із законною участю у бойових діях. Відповідно до ст. 4 Женевської конвенції під військовополоненим розуміють осіб, які потрапили в полон до супротивника та належать до категорій осіб визначених у цій статті, а саме: особовий склад збройних сил сторони конфлікту, а також члени ополчення або добровольчих загонів, які є частиною цих збройних сил; члени інших ополчень та добровольчих загонів, зокрема члени організованих рухів опору; члени особового складу регулярних збройних сил, які заявляють про свою відданість урядові або владі, що не визнані державою, яка їх затримує; особи, які супроводжують збройні сили, але фактично не входять до їхнього складу та інші [1].

Статус комбатантів мають особи зі складу збройних підрозділів, що виконують вимоги, висунуті до них ст. 1 Гаазькою конвенцією IV 1907 року та ст. 4 Женевської конвенції III 1949 року. За останньою він формально поширюється лише на членів неінкорпорованих до збройних сил ополчень та добровольчих загонів, але де-факто і на регулярні збройні сили та інкорпоровані формування): ними командую особа, яка відповідає за своїх підлеглих; вони мають постійний відмітний знак, добре розпізнаваний на відстані; вони носять зброю

відкрито; вони здійснюють свої операції згідно із законами та звичаями війни. У п 2 ст. 43 Додаткового протоколу Женевських конвенцій визначено, що особи, які входять до складу збройних сил сторони, що перебуває в конфлікті (крім медичного і духовного персоналу), є комбатантами, тобто вони мають право брати безпосередню участь у воєнних діях [2].

Крім цих негативних і позитивних зобов'язань, зазначена Конвенція покладає на цивілізовані держави (і, відповідно, їхніх офіційних представників, відповідальних за утримання військовополонених) низку інших позитивних і негативних зобов'язань. Зокрема, ст. 13 цього договору вимагає з військовополоненими завжди поводитися гуманно [3]. Будь-який незаконний акт чи бездіяльність з боку держави, що тримає в полоні, які спричиняють смерть або створюють серйозну загрозу здоров'ю військовополоненого, що перебуває під її охороною, забороняються та будуть розглядатись як серйозне порушення цієї Конвенції. Зокрема, жодного військовополоненого не можна піддавати фізичному каліченню або медичним чи науковим експериментам будь-якого характеру, які не обґрунтовані потребою в проведенні медичного, стоматологічного або стаціонарного лікування військовополоненого та не здійснюються в його інтересах. Так само військовополонені завжди повинні бути захищеними, зокрема від актів насилля чи залякування, а також від образ та цікавості публіки. Застосування репресалій до військовополонених забороняється [1].

В цілому ж, згідно з узагальненням, проведеним І. М. Жаровською, норми III Женевської конвенції і Додаткового протоколу I «Про захист жертв війни» містять у загальному виді положення, якими визначено: а) заборону катування та правила допиту військовополонених; б) право власності; в) право на гідні умови життя, належне харчування та житло, медичне забезпечення військовополонених; г) право на сповідання релігії; д) право на належні умови праці та право на відпочинок; е) право на зв'язок із сім'єю, переписку та отримання кореспонденції; е) право на справедливий суд [4, с. 352–355].

Звичайно ж, на особу, яка на території держави перебуває під її владою у статусі військовополоненого, поширюються й гарантовані нормами права захисту прав людини й основних свобод та визнані державою особисті права. Їхнім джерелом є Конституція України, Загальна декларація прав людини, проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.48 р., Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Міжнародний пакт про громадянські й політичні права 1966 р., Європейська конвенція про запобігання катуванням та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню 1987 р. та деякі інші акти національного й міжнародного права. Так, наприклад, ч. 1

ст. 3 Конституції України проголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. При цьому, згідно з ч. 1 ст. 24 Основного закону «ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню». Отже, Конституцією України встановлено заборону щодо застосування катувань або поганого (жорстокого, нелюдського) поводження з будь-якою особою [5, с. 239]. Винятків в гарантуванні цього права Конституція України не робить для жодних осіб – ані для засуджених, ані для військовополонених, ані для будь-яких інших.

Загалом на формування кримінально-правової заборони поганого поводження з військовополоненими та її сучасне розуміння й інтерпретацію змісту норми ст. 434 Кримінального кодексу України значний вплив здійснюють джерела міжнародного гуманітарного права (зокрема, Гаазька конвенція 1907 р. про закони та звичаї війни, Женевська конвенція 1949 р. про поводження з військовополоненими, Додатковий протокол I 1977 р. до Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року та ін.), з урахуванням яких визначається зміст складу такого злочину.

Список використаних джерел

1. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р. *Організація Об'єднаних Націй*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153.
2. Декларація про поліцію. Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690 (1979). URL: <http://www.uapravo.com/hro/text.php?lan=rus&id=4775>.
3. Бадюков Ю. В. «Погане поводження» як ознака складу злочину, передбаченого ст. 434 КК України. *Науковий вісник приватного та публічного права*. 2018. Вип. 5. Т. 3. С. 10–14.
4. Жаровська І. М. Проблеми впровадження міжнародних стандартів у сферу прав військовополонених. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2015. № 813. С. 350–355.
5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254_k/96-вр.

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗШУКОВОЇ РОБОТИ
В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ
КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Матеріали
міжвідомчого науково-практичного круглого столу
(Київ, 28 березня 2024 року)

Відповідальні упорядники: *Віктор Корольчук, Євген Шаповаленко*

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції

Дк № 4155 від 13.09.2011.

Підписано до друку 28.03.2024. Формат 60x84/16. Папір офсетний.

Обл.-вид. арк. 23,5. Ум. друк. арк. 21,85.

Тираж 20 прим.
